

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ch. 3562

THEEK GENT

Ln. 3562

THEEK GENT

AL ENCHI

R IDION LOCOR VM

communium aduersus Lu
therum & alios hos
tes ecclesiae.

Ioan. Eckio authore.

AVTHOR IAM SEPTI
mo recognouit & pluribus lo
cis illustrauit, adnotationib.
P. Tilmanni accom
modatis.

M. D. XXXVI.

✓ S. D. N. PAVLO. III.

**Pontifici Maximo,
Dei gratiam.**

¶ Inter congratulantium voces, beatissime pater, foelici tuæ electiōi, accurro & ego pro mea erga Sed. Ap. obseruantia, & cū vidua minuta æra offero, hoc est Enchiridion locorum comunium aduersus hæreses, iam pridem à me sapius emissum, nunc vero à mendis purgatum, & aliquot locis auctum D. O. M. seruet S. T. diu incolumem.

S. T.

à pedibus.

I. Eckius.

TABEL. LOC. COMMV.

1	De ecclesia & eius authoritate.	1
2	De concilijs.	12
3	De primatu sedis apostolicæ.	22
4	De scripturis.	40
5	De fide & operibus.	45
6	De confirmatione.	53
7	De ordine.	55
8	De confessione.	61
9	De satisfactione.	66
10	De Eucharistia sub vtraque specie.	72
11	De Matrimonio.	76
12	De extrema vnctione.	78
13	De hūanis cōstitutionib.	80
14	De festis, ieiunijs &c.	87
15	De veneratiōe sanctorū.	97
16	De imaginibus sanctorum.	106

STABELLA LOCOR.

17	De sacrificio missæ.	111
18	De votis.	118
19	De coelibatu clericorum.	125
20	De Cardinalibus & legatis.	131
21	De excommunicationibus.	(133)
22	De Bello in Turcas.	139
23	De Immunitate ecclesiarum.	(143)
24	De Indulgentiis.	148
25	De Purgatorio.	153
26	De Annatis.	156
27	De Hæreticis comburendis.	160
28	Non disputandum cum Hæreticis.	168

CAVCTARIVM.

29	Sub Eucharistia esse corpus Christi.	172
----	--------------------------------------	-----

COMMVNIVM.

- 30 De pueris baptizandis. 182
31 De Libero arbitrio. 190
32 De Oratione & horis Canon-
    nicis. 200
33 De Pluralitate sacerdotum
    & decimis. 213. 236
34 De ecclesijs ædificandis &
    ornatu earum. 225
35 De Characteribus. 235
36 De transubstāciatione. 256
37 De missa Latine dicēda. 259

A 3

REVERENDISSI
MO IN CHRISTO PA
tri, & pientissimo principi ac do
mino D. Conrado à Tungen,
Herbipolensis ecclesiæ Episcop
po dignissimo: ac Franciæ O
rientalis duci, domino suo
obseruantissimo. Io
annes Eckius
S. D.

Ad Phil
lemonē.

GRATIAS AGIT
deo in oratiōibus suis,
reuerēdissime pater &
princeps, diuus Paulus
Apostolus, audiens charitatem
Philemonis & fidem, quam ha
bebat in domino Ihesu, & in o
mnes sanctos eius. Optime enim
perspectum habuit, secretorum
dei conscius Paulus, tunc cuius
libet fidem coram deo splēdesce
re, quando cum sanctis & ami
cis dei veteribus maxime con
formem reddere satagit: quem
Exo. 14. admodum Israel nō solum deo

NEPIST. DEDICATO.

credidit, sed & seruo eius Moyse
si. Et boni ac sinceri quique à
Christo passo in hunc diem se-
dulo præstiterunt, sobrie & non
plus quam oportet sapientes.

Verum qui hac regula apostos-
lica neglecta, ambulauerunt in
mirabilib. super se, & extulerūt,
se velut Lucifer & demonium
meridianū in f. dei credere nos-
lētēs, decepti sunt, & in præcipi-
tium errorum dati sunt, dum
veteres illos apostolicos viros,
eruditione spectabiles, moribus
insignes, authoritate conspicuo-
s, atq; miraculis claros, aspers-
nari non verentur. Hi inquam
non nisi venenata dogmata, à
salute aliena, à recta fide deuia,
& veritatis expertia, mundo in-
uehere moliti sunt. Nā qui non
ducitur, concordī sanctorum
patrum sibi in ecclesia succeden-
tium, professione, vnanimiq;
conciliorū sentētia, in abomi-

A 4

¶ EPISTOLA

nabiles quosq; errores, insolentia ac superba temeritate, præceps corruat necesse est. Hanc vesanam & procacem maluit imitari temeritatem Luther, cū complicibus suis, quam in sanctos dei & fidei regulā q̄ vniuersa obseruat ecclesia, pie cum Philomone credere: nam & peruersa voluntate contra ministros dei, sanctissimos patres, atq; vniuersam obmurmurat ecclesiam, suum ipsius iudiciū (ò plusquam cæcam vanissimi hominis superbiam) omnibus ecclesie proceribus anteferens. Pusdendam vero suam insaniam paucis initio deliniauit articulis aurem captans popularem, quonocentiora & magis virulenta, in posterum sitienter haurirent erroris pocula. Multorum profecto animos leui indulgentiarum tyrocinio dementauit, vt quacq; versum postea eos agita

DEDICATORIA.

ret, & in omnem erroris impelleret ventum. Quo factum est, vt indies auctior factus sit discipulorum suorum numerus, potissimum Machumetica illa accedente libertate, in quo mirum quam sibi elatus ille placuerit, quod oues suas, vt David inquit, vidit foetofas, nā sic de hæreticis intelligi existimat Hiero. Ad hæc nostris ita exigentibus peccatis, rami & stolones prodire, radice pestilentiores, cum sectarum exorientium nullus sit finis. Experimur nempe, nostro hoc infœlici sæculo, Iconomastiges, imaginum incendiarios, Capharnaitas, quibus venerabile corpus Christi in Eucharistia durus est sermo, Catabaptistas, qui pueris baptismum negant, & adultos tingunt, & horum omnium quotidie diuersa sectio, vt nec Cuniculi sæpius pariant, quam hæretici. Hæc ve

A 5

EPSTOLA

ro iratus deus permittit, quod non valide atq; ardentibus votis dei, cum Osea obsecramus clemenciam, vt det illis, quid det illis? vuluam sterilem & vbera arentia, quod conuenientissime de hæreticis explicat Hierony. qui in populorum multitudine gloriantur, & in his filijs quos nutrierunt ad interitum, vt educerent eos de ecclesia ad interfectorum. Tot enim diabolus iugulat, quot in errore hæretici genuerunt filios. Quantumuis autem hæresis inualescat, speculatoribus Sion, non est tacendum, sed vox velut tuba, exaltanda est, cõtra Philisteos illos exprobrantes aciem dei viuentis, & pro turri Dauid omnibus animi viribus pugnandum est, in qua mille pendent clypei, & omnis armatura fortium, quod strenue hæctenus fortissimi quique præstiterunt viri in literis sacris

DEDICATORIA.

clari, & ego omnium minimus,
cū his bestijs dentatis iam sæpe
& eminus & cominus pugnavi.
Cominus quidem Lipsiæ cum
ipso draconis capite Luthero et
Carolo stadio 20. diebus dispu-
tando, spectante nonnunquam
Christianissimo principe D. Ge Dux Ge
orgio Saxoniæ duce. Et in Badē org.
cū Capharnaïta Oecolāpadio Baden.
& aſſecljs, aſſidentibus duodes-
cim Contonum Heluetiorum,
& quatuor episcoporum amba-
ſiatoribus, pluribus diebus con-
ſixi. Eminus vero ꝑditis aliquot
in Germania & Italia libellis,
cum hæreticis manum conſe-
rui. E quorū numero, Enchirid-
ion fuit locorum communiū,
annis ab hinc quatuor ꝑꝑlo cō-
miſſum, quod ea quidem ratio-
ne, hortatu reuerēdiſſimi domi-
ni, Cardinalis D. Laurentij L. Chas
de Champegij, ſedis apoſtolicę Pegij.
legati ꝑdideram, q̄ occupationes

ÆPISTOLA

quibus non vacat grandia Heroum volumina reuoluere, in promptu & breui, vt aiunt, manu haberent, quo hæreticis occurrerent. Et simpliciore, quibus cortice natate opus est, summarium haberent credendorum, ne à pseudo apostolis subuerterentur. Non mea me fefellit opinio, nam tam beneuolenter, & obuijs, vt aiunt, manibus, hic liber à pluribus exceptus est, vt quater iam hoc breui tempusculo à Chalcographis Baioarie publicatus sit. Tubinge quoque in Sueuis bis sit excusus: vidimus quoque eum in Parrhisiensibus, Lugdunensibus, ac Coloniensibus characteribus expressum. Vnde amiculi nostri, obnoxius me hortati sunt, ad nouam Enchiridij editionem. Parui ergo petentium importunitati, quamuis pluribus alijs literarijs ac ad populum declamandi, ac

DEDICATORIA.

quæ in scholis legendi, negotijs pene obruar. Itaque locos priores sub censuram euocauimus, & in pluribus locupletauimus, & duos novos, post proximū auctarium, locos adiecimus, vt renatus & nouus ferme liber uideatur. Eum utcumque tenellum & exiguum, tibi optimo principi Reuerendissime antistes, dedicare uouli, quod hæreticorum partus mala soboles, iam altera vice, te tuamque ecclesiam hostiliter inuasit, atque in summum adduxisset discrimen, nisi tu prudentissimi Naucleri functus opera, à tantis procellarum fluctibus, mirabili prudentia, atque in uicta fortitudine, nauem periclitantem, ad portum tranquillitatis subduxisses. D. O. M. pro ineffabili sua clementia, dignetur & in posterum Diuo Kiliano intercessore, iam amplitudinem tuam, contra fidei & ecclesie ho

CEPIST. DEDICATO.

scs, tueri fortiter, & fouere suas
uiter. Vt te duce atq; victore,
Catholici reliqui & plebs fides
lis animosiores reddantur, ad
veram orthodoxam fidem reti
nendam atq; defendendam, ne
traditi in os leonis rugientis ad
inferos demergantur. Tuum
fuerit, ita obsecro. Amplissime
præsul, hanc nostram oblatio
nem, ex sincero & te vehemen
ter amanti animo profectam,
boni consulere, & in incepto f
dei negocio foeliciter perseuera
re. Vale & salue Antistitum
decus & ornamentum.

Ingoldstadij Baioarię,
ipso sancto die Epi
phanie. Anno
M. D. XXIX.

**DE ECCLESIA ET EIUS
AUCTORITATE**
prima.

PRIMA PROPOSITIO
trimembris est.

ICCLESIA
a est corpus
Christi, Spō
sa Christi,
Regnū cœ
lorum. Pau
lus.

Primum
mēbrū
pbatur.
I. Ecclesia
ē corpus
Christi.

Omnia sub Ephe. 4.

iecit sub pedibus eius, & ipsum
dedit caput super omnem ecclesiam,
quæ est corpus ipsius &
plenitudo eius, q̄ omnia in omni
bus adimplet.

¶ Digne ambuletis vocatione
qua vocati estis cum omnihus

DE ECCLESIA ET

militate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe, vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia & in omnib. nobis.

Ecclesia
corpus.

Probatio secundæ partis primæ propositionis. s. Ecclesia est sponsa Christi.

Canti. 6

Vna.

Canti. 4

Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa generici suæ. Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

Ephe. 5

Mulieres viris suis subditæ sint sicut dño, quoniam vir caput est mulieris sicut Christus caput ecclesie, ipse saluator corporis eius, sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in

DEIUS AVTHORITA 2.

suis in omnib. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

De Hierusalem sicut sp̄sam ornata viro suo. Apo. 21.

Vos autē estis corpus Christi & membra de membro. 1. Cor. 12

Sic ergo vna est ecclesia, non est foris, sed intus, sicut vna fuit archa Noë. 1. Petri. 3. quæ fuit figura vnus ecclesiæ, extra illam vnã signatam, nemo saluatur, sicut homines extra archam perierunt. Non est bigamus Christus, vna ecclesia apostolorum & nostra. Ante Lutherum natū, erat ecclesia, quæ credidit missam sacrificium, se.

Applicatur superiora.

B

DE ECCLESIA ET

ptem sacramenta &c. illa fuit
spōsa Christi. Itaque iam mane
amus cum eadem ecclesia, & nō
iungamur ecclesiæ malignantis
um. Christus quia diligit eccle
siam sponsam suam, non eam
reliquit, nec D. nec M. annis, ete
nim caput quomodo desereret
suum corpus tanto tempore?

Cum Synagogam minus dilec
ctam ob peccata septuaginta
duntaxat annis reliquerit, in
captiuitate corporea Babylo
nis, quomodo suam sponsam
ecclesiā relinqueret M. annis in
captiuitate errorum?

¶ Probatio tertiæ partis propo
sitionis, scilicet ecclesia est re
gnum cœlorum.

Mat. 20. ¶ Simile est regnum cœlorum
homini patrifamilias, qui exiit
primo mane conducere operas
rios in vineam suam.

Math. 22. ¶ Simile factum est regnum cœ
lorum homini regi, qui fecit

DEIVS AVTHORITA. 13

nuptias filio suo, & misit seruos suos uocare inuitatos ad nupt. Tūc simile est regnū cœlorū 10. virginibus, quę accipientes lam **Mat. 25** pades exierunt obuiam sponso, & sponsæ, quinq; autem ex eis erant fatuæ.

¶ Multas similes parabolas inuenies.

1. Si ergo regnum cœlorū hic **Mat. 13** dicitur ecclesia, quomodo in re **Appli** gno illo error & falsitas regnabit, infeliter mille annis? Regnum cœlo renstriarum est regnum veritatis. **corollas**

2. Patet deum semper exire **ria.** vsq; ad vesperam, ad conducēdū operarios, contra credunt Lutherani neminē conductum à mille annis, nisi eorum idolum Lutherum,

3. Patet ecclesiā hic in via esse collectā ex bonis & malis, quia Christus clare dicitibi esse virgines prudētes & fatuas, pisces bonos & malos. Vide Greg. in ho,

DE ECCLÉSIA ET

Secundâ propositio.

Ecclesia nō errat ¶ Ecclesia non errat, non modo, quia semper habet sponsum Christum, sed etiam quia regitur magisterio spiritus sancti, ipsam nunquam deserentis.

Ioan. 14. ¶ Ego rogabo patrem meū, & alium paraclatum dabit vobis.

Ioan. 17 ¶ Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.

Ibidem. ¶ Non autem pro his tantum, scilicet apostolis, rogo, sed & pro eis qui credituri sunt per verba eorum in me.

1. Tim. 3 ¶ Ecclesia dei viui columna & firmamentum veritatis, quos modo ergo erraret.

Ioan. 19 ¶ Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Hic oportet post euangelium Lutheranus ostendat nobis, magistris

DEIUS AVTHORITA. ¶ 4.

um spiritus sancti, hoc promissum in ecclesia.

¶ Et non necesse habetis, vt alius quis vos doceat, sed sicut vnctio eius docet uos de omnibus & verum est, & non est mendacium. Itaq; vnctio sancti spiritus semper docet ecclesiam. 1. Ioan. 2

¶ Et ecce ego vobiscum omnibus diebus sum, vsque ad consummationem sæculi, dixit Christus discipulis, qui est via, veritas, & vita. Liquec ecclesiam, columnā veritatis, Christo ductore, & spiritu sancto magistro, non errare, quanto minus credibile, quod mille annis vniversa ecclesia errarit, vt insanisunt Lutherani. Mat. 28

¶ Tertia propositio.

¶ Sicut ecclesia est vna, ita vnititas est in ecclesia.

¶ Obsecro autem vos fratres per nomen domini nostri Iesu 1. Cor. 1

DE ECCLESIA ET

Christi ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Lutherani noua schismata faciunt, & tam sibi, quam alijs repugnant, ut iam dissectus est Carlostadius, & Luther, & Zuinglius, & Catapaptistæ.

1. cor. 14 Non enim dissensionis est deus, sed pacis, sicut & in omnibus ecclesijs sanctorum doceo.

Corol
lar.

N. B.

Potius itaq; veram intelligentiam scripturæ credendum est deum inspirare concordiam vnitati ecclesiæ, quam vni priuato homini Luthero, vel Zuinglio, aut Hofandro, imo sequitur, quod id quod sancta mater ecclesia definit, vel acceptat, non sit minori firmitate credendum ac veneratione tenendum, quæ si in diuinis literis esset expressum.

Rom. 15 Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt

DEIUS AVTHORITA. 45.

vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, deus autem solati, & patientiæ det vobis idipsum sapere in alterutrum, secundum Iesum Christum, vt vnanimis vno ore honorificetis deum, in oratione ad deum. Omnipotens sempiternus deus cuius spiritu totum corpus ecclesiæ sanctificatur & regitur.

¶ Paulus post rationem corporis Rom. 12 mystici subdit. Idipsum inuicem sentientes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes.

¶ Si qua consolatio in Christo, Philip. 2 si qua societas in Christo, implete gaudium meum, vt idipsum sentientes, eandem charitatem habentes, vnanimis idipsum sentientes.

¶ Duo mala fecit populus meus Hier. 2 us, me dereliquerunt, fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas

DE ECCLESIA ET
 dissipatas, quæ continere non
 valent aquas : sic Lutherani re-
 linquentes verum, & viuum
 fontem ecclesiæ, fodiunt cister-
 nas dissipatas hæreticorum,
 Vuikleff, Hufz. Albigentium,
 &cæt. Frustra Deus misit filis-
 um, frustra spiritum sanctū, fru-
 stra apostolos, martyres, docto-
 res, confessores: si per Luthe-
 rum solum, lux veritatis aperis-
 enda erat, cur Deus non vnum
 misit Lutherum pro omnibus

Quarta propositio.

Ecclesia **Prælatos & potiores congre-**
 repræsen- **gatos, esse ecclesiam repræsen-**
 tatiua. **tatiue patet.**

3. Reg. 8 **Conuertitq; rex faciē suam &**
benedixit omni ecclesiæ Israel,
omnis em̄ ecclesia Israel stabat
&c. ecce ecclesia Israel, & quod
solum fuerit repræsentatiua li-
quet per initium huius capituli,
Tunc

SEIVS AVTHO. 16.

ius capitis. Tunc cōgregati sunt omnes maiores natu Israel, cum principibus tribuum et dūces familiarium filiorum Israel ad regem Solomonem &c.

Obijciunt hæretici.

1. Maior est authoritas scripturæ quam ecclesiæ. Nam ecclesia debet regi scđm scripturā. Verbum enim dñi nemini cedit.

2. Nō licet ecclesiæ aut vlli homini venire contra scripturam.

3. Illud non dicitur determinasse ecclesia, quod Papa cum cardinalibus & Episcopis determinat, quia ecclesia est congregatio omnium fidelium & cōnexio in vera fide, ex qua vivit iustus.

4. Ecclesia dei solum est in spiritu, quia creditur & ita occulta.

5. Luther dicit se esse de ecclesia, & credit apud se ecclesiam, vbi ipse sit ecclesiastes. Sic Zuīg

C

DE ECCLESIA ET

lius. Corolostadius, Billicanus,
Stoplerus, Hiebmair, Pacimon-
tanus &c.

Diluuntur obiecta.

De pri-
mo.

Christus nō scripsit aliquem
librum, nec præcepit discipulis
vel Apostolis ad scribendum, at
de ecclesia multa præcepit, vnde
missurus Apostolos ad plantan-

Mat. 28.

tes scribite, sed euntes in mundū
vniuersum, prædicate Euangeli-
um omni creaturæ. Ideo lex fuit
scripta in tabulis lapideis, Euangeli-
um in cordibus. Quoniam
epistola estis Christi, administra-

2. Cor. 3

ta à nobis, & scripta non atramē-
to, sed spiritu dei viui, non in ta-
bulis lapideis, sed in tabulis cor-
dis carnalibus. Cōcordat. Hier.

Hier. 31.

31. Ecce dies veniunt dicit domi-
nus, & feriam domui Israel, &
domui Iuda foedus nouum, non

DEIUS AVTHO. 7

secundum pactum quod pepigi
cum patribus vestris, &c. sed
hoc erit pactum, quod feriam
cum domo Israel, post dies illos,
dicit dominus, dabo legem meam
in visceribus eorum & in
corde eorum scribam eam, & ero
eis in deum, & ipsi erunt mihi
in populum. Hierony. quid
necesse est in manus sumere, q̄
ecclesia non recipit.

2. Ecclesia est antiquior scrip-
tura, quando enim Apostoli in-
ceperunt prædicare, nulla erat
scriptura Euangelij, nulla Epis-
tola Pauli, & tamē erat ecclesia
Christi sanguine dedicata.

Sic Apostoli sine scriptura
noui testamenti elegerunt Mat-
thiam, ordinarunt septem Dia-
conos, Petrus fecit expirare
Ananiam & Saphiram. Cum
Apostoli tam diligentes fue-
runt in verbo Dei seminando,

Actu. 1

Act. 5. 6

DE ECCLESIA ET

& tamē paucissima reperiuntur ab eis scripta, confectarium est multo plura, eos docuisse, quam scripsisse, quæ parem cum scriptis habent authoritatem.

Achilles
p catho
icis.

3. Scriptura non est autentica sine authoritate ecclesiæ, scriptores enim canonici sunt membra ecclesiæ. Vnde hæretico volenti contendere contra ecclesiæ instituta & consuetudines, obijciatur quibus armis velit contendere contra ecclesiam. Dicitur est canonicis scripturis quatuor Euangeliorum, ac Pauli nis Epistolis. Huic mox obijciatur, vnde sciat, has scripturas esse canonicas, nisi ex ecclesia, quare enim credit Euangelium Marci, qui Christum nō vidit, esse canonicum, & non euangelium Nicodemi, qui vidit & audiuit Christū vt testatur Ioannes. Sic cur Euangelium Lucæ discipuli est receptum, & Es

Ioan. 3.

DEIUS AVTHO. *¶*
uangelium Bartholomei apo-
stoli est reiectum, nisi humili-
ter confitearis ecclesie autho-
ritatem cum beato Augustino,
id quod Luther aliquando do-
cuit, ecclesiam posse iudicare de
scripturis.

¶ Ita igitur patet ecclesiam anti-
quorem scriptura, neq; scriptu-
ram autenticam esse nisi ecclesie
auctoritate. Vnde August. con- *Aug. p. 4. c. 5.*
tra epistolam fundamēti: Euange-
lio nō crederem, nisi auctoritas
ecclesie me commoueret, plura
inferius de scriptura titulo. 4. *N. P.*

1. Scriptura docet. Memento De. 2. di-
ut diem sabbati sanctifices, sex citur.
diebus operaberis, & facies oia
opera tua, septimo autē die sab- *Exo. 20*
batum domini dei tui est &c. &
ramen ecclesia mutauit sabba-
rum in dominicum auctoritate
sua, super quo nullam habes scri-
pturam.

C 3

DE ECCLESIA ET

Mat. 28. 2. Christus dixit disci. In mon
Act. 15. te; Non veni soluere legem, sed
adimplere, & tamen ecclesia A
postolorum in concilio pronun
ciauit audacter super cessatione
legalium.

3. Mathæi ultimo dixit Chris
tus discipulis. Euntes ergo do
cete omnes gentes, baptizantes
eos in nomine patris, et filij, & spi
ritus sancti, docentes eos ser
uare omnia, quæcuncq; manda
ui vobis. Hic Christus dedit for
mam baptizandi in nomine tri
nitatis explicite, & tamen eccles
ia primitiua mutauit hanc for
mā baptizandi in nomine Chri
sti Ihesu. Poenitentiam agite, in
quit Petrus, & baptizetur vnus
quisque vestrum in nomine Ie
su Christi in remissionem pecca
torum vestrorum. Et Actuum
octauo, dicitur quod Samarita
ni baptizati sunt à Philippo in
nomine Iesu. Et Actuum 19. His

Actu. 2

DEIUS AVTHO. 119

auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu. s. à Paulo.

4. Scriptura definit in concilio **Actu. 15** lio. Visum est spiritui sancto & nobis &c. vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, rem tam clare definitam & expressam, et ecclesia sua auctoritate mutavit, Vide quia & sanguine & suffocato v^o Cocleū titur. Ecce potestas ecclesie su^o de auto^o per scriptura. Vide infra de cōn^o ritate ec^o stitutionibus humanis, titulo de ecclesia, cimo quinto.

5. Porro si plus vivere vis secundum scripturas, quam secundum auctoritatē ecclesie, iam omnes Iudaei venientes ad baptismum, ad legem Moyse tenerentur, quia sic reperirent in scripturis apostolos & alios cōuersos vixisse. Paulo à gentibus revertenti, dixerūt Iacobus & seniores: Vide frater q̄t sunt in Iudaeis q̄ **Actu. 21**

¶ DE ECCLESIA ET

crediderunt & oēs æmulatores sunt legis. Audierunt autē de te, quā discessionē doceas à Moyse eorum, qui per gentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem, ingredi. Quid ergo est? Vt quæ oportet conuenire multitudinem, audient enim te superuenisse, hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se, his assumptis sanctifica te cum illis, impende in illis vt radant capita & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem, de his autem qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus iudicantes, vt abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, suffocato, & fornicatione: hic Paulus, cum multis milibus seruauit legem iussu Sancti Iacobi.

REIUS AVTO. 110.

Vis igitur Luthere conuersum ex Iudæis hodie, magis viuere secundum scripturas illas, an secundum ecclesiæ authoritatem?

¶ Fatemur ecclesiam esse omnium fidelium congregationem qui sunt de corpore Christi, ac quando primates et potiores alicuius prouinciæ aliquid statuunt, rota prouincia dicitur statuisse.

Sic prælati ecclesiæ dicuntur ecclesia, quia repræsentant eam, & subditos suos. Alioquin nunquam cōgregari posset ecclesia.

Et Matthæus. 18. Quod si te non audierit, dic ecclesiæ, quod si ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Si quis vellet dicere ecclesiæ secundum Lutherum, oporteret perambulare totum orbem. Chrysostomus exponit. Ecclesiæ præsulibus, scilicet præsidentibus, patet, quia mox apostolis tanquam prælatis dat potestatem ligandi.

De tert.

Mat. 18.

¶ DE ECCLESIA ET

Deut. 17 **S**i difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui praesunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dextram neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui contempore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cum tuncque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intueatur.

DEIUS AVTO. 11.

mescat superbia. Vide potestas
sem sacerdotis legalis, quāta pu
tas potestas sit sacerdotis euāge
lici et poenā expēdē inobediētis.

¶ Facta seditiōe nō minima Pau
lo et Barnabę aduersus illos stas
tuerunt, vt ascenderent Paulus
& Barnabas, & quidam alij ex
alijs ad apostolos & presbyteros
in Hierusalem super hac que
stione. Ecce quomodo impleue
rūt illud Deut. 17. & que erat ec
clesia, nō tota cōgregatio, sed as
scēderūt ad apost. et presbyteros
qui repræsentabant ecclesiam.

¶ Si ecclesia est occulta, quomo
do Christus præcepit dicendum
ecclesiæ, & si ecclesiam non audi
erit &c. Si autē esset occulta, qđ
posset ei dici, aut quomodo audi
erit? Similiter ecclesia corpus
Christi, & Christiani membra.
Rom. 12. 1. Cor. 1. & 12. Ephe. 1.
5. Coll. 1. Dicit Luth. an illi fue
runt occulti, & solum mathema

Act. 15.

Mat. 18.

DE ECCLESIA ET

tice ecclesia, quando dixit Paulus. Vos autē estis corpus Christi, & membra de membro. Hæreticorū est habere criptas speluncas et latebras, ecclesia ponit lucernam super candelabrum. **Luc. 11.** Monstratur tibi ecclesia in concilijs, in sede apostolica, in episcopis et præpositis, singularum ecclesiarum. Nam si solum mathematica esset ecclesia frater Pauli non haberet laudem per omnes ecclesias. Non diceret Dauid: **2. Cor. 8.** Apud te laus mea in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. Pro hoc vide Augustinum super cañonica Ioannis, **Plal. 21.** tractatu primo in fine. **106.**

De qui. Quod dixit Luther, dixerunt omnes hæretici. Ideo Augustinus inuehitur contra Donatistas, qui vniuersalem ecclesiam coartare volebant ad angulum paucorum hæreticorum. Plura vide apud Ioannem Cocleum

DEIVS AVTO. 112.

de authoritate ecclesiæ, & Ros
fensem. Inter veteres vide Ioan
nem turrecrematam, latissime
pro ecclesia scribentem.

DE CONCILIIS II.

Quia ecclesię authoritas plu
rimum pollet in concilijs:
iusto ordine iam de
concilijs acturi su
mus.

Celebrationis cōciliorum
in ecclesia exempla inue
niuntur ab apostolis in
nouo testamento.

¶ Surrexerunt quidam de hæ
resi pharisæorum, qui crediderūt
dicentes, quia oportet circumci
di eos, præcipere quoque seruas
re legem Mofi. Conueneruntq;
apostoli & seniores videre de
verbo hoc, & infra ponitur de
cisio. Visum est spiritui sancto

¶ DE CONCILIS.

Act. 15

& nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abſtineatis vos ab immo-
latis ſimulachrorum, & ſanguis-
ne, & ſuffocato, & fornicatione,
à quibus cuſtodientes vos bene
agetis. Ecce concilij apoſtolicij
formam. Apoſtoli & ſeniores
conuenerunt. Gentes non ſe op-
poſuerunt apoſtolis, ſicut modo
Luther concilijs, qua authorita-
te, qua ſcriptura id facitis? cur ad-
dimitis nobis libertatem à Chri-
ſto datam? nam & ſi in delibe-
rando citauerint ſcripturam ex
Amos nono, tamen quò ad
prohibitionem illorum trium,
nihil induxerunt, ſimiliter in de-
ciſione nullam adduxerunt ſcri-
pturam.

Appli-
cat.

¶ Antiochia quoque recepit
concluſa Hieroſolymis. Luz-
ther reſpuit concluſa Romæ.
Patet concilium habuiſſe potes-
tatē ſtatuendi aliqua eſſe neceſſa

DE CONCILIIIS 13.

ria pro illo tempore, quæ tamen ad fidem simpliciter non essent necessaria, cur non eadem potestas esset nunc in ecclesia, quando necessitas sæpe exigit? Idem Christus, idem spiritus, eadē fides, cur nō eiq̃ cōciliorū potestas? Item aliam apostoli celebrarūt synodū. Ab inuicē enim discessuri prædicaturiq̃ euangelium per vniuersum orbē iuxta dñi præceptum, conueniētes in vnum, singuliq̃ suas proferentes sententias, symbolum fidei tradiderunt, vt ex maiorum traditione habetur, quod vniuersalis tenet ecclesia. Sic enim beatus Clemens discipulus & successor apostolorum in suis decretis testatur. Itē Leo papa primus Aug. scribens dicit, Catholici symboli breuis & perfecta confessio duodecim apostolorum, totidē signata est sententijs. Itē Amb. clauē regni cœlorū deputās esse

¶ DE ECCLESIA ET

fidem apostolorum. Clauem inquit istam, arbitror xij. artificū operatione conflata. Duodecim enim apostolorum symbolo fides sancta concepta est, qui veluti periti artifices in vnum conuenientes, clauem suo concilio conflarunt. Clauē enim quādam ipsum symbolum dixerūt, per quod referantur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat.

Prou. 22

¶ Ne transgrediaris terminos antiquos quos, posuerunt patres tui.

Mat. 18.

¶ Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis cōsenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est, vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Nullus potest conuinci euidentius, non audisse ecclesiam quā si conciliū non audierit. Nusquā maior consensus, quam in concilio.

CEIVS AVTHO. 114.

cilio. Nullibi congregatur plus
in nomine domini quam in con-
cilijs generalibus.

Interroga generationem pri- **Iob. 6**
stinam, & diligēter inuestiga pa-
trum memoriā, hesterni quip-
pe sumus, & ignoramus quoni-
am vmbra dies nostri super ter-
ram, ipsi docebunt te & loquen-
tur tibi, & de corde suo proferēt
eloquia, in antiquis est sapiētia,
& in multo tempore prudentia.

Ergo concilia audiamus & pa- **Nota.**
trēs, nō hæreticos nuper natos
& apostatas. Tollatur concilio-
rum authoritas, & omnia in ec-
clesia erunt ambigua, dubia, pen-
dētia, incerta, nam omēs mōx
redibunt hæreses, conciliorum
authoritate damnatæ: quod si
scripturis contra eos pugnabis,
iam seclusa authoritate ecclesiæ,
reñcient scripturam quam vo-
lent, sicut modo Luther reñcit
Epistolam Sancti Iacobi, quia

D

DE CONCILIIS

aduersatur sibi, similiter Machabæos &c. Et olim hæretici non acceptarunt quatuor illa Euangelia, Sicut Manichæi reiecerunt vetus testamentum. Res miseranda profecto, Si illud hæreticorum esset verum, tunc enim occurrēte aliquo dubio in fide, nō esset via decidendi illud, sed quilibet iuxta prudentiam capitis sui, declinaret in illam vel aliam partem, quomodo ergo CHRISTVS sufficienter prouidisset ecclesiæ suæ per legem Euangelicam, quæ tamen debet esse perfectissima: Iosue. 1. Qui contradixerit orituo, moriatur.

Psal. 77. Quanta mandauit patribus nostris, nota ea facere filijs suis, vt cognoscat generatio altera, ergo nos credamus mandata, concilijs & patribus.

August. ad Ianua. Illa quæ non scripta sed tradita sunt

N. B.

DE CONCILIIS. Dist. 15

studimus, quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis vel plenarijs concilijs (quorum est in ecclesia saluberrima authoritas) commendata atque statuta retineri : vnde hæc, quia ita sint facienda, disputare, insolentissimæ insanix est. Lutherani ergo insolentes sunt & insani.

¶ Augustinus libro septimo August. contra Donatistas, assumit sanctam ecclesiam catholicam, contra Donatistas, authoritate plenarij concilij munitam, Et libro primo capite decimo octauo, plenarium concilium existimat consensionem totius ecclesix.

¶ Gregorius in regist. Sicut Dist. 15 sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me fateor. Nicenum scilicet, Constantinos

DE CONCILIIIS politani, Ephesinum, & Chalcedonense.

Propositio secunda.

Ecclesia
representatiua.

¶ Maiores ecclesie (sicut sunt in concilio) representant totam ecclesiam, patet primo in Exodo sæpissime, & sume exempli causa, Exodi decimo nono, quãdo deus voluit dare legẽ Moysi, præcepit ei. Hæc dices domui Iacob & annuntiabis filiis Israel & cætera. Et tamen postea de Moyse dicitur. Venit Moyses, & conuocatis maioribus natu populi, exposuit omnes sermones, & cætera. Et licet solum seniores populi responderunt, cum quibus loquebatur Moyses, tamen subdit textus. Responditq; omnis populus simul &c. quod non erat omnis populus nisi representatiue.

Deut. 32 ¶ Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos &

DE CONCILIIS 16.

dicent tibi, stultus populus iam,
& superbi ciues quærunť Lut-
therum, Zuinglium, Blarer, Ho-
sandrum, Bucerum.

¶ Ne despicias narrationē pre- Eccle. 8.
sbyterorum sapientium, & in
prouerbijs eorum conuersare,
ab ipsis enim disces sapientiam
& doctrinam intellectus, & ser-
uire magnatis sine quærela. Nō
te prætereat narratio seniorum,
ipsi enim didicerunt à patribus
suis, quoniam ab ipsis disces in-
tellectum & doctrinam.

¶ Obijciunt heretici.

¶ In concilio sunt homines, qua-
re fallunt sepæ & falluntur, cum Psal. 115
omnis homo sit mendax.

¶ Deprensū est concilium Car-
thaginense sub sancto viro Cy-
priano cum octoginta Episco-
pis de rebaptizandis hæreticis
errasse.

¶ Sicut concilium Ariminense

D 3

DE CONCILIIS.

plenarium D. C. Episcoporum errauit cum Arriō. Et Ephesinū secundum cum Euticete & Dioscoro. Et Constantinopolitanum sub Constantino Imp. de tollendis imaginibus.

- 4 Et concilia etiam generalia vnanimiter suscepta varia determinarunt, etiam in his quæ credenda proponuntur, vt concilium Constātiense de primatu Papæ, contra cōcilium Nicænū & Aphricanum.

Obijciunt Laici a Lutheranis male persuasi.

¶ Cum Laici sint de ecclesia, & non minus agatur de salute animarum illorum, quam cleri. Ita ut q̄ conueniat eos interesse.

Cap. II. **Diluuntur obiecta.**

1. Fatemur eos qui in concilio conueniunt, esse homines, at in concilio generali legitimo

DE CONCILIIS 17.

reguntur ductore spiritu sancto,
qui eos falli non sinit. Nam &
Paulus & Ioannes, Esaias & Da
uid fuerunt homines, adhuc Gala. 1
Paulus ad Galatas, inquit. Si an
gelus de caelo aliud euangeliza
uerit, anathema sit. Scriptores
itaque canonici infallibiliter scri
pserunt, qui fuerunt homines.
Sic patres in concilijs.

¶ Concilium illud Charthagi
nense non fuit plenarium, sed
particulare, vt ostedit Aug. con
tra Donatistas: particularia au
tem concilia poterunt errare, &
reformantur per generalia. Au
gustinus libro secundo contra
Donatistas. Et ipsa concilia que
per singulas regiones & prouin
cias fiunt, plenariorum concilio
rum authoritati q̄siunt ex vniuer
so orbe Christiano, sine vllis am
bagibus cedere, cum experimen
to rerum aperitur.

¶ Ariminense conciliabulum fuit

DE CONCILIIS

it, non concilium, neq; legitime congregatum. Inuito enim Liberio coactum fuit hæreticorū opera, contra concilium Nicęnum, Thauro præfecto pro Ariarianis iussu imperatoris præcisibus & minis instante. Et simplices episcopi occidentales fuerūt seducti fucis hæreticorum, quos postea intelligentes, retractarūt conclusa Arimini. Sic & Ephesinum conciliabulum in quo hæreticus præfedit Dioscorus, non fuit legitime congregatum, nolentibus legatis Papæ iniquum locum accedere, & damnatum fuit per Calcedonense conciliū. Sic impius imperator Constantinus repugnante pontifice conciliabulū Constantinianum collegit, quod postea Nicęno concilio secundo sub Hierene imperatrice damnatum est, vnde & Carolo stadium, Zuinglius, Hetzman, Blarer, in hoc Lutthero repugnan

De ima
ginibus.

DE CONCILIIS. 718

pugnantes, damnati sunt.

¶ Aduerte hic quòd generalia concilia in spiritu sancto cōgregata, aberrasse à via veritatis nunquam depræhenduntur, potissimū in his definiendis quæ ad orthodoxam fidem, rectosque mores attinent. Cæterum concilia hæreticorum iussu atque assensu conuocata, semper à fide recta aberrarūt, quale fuit istud Ariminense. De quo diffusæ refert historia Ecclesiastica, libro decimo, capite vicesimo primo. Tale etiam fuit concilium Mediolanensē. iussu Constantij imperatoris Arriani celebratū, ad Athanasij fidei propugnatoris accurrimū condemnationem procurandam, In quo Episcopi catholici Dionysius, Eusebius, Paulinus, Hilarius, & alij nonnulli, quia noluerunt subscribere damnationi Athanasij, in exilium sunt pulsi, vt refert historia Eccl

E

¶ DE CONCILIIIS
clesiastica libro decimo, capite
vicesimo. Eiusmodi quoque fuit
concilium Antiochenum sub
Constantino imperatore Arias
no, in confessu nonaginta Epis
coporum celebratum, vbi A
thanasius sede sua Episcopali,
quam in Alexandria tenuit, eie
ctus est, exilioque damnatus, vt
deinde facilius Nicæni concilij
robur & authoritas sustolleret,
præualeretque mendacium ves
ritati, sicut historia tripartita, li
bro quarto capite nono latius
commemorat. Simile quoque fuit
it concilium postea apud Seleu
tiam Isauriæ coadunatum. c. &
60, Episcoporum contra Nicæ
nam synodum, vide in historia
tripartita libro tertio capi. trice
simo quarto.

De quar
to. **¶** Concilia plenaria, quæ mor
res & regimen concernunt Ec
clesiasticum, pro qualitate &

DE CONCILIIS. *¶*
 conditione temporum, per
 sonarum & cætera, absque fidei
 dei præiudicio varie determi
 narunt. Vnde Innocentius III.
 de consanguinitate & affinitate,
 capite Non debet, ita dicit.
 Non debet repræhensibile iudi
 cari, si secundum varietatem
 temporum statuta quandoque
 varientur humana, præsertim
 cum vrgens necessitas & eius
 dem vtilitas id exposcit. Quo
 niam ipse deus ex his quæ in ve
 teri testamento statuerat non
 nulla mutauit in nouo. Hæc
 ille. At concilia generalia les
 gittima in credendis, se non
 destruxerunt. Sic intelliga
 tur Augustinus. Piora con
 cilia plenaria posterioribus emē
 dari. Concilium autem Aphri
 canum & Nicænum non aduer
 sari Constantiensi, vide de pa
 patu infra titulo tertio.

¶ Laici possunt interesse concilijs vt **De qui**
 ro.

DE CONCILIIS

testes, vt defensores, vt consilia-
rii, vt suggestores, vt execu-
tores, tamen à Christo nato, nun-
quam habuerunt vocem diffi-
nitiuam in cōcilio. Actuum des-

Actu. 15

cimo quinto statuerunt vt ascē-
derent Paulus & Barnabas, &
quidam alij ex alijs ad Aposto-
los & præsbyteros in Hierusa-
lem super hac q. & q̄ sequuntur.
Ecce ad clerum ascenderunt nō
ad Laicos, & nulla fit Laicorū
mentio in eodem concilio.

¶ In concilio octauo, actione
quarta, principes iussi interroga-
re, dixerunt. Vt obsecundantes
verbo vestro, ex præceptione
vestra interrogabimus eos, non
per potestatem nostram, pote-
stas enim hæc vestra est.

¶ Basilius Imperator de Laicis
inquit. Quanquàm non sit das-
tum istis secundum Canonem,
dicendi quicquam penitus de ec-
clesiasticis causis, opus enim

DE CONCILIIIS. 20

hoc pontificum est & sacerdotum.

Zozomenes refert. Dū Valentinianus per Traciam ad Romam properaret. Tunc episcopi Helleponti Bithiniæ legatū miserunt Hipatianum Heraclicæ præfulem, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Respondit mihi quidem, cum minimus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur, ubicunque voluerint.

Ambrosius ad Valentinianum contra Auxetium. Si scripturarum seriem diuinarum, vel veterum tempora retrahemus, quis est qui abnuat in causa fidei Episcopos solere de Christianis Imperatoribus, nō Imperatores de Episcopis iudicare?

E 3

DE CONCILIIIS

Martiã. ¶ **Martianus** imperator in **Calcedoneñ.** concilio ad synodum dixit. Nos ad conseruandam fidem, non ad potentiam ostendendam, exemplo gloriosissimi principis Constantini, synodo interesse volumus, ut inuenta veritate, non vltra multitudo prauis doctrinis attracta, discor det: Et iterum. Sunt quædam certa capitula quæ bonorum respectu, vestræ reseruamus sanctitati, congruum rati regulariter à vobis ista synodali disponi consilio, potius quam nostris legibus statui.

¶ **Basilii** Imp. in fine concilij octauij.

Basilii Imperator. ¶ **De** vobis autem Laicis, tam qui in dignitatibus, quã qui absolute cõuersamini, quid amplius dicã non habeo, quã quod nullo modo nobis licet de ecclesijs

DE CONCILIIIS. **Si**
fticis caufis sermonē mouere, ne
q̄ penitus resistere integritati ec
clesiæ, & vniuersali synodo ad
uersari. Hæc enim inuestigare et
quætere patriarcharum, pontifi
cum, & sacerdotum est: qui regi
minis officium sortiti sunt: qui
sanctificandi, qui soluendi & ligandi
potestatem habent: qui
Ecclesiasticas & cœlestes adepti
sunt clauēs. Non nostrum qui
pasci debemus, qui sanctificari,
qui ligari vel à ligamento solui
egemus. Quæcunque enim
religionis & sapientiæ laicus exi
stat, vel etiam si vniuersa virtus
te interius polleat, donec laicus
est, ouis vocari non desinet &c.
Quæ ergo vobis ratio est in or
dine ouium constitutis. Pasto
res verborum subtilitatem dis
cutiendi, & ea quæ super nos
sunt quærendi, & ambiendi habent.
Oportet nos ergo cū timore &
fide sincera hos audire, & factes

DE CONCILIIS

eorum vereri, cum sint ministri
dei omnipotentis, & huius for-
ma possideant, & nihil amplius
quã ea quæ nostri ordinis sunt
requirere. Hinc populo remitte-

Mat. 23. batur à Christo ad faciendum
non ea, quæ principes, reges, tes-
trarchæ aut nobiles dicerent, sed
quæ scribæ & pharisæi sedentes
super cathedram Moysi, dixer-
unt vobis, seruate & facite. He-
retici autem cum plausum quæ-
runt popularem, euenit quod

Hier. 5 Hieremias prædixit. Prophetæ
prophetabant mendacium, &
sacerdotes applaudebant mani-
bus, & populus meus dilexit ta-
lia, quid igitur fiet in nouissimo
eis? De his loquitur Dominus
per Esaiam, filij nolentes audire
legem Dei: qui dicunt viden-
tibus, nolite videre: & aspiciën-
tibus nolite aspicerè nobis ea quæ
recta sunt: loquimini nobis
placencia videte nobis errores

DE CONCILIIS 22.

auferte à me viã: declinate à me
semitã: cesser à facie nostra san-
ctus Israel. Idipsum dicit popu-
lus Lutheranus iam suis falsis
prophætis? Summa itaq; est sa-
cræ scripturæ, Ecclesiæ, & con-
ciliorum concordia.

DE PRIMATV SE- dis apostolicæ & Petri III.

Quia summa autoritas exte-
rius sit apud ecclesiam: quam
contemplamur in concis
ijs & in sede apostolica.

Conuenit ut Ro-
mani pontificis
& Petri primati
firmemus
breui-
bus.

E S

DE PRIM. SED. APO.

Mat. 16.

Post confessionem Petri, Iesus dicit ei. Beatus es Simō Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est, & ego dico tibi, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauēs regni cœlorū, & quodcūq; ligaueris super terram erit ligatū & in cœlis, & quodcūq; solueris super terram erit solutum & in cœlis. Patet quomodo signare voluit personam Petri, quia posuit nomen antiquū Simon, Nomen nouum Petrus, nomen patris Bariona, & demonstrat proprie. Tu es, & super hanc petram exponit Hiero. id est super te, & tibi dabo clauēs &c.

Et per illa verba promissum Petro primatum, testantur sancti patres, & super Petro ædificandam ecclesiam.

DE PETRI. 23.

¶ Cyprianus lib. 4. epistolarum ad Pupianum, & lib. 1. ad Cornelium.

¶ Origenes homilia sexta super Matthæum. Hieronymus, libro primo contra Pelagianos & super Matthæum. 16.

¶ Ambrosius sermone. 47.

¶ Aug. contra epistolam Donati.

¶ Chrysostomus super Matth.

¶ Hilarius super Matthæum.

¶ Leo in sermone. 3. de anniuersario die suæ assumptionis.

¶ Gregorius in moralibus, & registro ad Mauricium Augustum.

¶ Cyrillus libro. 2. capit. 12. super Ioannem: Concilium Calcedonense octauum, Nicolai papæ. Vide nostro libro. 1. de primatu Petri. Potestatem quam promissit Christus Petro dedit post resurrectionem. Dixit Simoni Petro Iesus. Sim. Ioã. diligis me, plus ñs, dicit ei: Etiam domine, Ioan. 21.

DE PRIMA. SED. APOST.

tu scis quia amo te, dicit ei, pascere agnos meos, quod & tertio repetit, pascere oues meas.

Hic soli Petro in praesentia aliorum apostolorum commisit oues ut principi apostolorum: nam pascere in sacris literis significat regere, et pastores dicuntur reges Ezechielis. 34. Esaiæ. 44. et 56. Hieremiæ secundo & . 22. Psalmo. 22. Et hoc in Hebræo & Græco.

Datum primatum Petro per illa verba testatur Cyprianus de simplicitate praelatorum. Hieronymus in sermone de Petro ad Eustochium. Ambrosius in sermone de poenitentia & de fide de Petri. Chrysostomus super Ioannem Homel. 80. de poenitentia. Augustinus in quaestio. Noui & Veteris testamēti, quaestio. 75. Leo in sermone de ascensione domini. Gregorius in homilia. Mar. 16, & epistola

PET PETRI 14.

ad Cirian. Bernardus sermo
ne. 3. de septem panibus. Beda in
homi.

¶ Primatus Petri probatur ex
multis alijs scripturis Lucæ. 22.
Simon ecce Satanas expetiuit
vos vt cribraret sicut triticum;
ego autem rogavi pro te, vt nõ
deficiat fides tua, & tu aliquãdo
conuersus, confirma fratres tuos.
Vide pro Petro rogat præ
cæteris, & duo petit. Indefectibi
litatem fidei, & potestatem cons
firmandi fideles. Sic. Augusti
nus Chrysofomus Leo Cys
rillus & Beda capiunt. Mat
thæi decimo septimo, dixit Chri
stus Petro. Vade ad mare et mit
te hamum, & eum piscem qui
primus ascenderit, tolle: & aper
to ore eius inuenies staterem, il
lum sumens, da eis pro me & te,
patet Christum pluribus disci
pulis præsentibus, solum Pes
trum sibi æquasse in solutione

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

tributi. Ita intelligit Hier. Aug. Chrysoſtomus Orig. Ambro. Matthæi. 10. Marci. 3. Luc. 6. ubi describitur apostoꝝ conſtitutio, ab omnibus Petrus vt caput nominatur primo, quod pro eius primatu expēdit Hier. Chrysoſt. Ioannis .21. ſolus Petrus ſuper aqua maris ad Chriſtum peruenit. Signum ſingularis pontificij, ait Bernardus de conſideratione ad Eugeniũ Lucæ quinto. Et ſi diſcipulis alijs imperatur vt laxent retia, ſoli tamen Petro dicitur, duc in altum, ita ponderat Ambro.

¶ De ſanctis patribus iam audivimus, omnes Petro tribuere primatum, à domino primo promiſſum, dein poſt reſurrectionem exhibitum, ſuper tota eccleſia. Addatur tamen prioribus.

¶ Dionyſius capite. 3. de diuiſionis nominibus.

DE PETRI 23.

Athanasius in epistolis ad Marcum liberium & foelicem, in quibus abunde probat primum Papæ.

Eusebius Cæsariensis libro. 2 ca. 14. ecclesiasticæ hystoriæ, Augusti. tract. 56. super Ioan. li. 2. contra Donatistas &c.

Lactantius libro. 7. institu. diuinarum.

Paulinus de. 8. Fœlice. Anselmus ad Vrbanum Pa. Valentianus, Martianus, Phoca, Iustinianus, Imperatores, sub titulo de summa trinitate et fide catholica.

Quæ omnia latissime astruximus tribus libris de primatu Petri ad Leonem decimum, & multa rara inuenies in magno opere contra Lutherum. Ioan. Fabri Archiducalis consiliarij, iam episcopi Viennensij. Eckius.

Ratio suadet quia fuit summus sacerdos in vete. lege, cuius autoritas audita fuit, ex ca. 17 Faber.

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

Deutero. Et regimen, monarchicum est optimum: & talis ordo est in ecclesia triumphante: & sicut pulchre inducit Nazianzenus. Moyses in dubijs prouidit synagogę Deut. 17. cur Christus nõ puidisset suę sponşę ecclesię?

¶ Greg. libro. 21. moralis. Ocs hoies natura æqles genuit: sed ratione meritorum ordine, alios alijs occulta dispensatione postposuit: ipsa vero diuersitas que accessit ex vna, diuino dispensatur iudicio, vt quoniam omnis homo iter vitę non graditur, alter ab altero regatur. Desiderat forte hæreticus ecclesiam militantem non habere caput ministeriale, & fiat in ecclesia qđ

Iud. 17. scribitur. In illis diebus non erat & vltio. Rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi bonum videbatur, sic faciebat.

¶ Obijciunt hæretici.

Petro

DE PETRI 126

¶ Petro non promisit nec dedit 1.
Christus claves pro p̄sona sua,
sed quia gerebat personam eccle-
siae. Si supra Petro homine est 2.
ædificata ecclesia, iam portæ in-
ferorum præualuerunt contra
eum in voce vnius ancillæ, &
quotidie præualent successoris-
bus suis peccatoribus.

¶ Et cum supra petra sit eccle-
sia ædificata, petra autem erat 1. Cor. 3.
Christus. 1. Corinthios. 10. non
poterit referri in Petrum, & fun-
damentum aliud nemo potest
ponere, p̄ter id quod positū est.

¶ Primitiua ecclesia Ap̄torum 4.
non fuisset ecclesia, cum Petrus
18. anno post Christum passum
fuerit adhuc in Hierusalem, vbi
erat tūc Romana ecclesia?

Petrus nuncq̄ fuit Romæ.
Petrus est membrum ecclesiæ. 5.

¶ Quomodo Petrus esset petra 6.
cum Matthæi. 16. dixerit Chris-
tus, vade post me Satana. 7.

F

DE PRIMA. SED. APOST.

¶ Diluuntur ista contra Petrum adducta.

De primo. ¶ Fatemur cum Augustino claves datas ecclesiæ: tamen in persona Petri. i. claves finaliter dedit Christus Petro, ad utilitatē ecclesiæ, dedit claves nō vni, sed vnitati. Ita Petrus gessit psonā ecclesiæ, sicut impator Germaniæ, Itaq; certæ personę habent claves, quia alias nullus esset illarum vsus.

De secundo. ¶ Præualuerūt porte inferi aduersus psonas succedētes Petro, nō tamen cōtra potestatē Petri. Hęc successio Petri in potestate mansit, licet psonę peccarēt. Petro aut negante, nondū ecclesia erat super eū fundata, sed fundāda, q̄a Ch̄s dixit super hanc petram ædificabo ecclesiā meā, scilicet post resurrectionem.

De tertio. ¶ Et si Ch̄s sit petra principalis, & fundamentū primariū, tñ

DE PETRI. 27

habet vicarios & substitutos, se-
cundarias petras: nā cū dicto Pau-
li qd solus Chrs sit fūdamentū,
stat dictū Ioan. Apocalip. 21. Et
murus ciuitatis habens fundas-
menta 12. & in ipsis duodecim
nomina, duodecim apostolorū
& agni.

¶ Errat Luther Petrū tā tarde De quar
venisse Romā, q̄a fuit. 5. annis to.
in Pōto, et Asia. 7. in Antiochia,
postea migravit Romā, licet 18.
anno è Roma venerit Hierusas-
lē ad conciliū. Porro nihil ad rē
facit, Erat em̄ etrus sumus pō-
tifex, vbi cūq; erat, licet reuelā-
te spiritu, vt Marcellus sanctus
martyr ait, sedem sibi Romæ es-
legerit, prius itaq; tempore fuit
summus episcopus Petrus, quā
Romanus episcopus.

¶ Hoc nouum est mēdaciū Vr De quin
bani Riegers aut alterius Luche to.
rani, Petrū nūc; fuisse Romæ,
& ante Paulum cōuertisse eos

DE PRIMA SED. APOST.

de quibus loquitur Gala. 2. testatur beatus Hiero. super illud ad Rom. 1. Ut aliqd impartiar vobis gratiæ spiritualis. Ad confirmãdos, inqt, eos Romanos Petri p̄dicatione fidẽ tenentes. Cõfirmare se velle Paulus dicit, nõ quo minus accepissent à Petro, sed vt duobus ap̄tis testibus & doctorib. eorũ corroboraretur fides, alioquin curabat ne super fundamentũ alienũ ædificaret.

¶ Egesippus antiquissimus, q̄ sub Aniceto venit Romã, Anno dñi 160. Is scribit lib. 3. de ex-
cidio Hierusalẽ, quomodo Nero
annẽ Fa- ro quæsierit causas occidendi ap̄-
brum. postolos, datoque præcepto vt
compræhenderentur Apostoli:
rogabatur Petrus vt sese alio
conferret.

¶ Dionysius Corinthiorum ep̄iscopus existens Romæ, Anno domini. 50. ait: Vos habentes
tes commonitiõem à Petro &

ACT. PETRI 128.

Paulo, plantationem Romanæ ecclesiæ coniunxistis. Ambo etiam aduentantes, atque in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter eodemque tempore coronati sunt. Idem testatur quidam scriptor Caius sub Zespherino papa.

S. Ignatius discipulus Ioannis euangelistæ ad Tharsenses scribit. Quid quod Petrus crucifixus est, Paulus & Iacobus gladijs obruncati sunt: Ioannes in Pathmum relegatus est: & ad Romanos. Non sicut Petrus & Paulus præcipio vobis, illi enim apostoli Ihesu Christi, ego autem minimus. Ireneus Lugdunensis episcopus libro. 3. capit. 1 contra hæreticos, sic inquit Matthæus Hebræis ipsorum lingua scripturam dedit euangelij: cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam.

F 3

DE PRIMA. SED. APOST.

Et capite. 3. A gloriosissimis duobus apostolis Petro & Pau. Romę fundatę & cōstitutę sunt ecclesię. Tertullianus anno dōmini. 150. viuens, scripsit lib. 3. aduersus Martionem. Romanis Euangelium Petrus & Paulus sanguine suo signatum reliquerūt, & li. de præscriptiōe hæreticorū loquēs de Ro. subdit, Vbi Petrus passioni dñi coadæquat.

Eusebius Cęsariensis lib. 2. histori. inquit. In ipsis Claudij temporibus, clementia diuinę prouidentię probatissimum omnium apostolorum & maximū, fidei magnificentia, & virtutis merito, primorem principem Petrū ad urbem Romam deducit.

Et lib. de temporibus. Eodem anno ab Hærode capitur, & infra, Petrus natione Galilæus, Christianorum pōtifex primus, cum primū Antiochenam fundasset ecclesiā, Romā p̄ficiscitur,

DE PETRO.

ubi euangelium prædicans. 25. annis eiusdem urbis episcopus perseverat.

Gaudentius Brixian. vetustissimus scriptor inquit. Hoc. n. die apud urbem Romam. ambos pro Christi nomine Nerōis crudelitas interfecit.

Hieronimus de viris illustribus. Simon Petrus, filius Ioannis, provincie Galilæe, vico Bethsaida, frater Andreæ apostoli & princeps apostolorum, post episcopatum Antiochenis ecclesie, & prædicationem dispersionis eorum, qui de circumcisione crediderant in Ponto, Galatia, Capadocia, Asia, & Bithinia, secundo Claudij anno ad expugnandum Simonem magum, Romam pergit, ibi viginti quinque annis cathedram sacerdotalem occupavit.

Dionysius Areopagita sancti Pauli discipulus idem testatur ad Timotheum cõdiscipulum de

DE FIRMA SED. APOST.

transitu apostolorum.

Linus papa proximus post Petrum scripsit orietalibus pro martyrio Petri in vrbe.

Ambrosius sermone. 67. inquit. Non sine causa factum putemus, quod vna die, vno in loco vnus Tyranni tolerauere sententiam, vna die passū sunt, vt ad Christū pariter peruenirēt Vno in loco, ne alteri Roma de esset, &c. & infra, in vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, loquitur de Petro & Paulo.

Papias Hieropolitanus scilicet Ioannis euangelistæ auditor, testatur Petrum suam primam epistolam canonicam scripsisse Romæ.

Testat hoc Athanasius, Marcellus, Damasus, Leo, Bernardus, & alij innumeri.

De sext. Petrum membrum & partē ecclesiæ dicimus, sed quod propter

pterza

DE PETRI 130

pterea non possit esse caput ministeriale, seu vicarius veri capituli, negamus. Similiter aliud est agere priuatam personam, aliud publicam. Et si caput est vtrique membrum.

¶ Non mirum Petrum increpatum à Christo, quod existimaret suæ confessioni contrarium, Christum occidendū, quia nondum acceperat clauis, nondum erat confirmatus, nōdum venerat super eum plenitudo spiritus. Ideo nondum fuit petra, sed post resurrectionē Christus fundauit super eum ecclesiam, vt expresse testatur Hieronymus ibi super Math.

¶ Denic̄ Chrysosto. & Hilarius nolunt nomen sathanæ pertinere ad Petrum, sed ad diabolū suggestorem huius consilij. Porro lapsus personæ non tollit potestatem. Origenes Homil. 3. in Matthæum dicit Petrus adhuc

G

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

plumbeus erat, & fieri potuit vt reuelationem haberet à patre, qua profiteretur Christum esse filium dei viui, attamen lateret eum hoc magnum mysterium quo Christus voluit pro salute generis humani crucifigi, & tertia die resurgere.

¶ Cum enim Luther per petrā intelligit fidem, fides æquæ amittitur in homine, sicut gratia, & non plus fides vnus hominis quam alterius hominis, & ita super fide omnium fidelium est ædificata ecclesia. Et si omnes fideles sunt fundamentum, quam tunc dabit ecclesiam? nisi ineptissimæ dicat, idem fundari super seipso.

¶ Adhuc obijciunt hæretici contra Petrum & papam.

1. Petrus, in Apostolos non habuit potestatem, sed Apostoli in ipsum, quia ipsum & Ioan

ET PETRI. *¶* *¶*

nem miserunt in Samariam, Acto. 8.

2. Nec Petrus exercuit vnq̄ primatum illum, sicut modo papa: non vult vllum Episcopum fieri in mundo, nisi accipiat palmium & confirmationem ab eo, 3. Nouit Petrus hoc prohibitum à Christo, Lucæ. 22. facta contentione, quis eorum videretur esse maior, diciteis Iesus. Reges gentium dominantur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui p̄cessor est, sicut ministrator. Lisquet (inquiunt hæretici) reges gentium, non p̄tiffices esse, qui dominantur.

4. Marci decimo, vbi filij Zebedæi ad hanc aspirarunt potestatem, receperūt responsum scilicet, vt calicem biberent, nec tamen certi vbi sessuri essent.

G 2

DE PRIMA. SED. APOST.

5. Sic superioritatē fugiendā docuit Lucæ nono & Matthæi decimo octauo.

6. Paulus resistit Petro Galatharum 2.

7. Victor papa volens excōmunicare orientales, fuit prohibitus ab Ireneo Lugdunensi.

8. Anicetus cessit Policarpo Episcopo Smyrneorum.

9. Orientales Episcopi non obedierunt Iulio papæ.

10. Constantinus. 4. imperator cōstituit papam esse primū.

11. Sic tot milia martyrum orientalis ecclesiæ essent damnati, similiter Cyprianus, Augustinus, Nicolaus, quia nunquam fuit papa super ecclesias Asiæ, Græciæ, aut Africæ.

12. Quando instituit Antiochenum, Constantinopolitanū Alexandrinum, aut Indicum?

13. Theophilus Alexandrinus & Epiphanius deposuerūt Chry

DE PETRO. 32

sofomum, & idem Epiphanius excommunicauit Ioannē Hierosolymitanum.

14. Concilium Nicænum testatur Episcopum gerere curā suburbanarum ecclesiarum.

15. Idem statuit Episcopos ordinari ab Episcopis prouincialibus, non à papa.

16. Idem concilium Hierosolymitano tribuit primatum, nō Romano. Et Hierosolyma fuit prima, quia de Syon exhibit lex.

17. Concilio Africano quarto. Primæ sedis Episcopus non appelletur princeps sacerdotū, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus, & infra, vniuersalis autem nec etiam Romanus pontifex appellatur.

18. Et Pelagius & Gregorius reuerentur nomē vniuersalis episcopi.

19. Primatus Papæ probatur ex Decretis & Decretalibus Ro-

DE PRIMA. SED. APOST.

manorum pontificum. Qui libri intra quadringentos annos nati sunt.

¶ Hęc fufius induximus, quod hic magis vociferentur hæretici contra petram quam omnes impetiuere.

¶ Diluuntur obiecta.

De primo. ¶ Petrum exercuisse primatum iam dicemus, at cum argutaris, Petrus fuit miffus ab Apostolis in Samariam, quare fit minor Apostolis? Est forma argumentã di Arrianorum, quia pater miffit filium Ioannis 6. & 20. & ad Galathas. 4. Itaque pater est maior filio, quia mittens maior est miffio, quasi non Herodes miferit tres magos, vt adorarent puerum, qui maior magis nõ fuit, & frequẽs est potiores mitti ex collegio & fenatu, confilio fcilicet vel amore, non authoritate

¶ ET PERI. ¶ 39

inferiorum. Vnde Iosue. 22. legitur, quod cum audissent filij Israel ædificasse filios Ruben & Gad & dimidium tribus Manasse, altare in terra Ganaam, super Iordanis tumulos, contra filios Israel, cōuenerunt oēs in Silo vt ascenderent & dimicarent contra eos. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis, & decem principes cum eo, singulos de singulis tribus, vt eos super hoc facto sacrilego depræhenderent. Ecce filij Israel inferiores populi, miserunt Phinees qui fuit eorum dux coram domino, vt dicitur 1. Paralip. 9. Patet itaque ex diuinis literis nihil habere consequentiæ, Hic est missus, ergo est minor mittente aut mittentibus.

¶ Petrus executus est officium Desecūsium. Notumus recensere quæ do. Ioā. 6. Lucę duodecimo. Math.

¶ DE PRIMA. SED: APOST.

decimo nono Lucæ 5. Matthæi quarto, Matthæi decimo septimo, Matthæi decimo octavo, recensuerunt, sed quando in actu iam erat pontifex creatus audiamus quid fecerit: Nam primo ordinationem Matthiæ in Apostolum direxit. Exurgens Petrus in medio fratrum dixit. Viri fratres & cætera. Actuum 1. Secundo in die Pentecostes omnes Apostolos defendit: Stans Petrus cum undecim, eleuauit vocem suam Actuum. 1.

¶ Tertio præsentem Ioanne sanauit claudum, & coram populo defendit Actuum. 3. Quarto in concilio defendit se & Ioannem Actuum. 4. Quinto in Ananiam & Saphiram sententiã mortis protulit, Actuum. 5. quod fuit maximum potestatis coercitiue indicium. Sexto Simonis maledictam nundinationem coercuit, Actuum octauo.

DE PETRI. § 4.

Septimo iussus fuit etiam gentes tanquam praelatus in suam potestatem suscipere, quando vidit lintheum, in quo erant bestiae & reptilia, &c. & facta est ad eum vox. Surge Petre, occide & manduca Actuum. 10. Hic iussus fuit velut caput, gentes incorporare ecclesiae. Octavo in concilio apostolorum fuit author sententiae cessationis legalium, ut docet Hieronymus, & Actorum. 15. Caue itaque haeretice mentiri in sanctum Petrum, quod potestas dei diuinitus tradita non sit vni.

¶ De adiuncto falsum est, nam patriarchae, quilibet confirmavit suos episcopos, & Thessalonicensis confirmavit suos episcopos Graeciae, tanquam vicarius papae, ut liquet ex actis Leonis papae. Existimat haeticus omnes episcopos habere pallia, quod falsum est, quia regulariter archiepiscopi habent, & pauci episcopi

¶ DE PRIM. SED. APO.

ex priuilegio, sicut Bambergensis in Germania. De ratione p[ar]t[is] l[i]j ex Beato Gregorio.

De terti. ¶ Constat Christum prohibuisse ambitionem, tyrannidem: non potestatem, quia illa à deo; & qui potestati resistit, ordina[ti]oni dei resistit, ad Rom[anos]. 13. Voluit ergo docere humilitatem præidentis, non auferre potestatem eius, Sicut ex eo quod ipse ministrabat, & alios maiores ministrare docuit, male inferret quis, Christum nullam habuisse potestatem. Et cum Christus dixit, qui maior est vestr[um], constat quod voluit aliquem esse maiorem in potestate, licet c[on]iungat ei vt sit sicut minor, per exhibitionem ministerij.

De quar-
to &
quinto. ¶ Similiter respōdemus, nā voluit, vt Hieronymus inquit suos ad summitatem virtutum, non potentia sed humilitate peruenire, nam existentes in potestate,

DE PETRO. 35.

debēt se intus humiliare, ac si nō essent in potestate, vt paruulifiant humilitate, non sensu, ac ætate.

¶ Paulus reprehendit Petrum, quia attinebat ad ædificationem fidei, hoc est ad officium apostolatus, in quo erant æquales, tamen regimine & potestate Petrus adhuc erat prior. Nam hodie etiam sæpe cōtingit papam & alios superiores reprehēdi ab inferiorib. Imo hereticus Luth. oēs reprehēdit ecclesiasticos prælatos, qui nullius est superior.

¶ Anicetus primus statuit pascha celebrari dominico die, confirmauit primo Pius, deinde Victor, & obtinuerunt. Restiterunt primo Orientales, quia ex iussu s. Ioannis. 14. luna primi mensis celebant. Policarpus ex Smyrna adiit Anicetum (ecce Græcus ad Romanū) qui credit ei, sacerdotali officio p̄fungi.

De sext.

De sept.
& octa.

DE PRIMA. SED. APOST.

nec Anicetus Policarpo suaderere poterat, inquit Eusebius in ecclesiasti. historia. Corruptor Luther ait, Anicetum celsisse Policarpo. Orientales resistentes Victori excommunicare voluit, quem Ireneus monuit, non quod Victori esset nulla in Orientales potestas, nam sanctus martyr, cur attentasset: sed pro consideranda concordia ecclesiae & pace, consuluit turbationem non moueri in ecclesia.

De non. **¶** Mirum quod hereticus innititur facto hereticorum, nam illi Orientales, expulerant Athanasium & Paulum, qui confugientes ad Iulium papam, citatis & excommunicatis hereticis, fuerunt restituti. Hic ruit hereticus, quia papa Iulius ante M. c. annos potestatem habuit in Orientales episcopos Asiae & Aegypti.

De decimo. **¶** Falsum est Constantinum quartum primum dedisse pri-

DE PETRO I. § 36.

matum Romano pontifici, cum antea habuerit ex Euangelio, cōfirmantibus Imperatoribus Cōstantino, Valētiniano, Gratiano, Theodosio, Martiano, Basilio, & alijs. Vnde non inconuenit iuri sedis apostolicæ decreta etiam principum accedere, quo temeritas rebellantium comprimitur. Errauit tamen hæreticus Constantinum quartum quicumquam in ea restatuisse, sed solum remisit confirmationem papæ electi, quam imperator ante suo modo facere solebat.

¶ Nullus sanctorum martyrum De. 11. subtraxit se ab obedientia Petri vel successorum eius, ubi & quando oportebat. Fallitur hæreticus, quod si papa sit supremus, oporteat oēs episcopos ab eo confirmari, nam sicut sacerdotes ab episcopis, ita episcopi ab archiepiscopis, primatibus aut patriarchis sufficiat cōfir-

IN DE PRIMA, SED. APOST.

mari. Ita de Ambrosio Augustino & Nicolao sentias.

Credo in Germania factum superbia episcoporum, quod excusserunt potestatem primatis Magdeburgensis. Et priora liquent ex octava synodo, ex concilio Nicæno & alijs, vide distinctionem. 64. decreti. Aphricæ episcopos fuisse sub Romano pontifice patet, quod ex concilio Mileuitano scripserunt ad Innocentium primum papam, petentes illius confirmationem, vide in epistolis Augustini. 90. & 91. Concilia tertium & quartum Carthaginensia auctoritate Zozimi papæ & alia auctoritate Bonifacii fuerunt confirmata, quoniam misit illuc Faustinum episcopum, illis interfuit Augustinus, Concilia sub Cypriano in Aphrica petierunt approbationem à Cornelio papa li. 1. epistolarum, epistola. 2. Cypriani: &

DE PETRI 2. 7

libro. 2. epistola. 11. Asiae episcopus Aegypti & Graeciae fuisse sub Rom. ponti. iam patuit, quia restitutus Athanasius, restitutus Chrysostomus, restitutus Flavianus, restitutus Appiaris in Aphri, per Rom. pontificem. Vide in primatu nostro plura.

¶ Institutio episcopi, ut fiat immediate à Roma. Pontifici non est necessarium, tamen illas ecclesias fuisse subiectas Papae, liquet ex eo, quod restituit eiectiones ex his ecclesijs. Et hodie à Leone papa. 10. & Adriano. 6. episcopi Asiatici ceperunt confirmationes. De. 12.

¶ Quantum potest haeresis: nã cum nihil solidi pro se habet, affert iniquissimam optimi episcopi eiectionem Ioannis Chrysostomi, qui per Theophilum avarissimum & pessimum Alexandrinum, adiuuante impia Eudoxia Imperatrice, iniquiter est eiectionis. De. 13.

¶ Huius sancti viri iniuriam

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

hæreticus pro iure adducit, ob-
tinet vero, quod per Innocentis
um papam fuit restitutus, & nes-
gocium per papam Alexandro
Antiocheno commissum, &
Imperator Archadius resistens
papæ & Chrysofomo, fuit ex-
communicatus. Inunc hæretice
& nega episcopos Græciæ fuis-
isse sub Romano pontifice. De
Ioanne Hierosolymitano, liquet
ex beato Hieronymo, fuisse
concilium euocatum Antiochię
(nam sub illo patriarcha erat
tunc episcopus Hierosolymita-
nus, & sub archiepiscopo Cæsa-
riensi) & à synodo damnatum
Ioannem, in qua plurimæ auto-
ritatis erat Epiphanius.

De. 14.

¶ Canon Nicæni concilij. 6. sic
habet. Mos antiquus perdu-
ret in Aegypto, Libia & pentas-
poli, & Alexādrinus episcopus
horū omnium habeat potestatem,
quandoquidem & Romano
episco

DE PETRI. 138.

episcopo parilis mos est. Simi-
liter autem apud Antiochiam
& cæteras prouincias, honor su-
us vnicuique seruetur ecclesiæ. Li-
quet lectori non hic prohiberi
primatum Romanæ ecclesiæ,
quod hæreticus torquet, sed
quia tunc authoritas trium ec-
clesiarum patriarchalium fuit
confirmata, nam tres tantum
erant illo tempore sedes patriar-
chales, Romana scilicet, Anthio-
chena, & Alexandrina. Imo for-
tius per illud concilium probas-
tur primatus Rom. pontificis,
primo quia licet Nicæa esset
in Asia, tamen Osius Cordubæ.
nomine papæ præfedit concilio,
& primus se subscripsit, non no-
mine suo velut reliqui episcopi
omnes, sed nomine papæ. Secun-
do quia in cōcilio Nicæno status
tū fuit, vt ī causa depositiōis epi-
scopi posset appellari ex toto or-

H

DE PRIMA SED. APOST.

bead Romanū pōtificē. Huic in
nitebatur Athanasius & obti-
nuit, Huic Chrysoſtomus et ob-
tinuit. Et quādo ecclesia Aphri-
cæ reluctabatur Zozimo papæ
in reſtitutione Appiarij, certior
facta de illo Nicæno concilio,
acquieuit. Inunc hæretice, & in-
ſanias Nicęnum concilium ad-
uerſari papæ.

De. 15. **¶** De ordinatione epiſcoporū,
Diſ. 64. quid hæc ad primatum? cum
c. Cōp. hodie rariffime papa ordinet. Es-
uiciales epiſcopum, aut forte nunquam,
ſed in hunc diem, tres Epiſcopi
conuenientes ordinant & confe-
crant Epiſcopum,

De. 16. **¶** Canon 7. cōcilij ſic ſe habet.
Quia conſuetudo obtinuit &
antiqua traditio, vt Helix Epiſ-
copus honoretur, habeat ho-
noris conſequentiam, ſalua Me-
tropoli dignitate. Hic ſtupidus
hæreticus nugatur primatum
tributum Hieroſolymitano, cū

DE PETRI. 139

adeo non tribuat ei primatum, ut sinat illum subiectum Metro politano, qui erat Cæsariensis, teste Hieronymo. Honorandū ergo statuit Hierosolymitanū antiq̄ traditione, sed nihil ad primatū, porro Hierosolyma fuit prima tēpore, sed nō dignitate.

¶ Concilium Africanū nihil De. 17. agit de primatu, nihil de Roma, sed inter se constituerunt episcopi Africani, ne primates eorū (sicut erāt Carthaginenses, Numidiæ, Mauritaniae & cætera) gloriosos sibi vendicarent titulos, & iurisdictionē super alios, hoc & nihil aliud habet canō 6. concilij. 3. Africani, & delyrus hæreticus cum apud Gratianū 99. distinctione primæ sedis legisset verba Gratiani continuata ad sequentia, credidit illa esse verba concilij, & non sunt, sed de vniuersali Episcopo mox dicamus.

DE PRIMA. SED. APOST.

De. 18

¶ Gregorius & Pelagius nō respuerunt primatū ecclesiæ Romanæ, sed approbauerunt, vt de primatu Petri latissime ostendimus. Sed sic negauerunt, aliquid posse esse vniuersalem Episcopum, sic quod esset cuiusq; ecclesiæ proprius rector, quoniam sic nullus alius esset Episcopus, & honor episcopalis omnibus detraheretur, & in vnum solum reijceretur.

¶ Quod quia esset Hierarchici ordinis destructiuum, merito reprobauerunt sancti patres, seruata ecclesiæ Romanæ dignitate.

De. 19

¶ Primatus Romanæ ecclesiæ non solum ex decretis pontificum probatur, sed ex Euangelio, ex sanctis martyribus, concilijs & doctoribus: sed errat hæreticus, credit non fuisse alia iura canonica, nisi post ortum decretum Gratiani, & decretales Gregorij noni, cum scias

¶ ET PETRI. ¶ 40.

per in ecclesia statuta & iura fuerint, sicut olim erat Codex cano decretum Paschali, decretum Burckardi, Panormia Iuon. &c. Euanescent itaq; omnia hæretica, vt bulla aquæ.

¶ Conclusio.

¶ Suscipiamus omnes auctoritatem ecclesiæ in apostolica sede Romana relucens, quum eam in rebus arduis fidei consuluerit Hieronymus ex Asia ad Damasum, Augustinus ex Aphrica ad Innocentium, & Bonifacium, ac Cyprianus ad Cornelium, Athanasius ex Aegypto ad Marcum, & Iulium. Ambrosius ex Italia &c. In epist.

¶ Nam defendentes se contra res baptizatores recedunt ab eorū basi, vnde multa fatentur non scripta & tamen tenenda, Zuingsgius adducit de baptismo Maria, De baptismo paruulorum.

H 3

DE PRIMA. SED. APOST.

De. 18

¶ Gregorius & Pelagius nō respuerunt primatū ecclesiæ Romanæ, sed approbauerunt, vt de primatu Petri latissime ostendimus. Sed sic negauerunt, aliquem posse esse vniuersalem Episcopum, sic quod esset cuiusq; ecclesiæ proprius rector, quoniam sic nullus alius esset Episcopus, & honor episcopalis omnibus detraheretur, & in vnum solum reñceretur.

¶ Quod quia esset Hierarchici ordinis destructiuum, merito reprobauerunt sancti patres, seruata ecclesiæ Romanæ dignitate.

De. 19

¶ Primatus Romanæ ecclesiæ non solum ex decretis pontificum probatur, sed ex Euangelio, ex sanctis martyribus, concilijs & doctoribus: sed errat hæreticus, credit non fuisse alia iura canonica, nisi post ortum decretum Gratiani, & decretales Gregorij noni, cum scias

¶ ET PETRI. 440.

per in ecclesia statuta & iura fuerint, sicut olim erat Codex canonicum decretum Paschali, decretum Burckardi, Panormia Iuon. &c. Euanescent itaque omnia hæretica, ut bulla aquæ.

¶ Conclusio.

¶ Suscipiamus omnes auctoritatem ecclesiæ in apostolica sede Romana relucens, quum eam in rebus arduis fidei consuluerit Hieronymus ex Asia ad Damasum, Augustinus ex Africa ad Innocentium, & Bonifacium, ac Cyprianus ad Cornelium, Athanasius ex Aegypto ad Marcum, & Iulium. Ambrosius ex Italia &c. In epist.

¶ Nam defendentes se contra res baptizatores recedunt ab eorum basi, unde multa fatentur non scripta & tamen tenenda, Zuings adducit de baptismo Maria. De baptismo paruulorum.

H 3

**DE SCRIPTVRIS
EX SCRIPTVRIS
temere repugnare hæreticos.**

III.

**Præter superius dicta
de Ecclesia & con
cilijs hæc sub
iñciamus.**

**Primū
axioma**

Quia hæretici nihil volunt recipere nisi probetur expresse per scripturas. Itaq; Lutherani non recipiunt perpetuam virginitatem Mariæ, sicut Heluidius, contra quæ scripsit beatus Hier. quia in scripturis nõ probat, sed plures scripture apparēt sunt p Heluidio.

Articulus in symbolo fidei, descendit ad inferna, non expresse probatur ex scripturis, quare Luther non credet illum articulum, nam si quis obiecerit illud Ecclesiastici vicesimo quarto: penetrabo omnes inferiores par

DE SCRITVRIS 41.

tes terræ, dicit proteruus, pene-
trabit virtute non loco. Id erit
ei cum multis catholicis com-
mune. Si Paulum quis attulerit
ad Ephesios quarto, quod autē
ascendit, quid est nisi quia & des-
cendit primum in inferiores
partes terræ. Mox dicit aposto-
lum loqui, filium dei descendisse
in vterum virginis, qui ascendit
ad alta cœlorum. Partes autem
terræ sunt inferiores cœlo & ele-
mentis. Similiter symbolum a-
postolorum Athanasij homou-
sion personam in diuinis, Annā
matrem Mariæ, diem dominis-
cam Lutherani non obserua-
bunt. Iudicio Lutheranorum,
Christus non bene probasset
contra Saducæos resurrectio-
nem corporum, nō enim eis ad-
duxit clarum textum, sed quia
dictū ē. Deus Abrahā. Deus Isa-
ac, Deus Iacob, non est autem
deus mortuorū sed viuentiū, &

DE SCRIPTURIS

tamen tunc solum viuebant secundum animas non secundum corpora.

N. B. Non sunt igitur solum credenda & seruanda (id quod volunt Lutherani) quæ expresse habentur in diuinis literis, aut probantur ex ipsis, verum etiã ea oportet credere & seruare, quæ sancta mater ecclesia credit & obseruat. Non enim omnia tradita sunt manifeste in sacris scripturis, sed quam plurima ecclesie (quæ à spiritu sancto illustratur & gubernatur, & ob id à veritatis tramite errare nequit) determinanda relicta sunt. Vnde saluator ad discipulos suos Ioannis decimo quinto dixit Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatẽ. Multa igitur suis ritibus & cæremonijs obseruat ecclesia,

DE SCRIPTURIS. 42

ecclesia, ex familiari iſtinctu ſpi-
rituſſancti, & traditione Apo-
ſtolorum & ſanctorum patrū,
quæ & ſi expreſſe in ſacris lites
ris nō habeant, iſtis tñ nequaquā
obuiāt, aut ab iſtis discrepāt. Is-
mō maxie ipſis ſunt cōformia, et
ob id ab oībus veris Euāgelicis
& paulinis (quales ſe mendacis
ter gloriantur Lutherani) Chri-
ſtianiſ amplexanda & obſeruā
da. Itaque fratres ſtate, & tenete **2. Theſ. 2**
traditiones quas didiciftis, ſiue
per ſermonem, ſiue per epiſtolā
noſtram.

¶ Cætera cum venero diſpo- **1. cor. 11.**
nam. Hic de Euchariftiæ ſacrā:
loquens, innotefcit ſe non o-
mnia ſcripſiſſe, ſed cum ad ipſos
venerit reliqua non ſcripta diſ-
poſiturum.

¶ Plura habens vobis ſcribere, **2. Ioā. c.**
holui per cartham & attramen- **vnico.**
tum, ſpero enim me futurum a-
pud vos & os ad os loqui, vt

DE SCRIPTVRIS

gaudium vestrum plenum sit.

Ibidē. 3. ¶ Multa habeo tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamus scribere tibi, Spero autem protinus te videre & os ad os loquemur.

Inno. 3. ¶ Sane multa tam de verbis q̄ de cœle. factis dominicis inuenimus ab missariū Euangelistis omissa, quæ Apoc. cap. Cū stoli vel suppleuisse verbo, vel Mariæ. facto expressisse leguntur. Paulus Act. 20 enim in actibus Apostolorum sic ait. Meminisse nos oportet verbi domini Iesu qui dixit: Beatus est dare, quam accipere. Hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit. Nullus etiam 1. cor. 15 expressit, quod Paulus de apparitione plus quam quingentis fratribus simul facta.

Origen. ¶ In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi que omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam q̄ (verbi

IN DE SCRIPTURIS 43

gratia) genu flectimus orantes,
& q̄ ex omnibus cœli plagis ad
solam orientis partem conuersi
orationem fundimus, non facis
le cuiquam puto ratiōe comper
tum &c.. Huius tamen ratiōe
tradit Damas. ita inquiēs: Quia Damas.
deus est lux intelligibilis, & sol lib. 4. de
iustitiæ & oriens in scripturis orth.
nominatur Christus, dedicans
dus illi oriens est ad adorationē.
Nam omne præstantius magis
q̄ bonum illi offerēdum, à quo
omē bonū benigne largitur.

¶ Lutherani contendūt scriptu
ras sacras esse claras, ideo laici & 2. axiōr.
delyrē anus eas tractāt impiose.

¶ Contradicit Petrus, loquens 1. Pet. 5.
de Epistola Pauli. In quibꝯ sunt
quædam intellectu difficilia,
quæ indocti & instabiles de
prauant, sicut cæteras scrip
turas, ad suam ipsorum per
ditionem. Ecce difficultatem
illarū, & quomō viuentē Paulo

IN DE SCRIPTURIS

fuerunt deprauatæ, sicut hodie faciunt Lutherani.

¶ Hieronymus ad Algasiam: Omnis epistola Pauli ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est.

2. Cor. 4

¶ Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum, in his qui pereunt est opertum. Si sacra scriptura est apertiss. mirum cur sancti patres, qui tam frequenter legerunt, non intellexerunt à M. cc. annis, quod si Aug. Hier. Bern. Thomæ fuit obscura, quomodo laicis Lutheranis erit aperta. Luc. 10. protulit duos denarios & dedit stabulario & ait. Quod cum supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Duo denarii sunt duo testamenta: tum quod apostoli & doctores supererogant, deus retribuit.

3. axioma.

¶ Male hæretici nolunt alium iudicem quam scripturam.

Deut. 17. ¶ In veteri testamento lex non

SCRIPTVRIS. ¶ 44

fuit Iudex, sed sumus sacerdos.

Si difficile & ambiguum & cætera: vide supra titulo 1. Cum fu

erit cõtrouersia, stabũt sacerdos

tes in iudicijs meis & iudicabũt.

¶ Et Catholici quoq; admittũt scripturam maxime, sed intellesctu ab hęreticis differimus, ideo oportet alium esse iudicem quã scripturam. s. ecclesiam.

¶ Monstratur hoc ad oculum, exemplo à modernis hęreticis (qui alium q̃ scripturam iudicẽ nolunt) sumpto, pugnant inter se Lutherani & Oecolampadiani & Zuingliani de Eucharistiæ sacramẽto, an vere & spiritaliter sit hic corpus & sãguis Christi, aut solum figura & signum.

Quis inter hos iudex erit? Quis hos vnq; cõcordabit? scriptura ne, an ecclesia? Alius pfecto preter has iudex dari nequit. Non quidẽ scriptura, q̃ vtriq; iudicẽ esse cõtendunt, fundãt se, q̃ppe

DE SCRIPTURIS

in eisdem scripturę verbis, & ita ipsi non scripturam iudicem admittunt contra suam ipsorū doctrinam, sed sese supra scripturā iudices faciunt. Ecclesia proinde necesse iudex erit, quę credit, virtute verborum Christi trās substantialitatis pane & vino in hoc sacramēto esse verū corpus Christi & sanguinem, sub speciebus panis & vini.

Mat. 4

Etiam diabolus allegavit scripturam contra Christum. Angelis suis mandavit de te, vt cūsto. &c. sed verum intellectum non tenuit, vt inducit Hiero. cōtra Luciferanos, atq; scripturę non in legēdo, vt imperitū vulgus iam Lutheranę hęresis sentit, sed in intelligēdo cōsistāt, Hie

Hieron.

ro. ibidē. Ideo Tertullianus potenter ostendit lib. de pręscriptiōibus hęreticorū, eos nequaquā admittendos ad ineundā de scripturis prouocationē. Oēs hære

Tertul

DE SCRIPTURIS 149

rici cōfugerūt ad scripturas mas
le ab eis intellectas.

¶ Augustinus, Arrius adduxit August.
pro se. 42. locos scripturæ.

¶ Lutherani recipiunt scripturas
sicut Iudæi vetus testamens
tū, quia insistent solū sensui lite
rali, & quæ sunt eis contraria ip
si torquent, vnde sunt Theolos
giatramentales, secundū cortis
cē & superficiē. Ideo iudaicū est
scripturis impugnare ecclesiam.
Luther in assertiōibus dicit. Su
perbis & impijs scripturā semp
esse maioris cecitatis occasiōe:
hoc dictū redundat in caput au
thoris & suorum sequacium.

DE FIDE ET O peribus. V.

Fidem non sufficere sine o^s Proposi
peribus, & opera aliquid est tio i.
se. i. meritoria vitæ æternæ,
ex gratia dei acceptante.

I 4

DE FIDE

Gen. 17. ¶ Ait dñs ad Abraham: Ego ero merces tua magna nimis.

Esa. 40. ¶ Ecce merces eius cum eo.

Hier. 31. ¶ Est merces operi tuo, ait dominus.

Osee. 10. ¶ Seminate vobis in iustitia.

Prou. 11. ¶ Impius facit opus instabile, seminanti autem iustitiam merces fidelis.

Sap. 3.5. ¶ Bonorum operum gloriosus est fructus.

Sap. 10. ¶ Iusti in perpetuum viuent, & apud dominū est merces eorū.

¶ Reddet deus iustis mercedem laborum suorum.

Eccle. 2. ¶ Qui timetis Deum credite illi, & nō euacuabit merces v̄ra.

Eccle. 9. ¶ Quodcūq; potest manus tua instanter operare.

Ibid. 16. ¶ Misericordia facit vnicuique locum, secundum meritum operum suorum.

Psal. 17. ¶ Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam.

DE OPERIBVS 46

Inclina cor meum ad faciend
das iustificationes tuas in æter
num propter retributionem.

Reddet tibi dominus pro ope
re tuo, & plenam mercedem ac
cipies à domino deo Israel, ad
quem venisti.

Confortamini & non dissol
uantur manus vestræ. i. opera: Ruth. 2.
Erit merces operi vestro. 2. par. 15

Qui metit mercedem accipit, Ioan. 4
& congregat fructum in vitam
æternam, vt & qui seminat si
mul gaudeat & qui metit. Mat. 5

Gaudete & exultate, quoni
am merces vestra copiosa est in
cœlis. Et iterum.

Gaudete in illa die & exulta
te, ecce em̄ merces vestra multa Luc. 6
est in cœlo: Si merces, ergo et me
ritū, cui merces debetur: Dicun
tur enim relatiue ad inuicē, vbi
vnum nequit intelligi sine alio.

Non omnis qui dicit mihi do
mine domine intrabit in regnū Mat. 7

DE FIDE.

coelorum, sed qui facit voluntate patris mei qui in coelis est.

Idem. 10. ¶ Quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aque frigidae, non perdet mercedem suam.

Idem. 20. ¶ Voca operarios & redde illis mercedem: & antea: Quod iustum fuerit dabo vobis.

Mat. 19. 25. ¶ Si vis ad vitam ingredi serua mandata.

¶ Esuriui & dedistis mihi manducare &c. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

Ioan. 5. ¶ Procedet qui bona fecerunt in resurrectione, vitae qui vero mala egerunt in resurrectione iudicij.

Ioan. 15. ¶ Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis.

Rom. 2. ¶ Reddet deus unicuique secundum opera eius.

Gloria et honor omni operanti bonum.

¶ Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur.

DE OPERIBVS 47.

¶ **V**nusquisq; mercedem accipiet secundum laborem suum. 1. Cor. 3

¶ **O**mnes nos manifestari oportet ante tribunal domini nri Iesu Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum.

Sivolēs hoc agā mercedē habeo Idem. 9.

¶ **A**bundātes in omni opere domini semper, sciētes q; labor vester non est inanis in domino. &. 15.

¶ **I**d quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 2. Cor. 4

¶ **Q**uæ seminauerit homo, hæc & metet &c. Gala. 6

¶ **Q**uodcūq; facietis, ex animo operamini sicut dño et non hoib. scientes q; à domino accipietis retributionem hæreditatis. Collos. 3

¶ **A**mbuletis digne deo per omnia placētes, in omni bono fructificantēs. Col. 1

DE FIDE.

- Philip. 1. ¶ Mihi viuere Christus est & mori lucrum: Si lucrum, ergo meritum.
- Phil. 2. ¶ Cum metu & tremore uestrā salutem operamini.
- Heb. 6. ¶ Non est iniustus deus ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, quā ministrastis sanctis.
- Heb. 13. ¶ Beneficię & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus.
2. Io. ca. vnico. ¶ Videte uosmetipsos, ne perdatis quę operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis.
1. Ioan. 3. ¶ Filioli nemo uos seducat, qui facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est.
- ¶ Iustus non peccat in omni opere bono, opus autem bonum uium esse meritorium, nō mortuum, uide Tomo primo homilia secunda septuagesimę.
- Eccle. 24. ¶ Qui operantur in me non

¶ ET OPERIBVS 48.

peccabunt, & qui elucidant me
vitam æternam habebunt.

¶ Virgo si nubat non peccat. 1. cor. 7.

¶ Satagite fratres vt per bona
opera certam faciatis vestram
vocationem & electionem, hæc
enim facientes non peccabitis
aliquamdo, Sic enim abundans
ter ministrabitur vobis introi
tus in æternū regnum domini &
saluatoris nostri Iesu Christi. 2. petri. 1

¶ Omnis qui natus est ex deo, 1. Ioan. 3
peccatum non facit, quoniam
semen eius manet in eo, & non
potest peccare, quia ex deo nas
tus est. Nota non potest peccas
re, sequens inclinationē charitas
tis, secundū q̄ natus est ex deo,
quia charitas non agit perperā.

¶ Hęc scribo vobis vt non pec
cetis. 1. cor. 13
1. Ioan. 2

¶ Ex bonis operibus vos con
siderantes glorificent deum. 1. Pct. 2

¶ Fructificātes in oī ope bono. Collos. 1

¶ Euigilate iusti, & ne peccetis. 1. cor. 15

DE FIDE.

Matt. 6 ¶ Si oculus tuus fuerit simplex, non habens aliquam partem tenebrarum, totum corpus tuum (id est tota congeries operum tuorum) lucidum erit.

Propositio III.

¶ Fidem aliquam esse inanem, quia sine operibus.

Iacobi. 2 ¶ Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? infra, Fides si non habeat opera mortua est in seipsa, infra, Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est &c.

Propositio III.

Ioan. 8 ¶ Fides est opus. Quid faciemus ut operemur opera dei? Respondit Iesus, hoc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille. Et iterum. Si filij Abraham estis, opera eius facite, sed precipuum opus Abrahamæ fuit fides. Credidit Abraham deo,

Gene. 15

¶ ET OPERIBVS. ¶ 49.

& reputatū est illi in iustitiā. Ecce fides inter opera cōputatur.

¶ Propositio V.

¶ Non sufficit credere. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti, docentes eos (nō solū credere, sed etiā) seruare omnia quæcuncq; mandauī vobis. Mat. vi.

¶ Non sufficit quod cæco linatur oculus luto, sed oportet qd vadat ad natatoria Siloē. Ioan. 9

¶ Si habuero omnem fidem, vt montes trāsferam, charitatē autem non habuero nihil sum. Per hoc probat Augustinus 15. de Trini. fidem non habere necessario charitatem annexam. 2. cor. 13. Aug.

¶ Itaq; operemur bonū ad omnes, maxie ad domesticos fidei. Galat. 6

¶ Bonum certamen certauī, cursum cōsummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi 1. Tim. 4

¶ DE FIDE.

dominus in illa die, iustus iudex.

Philip. 1. ¶ Vobis donatū est pro Christo, vt non solum in eum credatis, sed etiā vt pro illo patiamini.

¶ Propositio VI.

¶ Charitas est melior & perfectior fide.

1. cor. 13. ¶ Nunc autem manent fides, spes charitas: maior autem horum est charitas.

¶ Charitas manet in beatitudine & perficitur fides non:

Ibi. ¶ Charitas nunquam excidit: Cum venerit q̄ perfectum est, euacuabitur q̄ ex parte est.

1. cor. 12 ¶ Via charitatis eminentior q̄ fidei: vnde Paulus dicturus de charitate inquit. Et adhuc excellentiorem viā vobis demonstrō.

1. tim. 1. ¶ Idē ait, finis p̄cepti charitas.

Mat. 22. ¶ Christus interrogatus de magno mandato, respondit de dilectione, q̄ est maximum & primum mandatum.

¶ Q̄b̄nci

¶ ET OPERIBVS. 150

¶ Obijciunt hæretici.

1. Iustus ex fide viuit, Itaque **Ab. 2**
non ex operibus. **Rom. 1**
2. Qui credit in filium dei nõ
condemnatur. **Io. 3.**
3. Creditis quia hoc possum **Mat. 9**
facere vobis, secundum fidem
vestram fiat vobis.
4. Credidit Abraham deo, & **Gen. 15**
reputatum est illi ad iustitiam.
5. Qui verbum meum audit **Ioan. 5.**
& credit ei qui misit me, habet
vitam æternam.
6. Fides tua te saluam fecit, o **Mat. 9**
pera sunt hypocritarum.
7. Caritas est fructus fidei, **August.**
quare sola fides sufficit. **de fide et**
8. Paulus ad Roma. & ad Ga **operib.**
lat. contendit hominem iustifi
cari per fidem, sine operibus.

¶ Respondent Catholici.

¶ Hic constat verum esse quod
Augu. inquit hanc hæresim (nõ

K

DE FIDE

enim noua est, sed antiquissima)
exortam ex verbis Pauli male
intellectis.

De pri
mo.

Heb. 11.

De secū
do.

¶ Fatemur iustum ex fide uiue
re, est enim fides fundamentum
spiritualis ædificij, quia sperans
darum rerum substātia, Sed qđ
hæreticus assumit ex sola fide, la
cerat & falsificat textum, quia
nullibi dicit iustum ex sola fide
vivere.

August. ¶ Credere in deum vfu scriptu
Tracta. re, includit adherere deo per cha
10. superritatem secundum August. The
Ioan. hæologi iuniores appellant fidem
betur de formatam: liquet ex s. Paul. In
pe. di. 2. Christo Iesu neq; circūcisio qđ
cap. quam valet, neq; præputiū, sed
Chari = fides per charitatem operans. ec
tas est a ce Paulus nō dicit sufficere quā
qua. cuncq; fidem, sed quæ operetur
Galat. 5. per charitatem.

De ter
tio. ¶ Liquet ex secundo, licet fides
etiam informis poterat aliquid
temporalis cōmodi impetrare,

¶ ET OPERIBVS.

sicut Romani virtutibus impetrarunt tantam dignitatē, secundum August. de ciuitate dei li. 5.

¶ Et Raab meretrix fide nō perijt (vt dicit Apосто.) cum incredulis, excipiēs exploratores. cū pace, Ita & ipsius fide informi concomitante ipsam humili & deuota oratione, impetrare potest sui à peccatis per gratiam iustificationem. Credenti enim in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Accedentemq; ad deum oportet credere quia est, Sine fide enim impossibile est placere deo.

¶ Respondet sanctus Iacobus. Abraham pater noster nōne ex operibus iustificatus est, offerēs Isaac filiū suum super altare? Vides quoniā fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est, infra. Videntis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tm̄a.

K 2

DE FIDE

De quin
to.

¶ Dicatur sicut de
secundo.

De sexto
to.
Mat. 5. ¶ Similiter. Quod autem calum
niatur opera facere hypocrisim,
cur tunc Christus dixit. Sic luce
at lux vestra coram hominib9,
vt videant opera vestra bona,
& glorificent patrem vestrum
qui in coelis est.

1. Pet. 2. ¶ Et beatus Petrus in cano. sua
hortatur fideles dicens. Conuer
sationem vestram inter gentes
habentes bonam, vt in eo quod
detractāt de vobis tanq̄ de ma
lefactoribus, ex bonis operibus
consyderantes vos, glorificent
deum &c.

De septi
mo.
Galat. 5. ¶ Assumit falsum, quia charis
tas est fructus spiritus, nō fidei,
& similiter fides est fructus spiri
tus. Paulus ait: Fructus autem
spiritus est charitas, gaudiū, pax
patientia &c. fides, modestia.

¶ Omnes tñ Lutherani, coacti

¶ SET OPERIBVS 152.

argumentis fidelium incipiunt distinguere de fide, veram fors matam fidē appellant in vulgari nostro. den liebereychē vuolthe tigen glauben. i. boni operatricē fidē q̄ diues sit in charitate et operib. aliā nomināt historicam. Sicut Oecolampadius de megoria, ponit aliqua opera viua & aliqua mortua.

¶ Obijciunt Lutherani contra secundam propositionem.

1. Facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus mēstruatae vniuersę iustitię nostrę **Esai. 64.**
2. Non est iustus in terra qui bene faciat & non peccet. **Eccle. 5.**
3. Non intres in iudicium cū seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. **Psal. 162.**
4. Quod nolo malum hoc facio, quod volo bonum non facio &c. Video autem aliam legem in membris meis repugnās **Rom. 7**

¶ DE FIDE.

tem legi mentis meæ &c.

¶ Respondent catholici.

¶ Hier. respondet prophetam loqui de cōparatione iustitiæ legis & iustitiæ Euangelicæ, nam legalis puritas ad Euangelium cōparata est immūdia. Augustinus ait: Iustitiā nostrā cōparatam ad diuinam iustitiam non esse iustitiam: sicut ait Christus. Nemo bonus nisi vnus deus, quia nostra bonitas cōparata ad deum non est bonitas Luc. 18.

De secū. ¶ In Hebræo est peccabit, sicut Sep. legunt, sed hac non satisfacit, quia & faciet est futuri temporis: Secūdam lectionem ergo ecclesiæ, Non est qui faciat bonum, quin peccet: sed non semper tunc peccat, qñ facit bonū. sed in alio opere, vt Hier. li. 1. contra Iouin. & Aug. de peccatorum remissione li. 2. cap. 20.

De tert. ¶ Respōdet Aug. adductā aus

¶ ET OPERIBVS. ¶ 53.

thoritatem exponens. Ne in De per
tres i iudiciū cū seruo tuo. Noli fectione
inqt, meiudicare secundū te, qui iustitiæ.
es sine pctō, quia nō iustificatur
in cōspectu tuo oīs viuēs, quod
de hac vita dictū esse, sine difficil
li quēstione intelligitur. Et quod
ait. Non iustificabitur, ad illam
perfectiōē iustitiæ retulit, quæ
in hac vita nō ē. Hæc ille. Petit
David iudicari secundū piā iusti
tiā, iudica me dñe Psal. 7. et. 25.
sed nō secūdū rigidam iustitiam
Aug. li. 9. confessionum c. vlt.

Repōdet apost. ipse ca. sequē. De quar
Nihil ergo inquit, nūc dānatio to.
nis. (.i. peccati aut culpæ) est his
q sunt in Chro Iesu, qui nō secū
dū carnē ambulāt, lex. n. spiritus
vitę in Christo Iesu liberauit me
à lege peccati et mortis. Pōt igit
tur in Christifidelib. q mēte ser
uiūt legi dei, cōcupiscētia carnis
repugnāte legi mentis, nullū esse
pctm, q tñ aposto. pctm vocat.

DE CONFIR

2. Cor. 3 quia peccato facta, & peccati
pœna est. Sicut & Christus pro
nobis peccatum factus est, quia
1. Petri. 2 peccata nostra (.i. pœnas peccatis
nostris debitas) ipsæ pertulit
in corpore suo super lignum.

DE CONFIRMA tione VI.

Confirmatio est sacramen
tum.

Baptismum admittit Lus
ther esse sacramentum, sed
confirmationem negat.

Probas
tur ratio
ne.

At quia in confirmatione est
signum sensibile, habens infallis
bilem assistentiam gratiæ spiri
tus sancti, ideo est sacramentum

Probas
tur au
thorita
tibus.

Cum audissent apostoli, qui
erant Hierosolymis, quia reces
pisset Samaria verbum dei, mi
serunt ad eos Petrum & Ioannē,
qui cū

CONFIRMATIONE. 154

qui cum venissent, orauerunt p̄ Actu. 8
ipsis vt acciperent spiritum san-
ctum, nondum enim in quoscūq;
illorum venerat, sed baptizati
tantum erant in nomine domini
Iesu, tunc imponebant manus
super illos, & accipiebant spiri-
tum sanctum. De Ephesijs. Act. 19.

His auditis baptizati sunt in no- De Eph.
mine domini Iesu, & cum impo-
sisset illis manus Paulus, venit
spiritus sanctus super eos. Ecce
post baptismum, erat signū sens-
ibile, scilicet impositio manū,
quo conferebatur gratia spiri-
tus sancti, & ita erat sacramen-
tum.

¶ Secundum axioma.

¶ Et quod soli Episcopi hodie 2. axiōa.
confirmant, indicat textus hic de quo a
quod Philippus diaconus non ctu. 6. &
confirmauit Samaritanos, sed 21.

Apostoli Petrus & Ioannes. Et
non est credibile aliquod donū

L

DE CONFIR:

gratiæ; ad electorum pertinens
consummationem, fuisse olim
in ecclesia, quod iam desit. Dio-
nyf. nyfius Arcopagita recenset illi-
us mysteria cap. 4. Ecclesiasticæ
Hierarchiæ, & teten vngenti
dixit appellatam ab apostolis.

Dionys.

Melchi.

¶ Melchiades papa martyr. In
baptismo regeneramur ad vi-
tam, post baptismum confirma-
mur ad pugnam: in baptismo
abluimur, post baptismum ro-
boramur,

Decōse.
dist. 5. c.
spiritus
sanctus.

¶ Concilium Aurelianēse. Ut
ieiunī ad confirmationem per-
fectæ ætatis veniant, vt moue-
antur confessionem prius face-
re, vt mundi mereantur spiritus
sancti donum accipere, & quia
nunquam erit Christianus, nisi
in confirmatione episcopali fue-
rit chrysmate vinctus, Cum a-
lijs de conse. dist. 5.

¶ Hierony. episcopus si impos-
nit manū his imponit, qui recta:

SACRAMENTATIONE. 155

fide baptizati sunt, qui in patre & filio & spiritu sancto, tres personas & vnam substantiā crediderūt, &c. infra. Quod si hoc loco quæras, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi, nō accipiat spiritū sanctū: Disce hanc obseruationē ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum dñi spiritus sanctus ad ap̄os descendit, et multis in locis idem factitatum reperimus.

Contra
luciferia
nos.

Christus quando imposuit manus paruulis: hoc sacramentum vel instituit, vel insinuauit. Vide tomo quarto, Homilia vigesima quinta.

Mar. 10
Mat. 23

DE ORDINIS SACRAMENTO. VII.

Quia negant ordinem esse sacramentū. Ex sacralibus doceatur ordo, &c.

Mat. 10.

DE ORDINIS

quod cum signo sensibili conferat gratiam.

Mar. 6 Ascendens Iesus in montem vocavit ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum, & fecit ut essent 12. cum illo, & ut mitteret

Luc. 10. eos prædicare. Post hæc designavit dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam.

Luc. 22. Accepto pane gratias egit & fregit et dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem.

Ioan. 20 Dixit Iesus Apostolis. Sicut me misit pater, et ego mitto vos hæc cum dixisset insufflauit, & dixit eis. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt.

Actu. 13 Dixit spiritus sanctus. Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.

IN SACRAMENTO, 156

Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus dimiserunt illos.

¶ Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri, in his te exerce. 1. Tim. 4

¶ Nemini cito manus imposueris, neq; communicaueris peccatis alienis. 1. Tim. 5

¶ Qui bene præfunt presbyteri, duplici digni sunt honore. 2. Tim. 5

¶ Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut constituas oppidatim presbyteros. Titum. 1

¶ Qui huiusmodi sunt, eos in precio habere. Phil. 2

¶ Rogamus vos fratres, ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos, & qui præfunt vobis in domino, & admonent vos, ut habeatis illos in summo precio. 1. Thes. 5

¶ Pascite qui in vobis est gregem dei, & infra. Et cum apparuerit princeps pastorum percipis 1. Pet. 2

DE ORDINIS

placis ineffabilem æternæ
gloriæ coronam.

Act. 20.

Attendite vobis & cuncto
regi, in quo vos Spiritus sanctus
posuit episcopos ad regen-
dum ecclesiam dei, quam acqui-
sit sanguine suo.

Act. 6.

Aduerte hic quod diaconos
mensarum & viduarum legis-
mus ab Apostolis institutos. In-
ter quos leguntur etiam prædi-
casse Stephanus & Philippus,
qui Samaritanos conuertit. Dia-

Phil. 1.

conos autem altaris qui ordinā-
tur, ad orandum & prædican-
dum iungit Apostolus Paulus
episcopis dicens. Omnibus san-
ctis in Christo Iesu, qui sunt Phi-
lippis, cum episcopis & diaco-

1. Tim. 3.

nis, & ad Timothæum descrip-
to episcopo, describit qualis de-
bet esse diaconus. Habes hic in
apostolo manifestam discretio-
nem inter episcopos & diaco-
nos. Discretio igitur ordinum

¶ SACRAMENTO. 157

& ministrorum in ecclesia solis
dum habet fundamentum in sa-
cris scripturis, de quo vide in to-
mo 4. Homilia 63.

¶ Patet duodecim fuisse Apo-
stolos, & septuaginta duos disci-
pulos, illis episcopi, istis sacerdo-
tes succedunt (docet Beda) Es-
rant baptizati Apostoli, at non
sacerdotes, nisi cum in coena fe-
cit eos sacerdotes, dans eis pote-
statem cōsecrandi corpus Chris-
ti verum, & post resurrectio-
nem absoluendi corpus Christi
mysticum. Et signum sensibile
fuit in impositione manuum, &
contulit gratiam, cur igitur à
Luthero rejicitur à sacramen-
to? Et non esse cuiuslibet è plebe
officium patet per prophetas.

¶ Non mittebam prophetas et Hier. 23.
ipsi currebant, non loquebar ad
eos & ipsi prophetabant, si ste-
tissent in cōsilio meo, & nota fe-
cissent verba mea populo meo,

IN DE ORDINIS

auertiffem vtique eos à via mala, & à cogitationibus fuis peffimis, tales funt hæretici, qui fi ftarent in confilio dei, deus eos illuminaret.

Num. 25

De Phinees. Ecce do ei pacem foederis mei, & erit tam ipfi quã femini eius, pactum sacerdotij fempiternum.

Malac. 2

Pactum meum fuit cum Leui (dicit dominus exercituum) pactum meum fuit cum eo vitę & pacis, & dedi ei timorem &c. Lex veritatis fuit in ore eius, iniquitas non eft inuenta in labijs eius, labia sacerdotis custodiunt fcientiam, & legem exquirent ex ore eius, quia Angelus dei exercituum eft. Ecce pactum sacerdotale cum Leui, non cum alia tribu.

Heb. 5

Nec quisquam fumat fibi honorem, fed qui vocat à deo, quẽ admodum Aaron, fed legitur, non quemlibet è plebe vocatũ

¶ SACRAMENTORUM.

ad sacerdotium, Aaron inquit, **Exo. 28.**
& filios eius unguet, & sanctificabis eos ut sacerdotio fungantur mihi.

¶ Item legimus iussisse dominum, **Num. 4**
quod quando mouenda essent castra, filij Caath portarent uasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & non tangerent ea ne moriantur. Hinc Dattan. Chore & Abiron, usurpantes sibi sacerdotale officium (sicut modo laici Lutherani) a terra absorpti **Nū. 16**
sunt, descenderuntque uiui in infernum, & ducenti quinquaginta viri eis consentientes ab igne consumpti sunt. Ita Oza, quoniam **2. Reg. 6**
ultra suae sortis conditionem manum archæ dei ne caderet ad mouit, subita morte a domino percussus est. Item Osias rex cum **2. par. 26**
opus sacerdotale (adolere. scilicet incensum super altare thymiamatis) præsumeret, increpatusque ab Azaria et reliquis sacerdotibus do-

DE ORDINIS

Daniel. 5. mini, non desisteret, lepra in frōte perfusus est, mansitq; leprofus vsq; in diem mortis suæ. Balthazar quoque rex temulentus bibens ex vasis aureis & argēteis, quæ Nabuchodonosor pater eius asportauerat de templo dei quod est in Hierusalē, vidit manus scribentem in pariete. Manethcel phares, eadem nocte interfectus est, & Darius medus successit in regnum.

Hinc canonicis sanctificationibus iustissime ac sanctissime prohibitum est laicis, manibus atrectare res sacras, pura calicē, corporale, hostiam cōsecratam, & huiusmodi, distinctione vice simatertia, canone Sacratas, & cætera. Non oportet in sacratas, & de cons. distinctione prima, canone: In sancta sede, & c. vestimenta. Non debent igitur huiusmodi sacra contingi aut offerri, nisi à sacratis ho-

ISACRAMENTO. 39.

minibus, ne ultio quæ Balthazar regem percussit, super hoc transgredientes veniat. Dan. 5

¶ Dionysius s. Pauli discipulus capite quinto cœlestis Hierarchiæ, prosequitur ritum apostolorum in consecrandis episcopis, presbyteris, & diaconis.

¶ Ignatius discipulus S. Ioan. ad Trallianos extollit dignitatem episcoporum, presbyterorum & diaconorum. Hoc idem docuit per epistolam Smyrnen. Et ad Antiochenses inquit. Saluto sanctum presbyterum vestrum, saluto sanctos diaconos, saluto subdiaconos, lectores, cætores, hostiarios, laborantes exorcistas, atq; confessores.

¶ Cyprianus libro primo epistola tertia, ab initio meminit acolythi.

¶ Ecce tempore apostolorum omnes fuisse ordines:

Renarrat omnes ordines Hier.

¶ DE ORDINIS

in epistola ad Rusticum Episcopum Narboneñ.

¶ Obijciunt Laici.

1. Omnes Christianos esse sacerdotes, & unctos ex baptismo in sacerdotes.
2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium.
3. Dilexit nos & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo.
4. In vno spiritu oēs in vnū corpus baptisati sumus & omnes in vno spiritu potati sumus. Sequitur nos oēs eē æqliter sacerdotes. Simile dicunt Chry. et Amb.
5. Obsecro vos fratres per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuētem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum, hoc possunt etiam laici.

¶ Respondent Catholici.

¶ Ordinationes illas Lutheras

SACRAMENTO. 160.

nas, solitas esse apud hæreticos, docuit ante mille trecentos annos Tertullianus, faciunt enim ex sacerdotibus laicos, & sacerdotalia munera laicis iniungunt. Conatur Luther non alios facere sacerdotes, quam Pharaos, & gentiles, & sicut scriptura meminit de Hieroboam, qui ex novissimis de plebe instituit sacerdotes: & prohibuit populum ne ascenderet Hierosolimam, sicut Luther ne ascendat ad Romam.

3. reg. 12

¶ Liqueat omnes fideles esse sacerdotes sicut sunt reges, hoc est spiritualiter, quia deus regnat in eis per liberam charitatem, & ipsi per vñtionem sancti spiritus regunt vires animæ & sensus suos, ac præter istos reges, etiam mendicos sunt in ecclesia reges & præsides externi. Sic omnes fideles, quia offerunt deo fidem & orationes &c. sunt sacerdotes spirituales, & illud sacerdotium

De priore

¶ DE ORDINIS

1. cor. 5. nō eget ceremonijs, sed p̄ter hoc sacerdotiū internū, est vnū externū in ecclesia certis personis affiū. Sume exemplū, quilibet fidelis est templū dei, tēplum dei sanctū estis vos, ait Paulus, sed p̄ter ista tēpla, est tēplum externum certo loco affixum, in quo loco fideles congregantur.

De secū. ¶ Es obduratus more hæreticorum, iam facies omnes etiam Iudæos esse sacerdotes, eò quod dicitur Iudæis. Si audieritis vocē meam & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cūctis populis, et in regnū sacerdotale, et gēs s. hęc ad vniuersum Israel dicta sunt, sed reges fuerūt et sacerdotes, mō p̄fato.

Lib. 20. de ciuit. dei ca. 10. ¶ Vnde beatus Augustinus exponens illud Apoc. 20. Sed erūt sacerdotes dei & Christi, & regnabūt cum eo mille annis, ait: Non vtiq; de solis episcopis & presbyteris dictum est, qui pro-

SACRAMENTO

prie iam in ecclesia vocatur sacerdos, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vni us sacerdotis: De quibus apostolus Petrus. Plebs, inquit sancta, 1. Pet. 5. regale sacerdotium &c. Et Hieronymus contra Luciferianos, qui receperunt laicum peccatorum & errasse se confitebatur, non autem episcopum nisi deposito sacerdotio

Habes itaque maximum inter sacerdotem & sacerdotium laicum & hierarchicum, discrimen. Peccant igitur Lutherani, decepti per Aequiuocationis sophisma: non intelligentes quomodo in scripturis sacris, sacerdotis & sacerdotum nomen varie his qui ad id munus est populo assumpti sunt, ut orent & sacrificent pro suis & populi peccatis, & alijs quibus hi praesunt pro quibus sacrificant & orant, adscribitur.

DE ORDINIS S. A.

De tertio similiter dicatur.

De tertio.
De quarto.

Torquent hunc locum hæretici, nam etiam si omnes sumus vnum corpus in Christo, quomodo tam stupide infert, ergo omnes sumus manus, aut omnes sumus pedes, cum etiam in ipsis membris sit differentia: quare cum vnitatem corporis stat membrorum differentia.

De quinto.

Fatetur omnes Christianos etiam Laicos posse offerre oblationes spirituales, & ita posse esse sacerdotes mysticos, erigentes in se altare affectus in deum, sed non est confectarium, propterea eos esse sacerdotes externos, hierarchicos.

DE CONFESSIO- ne VIII.

Confessionem esse necessariam pro sacramento poenitentiae

DE CONFESSIONE 62

poenitentiae, ipsamque iure diuino
no praecipiam.

¶ Christus dixit Petro. Tibi da **Mat. 10.**
bo clauis regni caelorum, &
quodcumque ligaueris super ter-
ram, erit ligatum in caelis, &
quodcumque solueris super ter-
ram erit & solutum in caelis. He
autem clauis sunt duae, scientiae
scilicet & potestatis. Clauis scien-
tiae est facultas discernendi inter
laepam & laepam. Item inter
laepam & non laepam, id est
inter peccatum & peccatum, &
inter peccatum & non peccatum.
Clauis vero potestatis est facul-
tas soluendi et ligandi. Nam post
causae cognitionem in foro ius-
dicii poenitentialis inter confes-
sorem & confitentem, quod fit
per clauem scientiae, restat sen-
tentiam in negotio ferre, quod
est soluere vel ligare, & hoc fit p
clauem potestatis. Negare igit
confessionem esse praecipiam a

M

DE CONFessione

Christo, est negare potestatem clauium traditā Christo, quod est manifeste contra Christi E^u Ioan. 20 uangelium. Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cœlo: Insufflauit in eos dicēs: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

¶ Gemina potestas absoluedi & remittendi, qua uti deberet, nesciret sacerdos, nisi detegeret ei crimina. Ideo præmisit, accipite spiritum sanctum, ac si dixisset, directione spiritus sancti confitenti peccata soluat, aut retineatis.

Iaco. 5. ¶ Confitemini alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicē, sancto ut saluemini. Hic Iacobus ut vi. lib. 2. dei prece, annunciauit hominibus de sacra- bus præceptum dei de confitimento.

DE CONFESSIOE.

dis peccatis, & intelligitur cum
præcisione.

¶ Habetur insuper præfiguras
ta confessio, & facta Apostolis.

Hoies baptizabantur à Ioanne Mat. 3.
in Iordane, cōfiteres pctā sua.

¶ Multi credentium veniebant, Act. 19
confitentes & annunciantes as
ctus suos.

¶ De propiciato peccato noli Eccle. 5
esse sine metu, necq; adicias pec
catum super peccatum.

¶ Et quod hæc planè accipian
tur de confessione liquet, quia
praxis ecclesiæ optime interpre
tatur scripturas.

¶ Si confiteamur peccata nos 1. Ioā. 1.
stra, fidelis est & iustus, vt remit
tat nobis peccata nostra, et emū
det nos ab omni iniquitate.

¶ Qui abscondit scelera sua, nō Prou. 18
dirigetur, qui autē ea confessus,
fuerit, misericordiā consequet.

¶ Dionysius ad Demophilum In Epist.
inrepat eum, quod peccatorē

70 DE CONFESSIONE

procidentem sacerdoti, contra
disciplinæ ordinem astans abie
cerit, cum ille verecunde fateres
tur se ad peccatorum remedia
quærenda venisse.

Super
Psal. 37.

✱ Origenes: Tantummodo cir
cumspice diligentius cui debes
confiteri peccatum tuum, pros
ba prius medicum, cui debeas
causam læguoris exponere, qui
sciat infirmari cum infirmante
& cætera: visita demum, si quid
ille dixerit, si quid consilij dede
rit, facias & sequaris. Si præui
derit talem esse languorem tu
um, qui in conuentu totius eccle
siæ exponi debeat & curari, ex
quo fortassis & cæteri edificari
poterunt, & tu ipse facile sanari,
multa hoc deliberatiõe, & satis
perito medici illius consilio pro
curandum est. Hæc omnia au
ricularum probant confessio
nem.

Basilus ✱ Basilij de institutiõe monacho

DE CONFESSIONE 164.

rum, necessarium videtur his quibus dispensatio mysteriorum committitur, confitenda esse peccata.

¶ **D**iuus Hieronymus aduersus Montanum hæreticum scribens, testatur hanc Montanorum impiam fuisse hæresim, vt erubescant coram sacerdote confiteri peccata admissa. Idem Hieronymus Capite decimo super ecclesiasticum, inquit, Si cui serpens diabolus genuinum dentem (vt prouerbio fertur) infixerit, & nullo conscio, hominem malo peccati veneno infecerit, si ille silentio præterierit, qui mortali vulnere à serpente venefico ictus, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod

M 3

DE CONFESIONE.

ignorat, medicina non curat.

Cirillus super Leuit. scribēs, septem gradus remissionum, inter reliqua verba sic ait. Est ad huc in septima licet dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorū, cum lauat peccator lacrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suę panes die ac nocte, cum non erubescit sacerdoti domini indicare peccatum & quærere medicinam, secundum eum qui ait, Dixi: pronuntiabo aduersum me iniustitiam meā, & tu remisisti impietatem peccati mei. In quo impletur illud qđ Iacobus Apo. ait: Si quis infirmetur in vobis, vocet presbyteros ecclesię &c.

Mat. 8

In huius rei figuram Christus leproso mundato dixit. Vade ostende te sacerdoti: & offer munus qđ præcepit Moyses: simile præcepit decem leprosis, Lazaro suscitato dixit. Soluite eum &

Lu. 17

DE CONFESSIONE 165.

finite abire. Vide li. 2. de poenit.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Ioannis. 20. nihil præcipitur de confessione, sed solum sacerdotibus, vt absoluant.
2. Iacobi quinto loquitur de confessione fraterna, nam non dicit confitemini sacerdoti, sed alterutrum.
3. Adulteræ non dixit. Vade & confitere sacerdoti, sed vade noli amplius peccare, ita de Magdalena.
4. Ambrosius inquit. Petri lachrymas lego, confessionem non lego.
5. In tripartita historia traditur abrogatã confessionem sub Nectario Constãtinopolitano.

¶ Respondent Catholici.

¶ Cum Ioan. 20. maxima illa potestas noscatur sacerdotibus tradita, magisterio spiritus sancti

De prio

DE CONFESSIONE.

didicit ecclesia vsum illius potestatis ab ipsis apostolis. Et vt Bernar. inquit, sufficebat ostendere infirmo medicū, qui si vult sanus fieri, inquireret eum.

De scdo ¶ Verum est sanctum Iacobum non cum præcisione determinasse, cui sit confitendum, quia iam Christus expresserat absoluentes peccatores, ideo sufficebat Iacobo exprimere illud quod erat necessarium ad absolutionē, scilicet confessionem, non speciatim indicans iudicem.

De tert. ¶ Nondum erat potestas illa absoluedi in ecclesia, ideo cum confessio non esset instituta, adultera & Magdalena, ad confessionem non tenebantur. Porro ea quæ fiebant speciali priuilegio, non sunt trahēda in consequentiam, per cōmunem theoricam.

De quarto. ¶ Similiter respondetur, licet argumentum non legitur, etiam a pueris rideatur.

Loqui

DE SATISFACTIONE § 6

Loquitur de confessione poenitentiae solennis, non priuata peccatorum confessione. Vide latius de confessione librū nr̄m.

DE SATISFACTIONE. IX.

Primum axioma.

Dimissa culpa per contritionem & absolutionem, poenitēs satisfacere debet p̄ poena. Adā procul dubio poenituit post culpam, necq; tamē illico à poena sibi à deo comminata, In quacunque die comederis ex eo, morte morieris, solutus est: Imo post transgressum diuinum præceptum, vltra comminatam mortis poenam alias superaddidit deus, dicens Adæ. Quia audisti vocē vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperā tibi, ne comederes: Maledicta terra in opere tuo, In labo-

Gen. 2.

Gen. 3

N

¶ I DE SATIS

ribus comedes ex ea cunctis diebus vite tue. Spinās & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terre. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrā de qua assumptus es, quia puluis es et in puluerē reuerteris. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo crūnas tuas, & cōceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris & cætera, Et sicut

Rom. 5. oēs peccauimus in Adā: Ita oēs morimur in ipso, remissa etiā in baptismo, originalis peccati culpa, pro qua mors & aliæ poenalitætes sunt inflictæ.

2. Re. 12. ¶ David post commissum adulteriū & homicidiū poenitēs dixit ad Nathan. Peccaui dño, Dixitque Nathan ad iliū: Dñs quoque transtulit peccatum tuū. Transfert aut peccatū, nō quo ad culpā, sed ad poenā. Qd' fusius explicant Gregorius & Augustinus de poenitentia distinctiōe priua, capi

IN FACTIONE. ¶ 67

te: Si peccatum David, & ca. Si
cut primi parentes.

¶ Sunt & alia multa exempla,
quæ idē indicant & pbant, Ma-
ria soror Moyfi post dimissam **Num. 12**
in Moysen murmuris culpā, læ-
pra percussa est, nec ilico orante
Moysedñm pro ea vt sanaret̃,
mundata est, sed septē diebus iu-
bente dño in poenā peccati, ex-
tra castra separata, læprosa per-
mansit.

¶ Deus prædixit Moysen & **Nu. 20**
Aaron non ingressuros neque
introducuros populum Isra-
eliticum in terram promissio-
nis, propter peccatum incredus-
litatis apud aquam contradicti-
onis, dimisso procul dubio his
sanctis viris hoc peccato. Fra-
tres Ioseph fatebātur se iuste pa **Gen. 43.**
ti pro flagitio in germanum per-
petrato dicentes inter se. Meri-
to hæc patimur, quia peccauis-
mus in fratrem nostrum &c.

DE SATIS:

1. Re. 2. 4 ¶ Heli quia filiorū facinora minus q̄ debuit, corripuit, cadens de sella retrorsum, fractis ceruicibus, mortuus ē. Indultū Dauidi p̄ misericordiā dei (q̄ implorabat) piaculū numerati populi, sequissima pestis comitata est, & eo poenitēte, iussu à p̄pheta Gad satisfacere, crexit altare, & obtulit p̄ 50. siclis.
1. Par. 21 ¶ Satisfacere, crexit altare, & obtulit p̄ 50. siclis.
- Ioan. 3. ¶ Niniuitæ ieiunauerunt, induerunt se sacco, &c.
3. Re. 21. ¶ Achab ieiunauit, operuit se cilicio, dormiuit in sacco, ambulauit demisso capite, et placauit dominum.
- Hier. 18. ¶ Si egerit gens illa p̄niam à malo suo: & ego agam poenitentiam super malo q̄ cogitauī vt facerem ei.
- Deut. 25 ¶ Pro mensura peccati erit & plagarum modus.
- Apo. 18. ¶ Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantū date illi tormentum & luctum.

CONFATIONE. *N 65*

¶ De ppiciato pctō noli esse si *Eccle. 5*
ne metu, & ne dicas: Misericordia
dñi magna est, multitudinis pec
catorū meorū misereberis. *Chris Ioan. 5*
Iesus sanato paralytico 38. annos
in infirmitate habēti dixit: Ecce
sanus factus es, iā noli peccare,
ne deterius aliqd cōtingat, mani
feste inuens hāc in tot annos p
seuerantē infirmitatē, nō nisi in
pœnam pcti, lōge ante (id quod
haudquaq̃ incredibile est) p pas
sionē infirmi & dei misericordi
am delicti, inflictā: vide tomo 4
Homilia 49. & li. 3. de pñia.

¶ Secundum axioma.

¶ Opera satisfactoria, puta ora
tio, ieiuniū, elemosyna quæ cō
fidenti iniunguntur, ad pœniten
tiæ sacramentum pertinent.

¶ In Leuitico iubet dominus of *Leuit. 4*
ferri diuersas hostias pro diuers *5. & 6.*
lis sacerdotis, principis & popu
li peccatis,

N 3

DE SATIS

- Iohel. 2 **¶** Conuertimini ad me in toto
Dan. 4 corde vestro, in ieiunio & fletu:
Daniel consuluit Nabuchodo-
nosori dicens. Peccata tua elec-
mosynis redime, & iniquitates
tuas misericordijs pauperum.
- Ionę. 3 **¶** Niniuitę poenitentes ad Ionę
prędicationē, induci sacco
ieiunauerunt vna cū iumentis,
orantesq; clamauerūt ad dñm.
Viditq; deus opera corū, & mi-
sertus est eis: Hos collaudans ser-
uator noster Christus, pręfert
- Luc. 11. Iudejs impoenitentibus, dicens:
Viri Niniuitę surgent in iudis-
cio cum generatione ista, scilicet
obstinatorū non satisfaciētū
pro delictis suis, & condēnabūt
eam, quia egerunt poenitentiam
ad prędicationem Ionę.
- Mat. 3 **¶** Ioannes baptista hortabatur
Luc. 3 populum, dicens: Facite fructus
dignos poenitentię.
- Mat. 11. **¶** Christus exprobatat ciuitati-
bus in quibus factę sunt plurę

IN SATISFACTIONE. 4269

me virtutes, quia non egissent poenitentiam. Vae tibi Corozaim. Vae tibi Bethsaida, quia si in Tiro & Sidone factae essent virtutes quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.

¶ Nisi poenitentiam habueritis omnes similiter peribitis, sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe & occidit eos. In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros in ieiunijs multis &c. Itaque liquet satisfactionem vere poenitentiae per necessariam esse. Luc. 13.
2. Cor. 6

Obijcit Lutherus.

¶ Primo. Ioan. baptista, missus praedicare poenitentiam docuit solum obseruantiam preceptorum dei, dicens: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis faciatis, nulla de satisfactione mentione habita. Luc. 3

2. Dominus dicit per Ezech. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua, et fecerit iudicium & iustitiam, vita vi

N 4' ut

DE SATISFACTIO

& non morietur. Ecce nihil imponit nisi iudiciū & iustitiā &c.

Mich. 6. 3. Micheas dicit: Indicabo tibi o homo, quid sit bonum, & quod dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo &c.

Idem.

Et corroborat quia Propheta ibidem irridet eos, inquit, qui per opera satisfacere volunt, dicēs: Quid dignum offeram domino, Nunquid ei offeram holocaustomata, & vitulos anniculos? Nunquid placari potest in milibus arietum, aut in multitudine milibus hircorum &c. quasi disceret non.

4. Christus per passionem suam & mortem satisfecit pro peccatis nostris. At passio Christi sufficiens erat non solum pro peccatis amouendis, sed etiam poenis delendis, Languores enim nostros ipse tulit, ait Propheta,

Esa. 53.

SATISFACTIONE. 70.

& dolores nostros ipse portauit, ergo &c.

Respondent Catholici.

Negamus primo Ioannem non docuisse satisfactionem, De prio **in** dixit quippe eleemosynam quæ ad satisfactionem pertinet, dicens. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui escas habet similiter faciat. Imò baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, ut secundum qualitatem peccatorum, eis poenitentia determinaretur. Vnde docuit dignos facere fructus poenitentiae, qui fructus, utique per opera satisfactoria. Mentitur igitur Lutherus Ioannem non nisi præceptorum obseruantiam imposuisse.

Ad hæc dicimus quod Ioannes prædicauit non absolute poenitentiam, sed baptismum poenitentiae, non suum, sed Christi in remissionem peccatorum. Ideo non

N 5

¶ DE SATIS

debeat à se baptizatis et postmo
dū Christi baptisate (in quō
simul remittitur & culpa & pœ
na) baptizandis, expressiorem
de satisfactiōe facere mentiōē.

Descd'o **¶** In verbis prophete nihil aliis
dicitur. 3. **¶** ud pollicetur q̄ vita gratiæ, ad
quam assequendā & si non præ
exigatur satisfactio in re, præex
igitur tamen in voto & propo
sito, & necessario sequitur ad as
sequutam grātię vitam conser
uandam.

¶ Porro si hoc prophete verbo
non exprimeretur satisfactio,
tamen sequitur, ergo satisfactio
nō est, aut propheta fecellit nos.
Quandoquidem quod vno lo
co in scripturis nō exprimitur,
alibi abunde depromitur. Sicut
hoc loco solam iustitiam expri
mit, nihil de fortitudine, tempe
rantia aut castimonia loquens,
quæ tamen alijs in locis ponun
tur ac præcipiuntur.

IN FACTIONE. 71.

¶ Micheas in his verbis non secludit quin potius includit opera satisfactoria. Nempe per iudicium intelligitur seuera sumptus condemnatio, per diligere misericordiam eleemosinæ ac pietatis opera ex charitate in pauperes exercenda, & perambulare sollicitum cum deo, præceptorum diuinorum obseruantia, Concordat August. dicens: In hac poenitentia, maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à dño, ipse Apostol. ait: Necq; Micheas irridet eos qui deo per bona opera satisfacere volunt, sed vult, qd sacrificia & holocaustomata animalium nõ sufficiebant nec valebant ad deletionem peccatorum. Impossibile em̄ erat sanguine hircorũ & vitulorũ auferri peccata. Et qd in seipsis grata non erant necq; accepta deo:

De tert. dicit. 2.

De poenit. medicina cap. 2.

Heb. 10.

Esa. 1.

DE SATIS

De quār. Passio Christi q̄ sufficiēs est,
to dif. 3. ad tollendum omnem reatum
p. q. 85. p̄næ, non solum æternæ sed eti
ar. 4. 3. am temporalis, & secūdum mo
dum quo homo participat vir
tutem passionis Christi, perci
pit etiam absolutionem à reatu
p̄næ.

Rom. 6. In pœnitentia enim homo cō
sequitur virtutē passionis Chris
sti secūdū modum priorū
actuum qui sunt materia pœnis
tentiae. Vnde Apostolus horta
tur pœnitentes dicens, Sicut ex
hibuistis membra vestra seruire
immundicię & iniquitati ad ini
quitatem, Ita nunc exhibete mē
bra vestra seruire iustitię in san
ctificationem. Vide Tomo 4.
Homilia. 51.

De pœ. Et si obijciatur Aug. dicit li.
di. 8. ca. de pœnitentia. Nunq̄ dominus
Sūt plu. aliquem sanauit, quem non om
ret. nino liberauit, totum enim ho
minem sanauit in sabbato, quia

FACTIONE. 72.

& corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione, ergo videtur quod remissa culpa simul etiam remittatur omnis pena.

¶ Dicendum, quod deus totum hominem perfecte curat. Sed quandoque subito, sicut socrum petri statim restituit perfecte sanitati. **Luc. 4**

Quandoque autem successiue, sicut cæcus illuminatus à domino, **Mar. 8**

primo restitutus est ad imperfectum visum, vnde ait: Video homines velut arbores ambulantes, deinde restitutus est perfecte, ita vt videret clare omnia. Et ita etiam spiritualiter quandoque tanta commotione conuertit cor hominis, vt subito perfecte consequatur sanitatem spiritualẽ, vt Magdalena. **Luc. 7**

Quando autem prius remittit culpam per gratiam operantem, & postea per gratiam cooperantem, successiue tollit reatum pene & alias peccatorum reliquias. Non

¶ DE EUCHA. SVB

habetur igitur ex facto Christi,
q̄ remissa culpa, simul remittatur
omnis p̄na, sed magis cons-
trarium. &c.

¶ DE EUCHARISTIA sub utraque specie X.

¶ Sufficere laicis alteram spe-
ciem ostenditur.

Ioan. 6. **H**ic est panis qui de cœlo
descendit, vt si quis man-
ducauerit ex eo non mo-
riatur. Panis verus est, qui de
cœlo descendit, & dat vitam
mundo. Ego sum panis viuus,
qui de cœlo descendi. Et panis
quem ego dabo, caro mea est,
pro mundi vita. Ecce solius pan-
is meminit.

Luc. 24. ¶ Euntibus discip. duobus in
Emaus, sub sola specie panis de-
dit eis Christus sacramentum,

UTRAQUE SPECIES 73.

secundum Aug. li. 3. de consensu euangelistarum, & Chrysostomus super Matthæum.

✠ Panem nostrum supersubstantiali da nobis hodie, oramus quotidie. Matt. 6

✠ Erant perseverantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Actu. 2

✠ Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azimis sinceritatis & veritatis. 1. Cor. 3

✠ Patet quod ubique solum fit mentio panis, nulla vini. Amb. Hie. Euseb. Benedi. morituri communicauerunt solum sub specie panis, & feria sexta sancta, sacerdotes communicant solum sub specie panis, in cuius figuram dominus prædixit de posteris Hely, ut quicumque venerit ad sacerdotem, ei dicat, dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem ut comedam buccellam panis. 1. Reg. 2

DE EUCHARIST. SVB.

1. cor. 10 **¶** Unus panis, & vnū corpus, multi sumus omnes, qui ex eodem pane participamus. Et ita constituit sacra Constantiensis

Ambr. synodus Ambrosius loquēs de communicatione laicorum libro de sacramentis, non meminit nisi panis: Ignatius in epistola ad Ephesios inquit. Obedientes episcopo, & presbytero impręuaricabili sensu, frangentes panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed viuendi. Ecce non meminit vini. **Gregor.** Gregorius us lib. tertio Dialogo. refert de sancto Agapeto, quomodo mutum et claudum porrectione dominici corporis sanauit, nulla habita vini mentione.

De. cōf. d: 2. ca. per. can. pres. **¶** Concilium Remense prohibet, ne Laici portent sacramentum corporis ad infirmos: nulla fit mentio specierum vini.

¶ Sic præcipitur de Eucharistia panis

¶ VTRAQVAE SPECIES 74

panis vt sacerdos semper habeat paratam: de vino nihil præcipitur. Et est concilij Guarmatisensis.

¶ In concilio Sardicensi. Osius Episco. Cor. ca. 2. de electi. Lib. dist. 1. si episco. prohibet quibusdam temerarijs, vt ne laicam cõunionem percipiant, nisi poeniteant in fine, & quæ est laica communio, nisi Eucharistiæ sub specie panis sumptio:

¶ Simile constituitur in concilio Agatensi, de sacerdote criminoso, qui trusus in monasteriũ Laicam tantum sumat communionem: vide tom. 4. Homil. 34.

¶ Obijciunt hæretici primo,

1. Christus instituit sub vtraq; specie, & communicauit Apostolos sub vtraque specie, & mandatum dedit omnibus dicens, bibite ex hoc omnes.

2. In primitiua ecclesia cõmunicabant sub vtraq; specie sicut

○

¶ DE EUCHARISTIA SUB

probatum per Cyprianum tractatu de lapsis; ubi Diaconus sacramentum calicis puellæ insudit.

3. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis.

4. Sacramentum totum debet dari laicis, alioquin qua ratione priuati sunt iam laici calice, eadem ratione ecclesia posset eos ab Eucharistia coercere.

5. Omnes fatentur sacerdotem sub poena peccati debere communicare sub vtraque specie, & cur non peccant laici id obmittentes.

¶ Respondent catholici.

De primo.

¶ Concedimus Christum consecrantem instituisse sacramentum sub vtraque specie, & dedisse Apostolis sub vtraque specie, qui iam erant sacerdotes; ideo

UTRAQUE SPECIES 75.

hodie sacerdos celebrans sumit sub vtraque specie, sed quid hæc ad laicos. Et bibite omnes, est dictum Apostolis & sacerdotibus, qui hoc faciunt, id est consecrant in Christi commemorationem, nam alij non interfuerant nisi Apostoli, vt ex Euangelio liquet, idem Marcus ait, & bibe Mar. 14. runt ex eo omnes, quod de laicis falsum esset.

¶ Fatemur hunc vsum fuisse in primitiua Ecclesia nec tamen vniuersalis fuit vsum, vt patet ex actis secundo capite, at ab ecclesia mutatum. Primo quia 1. pensata multitudiue populi, vsbi sunt senes, iuuenes, debiles, si non adhiberent debitam cautionem, fieret iniuria sacramento, per effusionem liquididi. Secundo in tanta multitudine 2. ne, quo vase commode contineretur sacramentum vini, & sine effusione promeretur. Tertio nõ 3.

DE EUCHARISTIA SVB.

facile sacramentum vini conseruari posset pro infirmis, quia accessit, putrescit, mouens nauseam vel vomitum sumentibus.

4. Quarto sine periculo effusionis non facile posset deferri de loco in locum pro infirmis. Quinto
5. contingeret alioquin, sacramento dignissimo, summam fieri irreuerentiam. Sexto. Rem miraculis testatam refert Alexander de Ales, quod cum religiosi instarent pro sumptione sub vtraque specie, dum sacerdos esset in actione sacramenti, apparuit patina plena sanguine, quod videtes religiosi obstupuerunt, quo signo petitio eorum cessauit. Porro credendum est à primitiua Ecclesia incepisse Laicos communicare sub altera specie, & quod sit vnum, quod veniat ex traditione Apostolorum, quia initium huius monstrare nemo potest.

¶ VTRAQUE SPECIES 76.

¶ Quia manducatio sacramen- De tert.
talis exigit spiritalem, verba q̄ Ioan. 6
ego locutus sum spiritus & vis
ta sunt, vnde sub qualibet spes-
cie est totus Christus, corpore
& sanguine: Ideo laicus sub spe-
cie panis, bibit sanguinem, sed
non sub specie propria, sed sub
specie panis. Porro Christus so-
lum agit de incorporatione nos-
tra in ipsum, quod communio
corporis satis indicat, ideo ad
hoc sacramentū hic oculus non
est habendus.

¶ Quod ex causa ecclesia non De quar-
dat alteram speciem, potuit ec- to:
clesia, quia nō minus est sub v-
traq; specie, quam duabus, & tā-
tum fructum percipit de vna
specie sicut de alia, at ecclesia fi-
deles non debet spoliare fructu
sacramenti ex integro.

¶ Consecrās vtrāq; speciē con- De quit
secrat, quia agitur repræsenta-
tio dominicæ passionis, ideo

DE MATRI

corpore et sanguis simul sub vtraque specie consecrantur, & sacerdos in persona totius populi offert & sumit sub vtracque specie, in cuius persona totus populus quadam spiritali sumptione sanguinem Christi bibere gaudens ter debet credere.

DE MATRIMONIO. XI.

Matrimonium esse sacramentum ostenditur.

Ephc. 5. **M**ulieres viris suis subditæ sint, sicut domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus est caput ecclesiæ, ipse saluator corporis sui, infra, propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, sacramentum hoc magnū est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Hic aperte pronunciat sacra

¶ MONIO. ¶ 77.

mentum, quia coniunctionem viri & vxoris, & ostendit, cuius rei sacræ sit signum, quia Christi & ecclesiæ. Et ne credas solum per similitudinem adductum, ostendit verum esse sacramentum à primo propheta pronunciatum: sic intelligit Hiero.

¶ Honorabile connubium in Hebr. 13 omnibus, thorus immaculatus. Macula non careret thorus, si non esset gratia sacramenti.

¶ Quos deus coniunxit homo non separet, coniunctio diuina non est sine gratia. Mat. 19.

¶ Propter fornicationem (videlicet) vnusquisque habeat 1. Cor. 7 vxorem suam.

¶ Domus & diuitiæ dantur à Prou. 19 parentibus: à domino autem proprie vxor prudens.

¶ Vnusquisque vestrum sciat possidere vas suum in sanctificatione & honore, sanctificatio non est sine gratia. 1. Tess. 4

DE MATRIBUS

1. Tim. 3. ¶ Saluabitur autem per filiorum generationem, si manserit in fide & dilectione. Sine gratia generare filios esset plus damnatio, quam saluatio.
1. Cor. 7. ¶ Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, & si qua mulier fidelis virum habet infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat illum, sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidem, alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti s. per sacramentum.
- Gene. 2. ¶ Probabile est benedictionem quam dedit deus Adæ & Eux non fuisse sine gratia.
- Auguf. ¶ August. Non tantum foecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam sacramentum nuptiarum, comendatur fidelibus.

Obijci

¶ MATRIMONIO. ¶ 173

¶ Obijciunt hæretici.

1. Ad Ephe. 5. vbi Apostolus dicit matrimonium sacramentū, in Græco legitur mysteriū.
2. Nec dicit absolute matrimonium esse sacramentum magnū, sed in Christo & ecclesia.

¶ Respondet Christianus

¶ Fatemur matrimonium esse De priō
mysterium, sed qua temeritate
infert, Itaq; non est sacramen-
tum, cum omnia sacramenta
sint mysteria, & Græci appella-
nt sacramenta in communi,
mysteria.

¶ Matrimonium est magnum De secū-
sacramentum in Christo & ec- do.
clesia, at per hoc non pote-
rit probare hæreticus, vt sic mi-
nus sit sacramentū, nam hic ex-
plicat Apostolus, quomō sit rei
sacræ signū, nō solū gratiæ, sed
etiā vniōnis Christi & ecclesiæ.

P

**DE EXTREMA
unctione.**

CXII.

Unctio extrema sacramen-
tum est in ecclesia dei, a
s. Iacobo promul-
gatum.

Iacobi. 5 **I**nfirmatur quis in vobis in-
ducatur presbyteros ecclesie,
& orent super eum, ungens
eum oleo in nomine do-
mini, & oratio fidei saluabit in-
firmum, & alleuiabit eum domi-
nus, & si in peccatis sit remittetur
ei.

Mat. 5. 6 **A**postoli ungebant oleo mul-
tos aegros, & sanabantur.

Hic est materia scilicet un-
ctio olei. s. oliue, quod proprie
oleum dicitur. Alij enim liquo-
res ex similitudine ad ipsum, o-
lei nomen accipiunt forma, quia
cum oratione, & effectus scilicet

VNCTIONE 179.

remissio peccatorum. Est ergo sacramentum, quia signum sensibile, sacrae rei signum. Nam ad quid aliud fieret vnctio? Dionysius Dionysius determinat eam capite. 7. de Ecclesiastica Hierarchia, & Hugo de sancto victore.

¶ August. lib. 2. de visitatione infirmorum, docet infirmum debere confiteri, communicare & vnctionem sumere, ait enim Nec praetermittendum est illud. Apostoli Iac. praecipuum. Infirmatur quis in vobis &c. Ergo roges de te & pro te fieri sicut dixit Apostolus Iacobus, imo per Apostolum suum dominus. Ipsa videlicet olei sacrae delibutio, intelligitur spiritus sancti typica vnctio.

¶ August. de rectitudine catholicae conuersationis dicit. Qui aegrotat in sola dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque bene

¶ DE EXTREMA
dictum fideliter ab ecclesia petat
vnde corpus suum vngatur.

¶ Obijcit hæreticus.

1. Apostolus non potest sacramentum instituere.
2. Porro dubitatur de auctoritate illius Epistolæ.

¶ Respondet Catholicus.

De prio **¶** Non videtur absolum Apostolum auctoritate Christi, & iussu spiritus sancti instituere sacramentum. At si etiam Christus illud instituit, tamen Iacobus promulgavit.

De secū do. **¶** Et si aliquando dubitatum fuerit de illa epistola, an ab alio fuerit perscripta quam Iacobo: tamen canonicam obtinuit auctoritatem Hieronymo teste, & prima ponitur in canonicis ante Petri, Ioannis & Iudæ epistolas. Quod si ecclesiam non ausdis hanc Epistolam approbare

FUNCTIONE. *¶* **to**
tem, iam omnia erunt incerta,
quia huiusmōi temerarius, etiā
negaret Epistolas Pauli. Vide
Tomo 4. Homilia 52.

DE HUMANIS
constitutionibus. XIII.

Humana constitutio Cons
ciliorum & pontificum
seruanda.

Q Vi vos audit, me audit, Luc. 10.
& qui vos spernit, me
spernit, qui autē me sper
nit, spernit eū q̄ me misit. Ecce
qd̄ Ch̄m & Euangeliū spernit,
q̄ ecclesie p̄latos & ecclesiasticas
constitutiones contemnit. Scis
tis quæ præcepta dederim vo¹. 1. Thes. 4
vobis per dominū Iesum Chri
stum: & post. Itaq; qui hæc sper
nit non hominē spernit, sed deū,
qui etiam dedit spiritum sans

DE HUMANIS CON

- ctum in nobis. Moses contra se
& Aaraon murmuranti popus
Exo. 16. lo dixit. Audiui murmur vestrum
cōtra dominū. Et infra. Nos. n
quid sumus? nec contra nos est
murmur vestrum, sed contra do
minum. Qui nouit deum audit
1. Ioan. 4 nos, qui non est ex deo, non aus
dit nos. Per hoc cognoscimus
spiritum veritatis & erroris.
- Rom. 13. Omnis anima potestatibus
sublimioribus subdita sit. Non
enim ē potestas nisi à deo, quæ
autem sunt à deo ordinata sunt:
Itaq; qui resistit potestati, dei or
dinationi resistit. Qui autem res
sistunt, ipsi sibi damnationem
acquirunt.
- Titum. 3. Admone illos principibus et
potestatibus subditos esse, dicto
obedire, ad omne opus bonum
paratos esse.
1. petri. 2. Subditi estote omni creature
siue regi quasi præcellenti, siue
ducibus tanquam ab eo missis.

INSTITUTIONIBVS. 31.

& post, serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discipulis quoniam licet voluntas dei.

¶ Possent homines statuere, indicant apostoli prohibentes ab immolatis idolorum, sanguine, & suffocato, indicat Paulus, qui tot leges dedit de constituendis episcopis, de viduis, de mulieribus velandis, vt non prædicent mulieres, de non deserendo coniuge infideli, de rebus profanis & sæcularibus iudicijs. Et Paulus homo fuit. Actu. 14.

¶ Itaque fratres state & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem siue epistolam nostram. 2. thess. 2.

¶ Vltimo semper licuit sacerdotibus & presbyteris statuere. Deuterono. duodecimo: prohibet dominus ne erigatur altare, Deu. 12.

IN DE HVMANIS

nisi vbi sit archa foederis, tamē Samuel existente templo in Sylo, crexit lapidem in Masphat, Et Helias crexit in monte Carmelo. Deutero. 17. Si iudicium ambiguum fuerit, supra loco 1.

1. Reg. 7
3. Re. 18.

¶ Supra cathedram Moyli sederunt scribæ & pharisæi, quæ dicunt facite. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

Mat. 23
Mat. 18.

Phil. 3

¶ Quicumque perfecti sumus hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, & hoc vobis reuelabit deus. Ecce quod ecclesia statuit in honorem dei, hoc deo reuelante facit.

1. cor. 11.

¶ Laudo vos fratres quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis, non autem tradidit eis omnia in scriptis, vt supra, & huiusmodi præcepta tradita in primitiua Ecclesia, scripta & non scripta, testatur

¶ CONSTITUTIONIBUS.

Dionysius. 1. de ecclesiasti. hierarchia.

¶ Non facietis ibi, quæ nos hic Deut. 12
facimus hodie, singuli quæ sibi res
ærum videtur.

¶ Secundum axioma.

¶ Ecclesiasticæ consuetudines
ritus & ceremoniæ, æquæ sunt
obseruandæ, atque leges diuinæ.

ff. de leg.
g. l. diur
na. & l.
imo.

¶ Manifestatur primo à simili.
Consuetudo in ciuilibus habet
vim legis, cur non in vñibus ec
clesiæ: quia consuetudo eccle
siæ valet contra contentiosos.

¶ Si quis videtur contentiosus
esse, nos talem consuetudinem
non habemus, neque ecclesia dei.
Super quo ait Hieronymus.

1. cor. 11

Apostolus cū præcipisset mus
lierem orare velato capite, præ
uenit obiectionem, qua quispi
am ei dixisset vbi scriptum est:
per hoc quod allegat consuetudinē:

2. Pet. 3.

¶ Venient in nouissimis tem

DE HUMANIS

poribus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes: hoc faciunt hæretici, qui non secundum statuta patrum viuunt, sed secundum propria desideria.

¶ Hæretici sunt Chamitæ deridentes nuditatem matris ecclesiæ, quia sine expresso textu scripturæ præcipiat.

Philip. 4

¶ Fratres quæcunq; sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunque amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis & audistis & vidistis in me, huiusmodi autem sunt cõstitutiones ecclesiæ, quare sunt seruandæ.

Act. 15

¶ Perambulabat (sanctus Paulus cum Sila) Siriam & ciliciam confirmans ecclesias, præcipiẽs custodire præcepta apostolorum & seniorum.

Act. 16.

¶ Cũ pertrāsirẽt Paulus Silas,

DE CONSTITUTIONIBUS. 83.

& Thimothæus ciuitates, tradēbāt eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Pondera decreta, quod nō erat solum decretum de cessatione legalium.

¶ Christus non solum dedit potestatem plantandi ecclesiam per prædicationem, sed etiam regendi, modo illa includit potestatem faciendi statuta pro salutari regimine, sine quibus hic non uiuitur. &c. Attendite igitur uos **Actu. 20** & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam dei.

¶ Denunciamus uobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi: ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinate: & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. **2. Thes. 3**

¶ Policar. ad Philippē. Subiecti

¶ DE HVMANIS CON

estote presbyteris & diaconis, si
cut deo & Christo. Hierony. ad
Lucinium. Traditiones ecclesia
stica obseruandæ sunt, vt à ma
ioribus traditæ sunt, vnaquæq;
prouincia sensu suo abundet, &
præcepta maiorum, leges apo
stolicas arbitretur.

Auguf.

¶ Extant multi canones in des
eretis super illare ex verbis Au.
c. ecclesiasticarum c. in his c. cas
tholica. cum similibus dist. xi.

Hebr. 13

¶ Obedite præpositis vestris
& subiaceate eis, ipsi enim reddi
turi sunt rationem pro animas
bus vestris.

1. cor. 14

¶ Omnia secundum ordinem
fiant in vobis, ordo autem res
quirit legem.

¶ Obijciunt hæretici.

Marci. 7

1. Frustra me colunt docens
tes doctrinas & præcepta homi
num.

De. 4. 12

2. Non addetis ad verbum

INSTITUTIONIBVS. 164.

quod loquor vobis, nec auferetis. Apo. vltis ex eo.

3. Empti estis precio, nolite fieri serui hominum. 1. cor. 7.

4. Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Gala. 5.

5. Iusto non est lex posita.

1. tim. 1.

6. Lex iram operatur.

Rom. 4.

7. Vbi spiritus domini ibi libertas. 2. Cor. 3.

8. Qua libertate Christus nos liberauit. Galat. 4.

Respondent Catholici.

Christum non improbasse De priorum traditiones hominum simpliciter, sed quas faciebant contrarias legi diuinæ, aut relinquebant legem diuinam, quia vbi supra sequitur. Relinquentes enim mandata dei, tenetis traditiones hominum, & dicebat illis. Bene irritum fecistis preceptum dei, vt traditionem vestram seruetis. Sicut ibi declarat, & apud Matth. Marc. 7. Matt. 15

DE HUMANIS CON-

Ad Tit. 1 Explicat Paulus, Non intendēs
tes mandatis hominum auer-
fantium veritatem.

Esa. 10 Hinc, vae æternæ damnatio-
nis comminatur dominus con-
dentibus huiusmodi traditio-
nes impias. Vae inquit, per
prophetam, qui condunt leges
iniquas, & scribes iniustiti-
as scripserunt, vt opprimerent
in iudicio pauperes, & vim fa-
cerent causæ humilium populi
mei, vt essent viduæ præda
eorum & pupillos deciperent
&c. Constitutiones vero eccles-
iæ, augent cultum diuinum, cō-
cupiscentiam carnis coercēt, &
ad seruanda diuina præcepta ex-
peditiorem faciunt, ac fraternā
charitatem augent.

Defecū. Nihil addēdum est scripturæ
quod corrumpat aut deprauet
ipsam, aut quod dicatur esse de
integritate sacræ scripturæ, ses

CONSTITUTIONIBVS. 185.

cus quando promouet ea quæ in sacris literis sunt mandata vel consulta, nam constitutiones ecclesiæ, & si non sunt in scriptura in propria forma, tamen emanant ex ea: vt testatur sapiens.

¶ Omnis sermo dei ignitus cli- PROV. 30
peus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisque mendax: non prohibetur ergo simpliciter omnis additio, sed solū additio falsa & mendax.

¶ Si quis (inquit) apposuerit ad Apo. 1.
hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. His vero qui addunt vel apponunt exponendo, declarando aut interpretando scripturas, leges aut constitutiones ad diuinum honorem, ecclesiæ decorem, & animarum salutem condendo (propter quod etiam Christus alios voluit esse doctores

DE HUMANIS CON

in ecclesia, alios apostolos, alios
Ephē. 4. euangelistas alios pastores. Et
1. cor. 12 alij dantur genera linguarum,
alij (interpretatio sermonum)
promittitur æternæ vitæ præ-
mium, qui operantur (ait ipsa
æterna sapientia) in me, nō pec-
Eccle. 24 cabunt, & qui elucidant me vis-
tam æternam habebunt. Et alijs
Dani. 12 bi. Qui docti fuerint fulgebunt
quasi splendor firmamenti, &
qui ad iusticiam erudiunt multos,
quasi stellæ in perpetuas
æternitates.

Acutius soluitur qđ ibi pro-
hibentur Tikun Zofrim, & illā
solutionem credo veram, vide
in Porcheto & Galatino.

De terti. ¶ Non debent fieri serui hoīm,
faciendo schismata, vt vnus sit
Cephæ, alter Apollo,

De quar-
to. ¶ Qui agūtur perfecte spiritu,
non sunt sub lege Moyfaica, aut
coerciua, egēt tñ lege directiua:
sicut Adā habuit legē i paradso.
Iusto

INSTITUTIONIB. 186

¶ Iusto perfecta charitate, qui totus regitur spiritu diuino, nō est lex posita, pro ea parte qua est iustus, sed quia caro concupiscit aduersus spiritum, pro ea parte habet legem reformans-tem. Vel dic vt de quarto. De quin-
to.
Galat. 5.

¶ Lex Mosaica iram operatur, si non adiuuamur à gratia, gratia autem & veritas per Iesum Christum. De sex-
to.

¶ Libertas Euangelica sicut non excludit potestatem & obedientiam superioris, ita nec eius statuta, sed libertas illa opponitur seruituti legis Moysaicae, & seruituti peccati: Ideo est solum libertas in spiritu, quia non seruit peccatis, & quia ipsa libertas promouet bonum, non excludit constitutiones & ecclesiae praecepta, quae similiter promouēt bonum, vt testatur Paulus. Vos in libertatem vocati De septi-
mo.
Rom. 13

Galat. 5.

Q

DE HUMANIS CON-

estis fratres, tantum ne libertatem occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Et Petrus, Quasi liberi, & non quasi velamen habentes maliciæ libertatem, sed sicut serui dei. Item. Qui, scilicet hæretici, in errore conuersantur libertatem illis promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis. Hoc beati Petri verbum impletum videmus in priapistis Lutheranis, omnis spurciæ & immundiciæ seruis, hanc impiam & diabolicam seruitutem, libertatem euangelicam mentientes.

¶ Porro in sacris lris sæpe cõmendatur libertas ab onerosa illa lege Moysaica. Paulus.

Ro. 6.7 Non estis sub lege, sed sub gratia, infra. Lex in homine dominatur quanto tempore visuit, itaque fratres mortificati estis legi per corpus Christi. Non iustificatur homo ex ope

INSTITUTIONIB. 187.

ribus legis, lex pædagogus nos-
ter fuit in Christo Iesu. Et qui-
cunque ex operibus legis sunt,
sub maledicto sunt. State & nos-
cite iterum iugo seruitutis con-
fineri. Si circumdimini, Christus
nihil vobis proderit.

¶ Ideo ablatæ sunt neomeniæ,
sabbata baptismata. &c. Quo- **Gala. 4.**
modo conuertimini iterum ad
infirma & egena elementa: qui-
bus denuo seruire vultis, dies
obseruatis & menses & tempo- **Ephe. 2.**
ra & annos. Ipse enim est pax
nostra, qui fecit vtraque vnum
& medium parietem materiæ,
soluens inimicitias in carne sua,
legem mandatorum decretis **Collos. 2.**
euacuans. Nemo vos iudis-
cet in vilo cibo aut potu, aut in
parte diei festi aut neomeniæ,
aut sabbatorum, quæ sunt um-
bra futurorum, idem in Episto.
ad Heb. & Actu. 15.

Q 2

DE FESTIS

¶ Est igitur Christiana seu Evangelica libertas non aliud quam (vt Paulo Placet) redemptio seu absolutio à seruitute legis & peccati per Iesum Christum facta, qua addicti deo & iustitię filiorum adoptionem recipimus. De hac libertate saluator dixit Iudæis: Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Vide ibidem Augustinum.

Rom. 6.
7. & 8
Galat. 5.
Ioan. 8.

DE FESTIS ET IEIUNIjs. Non esu carnis um & gradib. cō. sanguinitatis. XIII.

¶ Vnum diem in septimana deo consecratum, est omnibus obuium.

DE TIBI VNIFSS.

In lege Moyſi adhuc inſtitu-
it deus alia feſta. Tribus vici-
bus per ſingulos annos mihi
feſta celebrabitur, Azymorū Pri-
miuorum & frugum. Et infra.
Ter in anno apparebit omne
maſculinum tuum coram do-
mino deo tuo, ſcilicet Paſche,
Pentecoſte, & Scenapegiortū.
¶ Habes hoc loco iudæbrum
pgrinationem & ex ea & in ea
fundatā pgrinationē Chriſtia.
¶ Menſe ſeptimo prima dies
menſis erit vobis ſabbatum me-
moriale clangentibus tubis, &
vocabitur ſanctum, infra. Deci-
mo die menſis huius ſeptimi die
es expiationum erit celeberris-
mus, & vocabitur ſanctus, inſ-
fra. A quinto decimo die mens-
is huius ſeptimi, erunt feriæ ta-
bernaculorū ſeptē diebus: & qđ
in vnoquoq; die offerendum.
¶ In Cale. aut. i. meſiū exordijs,
offeretis holocauſtū domino.

Exo. 23.
7. m. v. 1

Ibidem.

Leui. 23.

Nu. 28

DE FESTIS.

- Exo. 40. **D**edicauit Moyses tabernaculum domini.
- Num. 7. **D**edicatio templi primi sub Salomone.
3. Reg. 8. **D**edicatio templi secundi sub Esdre.
1. Esd. 6. **D**edicatio templi restituti, & altaris, sicut legitur.
1. Mac. 4. **Q**ui fecerunt dedicationem altaris diebus octo.
- S**uspende Encœnia à Machabeo instituta, tamen à Christo obseruata: Colligamus festos dies Iudæorum præter sabbata, septem dies azymorum Pasche, vnum Pentecostes, vnum ieiuniorum, vnum expiationis (qui erat in capite anni) septem tabernaculorum seu Scenopegia, septem Encœniorum seu luminum aut dedicationis, Neomenias seu lunationes habebat dies. 12. in Embolismali. 13. collecti dies faciunt triginta quinque, ubi tantum tria sabbata intercurrunt.

DE THEI VNIS 139.

¶ Cum autem maiora recepimus beneficia à deo per Euangelium, quam Iudæi sub lege, cur non plures etiam dies agendi gratias haberemus: vel hos maxime qui fuerunt in veteri lege.

¶ Unde festo paschæ legalis, succedit in noua lege festum passionis & resurrectionis Christi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Festo Pentecostes in quo data fuit lex vetus, succedit festum pentecostes in quo data fuit lex spiritus vitæ. Festo neomeniæ festum gloriæ osæ virginis Mariæ, in qua primo apparuit illuminatio solis, id est Christi per copiam gratiæ. Festo tubarum succedunt festa apostolorum, quorum prædicationis sonus exiuit in omnem orbem terrarum. Festo expiationis succedunt festa martyrum & confessorum.

1. cor. 5.

Actu. 2.

DE FESTIS

Festo tabernaculorum succedit festum consecrationis ecclesiæ, Festo ceteris atq; collecte succedit festum angelorum, vel etiam festum omnium sanctorum:

Gene. 2
Exo. 20
Num. 15

¶ Sabbatum est multipliciter à deo præceptum, nec in Euangelio, nec in paulo definitum est cessasse sabbatum, attamen ecclesia instituit diem dominicum, per traditiones apostolorum sine scriptura. Dominicę diei meminit Ioanes dicens. Fui in spiritu in dominica die. Meminit & eiusdem diei suus discipulus Ignatius ac Philippus in fine. Hierony. de dominica paschæ, vniuersa sabbati gratia, & antiqua illa festiuitas Iudæorum diei istius, solennitate mutata est.

Apoc. 1
Ignatius
Hiero.

¶ Mutatum est autem sabbatū quod significat primam creationem in diem dominicū, in quo commemoratur noua creatura inchoata resurrectione Christi, vnde

¶ ET IEIUNIIS. ¶ 90.

vnde Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Dies dominicus non Iudæis sed Christianis, resurrectione domini declaratus est, & ex illa cœpit habere festiuitatem suam.

¶ Augustinus contra Faustum libro. 19. Cum quæris sabbati ocium cur non obseruat Christianus? Respondeo, Imo id propterea non obseruat Christianus, quia quod figura profitebatur, iam Christus impleuit, plura de his Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Gregorius ad Romanos.

¶ Festum san. Laurentij celebrabant Hippone Aug. tract. 27. super Ioannem: & Romæ sub Leo. papa vt in hom. illius diei.

¶ De ciborum delectu, secunda propositio.

¶ Ecclesia licite prohibet certos cibos, certo tempore. Propō. 2.

¶ Abstineatis vos ab immolatis Act. 15.

R.

DE FESTIS

tis simulachrorum & sanguine.
& suffocato.

Rom. 14 ¶ Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicem custodiamus, noli propter escã destruere opus dei, omnia quidem munda sunt, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non mâs ducare carnem, & non bibere vinum, neq; in quo frater tuus offenditur, aut infirmatur, aut scandalizatur.

1. Cor. 5 ¶ Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnẽ in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

Dan. 10 ¶ Caro & vinum non introiit sunt in os meum.

De cõse. di. 3. ca. de esu carniũ Philipp. ¶ Leo papa quartus dicit. Vestustissimam esse consuetudinem abstinendi à carnibus quarta & sexta ferijs. Et ex Hieronymo colligitur super epistolam, ad Gala. & Ignatius

DE Ieiuniis. 191.

testatur sancti Ioannis euangelistæ discipulus.

De ieiuniorum ratione, tertia propositio.

De ieiunio idem liquet rem esse sanctam propter corporis macerationem, spiritus pertinacis expulsionem, diuinæ gratiæ implorationem, & Christi ieiunantis imitationem.

Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.

Psal. 108

Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Illud opere impleuerunt apostoli. Ministrantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus. Segregate mihi &c.

Mat. 9

Luca. 5

Act. 13

Cum constituissent illi super singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum ieiunationibus,

Actu. 14

DE FESTIS

commendauerunt eos domino.

1. Cor. 6

In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Ionæ 3.

Ninivite indixerunt ieiunium.

Matt. 6

Tu cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui est in abscondito, reddet tibi. Ecce ieiunium meritorium.

Idem de quadragesima.

Mat. 4

Cum ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt.

Deut. 9

Moyse ieiunauit. 40. diebus & 40. noctibus.

3. Re. 16

Similiter Helias totidem diebus ieiunauit.

Iohel. 2.

Sanctificate ieiunium. Humiliabam in ieiunio animam meam.

Psal. 34.

DE Ieiunijs 92.

¶ Si vouerit mulier vt per ieiunium affligat animam suam, in arbitrio viri crit si faciat siue nō faciat. Si audiens vir tacuerit, & in alterum diem distulerit sententiam, quicquid vouerat atque promiserat reddat. Nu. 30

¶ Sacra scriptura vbique testatur iciumium deo fore acceptū, 3. Reg. 21. in Achab, Tobia, Iudith, Hez. Luc. 2. ster, Daniele, Niniuitis Anna vidua.

¶ Ignatius ad Philipp. Quadragessimam vero nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet conuersationis dei.

¶ Confirmauit Thelesphorus papa vicinus temporibus apostolorum. Item Ambrosius, in multis sermonibus. Concilia item Agathense & Aurelianē. Origenes homilia decima, super Leui. Habemus dies quadragessimę ieiunij consecratos. Hierony. aduersus Montanum.

DE FESTIS

Nos quadragesimam secundū traditionem apostolorum, ieiunamus.

Hieron. **M**ouinianus, qui ieiuniorū afflictionē & oēm corporis cruciatū in luxuriā & epulas conuertit.

Hirene. **V**alentiniani hæretici omni tempore carnes libere comedendas dixerūt, Hirene. li. 1. ca. 1

hom. 56 **C**hrysoſto. meminit de ieiunijis monachorum, & quo modo dicant gratias.
super

Math.
hom. 10 **O**rigenes, Habemus quadragesimæ dies ieiunijis consecratos, habemus quartum & sextū septimanæ dies, quibus solenniter celebramus. Est certe libertas Christiana per omne tempus ieiunandi, non obseruatione superstitiosa, sed virtute.

sup leui. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentij fulta subsidijs? Quomō sapientiæ & scientij student? Nonne per continē

DE IEIUNIIS. 95.

tiam ventris & gutturis? Quo-
modo quis seipsum castrat pro-
pter regnum cœlorum, nisi cibo Mat. 19
rum affluentiam resecet? nisi ab-
stinentia utaris ministra? Hæc
ergo christianis ieiunandi ratio
est. Hæc ille.

¶ Maximus episcopus. Sacra-
rum literarum exempla protu-
limus, quibus approbamus hūc
quadragenarium numerum, nō
esse ab hominibus constitutum
sed diuinitus consecratum, nec
terrena cogitatione initiatum,
sed cœlesti maiestate præceptū.
Et paulo post. Hæc autem non
tam sacerdotum præcepta quā
dei sunt. Atq; ideo, qui ea sper-
nit, non sacerdotem spernit, sed 1. thess. 4
Christum qui in suo loquitur
sacerdote.

¶ Ambrosius serm. de ieiunio.
Ut sciamus inquit non esse nō
uellum ieiunium, primam illic
(scilicet in paradiso) legem con-

DE FESTIS

dis. 35. ca. stituit (s. primis parentibus) de
Sext. die ieiunio, &c. Greg. Augustinus,
& omnes quotquot fuerunt do-
ctores catholici ita senserunt &
docuerunt de ieiunijs obseruandis
¶ Quarta propositio de gradibus
consanguinitatis.

¶ Gradus consanguinitatis im-
pediunt matrimonium. Ioan-
Marc. 6 nes baptista increpauit Herodē
dicens. Non licet tibi habere ux-
orem fratris tui.

1. cor. 3 ¶ Paulus tradidit satanę Corin-
thium fornicantem cum sua no-
uerca.

¶ In veteri lege gradus consan-
guinitatis & affinitatis sunt a
Leuit. 18 deo prohibiti. Omnis homo ad
proximam sanguinis non acces-
det, vt reuelet turpitudinem su-
am. Grego. episcopus Gallię, p-
geniē suā vnūquencq; vsq; ad se-
ptimam obseruare decernimus
generationem, & quamdiu se
agnoscūt affinitate ppinquos,

¶ ET IEIVNIIS 94.

ad coniugalem accedere copulam negamus, quod si fecerint separentur. Concilium tamen generale reduxit ad quartum gradum.

De cōsā.
& affi. c. 1
Non de
bet.

¶ Ambrosius lib. 8. epistolarū docet, non omnes gradus illicitos à lege fuisse expressos. Ante tempora beati Gregorij dispensabant etiam in secundo gradu, scribit enim Augustino Anglorum episcopo. Quædā lex Romana permittit, ut siue fratris vel sororis, seu duorum fratrum germanorum, filius & filia misceantur, sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non succrescere.

Epist. 66
35. q. 3. c.
quædam
lex.

¶ Obijciunt hæretici contra secundam propositionem.

1. Non quod intrat in os, cor inquinat hominem.

Mat. 15

R 5

DE FESTIS

- 2. Tim. 4** 2. Omnis creatura dei bona est, & nihil reiſciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et ibi vocat doctrinam dæmoniorum & mendacem, abſtinere à cibis, quos deus creauit, ad percipiendum cum gratiarū actione, fidelibus.
- ad Tit. 1** 3. Omnia munda mundis, co inquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.
- Colof. 2** 4. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum.
- Rom. 9** 5. Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, non dixit ieiunijs.
6. Chriſtus in euangelio non præcepit diſcretionem ciborum, quid ergo imponitis hoc onus fidelibus.
- Actu. 15** 7. Libertas Chriſtiana non patitur hæc onera ſeruitutis.

¶ ET IE IUNIIS. 195.

¶ Respondent catholici.

¶ Nihil hic dicere Christum de De prio
ieiunio, sed tollere errorem Iu-
dæorum, qui credebant cibos
non lotis manibus tactos fieri
immundos, & comedentem
hunc cibum fieri immundum,
vt liquet ex Mathæo, & Mar-
co, hanc stultitiam reijcit Chri-
stus, cibos illotis manibus ta-
ctos non inquinare comedens-
tes. Alioquin comedens suffo-
catum tēpore apostolorum, aut
venenum scienter, non fuisset
coinquinatus. Hunc locum tor-
quebant & Manichæi contra
delectum ciborum, Augustin.
libro. 16. contra Faustum. Marc. 7.

¶ Aduerte igitur, q̄ cibis in-
trans in os, quia in ventrem va-
dit, & in secessum emittitur nō
coinquinat hominē. Sed homo
ipse cōtra dei & ecclesiæ prohibi-
tionē, aut etiā ecclesię cōsuetu

DE FESTIS

dinem ac contra propriū votū,
aut cum scandalo proximi sui
sumens cibum, seipsum coinquinat. Hoc enim procedit ex
malo corde. i. ex contemptu dei
& ecclesiæ in suis præceptis.

Li. 14. de
ciuit. dei
ca. 12.

¶ Vnde Augusti. Non ideo debet quis existimare leue ac paruum fuisse illud peccatum commissum in paradiso, quia in esca factum est, non quidem mala ac noxia, nisi quia prohibita &c. Ita vinum vtiq; bonū in se Rechabitas coinquinasset, si illud contra patris prohibitionem bibissent. Sed quia abstinuerunt, plauerunt domino, sequitur enim. Hęc dicit dominus exercituum de Israel. Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus
¶ Et de Ioanne baptista prædit

DE Ieiuniis 96.

xit Gabriel angelus, vinum & ficeram non bibet. Item Esca eius erat locustæ & mel siluestre.

Lucæ. 1.
Matth. 3.
Marci. 1.
Luc. 3.
1. Mac. 7

¶ Eleazarus & Machabæi potius mori elegerunt, quam suillis contra diuinæ legis prohibitionem vesci carnibus. Sed inobedientes Lutherani vaniloqui & seductores, vniuersas domos subuertentes, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia, vt Cretenses semper mēdaces malæ bestię, ventres pigri, nulla seruant ecclesię ieiunia, sedentes super ollas carniū in Aegypto, nauseantes manna cœleste, grauantes corda sua crapula, & ebrietate, mentem habentes & conscientiam inquinatas. Gloriantur se euangelicos, factis autem negant, cum sint abominabiles, & increduli, & ad omne opus bonum reprobī.

Titum. 1
Num. 11
Luc. 21
Titum. 1
De secū.

¶ Non voluit apostolus iudai- ca obseruātia aliquos cibos esse

DE FESTIS

Actu. 15 perpetuo prohibitos, vt carnē suillā (demptis decretis in concilio apostolorū) at ecclesia credit omnem creaturā dei bonā, licet pro tempore ad mortificandum veterem hominem præcipiat, ab aliquibus abstinere.

1. Tim. 4 Porro hic non tractat apostolus de ieiunio, vel maceratione carnis, sed quia Tatiani & alij hæretici dicebant, certas esse res creatas à principio malo. Paulus hoc destruit, quia omnis creatura dei sit bona, & cum gratiarum actione sumenda, quod facit catholicus, licet non pro omni tempore, nec Paulus hoc præcipit pro omni tempore.

De tert. ¶ In lege aliqua animalia erant immunda per significationem, Iudæi crediderūt per naturam, destruit errorem Paulus, quia fidelibus omnia sint munda, & pro tēpore comedenda, at quod non liceat abstinere pro tempore

DE TIEIUNIIS. 97.

re, hoc non prohibet apostolus
Vnde san. Iacobus minor nunquam est usus carnibus vel vino, auctore Egesippo.

¶ Similiter dicatur, nā noluit si De quar
deles ritu Iudaico iudicari in ci to.
bo & potu & festis.

¶ Spiritu facta carnis mortifi De quin
cantur, ac spiritus iuuatur, si cas
ro ieiunijs crucifigatur, sicut di
cit Paulus. Qui Christi sunt car
nem suam crucifixerunt. Et ite Gala. 5
rum. Castigo corpus meum, & 1. Cor. 9
in seruitutem redigo.

¶ Etiam si Christus non docuit De sext.
aliquando abstinendum à car
nibus, hoc non refert, quia ipse
docuit in agis necessaria ad salu
tē. Sed quę expediunt & promo
uēt salutem, reliquit magisterio
spiritus sancti & ecclesię, & illa
non omnia per se explicuit.

¶ Dic vt in puncto superiori De sept.
de constitutionibus humanis
argumento vltimo.

DE VENERATIONE
sanctorum
XV.

- Sctōs honorā dos.** Sancti vt amici dei, sunt im-
plorandi, vt pro nobis in-
tercedant, & licet sancti, nō
sint adorādi latria, quia soli deo
debetur, tamen vncrandi sunt
dulia. Ioan. 12. Si quis mihi mi-
nistrauerit, honorificabit eum
pater meus qui in coelis est. Si
ergo deus honorificat sanctos,
curnos non honoremus san-
ctos? Quamdiu fecistis vni de
his fratrib. meis mīmis, mihi fe-
cistis. Itaq; honor exhibitus san-
ctis, exhibetur deo.
- Matt. 25**
- Psal. 138** ¶ Mihi autem nimis honorati
sunt amici tui deus, nimis con-
fortatus est principatus eorum.
- Hiere. 15** ¶ Si steterint Moyses & Samu-
el coram me, non est anima mea
ad populum istum. Quod ex-
ponens Greg. dicit quasi diceret
nec illos

DE SANCTORVM. 168.

nec illos modo pro amicis au^o Gregor.
dio, quos magnæ virtutis meri
to, orare etiã pro inimicis scio.

Vbi manifeste innuit Hieremis
as sanctos orare pro populo.

¶ Voca ergo si quis est, qui tibi
respondeat, & ad aliquem san
ctorum conuertere, quæ quidẽ
verba quamuis Elephas the^o Job. 5.
manites ad Iob dixerit, non tas
men ea Iob reprehendit, sed vt
sanum consilium amici accepta
uit. Ita & Heliu dixit, Si fuerit Job. 33.
angelus pro eo loquens v^o Heliu.
num de similibus, vt annunciet
hominis æquitatem, miserebi
tur eius, scilicet deus, & dicet. Li
bera eum vt non descendat in
corruptionem, inueni in quo ei
propicier.

¶ Ite ad seruum in eum Iob, & Job. 42.
offeret holocaustũ pro vobis,
faciem eius suscipiam, vt non
imputetur vobis stulticia. Et in
fra. Dominus quoq; conuers

S

DE VENERATIONE

sus est ad pœnitentiam Iob,
cum oraret ille pro amicis suis.

Gene. 48. ¶ Dixit Iacob, & inuocetur no-
men meum super eos, & nomi-
na patrum meorum Abraham
& Isaac & Iacob.

Exo. 28. ¶ Moyses dixit ad eum. Quies-
cat ira tua & esto placabilis sus-
per malitia populi tui. Recordare
Abraham Isaac & Israel, quibus
iurasti per te ipsum di-
cens. Multiplicabo semen ves-
trum, sicut stellas cœli. &c. Et
sequitur. Placatus est dominus
super iniquitate populi sui.

Baruh. 3. ¶ Domine omnipotens Deus
Israel, audi nunc orationem
mortuorum Israel & filiorum
ipsorum, qui peccauerunt ante
te. &c.

2 Mac. 15. ¶ Vidit Iudas Machabæus
Oniam manus protendentem
orare pro omni populo Iudæ-
orum, post hoc vidit alium vi-
rum etate & gloria mirabilē, de

¶ SANCTORVM 139.

quo dixit Onias, hic est fratrum amator & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo et vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei.

¶ Si patres vestri in limbo nondum clara diuinæ faciei visione beati, pro suis orabant, quanto magis sancti in æterna beatitudine deum facie ad faciem perpetuo contemplantes, credendi sunt orare pro nobis.

¶ Quamdiu fecistis vni de his Mat. 25. fratribus meis minimis, mihi fecistis. Itaque honor exhibitus sanctis, exhibetur deo.

¶ Pro hoc orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Psal. 31. Hebræi legunt omnis misericors, beati autem sunt sancti & misericordes.

¶ Absolon reconciliatus patri, 2. reg. 14. per biennium tamen moratus Hierusalem non vidit faciem patris sui, sic peccator recon-

DE VENERATIONE

sus est ad pœnitentiam Iob,
cum oraret ille pro amicis suis.

Gene. 48. ¶ Dixit Iacob, & inuocetur no-
men meum super eos, & nomi-
na patrum meorum Abraham
& Isaac & Iacob.

Exo. 28. ¶ Moyses dixit ad eum. Quies-
cat ira tua & esto placabilis su-
per malitia populi tui. Record-
re Abraham Isaac & Israel, qui-
bus iurasti per te ipsum di-
cens. Multiplicabo semen ve-
strum, sicut stellas cœli. &c. Et
sequitur. Placatus est dominus
super iniquitate populi sui.

Baruh. 3. ¶ Domine omnipotens Deus
Israel, audi nunc orationem
mortuorum Israel & filiorum
ipsorum, qui peccauerunt ante
te. &c.

2 Mac. 15. ¶ Vidit Iudas Machabæus
Oniam manus protendentem
orare pro omni populo Iudæ-
orum, post hoc vidit alium vis-
um etate & gloria mirabilē, de

SANCTORVM 139.

quo dixit Onias, hic est fratrum amator & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo et vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei.

¶ Si patres vestri in limbo nondum clara diuinæ faciei visione beati, pro suis orabant, quanto magis sancti in æterna beatitudine deum facie ad faciem perpetuo contemplantes, credendi sunt orare pro nobis.

¶ Quamdiu fecistis vni de his fratrib. meis minimis, mihi fecistis. Itaq; honor exhibitus sanctis; exhibetur deo. Mat. 25.

¶ Pro hoc orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Psal. 31.
Hebræi legunt omnis miseris cors, beati autem sunt sancti & misericordes.

¶ Absolon reconciliatus patri, per biennium tamen moratus Hierusalem non vidit faciem patris sui, sic peccator recon-

DE VENERATIONE

ciliatus deo non statim se præsentat deo, sed per mediatores & intercessores.

3. Reg. 2

¶ Salomō thronum matri suæ iuxta thronum suum collocari præcepit, Verus pacificus Salomon Christus honorans matrē suam, idem facit.

Psal. 33.

¶ Angeli orant pro nobis, immitet angelus domini in circuitu timētium cum & eripiet eos.

Psal. 90.

¶ Angelis suis mandauit de te, vt custodiant vias tuas.

Zacha. 1

¶ Orat angelus pro populo Iudaico, domine exercituum vsq; quo tu non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es: Et respondit dominus angelo bona verba consolatoria.

Apoc. 6

¶ Quatuor animalia & vigin' siquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt

¶ SANCTORVM 1100.

orationes sanctorum.

¶ Angelus stetit ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum dei, & ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram deo. Apoc. 8

¶ Omnes sunt administratorij spiritus, qui in ministerium mittuntur propter eos, qui heredes erunt salutis. Angeli ergo suffragantur nobis cur igitur eorum suffragia & ministeria non licet implorare? Heb. 1
Actu. 12

¶ Et eadem quæ de angelis est ratio est & de sanctis, qui in regno cælorum ipsis sunt æquales: Mat. 28
Mar. 12

¶ Nec superauit illum (Helisæum) ullum verbum, & mortuum prophetauit corpus eius, in vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est. Eccl. 48.

DE VENERATIONE

Secundo probatur rationib.

Pria rō. ¶ Christus intercedit pro nobis
secundum, humanitatem ad de-
um patrem. Quia & Christus
Rom. 8. Iesus interpellat pro nobis.

Hebr. 7. ¶ Iesus sempiternum habet sa-
cerdotium vnde & saluare in
perpetuum potest, accedens per
semetipsum ad deum, semper vi-
uens, ad interpellādū pro nobis.

1. Ioan. 2. ¶ Sed & si quis peccauerit, ad-
uocatum habemus apud patrē,
Iesum Christum, iustum, & ipse
est propitiatio pro peccatis nos-
tris, non pro nostris autem tan-
tum, sed etiam totius mundi.

Scd'a rō ¶ Si ergo caput Christus orat
pro nobis, cur non etiam mem-
bra eius, sancti cum eo rogātes,
qui se conformant Christo?

¶ Viui orant pro inuicem, &
impetrant sæpe.

Iaco. 5 ¶ Orate pro inuicem vt salues
mini, & adducit orationem He

¶ SANCTORVM. 101.

liæ tertio Regum. 27.

¶ Moyses orauit. Exo. 17. & 31
Mulier chananæa pro filia sua
Matth. 15. Centurio pro seruo
suo. Luc. 7. Paulus pro conuasi-
gantibus. Act. 27.

Dilema

¶ Si ergo uiui orant pro inuisi-
luthera-
cem, cur etiam beati mortui hoc nis in so-
non facerent, qui sunt in charita-
Iubile.

te perfectiores, & apud deum
potentiores, & mente puriores?
Aut ergo sancti non orant pro
nobis, sicut uiui, quia est res
eis indigna, itaque non conueniet
Christo, aut quia est res tan-
tæ excellentiæ, quod soli
Christo & non alijs conueniet,
ergo non conueniet uiuatoribus.

¶ Immo uult deus per sanctos
inuocari. Quæsiui inquit de eis vi-
Ezec. 22
rū qui interponeret sepē, & sta-
ret oppositus contra me pro ter-
ra ne dissiparē eā, & nō inueni.

¶ Obsecro vos fratres per do-
Rom. 15
minum nostrum Iesum Chris-

DE VENERATIONE

stum, & per charitatem sancti, ut adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa.

Tertio probatur autoritatis
bus sanctorum.

Cyprianus ad Corn. papā li. i. epistola prima, petit ut si quis eorum prior decesserit, pro fratribus & sororibus nostris non cesset oratio.

Bernardus super Cantica. Homil. 66. de hæreticis sui temporis. Irrident nos quod in fonte baptizamus, & sanctorum suffragia postulamus, atq; Christum in utroq; sexu tam in mortuis quàm viuis proscribere volunt, nam & mortuos viuentium fraudant suffragiis, & viuētes nihilo minus sanctorū qui discesserunt auxilijs spoliant.

Hiero.

Vigilantiū dixit, q̄ dum uiuimus,

DE SANCTORVM. 102.

uimus, mutuo pro nobis orare
possimus, postq̄ autem mortui
fuerimus, nullius sit pro alio ex
audienda oratio, refert Hiero-
nymus & improbat. Sic enim
pugnat Hierony. contra Vigi-
lantium. Si Apostoli & marty-
res adhuc in corpore constituti,
possunt orare pro cæteris, quan-
do pro se adhuc debent esse soli-
citi, quanto magis post victori-
as, coronas & triūphos? Vnus
homo Moyses sexcētis milibus **Exo. 32**
armatorum impetrat à domino
veniam, & Stephanus imitator **Actu. 7**
domini sui, & primus martyr in
Christo persecutoribus veniā
deprecatur. Et postq̄ cum Chri-
sto esse cœperint, minus vales-
bunt? Paulus apostolus ducen-
tas septuaginta sex sibi dicit in **Actu. 27**
navi animas condonatas. Et
postq̄ resolutus esse cœperit cū
Christo, tunc ora clausurus est,
& pro his qui in toto orbe ad

†

ORD. EN VENERATIO.

scum euangelium, crediderunt
mutare non poterit. Meliorq;
Vigilantius canis viuens, quā
ille leo mortuus. Recte hoc de
Eccle. 9. ecclesiaste proponeres, si Paulū
in spiritu mortuum confiterer.
Hæc Hieronymus.

Augustinus super Ioannem.
Tracta. 84. Beati martyres quos
sum memorias non inaniter ces
lebramus. i. Ideo quippe ad ip
sam mensam (.i. altare) non lic
eos commemoramus, quemad
modum alios qui in pace requie
scunt, vt etiam pro cis oremus,
sed magis vt orent ipsi p nobis,
vt corū vestigijs adhæreamus.

Augusti. in die Petri et Pau
li, Quisquis honorat martyrem
honorat Christum: et qui sper
nit martyres spernit Christum.
Leo papa de S. Laurentio, cui
ius oratu et patrociniō adiuuari
nos sine cessatione confidimus.
Diony. Dionysi. ca. 7, ecclesiasticæ hic

SANCTORVM. ¶ **Pro**
rarchiæ. Si quis spernat sacrosan-
ctam, disciplinam, atque infelici-
tatione seductus, dignum se ar-
bitretur diuina familiaritate, san-
ctosque despiciat &c. hic si intēto
careat desyderio, imperita postu-
latione per se nunquam potietur.
¶ **Pro**bat^{ur} quarto, ecclesiæ
consuetudine.

¶ **At**testatur vsus totius ecclesiæ
& patres sancti per omnia Chri-
stianorum secula, tot miracula
eidentissima, & festiuitates ab
ecclesia de sanctis institutæ. San-
ctus Sauinianus erexit ecclesiā s.
Petro uiuo, condidit & alias du-
as in honore sancti Stephani &
s. Ioannis baptistæ in Gallia.

¶ **Ob**ijciunt hæretici.

¶ **S**olus inuocandus est Chris-
tus & deus, quia solus sufficit,
solus est liberalissimus & miseri-
cordissimus, plus nos amans
quam sancti omnes.

T 2

DE VENERATIONE

- Ioan. 16 1. Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.
- Lucæ. 11 2. Petite & accipietis, quærite & inuenietis.
- Mat. 21. 3. Omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes accipietis.
- Heb. 4 4. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.
2. Cor. 1 5. Igitur accedere debemus ipsum patrem misericordiarum, & deum totius consolationis, ac fontem gratiarum, potius quàm sanctos.
1. Tim. 2 6. Vnus est mediator dei & hominum, Christus Iesus, cur ergo nos volumus facere plures mediatores sanctos.
7. Porro quod de Baruch & Machabæis fuit adductum, dicunt illos libros non esse canonicos. Hieronymus in prolo

SANCTORVM IO 4.

go super Prouerbia.

8. Ad Hieremiam respondet Zuinglius hæreticus. Si Moyses & Samuel adhuc in humanis essent, ac pro populo isto intercederent, vinceret indignatio gratiam.

¶ Diluuntur ista per Catholicos.

¶ Hæreticos hic sophismatis bus deceptos ex eo liquet, quod aliqua per eos inducta, eque tollunt intercessionem Christi & omnia tollunt, æque preces uiuorum sicut mortuorum, quorum tamen intercessionem negare non audent, quantumuis impij & blasphemij.

¶ Fatemur petendum, petendum in nomine Iesu, petendum cum fiducia, at illa non excludit sanctos, quia & per sanctos velut membra petimus in nomine Iesu eorum capitis: vnde ecclesia concludit collectas de

De priore

T 3

DE VENERATIONE

sanctis, per Christum dominum nostrum.

¶ Et licet deus sit optimus, misericordissimus, tamen est ordinatissimus, disponit omnia suaviter, & inferiora per media ducit ad superiora, ait Dionysius. Et sic patet solutio ad. 1. 2. 3. 4.

De quin. 10. ¶ Omnino placet, accedamus fontem gratiæ & patrem misericordiarum, at commodius faciemus illud per sanctos, quia deus

Deut. 4. noster ignis consumens est: merito timemus, ne pereamus a facie eius sicut fluit cera a facie ignis; ob hoc mediatores querimus & intercessores.

De sext. ¶ Unus est mediator redemptionis Iesus Christus, quia ille solus redemit genus humanum, non est aliud nomen sub coelo in quo oporteat nos saluari, sed plures sunt mediatores intercessionis. Est igitur vnus mediator per redemptionem sicut & vs

DE SANCTO RVM. 1105

nus saluator. Is enim solus pas-
stor bonus est, qui dedit animā
suam redemptionem pro multis.
Sunt autem plures mediator
res per intercessionem, sicut &
plures tales scriptura cōmemor-
rat saluatores. Moyses ait, seque-
ster & medius fui inter deum &
vos. Item suscitauit eis saluato-
rem Othonielem. Et iterum, Et
dedisti eis saluatores, qui salua-
uerunt eos. Pharaō rex Egyp-
ti vocauit Ioseph saluatorem
mundi.

Deut. 5.
Iudic. 3.
Nec. 9.

Gen. 41.

¶ Omnes canones ecclesie de
canonicis scripturis enumerant
Machabæos, quare ostendant
hæretici vbi iudicatum sit li-
bros canonicos esse, & inuenis-
ent istos, licet in synagoga non
fuerint canonici, vt testis est
Augustinus. Et cum canon de libro. 8.
libris sit aditus in concilio Mile-
uitano, forte nondum peruenit
ad Hieronymum.

De septimo.

August.
libro. 8.
de ciui.
dei. ca. 56

VIDE VENERATIONE

De octa. ¶ Hoc est hæreticorum proprium torquere scripturā, nam cū ipsi semper exigant claras scripturas & nullas admittant glossas, cur iam allata clara scriptura extraniā adfert glossam: Deus dicit si starēt, nō dicit si viuerēt, & starent, potissimū cū illa glossa non sit fundata in scripturis, in concilijs, in sanctis patribus, sed somnia ex indocto & insano cerebro Zuinglij hæretici.

¶ Augustinus li. 20. ca. 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate celebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur & orationibus adiuuetur, ita tamen vt nulli martyrum, sed ipsi deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Vide sequentia, quia Faustus hæreticus etiam impugnauit memorias martyrum.

SANCTORVM. 106.

Explicit non est præcepta sanctorum inuocatio in sacris literis: Non in veteri testamento: ubi populus alioquin erat propensus in idolatriam: & patres erant in limbo nondum beati. Isa. 63. Abrahā nesciuit nos: Israel ignorauit nos: Sub Euan gelio etiam non fuit præceptū, ne gentiles conuersi crederent se iterum induci ad cultum terrigenarum, vt pro veteri more sanctos non vt patronos, sed vt deos adorassent: sicut lycæoniæ Paulo & Barnabæ sacrificare volebant: Porro si apostoli & Euangelistæ docuissent sanctos venerandos, arrogantia datum eis fuisset, ac si ipsi post mortem gloriam illam quæsiuissent: Noluit ergo. s. expressis scripturis docere venerationem sanctorum: sed eiusmodi firmatos in fide docuit per miracula

T S

¶ DE IMAGINIB. CRUCIF.

& sanctorum auxilia, fufis ad eos precibus, illos venerandos: Quamuis difpari cultu à deo; qui latria colendus est: ficut Maria hyperdulia, & fancti dulia quæ extenfe etiã adoratio dicitur.

¶ DE IMAGINIBVS Crucifixi & sanctorum.

¶ XVI.

Licet gens Iudæa effet propenſior in Idolatriam, tamen imagines aliquas deus eis præcepit.

Exo. 25. ¶ Duos quoq; Cherubim aureos & pductiles facies ex vtraq; parte oraculi. Cherub vnus fit in latere vno & alter in altero.

Num. 12. ¶ Locutus è dominus ad Moysen, fac serpentem æneum, & pone eum pro ſigno.

Leui. 26. ¶ Non facietis vobis idolum,

DE T SANCTORVM. 107.

& sculptrile, nec titulos erigētis,
nec insignem lapidem ponētis
in terra vestrā, vt adoretis eum.

Et tamen Iosué moriturus posuit lapidem prægrandem subter quercum, quæ erat in sanctuario domini: similiter Samuel, sic permissum est altare filiis Ruben & Gad.

Iosu. vi.

1. Re. 17.

Iosu. 22

¶ Eusebius, Seth iustus, primus imagines dei fecit, Hieronymus de Hebraicis q. & Comestor super Genesim, enarrat Iudæos et causam cur fecit imagines.

¶ Damascenus lib. 4. affirmat nos habere vsum imaginum ex traditione apostolorum.

Damasc. li. 4. c. 17

¶ Eusebius li. 2. ecclesiasticæ historiæ, & Damascenus referunt Christum misisse imaginem faciei suæ Abagaro Edessenorū regi, asservatur Genuæ in ecclesia sancti Bartholomæi.

¶ Faciem suam dominus linteo impressam dedit Veronicæ,

DE IMAGINIB. CR VCIF.

cuius imagine sanatus Tyberius Cæsar, q̄ ob id decreuit Christo honores diuinos. Verum quod in scio senatu id fecerat, senatus prohibuit, vt author est Suetonius.

¶ Sanctus Lucas virginē Mariam depinxit, vt celebris fama est per ecclesiam,

¶ Approbatus fuit imaginum vsus in concilio Nicæno secundo. Ex quo hi versiculi in latinum translati.

¶ Hoc deus est, quod imago docet, sed non deus ipsa.

¶ Hanc recolas, sed mente colas, quod cernis in illa.

¶ In Constantinopolitano sub Hireno, in tribus concilijs Lateranen. sub Greg. 2. & 3. & Stephano, & in concilio Franckfordensi ad Menum hæresis Feliciana fuit damnata, quam spurij ecclesie suscitare nituntur, Græci appellarunt hæreticos ¶

¶ **DE SANCTOR. 7. 108.**

los Iconoclastas. i. fractores imaginum.

¶ Græci imperatores, centum annis tyrannice impugnarunt vsum imaginum, & fuit potior causa transferendi imperium in Germanos.

¶ Beda inquit, imagines fieri in ecclesia dei, nulla diuina litera vetuit.

¶ Athanasius scribit miraculū quod contigit cum imagine crucifixi in Beritho, fuerat hæc crux sancti Nicodemi.

¶ Constat ergo Apostolorum **Illatio.** tempore fuisse imagines in ecclesia.

¶ Eusebius lib. 7. scribit de imaginibus Petri & Pauli apostolorum, meminit imaginis Christi, facientis miracula, narrat etiam in tripartita hist. lib. vi. Cassiodorus.

¶ Carolus magnus quatuor libros scripsit contra volentes

DE IMAGINIB. CRUCIF.

sollere imagines, vnde Thuricē
ses fundatorem eorum & patro
num Carolum potius sequi des
bent cum ecclesia catholica, quā
hæreticum Zuinglium.

De cōse.
dist. 3. ca.
Perlatū.
& ca. ve
nerabi
les.

Vtilitas imaginum est quod
instruunt simplices, admonent
scientes, afficiunt omnes. Decet
enim deum visibilem factum in
humano habitu, visibili imagi
ne præsentari. Et Luther vel
in hac parte sapit, quod Caros
lostadium imagines destruens
tem & delentem ex Saxonia
curauit proscribi, & pro viris
bus hæresi Felicianæ resistit.

Luther contra Carolostadi
um sic inquit, imagines reme
moratiuas aut testimoniales, si
cut sunt imagines crucifixi &
sanctorum, probatum est esse
tolerandas, etiam in lege. Et
non solum tolerandas, sed quā
diu memoria & testimonium in

DE SANCTORUM IMAGINIBUS

eis durat, tunc sunt laudabiles & honorabiles, sicut statuæ Iosue & Samuelis. Vide librum nostrum de imaginibus.

Obijciunt hæretici.

1. Non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinem quæ est in cælo de super, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Simile dicit Exodi in fine. Deuterono. 4. & 5. & 27. & multis alijs scripturis veteris Testamenti. Exo. 20.
2. Ezechias confregit serpentem æneum, quem fecerat Moyses. 4. Re. 18.
3. Christus promisit venire, & nunc tempus esse, quod veri adoratores adorarent deum in spiritu & veritate, spiritus autem non afficitur imaginibus. Ioan. 4
4. Porro subest periculum idololatriæ sub imaginibus.

DE IMAGINIB. CRUCIF.

Viennæ
cōbuſtꝫ
1528.

& immundorum cogitatum.
5. Balthasar Hiebmair, qui ſe
fridberger iam nominat, nouiti
us hæreticus, hoc cornutum fac
cit argumentum. Aut præceptꝫ
ſunt imagines, & tunc ostenda
tur ſcriptura, Aut non ſunt præ
ceptꝫ & tunc nihil valent. Po
ſtea factꝫ eſt p̄ parabaptiſtarū:

Respondent catholici.

De priō ¶ Deum præcedentibus & ſe
quentibus explicare mentem ſu
am, nam ſicut prohibuit vene
rari deos alienos, ita prohibuit
imagines illorum, at quia nos
ſanctos non habemus pro dñs,
non prohibemur illorum face
re imagines. Nam ante verba
citata inquit, Non habebis de
os alienos coram me. Non faci
es tibi ſculptile &c. ſequitur. Nō
adorabis ea, neqꝫ coles. Ecce in
illum finem non debent fieri.
Et ita Luther met intelligit.

Quod

LET SANCTRV M. 110.

¶ Quod si Leo Iud Thuricen. Iudaico more literæ affigitur, quod absolute facere imagines sit prohibitum, confectarium esset Salomonem peccasse, quãdo fecit. 12. leunculos in folio, peccasset sculpendo boues in mari fusili, & leones, & boues, et cherubim in basibus æreis, quis est tam hebes, vt credat nullum fuisse pictorem, nullum sculptorem in Iudæa, quis tunc sculpsit cherubim? Et in moneta ait Christus, cuius est hæc imago? Augusti. libro 20. contra Faustum ca. 23. Et si vsus quarundã rerum, similis nobis esse videatur cum gentibus, longe tamen aliter vtitur his rebus, qui ad aliũ finem vsus earum refert, sic dicito de imaginibus gentilium & Christianorum.

¶ Quod Ezechias destruxit serpentem, fuit causa huius abusus populi idolatrantis: nam

V

DE IMAGINE CRUCI.

in loco eodem sequitur, Siquidē
vsq; ad illud tempus filij Israel
adolebant ei incensum. Vnde si
constaret de abusu alicuius ima
ginis illa deberet aboleri, abstru
lit ergo serpentem, nō quia ima
ginem, sed quia Iudei adorabāt.

De ter **Adorandum deum dicimus**
tio. potissimum in spiritu et veritas
te, quod vt faciamus, imagines
nos admonēt & ad memoriam
reducunt. Nam spiritum non
excludere signa sensibilia, indici
um nobis præstant sacramenta,
quæ sunt in sensibilibus signis
instituta.

De quar **Nullum periculum subest**
to. idololatriæ, quia facillime possunt
instrui simplices ad rectifi
ficandam eorum intentionem,
puta quod venerationem refer
rant non ad imaginem ipsam,
sed vt Basilius docet, ad proto
typum, ne detur occasio aut pe
riculum immundorum cogita

Basilius

LET SANCTOR. ¶ III

tuum, lasciuia pictoribus inhi-
benda est.

¶ Liqueat ex puncto primo & De quin-
secundo ac quarto quam vere to.
cornutum sit hoc argumentum
muscæ illius Aegyptiacæ. Non
est hoc præceptum in scripturis
ideo non obseruandum. Quin-
mo hoc cornu cum impetamus,
aliquid esse in scripturis præcep-
tum; & tamen non obseruan-
dum, vt de sabbati sanctificatio-
ne, de non comedendo sang-
uinem suffocatum, &c. Sufficis
at catholico, quod ecclesia con-
stituit imagines sanctorum, ves-
lat vtiles & expedientes, poni
debere in ecclesia, & cornua
peccatorum confringantur. Di-
cam ei dominicam diem cele-
brare, aut est præceptum, & os-
tendatur scriptura, aut non est
præceptum, itaquæ nihil valet,
quod nec hæreticus dicet.

V 2

DE MISSAE

¶ Sacrificio. XVII.

Diony. **Q**uomodo à columnis ecclesie instituta sit Missae actio ceremoniosa (vt ita loquar) ex sancto Dionysio aspostolorū discipulo liquet. At quia heretici noui inauditam in ecclesia dei inuenierūt hæresim, missam nō esse sacrificium: Contrarium ex scripturis probatur,

Leui. 45. ¶ Semper fuit sacerdotum officium offerre pro peccatis populi, & ignorantijs, pro delictis, pro mundatione.
6.9.14.

Mal. 1. ¶ Non est mihi voluntas in vobis, nec munus accipiam de manu vestra: A solis enim ortu vsq; ad occasum, magnū est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mūda.

¶ SACRIFICIO. ¶ 112.

Prædixit propheta hic cessationem sacrificiorum legalium & institutionem sacrificij nouę legis: Non poteris illud dicere solum fuisse in cruce, quia dicit sacrificari in omni loco, & loquitur tm̄ de vna oblatione, & non est aliud sacrificium nisi corpus Christi toties in missa repetitū.

¶ Quando dixit de aduentu messię, subdit. Et purgabit filios Mala. 3. os Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argētum, & erunt domino offerentes sacrificia in iusticia, & placebit domino sacrificium Iuda & Hierusalem, sicut dies seculi & antiqui. Ecce saluator purificauit sacerdotes Euangelicos vt offerant sacrificia, non in sanguine, sed in iusticia, dicit glosa ordina. id est eucharistiam.

¶ Eligentur & dealbabuntur, & Dan. 12. quasi ignis probabuntur multi, & impie agent impij, neq; intel

DE MISSAE

ligent omnes impij, porro docti intelligent: & a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. Illud esse implendū testatur Christus, iuge sacrificiū in aduentu abominationis, id est Antichristi, cessabit vniuersaliter ferme per quatuor annos, cum desolate erūt ecclesiae. Itaq; qui in particularibus ecclesijs faciunt cessare iuge sacrificium missae, sunt praecursores Antichristi.

Mat. 24. Heb. 5. **U** Omnis namq; pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quae sunt ad deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui cōdolere possit his qui ignorant et errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet quemadmodum pro populo ita etiam pro se ipso, ob

SACRIFICIO. 113.

ferre pro peccatis. Hic apost. de finit præcipuū officiū vnū pontificiū s. offerre pro peccatis. Et cū hæretici negāt vnū posse offerre p alio, Paulus docet eū offerre p peccatis populi & suis:

¶ Ab apostolis frequentatam Ignatius missam ostendit, quod Ignatius apostolorū discipulus, qui vidit Christum, ad Smyrnenes inquit, propterea non licet sine episcopo neq; sacrificium immolare, neq; missas celebrare. Et quia nullum est sacrificium reale noui testamenti (quia cor contritum semper est sacrificiū) nisi corpus Christi, & tamen in veteri testamento plura fuerūt sacrificia, omnia Christi sacrificium repræsentantia.

¶ Hirenus Lugdunensis libro Hiren. 4. cap. 32. Eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias agit dicens. Hoc est corpus meum. Et calicē similiter, q̄ est

DE MISSAE

ex ea creatura secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouā docuit oblationem: quam ecclesia ab apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert deo, vir sanctus & temporibus apostolorum vicinus, non potuit clarius loqui.

Cyprianus.

Cyprianus martyr Cecilio fratri scribit. Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo dominica traditio seruetur, neq; aliud fiat à nobis, quā quod pro nobis dominus prior fecit, vt calix qui in cōmemorationē eius offertur, mixtus vino offeratur.

August. Cryso. De fide ad pet. ca. 7.

Hec verba repetit beatus Augustinus libr. 4. de doctrina Christiana. Et ita missam dicit sacrificium Crysostronus super Matthæum, super epistolam . 2. ad Timothæum, super epistolam ad Hebræos. Similiter beatus Ambrosius, Augustinus sæpissime, Gregorius, & alij. Videtis
bros

¶ SACRIFICIO. ¶ 114.

bros nostros de sacrificio missæ.

¶ Ordo missæ vel orationū qb. Isido. li. 1.
deo oblata sacrificia conſecran- de offi. c.
tur, primo à sancto Petro est cō 15.

stitutus, cuius celebrationem
vno eodemque modo vniuer-
sus peragit orbis.

De cōse.
dis. 1. ca.

¶ Et sexta synodo sic habetur.
Iacobus frater domini secundū
carnem, cui primum credita est
Hierosolymitana ecclesia, & Ba-
silius Cæsariensis episcopus, cu-
ius claritas per totum orbem re-
fulsit in scripturis, addiderunt
nobis missæ celebrationem.

Iacobus

¶ Sanctus Andreas ad procon-
sulem dixit, se quotidie offerre
deo omnipotenti agnum imma-
culatum. Ita obseruant omnes
latini, Græci, Chaldæi, etiam
schismatici, hæretici, demptis
nouis illis dogmatistis.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Vna oblatione consumma **Hebr. 10**

X

DE MISSAE

- uit in sempiternū sanctificatos.
- Hebr. 7. 2. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdos, primum pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo, hoc enim fecit semel, se ipsum offerendo.
- Hebr. 9. 3. Christus per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionē peccati per hostiam suam apparuit.
- Et infra ta. Nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionē peccati per hostiam suam apparuit.
- Hebr. 10. 4. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesum Christi semel.
- Mat. 26. 5. Missa est testamentum, non sacrificium, hic est sanguis noui testamenti, referunt Matthæus, Mar. 14 & Marcus: Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine. Quomodo ergo potest fieri sacrificium ex testamento?
6. Missa est bene recordatio sa

SACRIFICIO. *115.*

crificij & oblationis, ideo Christus nō dixit offerte, sed hoc facite in meā commemorationē.

¶ Respondent catholici.

¶ Textus apostoli expressos & De prio
manifestos torquent hic hæretici contra missam. Gemina si quidem est oblatio Christi, & utraq; quidem realis & vera, quandoquidem in utraq; Christus vere & realiter offertur & sacrificatur.

¶ Una qua semel corpus suum viuum & sanguinem deo patri obtulit in ara crucis pro salute generis humani, & totius mūdi peccatis. Et de illa sentit Apostolus, ostendens excellentiam huius sacrificij, ultra legis sacrificia. De qua & Ephesijs scribens ait. Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis.

1. Ioan. 2

Heb. 10

Ephes. 5.

DE MISSAE

¶ Et ob id hanc oblationem re-
præsentat sancta mater ecclesia
quotannis duntaxat semel in pa-
rasceue, neq; fit eo die eucharis-
tiæ consecratio, verum sumis-
tur consecrata præcedenti die
eucharistia, ne sine dominicę pas-
sionis fructu illo die maneat ec-
clesia. Altera vero oblatio sacra-
mentalibus est, qua quotidie in ec-
clesia Christus offertur & sumi-
tur à sacerdotibus in sacrificio
missæ sub sacramento, in com-
memorationem passionis, mor-
tis, & oblationis prioris in crus-
ce semel peractę. Ita q; sacerdos
in persona ecclesiæ præsentat
deo patri oblationē factam per
filium in ara crucis, & oblatum
ipsum, & illa est oblatio secun-
dum ordinem Melchisedech.
Quamobrem & hæc oblatio re-
cte dicitur recordatiua, non qua-
si Christus non realiter & vera-
citer offeratur (vt volunt hæc

L. u. 22

DE SACRIFICIO. 116.

tici) sed quia sub sacramento inuisibiliter & recordatiue in memoriam prioris oblationis, suo iussu, suaque institutione offertur. Hæc oblatio significatur per iuge sacrificium quo quotidie immolabatur agnus, vnus mane, & alter vespere, secundum illud Numeri. 28.

Illam secundam oblationem faciunt sacerdotes iussu Christi. Hoc facite in meam commemorationem. Nam hoc facere, non solum refertur ad sumptionem, sed etiam oblationem. Alioquin per illa verba non dedisset eis potestatem consecrandi: Christus semel oblationem perfecit in ara crucis: & effectus eius quotidie deriuatur ad nos. Hinc fit ut dum prima oblatio meriti fuerit infiniti, secunda limitata est & finita. Tertia est oblatio mere recordatiua, quæ fit in die parasceues.

Eusebius Emisenus, Quia

X 3

DE MISSAE

dist. 2. c. corpus assumptū ablatū erat
quia cor. ab oculis, et illaturus syderibus,
pus. necesse erat, vt die coenae sacra-

mentum nobis corporis & san-
guinis consecraret, vt coleretur
iugiter per misterium, quod se-
mel offerebatur in precium &c.

Ratio.

¶ Liqueat iam contra hæreticos
missam non solum representas-
re coenā dominicā, sed & passio-
nem, mortē et oblationē. Claret
quoq; contra eosdē Eucharistiā
non tantum esse sacramentum
(id quod ipsi contendunt) sed si-
mul esse & sacramentum & sa-
crificium, Sacramentum quidē
quatenus repræsentat & sumit-
tur. Sacrificium vero quatenus
offertur & sacrificatur deo. Hac
quoque ratione, missa in qua
hæc peraguntur sacrificium di-
citur & est.

De. 2. 3
Chryf.

¶ Similiter dicatur ad quatuor
sequentia, loquuntur enim de
prima oblatiōe, liqueat ex Chry

¶ SACRIFICIO. ¶ 117.

sofotomo, dicente de hostia Christi. Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum, hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus, nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper id ipsum, proinde vnum est hoc sacrificium, infra. Sicut enim qui vbiq; offertur vnum est corpus, non multa corpora, ita etiam & vnum sacrificium, pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit, ipsam offerimus & nunc quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Ecce quomodo quotidie offerimus vnarn oblationem, quæ semel oblata est, licet modus offerendi, per recordationem & repræsentationem, longe differat à prima reali oblatione.

X 4

DE MISSAE

De quit. **M**issam esse testamētum proprie dicere non possumus, quia & corpus Christi ibi consecratur, & tamen non dicitur nouū testamentum. Igitur de sanguine quod dixit esse nouum testamentum, intelligatur confirmatiue, vt sicut Moyses vetus testamentum confirmaturus accepit sanguinem vitulorum & hircorum &c. & asperlit omnem populum dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos deus: ita Christus sanguine proprio confirmauit testamentum nouum & introiuit in sancta sanctorum: Porro multa sunt noui testamenti quæ non pertinent ad missam, vt baptismus, clauis sacerdotalis. Præterea non sequitur quia missa est testamentum, ideo non est sacrificium, vt prosequitur rex Angliæ. Et testamētum secundum Apostolum, inuoluit mortem testatoris, &

Hebr. 9

Exo. 24

Hebr. 9

DE SACRIFICIO. *Miss.*

missa est testamentum, tunc inuoluit mortem testatoris & ita oblationem.

¶ Missa est recordatio passionis Christi, non nude, sicut aliquis laicus simpliciter communicat, sed est huiusmodi memoria, quod ibi est actio repræsentatiua totius passionis, & hoc dixit Christus facite. Non solum dixit Sumite, sed facite, hoc est (coniunctis prioribus & sequentibus) consecrate, offerre, sumite. Ideo ea pars missæ actio dicitur. Sicut igitur iuge fuit sacrificium in veteri testamento, ita fit iuge sacrificium in lege gratiæ Christus Iesus saluator noster, nisi dum Antichristus aduenierit, tunc cessabit ad tempus:

vide libros nostros
tres de sacrificio
missæ ad regem
Poloniæ.

X 5

De sext.

Luc. 22.

DE VOTIS.

XXVIII.

Vota esse reddenda scriptura docet, natura dicitur, & honestas imperat.

Gen. 28. **I**acob vouit dño in Bethel.
Deut. 23 Cum votum voueris domino deo tuo, non tarderis reddere, quia requireret illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut promisisti domino deo tuo, & propria voluntate & ore tuo loquutus es.

Leui. 27 **A**nimal quod immolari potest, si quis vouerit, sanctum erit & mutari non poterit, nec melius malo, nec peius bono. Omne quod domino consecratur, siue homo fuerit siue animal, siue uerger, non ueniet, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit

DE VOTIS. 119.

consecratum, sanctum sanctorum erit domino.

¶ **I**sta est lex Nazaræi, cum uerit oblationem suam domino tempore consecrationis suæ, & ab initio. Vir siue mulier cum fecerint votum ut sanctificentur, & se uoluerint domino consecrare, à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt, infra: **Num: 6.**
Vuas recentes siccasque non comedent &c. Nouacula non ascendat super caput eius.

¶ **Q**uando votum mulieris obliget, dominus decreuit in Numeris. **Nu. 30.**

¶ **V**ouete & reddite domino vestro, omnes qui in circuitu eius offertis munera. **Psal: 75**

¶ **V**ota mea reddam in conspectu omnium.

¶ **T**ibi reddam vota mea quæ distinxerunt, &c. **Psal. 65.**

Sapiens ait: Vota iustorum placabit. **Prou. 15**
Si quid uouisti deo, ne more (lia. **Eccle. 5.**
ris reddere, displicet enim ei

DE VOTIS

infidelis & stulta promissio, sed quodcunque voveris redde, multoq; melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere.

Esaię. 19. ¶ Esaias ait. In die illa s. Evangelij, colent eum hostijs & muneribus, & vota vouebunt domino & soluent, & placabitur illis & sanabit eos.

Mal. 1. ¶ Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile domino. Quia rex magnus ego, dicit dominus.

1. Tim. 5. ¶ Adolescentiores viduas de uita, cum enim luxuriatę fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Si viduę iuniores damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt, quid tunc de Monachis fratribus & Nonnis nostris Lutheranis, sacrilegis, fornicatoribus & adulteris?

DE VOTIS. ¶ 120.

¶ S. Marcus in Alexandria crexit Semmon. i. monasteria, teste Eusebio & Philemone.

¶ Rechabiteꝝ dixerunt. Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum, & domum nõ ædificabitis, & sementem non feretis, & vineas non plantabitis nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris &c. & commendantur ibi à domino. Hier. 35

¶ Secundum Axioma.

¶ Et vota perpetua esse meliora, propter perseuerantiam.

¶ Confido in hoc ipsum, quia Philip. 1 qui cœpit opus bonum in vobis perficiet vsque in diem Iesu Christi: vbi est fides Lutheri q̄ omnia potest.

Oia possum i eo q̄ me cōfortat; Ibidē. 4.

DE VOTIS.

Eesai. 56. ¶ Hęc dicit dominus eunuchis, qui custodierint sabbata mea, et elegerint quę ego volui, & tenuerint foedus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternũ dabo eis, quod non peribit: ecce plus meremur ex voto.

Mat. 19. ¶ Sunt eunuchi qui se ipsos castrarunt propter regnum cœlorum, qui potest capere capiat.

1. Cor. 7. ¶ Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint sicut & ego, quod si se nõ continent nubant, infra. De virginibus præceptum domini nõ habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis.

Constat iure diuino licitum esse vouere, & præceptũ exeq de continẽdo, de nõ bibẽdo vinũ &c.

1. Cor. 10. ¶ Fidelis est deus, qui non patietur vos tentari, supra id q̄ pote

DE VOTIS. 121.

stis: sed faciet etiã cū tentatione
prouentū vt possitis sustinere.

¶ Paulus Teclam in Iconiõ.

Clemens Domicillam Romæ.

¶ Mathæus Iphigeniã cū mul-
tis virginibus consecrauit, &
Faustus fatetur, filiꝝ Philippi ser-
uauerunt virginitatem.

¶ Dionysi. in epistola ad Cai-
um meminit claustralium, & ap-
pellat eos cultores & cultrices,
therapeutas, similiter Ignatius
in episto. ad Tarsen. firmat.

¶ Tertullianus tempore marty-
rū scripsit de velãdis virginib.

Obijciunt hæretici.

1. Christus donauit nobis
libertatem, vota redigunt in ser-
uitutem.

2. Christus voluit consilia es-
selibera, & votarij faciunt illa
præcepta.

3. Sunt adinventiones huma-
næ, & addunt ad scripturã Deu.

DE VOTIS.

terono. 12. Non addas ad verbum quod locutus sum, nec minuas. Apoca. 22. Si quis apposerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in hoc libro.

4. Vota non renouant internum hominem, sed solum exteriora opera, quæ magis hypocritas faciunt quàm sanctos, ideo dixit Paulus. Exerce te ad pietatem, nã corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia valet.

5. Porro opera illa externa extinguunt fidem, eneruant spem, cū illis fiditur, plusquã misericordiæ dei.

6. Votarij traditiones suas pluris ducunt quam madata dei. Luc. 11. Vç vobis scribç & pharisæi, qui decimatis mentam & rutam & quoduis olus, & preteritis iudicium & charitatẽ dei.

7. Baptismo fidelis eãstricte ad regus

DE VOTIS. 112.

regulam euangelicam, præsumptuosum est se velle ad maiorē regulam coartare, cum omni conatu nō possit plus præstare.

Respondet uotarius Christianus.

Vota bene redigunt in seruitutem Christi, at hæc seruitus est summa libertas, Vnde Aposto. liberati à peccato serui facti estis iusticiæ, & deo. Imo seruire deo est regnare cum ipso.

Vnde obligatio ad voti redditiōnē in nullo repugnat libertati chriane, eoq; sicut obligatio ad præceptorū adimpletiōnē, & sicut præceptorū trāsgressio, ita & votorum non obseruantia, deicit in seruitutem peccati. Vnde Lutherani votorum suorum transgressores serui sunt corruptiōnis turpissimi.

Consilia sunt libera in comuni, sed accedente promissio

Y

DE VOTIS.

Co. de ne fiunt obligatoria, de homini
pactis. l. bus ait prætor pactum seruabo,
pacta. cur deo pacta non seruaremus?
Ideo deus non præcipit vota fi
eri, sed vota reddi.

¶ Ut enim matrimoniū ante
contractū liberū est, vbi autem
contractū fuerit firmū & indis
solubile est, adeoq; necessarium,
vt citra grande piaculū (extra
Mat. 19. seruatoris casum) diuortium co
gitari non possit. Ita & de voto
vnde Innocentius papa 3. Licet
vniuersis sit liberum arbitrium
in vouendo, vsque adeo tamen
solutio necessaria est post vo
tum, vt sine proprię salutis dis
pendio, alicui nō liceat resilire,
vnde saluator. Nemo mittens
manum suam ad aratrum, & re
spiciens retro, aptus est regno
Lu. 9. 17 dei. Et memores estote vxoris
Gen. 19. Loth, quæ retro respiciens, con
Mat. 19 uersa est in statuam salis. Qui
& .24. autem perseuerauerit vsque in

DE VOTIS. 127.

finem, hic saluus erit: Et aposto 2. The. 2
lus. Tantum qui tenet nunc, te
neat, donec de medio fiat, id est,
vsq; ad mortē. Ruina enim est Pro. 20
homini deuotare sanctos, &
post vota retractare. Reddite
igitur ò votarij, quæ sunt dei, Mat. 22.
(hoc est vota vestra) deo, vt sal
ui fieri mereamini.

¶ Et si regulæ monachorum & De tero
fratrum ab hominibus sint con
ditæ, fluunt tamen & fundan
tur in sacris literis, nam in his ni
hil aliud habetur, quam saluber
rima monita euangelij, & com
pendiariæ illius viæ. Quomodo
nihil debeat addi sacris literis,
fuit dictum obiectiōe 2. loco. 13

¶ Opera externa à regulis di
ctata non renouant hominem De quar
internum, tamen adiuuant spi
ritum, ne nimium corpus ag
grauet animam. Quæ si fiant
solum vt videantur ab homini
bus, hypocritica sunt, si ad gloriã

DE VOTIS.

dei, laudabilia. Apostolus non vult nihil esse exercitationē corpoream, sed modicam esse si ad pietatē conferatur.

De quit. ¶ Adeo externa opera non exigunt fidem, vt illis maxime Iaco. 2 nutriatur, quia fides sine operibus mortua est. At si quis in operibus præsumeret, iam ille merito reus esset. Si feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus.

De sext. ¶ Qui negligunt præcepta dei male faciunt, siue sint religiosi, siue laici.

De sept. ¶ Vt cōmodius religiosi perficiant præcepta euangelica, & quod in baptismo promiserūt, ideo vouent regulas tanquam promouentia, vt expedite deo seruiant.

¶ Copiose de votis scripsit Schatzgerus: uide Dietenbergium, ac nostras cōclusiones. 160 de votis, & Chri. ho. 56. su. mat.

DE VOTIS. 124

qui tres libros scripsit in defen-
 sionē Monasticæ. Varietatē ri Apēdix
 tuum, ceremoniarum, abstinens Tilmāni
 tiarum, exercitiōrū, habituum,
 & id genus aliorum, in diuersis
 ordinibus religionis statui per-
 fectionē nihil obsistere, ex Chri-
 sto seruatore suoq; baptista Io-
 anne & vtriusq; discipulis liqui-
 do constat. Hic enim habebat Mat. 3
 vestem de pilis camelorū, esca- Luc. 1
 que eius erant locustę & mel sil-
 uestre, vinum & siceram non bi-
 bit. Ille vero veste, cibo, potuq;
 utebatur communibus, vnde
 ait: Venit Ioannes non mandu-
 cans neq; bibens, & dicunt dæ- Mat. 11.
 monium habet. Venit filius ho-
 minis manducans & bibens, &
 dicunt: Ecce homo vorax et po-
 tator vini, publicanorū, & pec-
 catorū amicus. Atqui vt tunc
 inuidi Iudæi de vtroq; temera-
 rie peruerseq; iudicabant, ita &
 modo impij hæretici de religio-

Y 3

DE VOTIS.

sis. At coerceant corrigantque linguam maledicam, blaterantes eorum vota diabolica figmentata, nisi forte excęcatis excęcationes Iudeis malint dicere Chřm, non vt illi hominē voracem, vini potatorem, & habere dæmonium, quum magis ipsū summum diabolum, eiusq; euangeliū non diuinam sed diabolicā asserere doctrinā, qđ quā aperte ex hac eorum hęresi sequatur, patet sic ratiocinādo. Vota religiosorū sunt figmenta diabolica. Ac Christus hæc consuluit in euangelio, ergo Christus est diabolus, eiusq; euangelium diabolicum, maior est hęreticorum, minor Christi & Pauli, vt patet ex supra dictis. Conclusio sequitur sylogistice ex præmissis. Ecce in quātā incidit blasphemiam blasphemiam hęretici. Sed telum hoc in eos retorquendo, subsumat sub mox illata conclusio

DE VOTIS. 125.

ne profligando hoc pacto.
Christū autē dicere diabolum, diabolicūq; eius euangeliū, impiū est, hēreticū & blasphemū, imo nihil magis impiū hēreticū aut blasphemū. Sūt proinde dicētes vota monastica diabolica, impiūssimi hēretici atq; diabolicissimi blasphemī. Religiosi vero votarij reddentes vota sua domino, pñ catholici veri q; euangelici christiani, eorumq; vota pia, euangelica & vere Christiana. Tantum abest, vt dicantur impia & diabolica figmenta.

DE COELIBATU CLERICORUM. XIX.

CUm in superiori puncto Christus laudauerit se castrantes propter regnum dei, & Paulus virgines sequitur improbantes coelibatum, Christū & Paulum conculcare.

DE CELIBATU

Leui. 21. Scortum & vile prostibulum non ducet sacerdos uxorem, nec eam quæ repudiata est à marito, quia cõsecratus est deo suo & panes propositionis offert, sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum dominus qui sanctifico vos. Et hodie offerentibus panem viuum, qui de cœlo descendit, Luther permittit cõcubinas et scorta ducere.

Ibidem. ¶ De summo sacerdote, virginem ducet uxorem, viduam autem & repudiatam & sordidam atq; meretricem non accipiet.

Eze. 44. ¶ Et viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines, de semine domus Isracl. Sed & viduam quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient.

¶ Deus Moyfi non præcepit in præparando ad receptionem legis, ne appropinquarent vxoribus suis, & tamen Moyfi
Exo. 19. scs inhibuit eis dicens. Estote pa
rati in

CLERICORVM § 26.

rati in diem tertium, & ne appropinquatis vxorib. vestris.

¶ Dixit Abimelech ad Dauid. 1. Re. 21.
Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducent.

¶ Volo autem vos sine sollicitudine esse, qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo, qui aut cum vxore est, sollicitus est quæ sunt, mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, & mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. 1. Cor. 7

¶ Paulus monet coniugatos, vt aliquanto tempore abstineant ab vsu coniugali, vt commo-
dius vacent orationi, at sacerdotes perpetuo debent astare altaribus, perpetuo itaque abstineant à coniugio. 1. Cor. 7

¶ Si quis post baptismum secundis nuptiis fuerit copulatus, aut Ca. apo-
stolo. 17

Z

¶ DE COELIBATV.

concupinam habuerit, non potest esse nec episcopus, nec presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deseruiunt.

Cōciliū
Cartha.

¶ Placet vt episcopi, presbyteri, & diaconi, vel qui sacramēta contrectant, pudicitie custodes, ab vxoribus se abstineant. In ti. 3. dicitur, vt quod apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos q̄q̄ custodiamus.

Cęsarię.

¶ Presbyter, qui vxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere statuimus, quod si fornicarius fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abñciatur, & pœnitentiam agat. Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponatur.

Hieron.

¶ Hieronymus contra Vigilantium, inuehitur contra episcopos qui non ordinabant diaconos, nisi prius duxissent vxores, nulli cœlibi credentes pudicē

CLERICORVM. ¶ 127.

ciã. Imò ostēdētes q̄ sancte vi-
uant, q̄ male de omnib. suspican-
tur, & nisi repugnantes vxores
viderint &c. Chri sacramenta
nō tribuūt. Quid faciēt oriētis
ecclesiæ? Quid Aegypti et sedis
apostolicę? q̄ aut virgines cleris-
cos accipiūt, aut cōtinētes, aut si
vxores habuerūt, mariti eē desi-

¶ Calixtus papa statuit (nunt. Calixt.
ante mille trecētos annos, pres-
byteris, diaconis, & subdiaco-
nis & monachis, concubinas
habere, seu matrimonia contra
here, penitus interdiciamus.

¶ Augustinus: Sed forte dica-
tur, si licet & bonum est nubere,
cur sacerdotib. nō licet vxores
habere? Chryf. homil. 21. parte
4. ad Theodorum Monachum,
improbat votariorum matri-
monia. Policarpus, virgines in
casta cōscientia ambulate. Ergo
tūc erant perseverātes in virgi-
nitate, sicut Mathę. Iphigeniam

Aug. in
q. no. &
vet. test.
q. vlt. ad
Philip.

Policar.

¶ DE CELIBATV.

consecrauit. Origenes homil. 23
super Numeri. Videtur mihi
quod illius solius est offerre sa-
crificium indefinens, qui indefi-
nenter & perpetuè se deuouerit
castitati.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Sacerdotes veteris legis ha-
bebant vxores.
2. Græci in hunc diem, & Ca-
labri habent vxores.
3. Crescite & multiplicamini.
4. Paulus prædixit venturos
attendentes spiritibus erroris, qui
prohibent nubere.
5. Præcepit Tito vt deligat
vnius vxoris virum episcopū.
6. Castitas est libera, traditio-
nes faciunt necessariam.
7. Melius est nubere quā vri.
8. Votum de virginitate est
stultum, quia impossibile, & pa-
pa humanis traditionibus vult
mortificare carnem, vbi debes

Gen. 2

1. Tim. 4

Ad tit. 5

1. cor. 7

CLERICORVM. 128.

ret recurri ad gratiam dei.

9. Si acceperis vxorem non peccasti.

¶ In his est radix eorum quę Io nas ille impurus contra Fabrū nostrum effutiuit.

Respondet Christianus.

¶ Primum diluit Ambrosius super epistolas ad Timot. De prio
teribus idcirco hoc concessum est Leuitis & sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum tempus otio vacabant à ministerio & sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisq; certo tempore seruibat secundum institutum Dauid, qui 24. classes constituit sacerdotum, 1. par. 21
infra. Nunc autem omnes à conuentu foeminae abstincere debent, quia necesse est eos quotidie in ecclesia præsto esse, nec habere dilationem. Et quia soli de tribu Leui ministras

Z 8

DE COELIBATV

bant, ideo vt cōseruarentur per propagationem non poterant seruare perpetuam castitatem, alioqui defecissent ministri templi. Porro aliquot diebus abstinebant sacrificaturi in veteri testamento. Et factum est, vt implerentur dies officij eius, abiit in domū suā. Et sacerdotes veteri testamēti tractabāt panes p̄positionis, carnes hircorum, bouum agnorum &c. nostri sacerdotes, corpus & sanguinē Christi tractant.

Luc. 1.

De secū.

Græci habēt vxores, at nullus sacerdos apud Græcos ducit vxorem, sed bene qui duxit vxorem virginē ordinatur in sacerdotē. Quod si vxor moriatur, remanebit viduus. Coniugatus itaque efficitur sacerdos, sed sacerdos nunq̄ efficitur coniugatus. Vnde à morte Saluatoris nō est auditū, sacerdotem duxisse vxorē, nisi q̄ iam temē

re attentāt audaculi Lutherani.

¶ Præcepit hoc deus quādo erat De ter.
replēda terra, at modo cœlum,
tunc erant pauci prolificantes,
iam innumeri. Vnde lex illa nō
est de permanentibus, quo ad
singulos de multitudine, alios
quin Ioannes baptista peccas-
set, qui virgo permansit, peccas-
set Maria, quę virginitatem pro-
posuit, peccasset Paulus, qui cō-
suluisset virginitatem. Christus
non laudasset eunuchos.

¶ Vnde præceptum illud eti-
am cōfirmatū à saluatore Mat.
19. Quod deus coniunxit ho-
mo non separet, datum est toti
multitudini hominum, non aus-
tem cuiuslibet de multitudine: si-
cut etiam præceptum de agricul-
tura. Non enim oportet singu-
los hoīes, aliquos tamen neces-
se est esse agricolas. Ita etiam nō
oportet omnes & singulos ho-
mines vacare generationi,

¶ DE COELIBATV

necesse tamen est aliquos hominum propagationi operam dare. Ita est de multis alijs, necessarijs quidem toti communitati. Non tamen oportet illam per omnes & singulos fieri, sed sufficit quod per aliquos fiant.

De quarto:

¶ Ecclesia non prohibet nuptias, sed quando aliqui sunt voto alligati, prohibet votum violari, nam ante votum liberū erat nubere, sicut coniugatus est prohibitus contrahere, sic ecclesia non vult vouentem tradere potestati sui corporis alteri, quod tradidit Christo. Tales autem hæretici, quos prædixit Paulus, fuerunt Marcion & Mantes & Tacianus, qui damnauerunt nuptias.

De quinto:

¶ Paulus non præcipit episcopum esse coniugatum, alioquin nec ipse, nec Titus fuissent episcopi, sed noluit episcopum esse bigamum, ita Hieronymus & alij. Hinc digamū non admittit

CLERICORVM 30.

ecclesia hic edocta à Paulo. Et ita hic modum descripsit Paulus, intra quẽ se contineat episcopus, ne ducat secũdã vxorẽ.

¶ Vnde quamuis is qui multas habuerit concubinas, ordinetur in sacerdotem vel episcopũ, non tamen qui plures legitimas habuit vxores. Cuius ratio est, quia hæc institutio est non propter repræsentionem sacramenti. Sponsus enim ecclesiæ (quẽ sacerdos repræsental) est Christus, & vna est ecclesia. Cantico rum. 5. Vna est columba mea. Et ideo bigamum ecclesia non admittit. Hęc Augu. in sen. li. de bõno coniugali.

¶ Castitas est libera, sed præcepta vouenti, nec tamen repugnat libertati spiritus, sed promouet, nam etiã deus libere producit spiritum sanctũ & necessario.

¶ Melius est nubere quam vri, De sept.

DE COELIBATV

sed bonum est homini mulierē non tangere. Non vult Apostolus illum vri, qui à carne tentatur, sed ille vritur, qui à concupiscentiæ flammis superatur, huic melius esset nubere, quam perpetuo in sordibus volutari, dic contrarium, & Paulum facies nubentem, quia patiebatur stimulum. Fateor difficile esse

Mat. 11. continere, at regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tentamur omnes à carne,

1. cor. 10 at fidelis est deus, qui nō patitur nos tētari supra id quod possumus, sed facit cū tentatione pro uētum, vt possimus sustinere.

De octa. ¶ **D**icis votum illud esse impossibile. Si respicis ad naturam, etiam multa alia sunt impossibilia nobis, si respicis gratiam dei adiutricem, nihil est impossibile, quia possunt capere, quibus hoc datum est. Ideo sapiens ait:

Sapie. 8. Scio, quoniam aliter non poss

CLERICORVM

sum esse continēs, nisi deus det,
& hoc ipsum erat sapientia, sci-
re cuius esset hoc donum. No-
uum genus vincēdi tentationes
carnis, adfert nobis hæreticus
vt s. desiderijs carnis obedia-
mus, contra totam scripturam.

¶ Respondet Hiero. Paulū non De no.
loqui de virgine quæ se semel
dei cultūi dedicauit, sed de ea q̄
est libera, li. i. contra Iouinianū.

DE CARDINALI- bus & Legatis Sedis apo- stolicæ, XX.

Christus associauit sibi. 12 Mat. 10
apostolos. 72. discipulos,
illos mittebat vbi opus
erat.

¶ Et fecit vt essent 12. cum illo, Mar. 6
& vt mitteret eos predicare.

¶ Post hæc designauit dñs & Luc. 10
alios. 72. & misit illos binos

DE CARDINA. ET LEG

Bernar. ante faciem suam in omnem ciuitatem. Sic papa sibi adhibet assistentes Cardinales, & forte prius in re discipuli fuerunt Cardinales, quam apostoli. Bernardus ad Eugenium, hi quoque tibi continuo assistunt, seniores populi, orbis iudices, collaterales, coadiutores.

Isidorus Isidorus testatur. s. Petrum in vrbe Roma delegisse sibi assistentes sacerdotes & diaconos. In sui enim adiutorium assumpsit Linum, Cletum & Clementem. Linus crescente ecclesia, presbyteros. 10. & episcopos. 11. consecrauit, sic Cletus, sic Clementis, sic Anacletus fecerunt.

Euarist. Euaristus primus titulos. i. ecclesias cum plebibus, in vrbe Roma presbyteris diuisit, septem diaconos instituit, qui Romanum pontificem obseruarent. Marcellus aucto iam numero titulos 5. & 20. in vrbe constituit, vt

SEDIS APOSTOLICÆ 132.

baptismo & sepulturæ oportu-
ne prospicerent. In primitiua ec-
clesia non dicebantur nisi pres-
byteri & diaconi vrbis Romæ,
tamē postea inditum fuit eis no-
men Cardinalium, vt aliquæ hi-
storię volunt sub Pontiano pa-
pa, aliquæ sub Marcello, aliquæ
sub Siluestro, aliquę adhuc recē-
tius nomen existimant. Hinc so-
lent beatum Hieronymū pres-
byterum vrbis Romæ appella-
re, non Cardinalem: licet Dona-
tio Constantini indicet antiqui-
us fuisse Cardinalium nomen,
tamen reijci nō potest, quin Ste-
phanus papa nomine illo vsus
sit, quando constituit nullum
eligi pontificem, nisi ex Cardi-
nalibus. Inuenio autem tempo-
re Symachi papæ & Gregorij
secundi. 64. fuisse titulos in vr-
be Roma, puta Laurentij, Ceci-
liæ, Sixti, Marcelli, Susannæ,
Anastasiæ, Mariæ trans Tyber-

Hiero.

Dist. 78.

ca. oportebat.

DE CARDINA. ET LEG.

rim. Ioannis & Pauli &c. Ad concilium Nicænum Siluester misit Osum Cordubensem episcopum, Victorem & Vincentium presbyteros vrbis Romę. Ad Africanũ concilium in quo fuit Augustinus, misit Zozimus papa Faustinum episcopum, Potentianum, Philippũ & Asellum, presbyteros vrbis Romę. In causa appellationis super depõne episcopi decreuit concilium Nicænum, papam

Legati à latere.

vicinis, aut è latere suo presbyterum mittat. Ecce legatos à latere tempore concilij Nicæni, ante. M. cc. annos. Siluester misit ad conciliũ Arelatense Claudium & Habitum presbyteros, Eugenium & Quinatum, diaconos ecclesię Romanę.

Apoc
hrisarij.

Tempore martyrum solebãt legatos appellare apochrisarios, sicut sanctus Fabianus pa

pa & sanctus Zepherinus miserunt apochrifarios suos in orientem. Leo papa misit ad concilium Calcedonense Paschasium & Luccensem episcopos, & Bonifacium presbyterum Romanæ ecclesiæ: Sub Agatone papa legati ad 6. synodum fuerunt Theodorus & Gregorius presbyteri, Ioannes diaconus. In septima synodo legati fuerunt Petrus, Petrus presbyteri, & abbas monasterij sanctæ Sabinæ. In octava synodo missi sunt Donatus Hostiensis, Stephanus Ephesinus episcopi, Marinus diaconus ecclesiæ Romanæ, & Anastasius famosissimus bybliothecarius. Missi fuerant à Leone ad secundam synodum Ephesinam, Iulius episcopus. Hilarus diaconus & Dulcitus prothonotarius, licet non voluerunt adire synodum, intelligentes dolos Dioscori.

DE EXCOMMUNIC

In Sardicensi cōcilio missus fuit Osius Cordubensis (idem qui in concilio Nicēno) cū Fortunatiano Aquilegiensi & Vincentio de Capua. In concilio Franckfordensi ad Menum, legati sedis apostolicæ præsidentes, fuerunt Theophylactus & Stephanus episcopi, quādo hæresis Felicitiana fuit dānata, quæ usum imaginū in ecclesia prohibebat. Fusius ista reperies in libro nostro de primatu Petri libro. 5. capite 19.

DE EXCOMMUNIC cationibus. XXI.

Potestatem excommunicandi instituit Christus, loquens de fraterna correctione, post alia inquit, Dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audieris

Matt. 18

dieris

NOTATIONIBVS. *lib. 34.*

dierit, sit tibi sicut æthnicus & publicanus.

¶ Patet hic manifeste excommunicationem fieri auctoritate Christi, maxime ex his quæ subiungit dicens, Amen dico vobis quæcunq; alligaueritis super terram (glos. i. vinculo anathematis) erunt ligata & in

Chryf.

cælo. Vbi dicit Chrysof. Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & poena q̄ hic est, scilicet projectione ab ecclesia. Sit tibi sicut æthnicus & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cælo.

¶ Augustinus super Ioan. Nihil debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius, Si non est membrum eius, nõ vegetatur spiritu eius. Quisquis autem, inquit apostolus, Rom. s spiritum dei nõ habet, hic nõ ẽ ei9.

*Aug. ha
b. tur. 18*

*q. 4. ca.
Nihil.*

Rom. s

¶ DE EXCOMMUNIS

Hier. ha **H**ieronimus. Quorum re-
bet̄ ibi. miseritis peccata &c. retenta
erunt, id est quibus interdixit
ecclesiam, nisi reconciliati
per satisfactionē fuerint, & ipsis
ianua regni cœlestis clausa erit.

1. Cor. 5 ¶ Ego quidē absens corpore,
præsens autem spiritu, iam in-
dicaui vt præsens, eum qui sic
operatus est, in nomine domi-
ni Iesu Christi, congregatis vo-
bis & meo spiritu, cum virtute
domini Iesu, tradere huiusmo-
di Satanæ in interitum car-
nis, vt spiritus saluus sit in die
domini nostri Iesu Christi.

D. 5. 4. ¶ Vbi scito q̄ in primitiua ecc̄
dis. 18. q. clesia quando oportebat per si-
1. a. 1. q. gna homines ad fidem inuitas-
2. 7. re, sicut spiritus sancti donū, vis-
sibili signo manifestabatur,
ita & excommunicatio corpor-
ali vexatione à diabolo inno-
tescebat. Augustinus de ver-
bis apostoli sermo. 68. Omnis

EXCOMMUNICATIONIBVS. 135.

Christianus dilectissimi, qui à sacerdotibus excommunicatur Satanæ traditur. Quomodo quia scilicet extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus, ac per hoc quasi diabolo traditur qui ab ecclesiastica cōmunionē remouetur. Vnde illos quos tunc apostolus Satanæ esse traditos prædicat ex cōmunicatos à se esse demōstrat.

Vide quam mala sit excommunicatio, q̄ in parasceue ecclesia pro Iudæis & paganis orat, sed non pro excommunicatis.

Quidā circa idē naufragauerunt, ex quibus est Hymeneus & Alexan. quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare. 1. Tim. 1

Huius potestatis meminī Paulus. In virga veniā ad vos: an in charitate & spi. māsuētudis? 1. Cor. 4

Ideo hic absens scribo, vt nō præsens durius agam, secundum potestatem, q̄ dñs dedit mihi in 2. cor. 13

¶ DE EXCOMMUNI

ædificationem & non in destru
ctionem.

1. cor. 16 ¶ Si quis non amat dominum
nostrum Iesum Christum, sit
anathema maranatha. i. in ad
uentu domini.

2. Thef. 3 ¶ Quod si quis non obedierit
verbo nostro per epistolā hunc
notate, & non commisceamini
cum illo vt confundatur. Pe
trus Ananiam & Saphirā pro
defraudatione præcij agri non
solum excommunicauit, sed sen
tētia mortis damnauit. Ex quo
patet, q̄ ecclesiæ licet pro tem
poralibus damnis excommuni
care.

Act. 5

Aug. q. 39. super
deute. ¶ Augustinus in quæstionis
bus ve. testa. Hoc iam in eccles
sia dei agit excommunicatio,
quod in veteri lege fuisse legis
tur interfectio.

¶ Orige. Non solum per apos
tolos suos deus tradidit delin
quentes in manus inimicorum.

ASCATIONIBVS. 1136.

sed & per eos, qui ecclesie præsi Iudicium
dent, & potestatem habent non homil. 2
solum soluendi, sed & ligandi,
tradunt peccatores in interitum
carnis, cum pro delictis suis à
corpore Christi separantur, pro
sequitur postea, quomodo ho-
mines dupliciter traduntur in
potestatem zabuli.

¶ Ambro. super Psal. 118. 107 Serm. 8.
quens de excommunicatione
subdit, Recte ergo & sacerdos
vulnus, ne latius serpat, à toto
corpore ecclesie, quasi bonus
medicus, debet abscindere, &
prodere virus criminis quod
latet.

¶ Si quis venit ad vos, & hanc 2. Ioan.
doctrinam nō affert, ne recipia c. vnico
tis eum in domum, nec aue ei di-
xeritis, qui enim dicit illi aue, cō-
municat operib. eius malignis.

¶ Scripsi vobis non commi- 1. Cor. 5
sceri fornicarijs, auaris aut rap-
acibus, aut idolis seruientibus:

DE EXCOMMUNI-

infra, cum eiusmodi nec cibum
sumere, ecce excommunicatio.

Titū. 3

Hæreticum hominem post
vnam & secundam monitionē
deuita. Hic habes hæreticos for-
re excommunicatos.

Objicit hæreticus.

1. Excōmunicatio nō est pœ-
na, sed vna declaratio, quia qui
libet per peccatū excōmunicat
seipsum, & postea iudex decla-
rat illum esse excōmunicatum.

2. Excommunicatio est mes-
dicinalis, li. 6. de sen. excommu-
ca. cum medicinalis. Ideo nō est
timenda, sed amanda.

Respondet catholicus.

Præmissum Tilmanni.

De prio **P**ro huius argumenti solutio-
nis intellectu scito, quod excōs-
municatio est separatio à com-
munionē ecclesiæ, quo ad frus-
ctum, & suffragia generalia. In

SEPARATIONIBVS. *Ps. 137.*

primo importatur separatio à sacramentis. In secundo vero separatio à cōione fideiū quantū ad spūalia. Vel dicitur, q̄ excōr catio est à q̄libet licita cōmunio ne fideiū separatio. Triplex au tē est fidelium communitio. Vna extrinseca in simul orando in ecclesia, in missis & officijs diu nis, & in huius cōmunicationis priuatione non solum consistit excommunicatio. Alia est intrinseca per charitatē vnientem Christi membra p̄ fidē forma tam capiti Christo & reliquis eius membris, de qua dicit Psal mus. Particeps ego sum omniū *Psal. 118* timentium te. Et hanc tollit peccatum, & non excōmunica tio. Tertia est cōmunio extrinseca simul et intrinseca, secundū cōia suffragia quę in ecclesia ab institutione ecclesię fiunt, vt in missis & alijs orationibus, de qua dicitur in symbolo san

¶ DE EXCOMMVNIS
etorum communione. Et hanc
tollit excommunicatio, & sup-
ponit ablatam communionem
sanctorum per charitatem. Nunc
respondetur quod excommunicas-
tio est poena inflictæ vel à iure
vel ab homine, et non solum de-
claratio poenæ, nam clare bea-
tus Paulus indicat Corinthium
non traditum diabolo, sed tras-
dendum. Porro quod inquit,
quemlibet per peccatum seipsum
excommunicare, verum est ex-
communicatione minori, sed
illa licet priuet hominem gratia
diuina, tamen adhuc manet pec-
cator vnitus ecclesiæ, & mystis-
co corpori ecclesiæ coniunctus
tanquam membrum aridum: at
in excommunicatione maiori
præscinditur de corpore. Non
quod omnino non sit de ecclesia,
quia quamdiu tenet veram fide-
dem, est in ecclesia, sed quia pri-
uatur participatione suffragio-
rum

NOTATIONIBVS. N° 138.

rum ecclesiæ, quod competit homini, vel ex vi charitatis, vel ex intentione ecclesiæ, generaliter volētis sua merita omnibus mēbris non præcisīs conuenire.

¶ Et illius geminæ excommunicationis meminit Origenes, in illa homilia secunda Iudicū. Præterea si etiam per peccatum quis se traderet diabolo, tamen per sententiam ab homine, vel à iure latam, diabolus adhuc maiorem in eo accipit potestatem, liquet de Iuda, quem primo inuasit diabolus cum iam cogitasset tradere Christum. In Luc. 22. trauiť autem sathanas in Iudam (ait Lucas) & abijt & locutus est cum principibus sacerdotū &c. Et Ioannes ait, Cum diabolus misisset in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes &c. tamen postea adhuc magis intrauit & possedit eum diabolus, eodem Ioan. dicente. Et cū

b

DE BELLO

intinxisset panem dedit Iudæ
Simonis Iscarioth, & post buc
cellam introiuit in eum satanas.

De secū
do.

¶ Excommunicatio est medis
cinalis, verum si non contem
natur, nam ex fine dicitur mes
dicinalis, quia ordinatur in hūc
finem, quod ille resipiscat, et po
niteat, ac satisfaciat ecclesiæ: nul
lus autem amabit excommuni
cationem, nisi qui obstinatus
magis vult tradi Satanæ, quam
seruire Christo, & ab ecclesia
vult haberi sicut æthnicus &
publicanus. Vnde Gregorius
dicit, Sententia pastoris siue ius
ta siue iniusta timenda
est. Tantū abest, vt
sit amanda.

DE BELLO IN Thurcas. XXII.

IN THURCAS § 139.

Subexiſtente rationabili cauſa, belligerare poſſunt Chriſtiani, in Thurcas & hæreticos.

¶ Interrogabant Ioannem & milites dicentes, quid faciemus & nos? & ait illis. Neminem concutiatis neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Liquet quia bellum non prohibuit, ſed bellantibus modum impoſuit. Lucæ. 3

¶ Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubiecta ſit, non enim eſt poteſtas niſi à deo, infra. Si autẽ malum feceris, time, non enim ſine cauſa gladiũ portat, dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit. Rom. 13

¶ Vnde filij Iſrael à deo ſibi datam terram promiſſionis non niſi bellando obtinuerunt, vt patet in libris Ioſuæ, Iudicum, & Regum. Imo voluit dominus deus continuum eos

¶ DE BELLO

habere bellum contra infideles, vnde dicitur Iudicum. 3. Hæ sunt gētes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerāt bella chanaanorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinē preliandi.

Hier. 48 ¶ Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.

¶ Totum vetus testamentum plenum est, quomodo iussu & auxilio dei Iudæi non modo restiterūt infidelib. sed etiā eos inuaserūt. Abrah. Moyse Iosue.

1. Reg. 5 ¶ Hæc dicit dominus exercitū (ait Samuel ad Saul) Recensui quæcuncq; fecit Amalech Israel, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Aegypto, nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfis

¶ IN TVRCAS. ¶ 140:

ce à viro vsq; ad mulierem, & paruulum atq; lactantem, bouē & camelum & asinum. Quis iam fuit cōsiliarius domini, aut quis nouit sensum eius, quādo sit tempus, vt velit punire Turcas per Christianos, sicut puniuit Amalechitas per Iudæos.

¶ Hortabātur Machabæi se in uicem dicentes. Si omnes fecerimus, sicut fratres nostri fecerūt, et non pugnauerimus aduersus gentes, pro animabus nostris, & iustificationibus nostris, citius disperdent nos à terra. Et cogitauerunt die illa dicentes. Omnis homo qui uenerit ad nos die sabbatorū, pugnemus aduersus eum, & non moriemur omnes sicut mortui sunt fratres nostri. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos indignatione sua &c. ita & nos Christiani, nisi aduersus Turcā

b 3

DE BELLO

crucis Chri hoste ferocissimum
pugnauerimus, citius disperdet
nos, delebitq; Christi nomen e
terra, id quod optare, videntur
isti rabulae, mentientes pugna
re contra Turcam, esse contra
Christi euangelium.

1. Mac. 3 ¶ Surrexit Iudas Machabeus,
& adiuuabant eum fratres eius
& vniuersi qui coniunxerant
se patri eius, & preliabantur
prelium Israel cum laetitia, & di
latauit gloriam populo suo.

Ibidem ¶ Nos pugnabimus pro anima
bus nostris & legibus nostris,
& ipse dñs conteret eos, scilicet
gentiles, ante faciem nostram.

1. Mac. 5 ¶ Abijt Simon in Galilaeam,
& commisit praelia multa cum
gentibus.

1. mac. 13 ¶ Dixit Simon vos scitis quan
ta ego & fratres mei, & domus
patris mei fecerimus pro legis
bus & pro sanctis praelia. Sans
ctissimum igitur est atq; iustis

IN TVRCAS 141.

sumum preliari contra infideles
Turcas & hæreticos Turcis ipsi
suis impiores, pro fidei ecclesiæ,
diuiniq; cultus conseruatione,
pro repub. pauperum et oppres
sorū defensione. Accingimini,
igitur o Christiani principes &
estote filij potentes, estoteq; pa
rati vt pugnetis aduersus natio
nes has impias, quæ cōuenerūt
disperdere nos & sancta nostra,
quoniam melius est nos mori
in bello, quam videre mala gen
tis nostræ & sanctorum.

1 Mac. 3

¶ Augustinus ad Bonifacium
Comitem, vtile tibi tuisq; da
bo consilium, arripe manibus
arma, oratio aures pulset autho
ris. Et iterum ad eundem: Noli
æstimare neminem deo placere
posse, qui armis bellicis minis
trat, in his enimerat Sanctus
Dauid, cui dominus magnum
testimonium perhibuit.

Epi. 194

¶ Et contra Faustū: Ordo natu

b 4

DE BELLO

Li. 22

Psal. 81

ralis mortalium paci accommo-
datus hoc poscit, vt suscipiendi
belli authoritas atq; consilium
penes principes sit. Principibus
dicitur. Eripite pauperē, & eges-
num de manu peccatoris libera-
te. Cur tunc non liberarent de
manu Turcæ, maxime attento
eo, quod vi magnificat & extol-
lit cultum Machumeti sui in in-
iuriam creatoris nostri, et quod
tertiam prolem sibi placentem
aufert, in ritu Machumetico nu-
trit in perpetuam seruitutē, hinc
gloriosissimus Carolus, Got-
fridus, Alphonsi, Ferdinandi, &
alii infidelium destructores, per
orbem Christianum celebri fas-
ta laudantur: vide Tomo 1. do-
minica 5. post Epiphaniæ ho-
milia 5.

¶ Obijcit hæreticus.

1. Bellare contra Turcas, est
repugnare voluntati spiritus,

¶ IN TVRCAS. ¶ 142.

visitanti iniquitates nostras
per illos.

2. Christianus oratione pugnet, non gladio.

3. Matthæi quinto, prohibetur defensio, ne nos opponamus angariantibus nos.

¶ Respondet catholicus.

¶ Plures hæretici iam, sicut & Oecolampadius, negant omnino Christianis licere bellare, quod fuit hæresis Manichæorum, ut Augusti. contra Faustum docet, & de sermone Domini in monte, sed respondeamus.

¶ Etiam si deus visitet iniquitates nostras per Turcam, tamen per hoc non inhibet nobis defensionem, alioquin cum nos visitet per famem, pestem, ignem, bella, morbos, non congrueret nobis vlla prouisio contra famem, vlla medicina contra morbos, vlla fuga contra pestem. Ita

De prio

DE BELLO

Pfal. 85. enim deus visitat suos, ut non derelinquat. Visitabo inquit, in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.

De secū. Fateor iustum bellatorem pulsare deum orationibus, attamen arma in manu capiat cum Machabeo, nam Moyses orante in monte, Amalech vincitur gladio Iosue. Orent qui diomi manserunt, alij arma in Turcas ferant.

De tert. Ex consilijs & operibus perfectorum Lutherani faciunt precepta, & cum adeo amari sint, ut nec verba possint patricatholicorum, etiam pia, serui iniquitatis volunt, ut verbera patiamur Turcarum, desolationem templorum, violationem virginum &c. Quæ enim ibi docet, præcipit in præparatione cordis, non in ostensione operis,

IN TURCAS. 143.

ait Augusti. Sperandum est potius post tot erumnas & calamitates Christianitatis, amissis duobus imperijs & 36. regnis ut deus tandem misereatur nostri, & decantemus gaudenter. Filia Turcæ misera, beatus qui retribuit tibi retributionē quam Psal. 136 retribuisti nobis: vide 5. Homilias tomo 3. de bello in Turcas.

DE IMMUNITATE & diuitijs ecclesiarum. Capitu.

XXIII.

Immunitas & ecclesiastica libertas ostēdit. Pharaon gētilis rex Aegy. immunitatē sacerdotib. seruauit. Emit em̄ Ioseph oēm terrā Aegypti, subiecitq; eā Pharoani, & cunctos populos eius, præter terram sacerdotum quæ à rege eis tradita fuerat, qui Gen. 47

DE IMMUNITATE ET

bus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Et infra.

Ex eo tempore vsque in præsentem diem, in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absq; terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

2. exēpl.
1. esdr. 7

¶ Artaxerxes rex Persarū donans filijs Israel facultatem libere redeundi cum Esdra in Hierusalem, pro sacerdotū ministrorumq; templi libertate decretū statuit in hæc verba. Ego Artaxerxes rex statui atque decreui omnibus custodibus arcis publicæ q; sunt trans flumē, vt quæcunq; petierit à vobis Esdras scriba legis dei cœli absq; mora detis &c. Et infra. Vobis quoq; notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & leuitis, & cantoribus, & ianitoribus nathin

NDIVIT. ECCLESJAR. 144.

neis, & ministris domus dei huius, ut vectigal & tributum & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Vbi glos. ordi. quæ est Bedæ. Hoc privilegio ostenditur, quod cætera plebs filiorum Israel ad patriam perueniens tributa regis pendebat, quod discreta prouisione rex fecisse cognoscitur, ut qui diuino seruitio semper erant occupati, a suo famulatu essent liberi, & qui in terra nihil proprium possidebant, sed ex decimis populi viuebant, nemo ex eis tributum exigeret. Ecce hi duo reges ambo gentiles, alter pro idolorum sacerdotum: alter vero Iudæorum sacerdotum legaliūque ministrorum zelabant libertate: & modo nonnulli Christiani principes ciuitatumque rectores grauant exactis onant: & excoriant Christi sacerdotes, pauperesque verbi dei

DE IMMUNITATE. ET

ministros, atque in extremam de-
ijcere moliuntur seruitutem.

Ios. 21

Nu. 35

Mosue diuisit sacerdotibus &
Leuitis ciuitates, sicut iusserat
dominus per Moysen.

Leui. 27

Nu. 18.

Item habebant sacerdotes &
leuitæ decimas, primogenita,
primitias, partes de victimis, ob-
lationibus & sacrificijs, ordinâs-
te ac præcipiente deo, pro mini-
sterio quo sibi in tabernaculo
testimonijs seruiebant quotidie.

4. Re. 12

Dixit Iosias ad sacerdotes. Om-
nem pecuniam sanctorum quæ
illata fuerat in templum domi-
ni à prætereuntibus, quæ offertur
pro præcio animæ, & quæ spon-
te & arbitrio cordis sui inferunt
in templum domini, accipiant
illam sacerdotes iuxta ordinem

2. Par. 31

suum. Ezechias præcepit popu-
lo habitantiũ Hierusalẽ, vt da-
rent partes sacerdotibus & lei-
tis, vt possent vacare legi domi-
ni. Quod & populus fecit ad deo

abundanter, vt præciperet rex fieri horrea in domo domini vbi reciperentur fructus &c.

✠ Christus habuit procuratorem Iudam, qui loculos habebat, & portabat ea quæ mittebantur. **Ioan. 13.**

✠ Ioanna yxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultaribus suis. **Luc. 8**

✠ Immunitatem sacerdotum docuit Christus. Quid tibi videtur Simon, dixit Christus, Reges terræ à quibus accipiunt tributa, à filiis suis, an ab alienis? Dixit illi Petrus. Ab alienis. Dixit illi Chrs, ergo liberi sunt filij **Mat. 17**

✠ Quis militat suis stipendijs vnquam, quis plantat vineam & de fructibus eius non edit? **1. Cor. 9**
 Infrà. Scriptum est in lege Moy si. Non alligabis os boui triturati. Infrà. Si nos vobis spūalia

DE IMMUNITATE

feminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Infrà Nescitis quoniam qui in sacra-rio operatur, q̄ de sacratio sunt edunt? Et qui altario deseruiūt cum altario participant. Ita & dominus ordinauit his qui euāgelium annunciant, de euangēlio viuere.

1. Tim. 3. **O**portet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitem, &c. & quomodo posset esse hospitalis si nihil haberet?

Actu. 4. **Q**uotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, videntes afferebāt precia eorū quæ vendebant & ponebant ante pedes apostolorum. Vnde in primitiua ecclesia fiebant collectæ pro sustentatione cleri, quibus deficientibus successerunt beneficia.

Ignatius ad Philadelphiē.
Princi

¶ ET DIVIT. ECCLES. **¶** 46.

Principes subditi estote Cæsari, Ignat. Iona.
milites principib. diaconi presb. Ioã: cuã
byteris, vt sacrorũ administrã discipul.
toribus. Presbyteri vero & dia- lus.
coni atq; omnis clerus simul cũ
omni populo & militibus atq;
principibus, sed & Cæsares obe-
diant episcopo. Episcopus autẽ
Christo, sicut patri Christus: &
ita vnitas per omnia seruatur.
Idem ad Smirneñ. Sacerdotiũ
summa est omnium bonorum
quæ in hominibus constãt, qd
si quis inhonorauerit deum in-
honorat, & primogenitum tẽi
us creaturæ.

¶ Nolite tangere Christos meos Psal. 104
os, & in prophetis meis, nolite
malignari.

¶ Quis extendet manum suam 1. Re. 26
in Christum domini. Hoc dixit
etiam de vnctione regis, quid
de vnctione sacerdotis?

¶ Gregorius Ciriaco Constan-
tinopolitano.

c

DE IMMUNITATE ET

¶ Quisquis in loco regiminis est, aliquando necesse habet etiam terrena cogitare, & exteriorum quoque curam gerere, ut grex commissus valeat, ad ea quæ sibi sunt explenda, subsistere. A posterioribus lex creuit in regalem maiestatem. A piscatoribus Euangelium creuit in imperialem maiestatem.

¶ Et in registro Gregorij passim reperuntur epistolæ de administratione temporalium, unde etiam illo tempore habuit præfectos ærarios in Sicilia & Patrimo prouincia, ut manifestum sit eodem in Epistola Gregorij fuisse patrimonium sancti Petri.

¶ In epistola Clemētis. Si ex patribus negotia habent inter se, apud cognitores seculi non iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiæ, quicquid est dirimatur, & omnino obediant statutis eorum.

DIVIT. ECCLESIAE 47.

Concilium Carthaginense.
Placuit, vt quicumq; clericus ab
imperatore cognitionem pu-
blicorum petierit, honore pro-
prio priuetur.

Gaius papa martyr statuit.
Ne laici sacris initiatos, coram
seculari iudice conueniant.

Dionys. ad Demophilū, de
correctione episcopi: At si quis
forte & inter ipsos à recto trami-
te deuiauerit, is ab æqualibus
atq; sui ordinis sanctis corrigat-
ur, vt nō ordo in ordinē ruens
cūcta pmisceat, sed vnusq; in
suo ordine, suoq; officio maneat.

Origenes qui tempore marty- **Ho. 20.**
rum vixit, vbi adhuc erant im-
peratores gentiles, super Lucam
explicat subiunctionem presby-
teri ad episcopum, sicut Iesus fu-
it subditus parentibus.

Iulianus apostata, Christo ad-
uersarius, clericis subtraxit om-
nia priuilegia & honores. Quae

DE IMMVNITATE

Cōstan. p̄ssimi imperatores catholici,
Impera. **Constātinus, Theodosius, Mar-**
cianus, Valentinianus, & alij
religiosi animi principes decre-
uerunt. Quæ quia sunt omnib.
obuia **C. de sacrosanctis eccles-**
sijs, & de clericis & episcopis.
Ideo referre postponimus.

23. q. 8. ¶ **Constantinus imperator in**
ca. Tri concilio Nicæno noluit accipe
butū, & relibellos contra episcopos, &
ca. scđm dixit. Vos dij estis à vero deo
cānoni. constituti, ite & inter vos caus-
sam disponite, quia dignum nō
est, vt nos iudicemus deos.

¶ **Petrus princeps apostolorū**
nō refutauit sumptus, **Ambros-**
sus super primam ad Corint. 9

¶ **Constitutio Friderici impera-**
toris C. de episcopis & cleri.
Statuimus vt nullus ecclesiastic-
cam personam in criminali que-
stione vel ciuili, trahere ad iudis-
cium seculare præsumat, contra
constitutiones imperiales & ca

¶ ET DIVIT. ECELES. 148.

nonicas sanctiones, quod si fecerit actor, à iure suo cadat, iudicatum non teneat, & iudex sic & tunc officio iudicandi sit priuatus. Aduertite inique clerum ad tribunal seculare pellentes.

¶ Patet igitur ex præmissis iustissimas esse excommunicationes latis in offendentes libertatem ecclesiasticam, suis iniquis statutis grauantes & exactiones clerum, vtpote in eos qui peccant & contra naturæ ius, in legem diuinam vtriusq; testamenti, & contra ius humanum civile & canonicum.

• ¶ Obijcit hæreticus.

¶ Christus passus est se iudicari à iudice laico Pilato, & testimonium perhibuit ei, quia haberet super eum potestatem desuper. Itaq; christiani sacerdotes non debent refugere iudices laicos.

DE INDVL
Respondet Catholicus.

Esa. 53 **¶** Egregiã rem moliris, vt omnes iudices Christiani sint Pilati & Herodes. Christus manifeste obiecit peccatũ Pilato, quia is qui tradiderat eũ maius peccatum habebat. Quod autem dixit Pilatum habere potestatem desuper, si ad deũ referatur, accipitur permissiue, permisit deus hoc Pilato, oblatus ẽ enim quia voluit, si ad Cæsarem, non habet intentum hæreticus.

DE INDVLGENTIIS.
XXIII.

¶ Quia indulgentiẽ sunt duntaxat satisfactoriæ penæ pro peccatis debitæ, ostendamus aliud esse meritum, aliud satisfactionem.

AGENTIIS. 46149.

Philip. 2

DE merito Christi dicitur. Propter hoc deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Ecce quid meruit sibi. De satisfactione eius dicitur, hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro uobis tradetur in remissionem peccatorum, ecce quid meruit nobis.

Lu. 22

Mat. 26.

De offerente hostias pro peccatis dicitur. Et rogante pro eis sacerdote, propitius erit ei dominus. Non de culpa, sed de poena quō, nisi per intercessionem.

Leuit. 4.

Thesis Tilmanni.

Scito hic thesaurum indulgentiarum fieri ex superabundantia meritorum (quatenus satisfactoria erant) Christi & sanctorum. De superabundantia passionum Christi pro nobis dicitur, Ipse est propiciatio pro peccatis nostris, nō nostris aut tantū

1. Ioan. 2

DE INDVL

sed totius mundi. Ex qua aucto-
ritate patet, passionem Christi
sufficiens satisfacere pro toto
mundo, ac per hoc quum exes-
quutiue pro paucis tantum sa-
tisfaciat, infinitum thesaurum
satisfactionū Christi superesse
in sacramentis, quibus eadem
Christi passio satisfacit. De sanc-
torum autem passionum meri-
torumq; superabundantia, quo
ad officium satisfaciēdi pro nos-
bis, patet ex Iob dicente. Vtinā
appenderentur peccata mea,
quibus iram merui, & calamitas
quam patior in statera, quas
si arena maris hæc grauior ap-
pareret. Ex his Iob verbis cla-
ret ipsum plus passum fuisse, q̄
pro peccatis suis debuerit pati.
In superabundantia autē passio-
num, consistit superabundantia
satisfactionum. Et idem de mul-
tis sanctis apertissimum est. De
sanctorū vero intentione, quod
scilicet

Iob. 6

ARGENTIIS. ¶ 150.

scilicet voluerint pati, passique sint libenter, non solum pro se, sed etiam pro nobis, testatur apostolus, dicens. Nunc enim gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia. Colos. 1

¶ Expende catholice, quia miseriæ sanctorum adiungendæ sunt pressuris Christi, ad communem ecclesiæ vtilitatem. Et est iste thesaurus meritorum, de quo dicit ecclesia, precibus & meritis sanctorum. Nam quod Paulus adimpleuit, quis negabit de alijs sanctis, crucem Christi portantibus & eum sequentibus? Quod papa hunc thesaurum dispensat, patet ex Apostolo dicente. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum eius. 1. cor. 4

• Iterum, Dispensatio mihi creditur 1. cor. 9

d

¶ DE INDVL

2. Cor. 2 ra est. Itē. Cui donastis aliquid, & ego. Non donauit culpam sed pœnam. Nam & ego quod donauī, si quid, donauī propter vos in persona Christi.

¶ Certum est Gregorium magnum dedisse indulgentias ante 900. annos, & ita postea obseruatum per omnem ecclesiam. Mirantur hæretici, quia papa remittit tertiam aut mediam partem pœnarum, aut plenarie indulgeat. Cum ipsi non verecundetur asserere, quēlibet sacerdotem à culpa & pœna absoluerē, ipsi remittunt totā pœnam, & nolunt papā remittere partem.

Leuit. 25 ¶ Indulgentiarum, euangelij figura fuerunt Iubi ei in veteri testamento.

¶ De his sumus contenti, eo quod habeamus solidum fundamentum in sancto Paulo, ne credamur diligentiores in causa lucrosa. Porro quod vniuers

AGENTIIS. 7151.

sa recepit, credit & tenuit ecclesia, quō posset esse in fide erroneum: at vniuersitas ecclesiæ toto orbe terrarum diffusa, recepit indulgentias à tempore Gregorij magni (nisi quod in paucis hæreticorum angulis alicubi inceperunt reijcere) Et concilia generalia approbauerunt, sicut sacrum concilium Lateranense celeberrimum sub Innocentio tertio, in quo & saluberrima cōstitutio, Omnis vtriusque, ædita est, limitauit authoritatē minorum prælatorum in concessione indulgentiarum. Et sacrum concilium Viennense approbavit indulgentias Urbani quarti, pro venerabilis Eucharistiæ veneratione. Et omnis ecclesia ex Germanis, Gallis, Hispanis, Italis, Anglis, Hungaris, Polonis, Dacis, Scotis &cet. reuerenter suscepit Iubileos in Roma à pontificib. cum

DE INDVL

plenaſ indulgētijs celebratos.

Appendix Tilmanni.

Profunt etiam indulgentiæ animabus in purgatorio, quia non eſt aliqua ratio, quare eccleſia transferre poſſit communia merita Chriſti & ſanctorū, quibus indulgētiæ innitūtur in viuos & nō in mortuos, q̄ in charitate decedentes, obſtaculis à reſgni cœleſtis ingreſſu impediētibz nondum amotis, in purgatorio detinentur. Applicat autem papa eis indulgentias nō authoritate abſoluendo, ſed per modum ſuffragij. Quare neq̄ pro libito poteſt animas à purgatorio liberare, aut purgatorium euacuare.

Obijciūt aduerſarij inter alia argumenta hoc Achillicum (ut putant inuincibile) Eſſi merita Chriſti ſunt infinita, nequaquā tamē merita ſanctorum quæ ſunt

AGENTIIS. 152.

plenissime remunerata, imo vltra condignum, quoniam non sunt condignę passionis huius temporis ad superuenturā gloriam quę reuelabitur in nobis. Sanctorum igitur merita per indulgentiarū thesaurum nobis applicari non possunt. Rom. 8.

¶ Dicendum, q̄ sicut Christi opera simul erant meritoria & satisfactoria, meruit siquidem sibi & nobis, sibi quidē quia per humilitatem passionis, gloriam meruit resurrectionis, iuxta illud, humiliavit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem crucis, propter quod deus exaltavit illū, &c. Nobis vero quoniam si vnus delicto mortui multi sunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et infra: Igitur sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, Philip. 2.

d 3

DE INDVL

1. Pet. 2 sic & per vnus iusticiam in omnes homines in iustificationem vitæ, &c. Satisfecit autem non pro suis, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed pro nostris peccatis, vt patet ex multis sacræ scripturæ locis. Ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.
- Esa. 53
Ephe. 5. Et paulo post: Omnes nos quasi oues errauimus, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum. Christus tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem deo, in odorem suauitatis. Peccata nostra
1. Petri. 2 pertulit in corpore suo super lignum.
1. Ioan. 2 Ipse est propitiatio pro peccatis nostris &c. Ita & de sanctorum operibus & passionibus sentendum est. Quæ quatenus meritoria erant, ultra condignum remunerata cum apostolo fatemur, quatenus vero satisfactor

INDULGENTIIS. N° 153.

ria, aut poenalia, ac innumeros sanctos constet longe plus satisfecisse aut passos esse, quàm pro suis peccatis debuerunt, vt patet de Iob & apostolo, & hoc non solum pro se, sed pro corpore Christi, quod est ecclesia, residuum satisfactionis, & passionis per indulgentiarum thesaurum nobis applicatur, quod ad maximam gloriã cedit sanctorum. Vnde quum cõtingit (exempli gratia) superfluam satisfactionem Laurentij soluere pro poena debita Ioanni poenitenti, gaudium quoddam accidentale Laurentius in cœlo habebit de hoc q̃ satisfactio sua soluit pro Ioanne. Et ita opera sanctorum quatenus satisfactoria, & poenalia remunerantur ipsis sanctis, etiam in his quibus per indulgentias applicantur.

Iob. 5
Colos. 2

Hæc Tilmannus.

d 4

DE PURGATORIO.

XXXV.

Purgatorium esse satis constat ex scriptura, ecclesia, & patribus:

1. Cor. 5. **S**I quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides præciosos, ligna, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit, dies enim domini declarabit, qui in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic quasi per ignem. Lisquet facientem etiam opera cremabilia, sicut patet in die iudicij particularis. vniuscuiusque, eum tamen saluum fieri per ignem, non inferni, quia ibi nulla est re demptio. Sic intellexerunt illum locum Pauli, B. Ambrosius, B,

DE PURGATORIO 154.

Hieronymus, B. Augustinus,
B. Gregorius, Alcuinus.

¶ Esto consentiens aduersario **Mat. 5**
tuo cito, dum es in via cum eo,
ne fortè tradat te aduersarius iu
dici, & iudex tradat te ministro,
& in carcerem mittaris, amen **Lu. 12.**
dico tibi, non exies inde, donec
reddes nouissimum quadrantē.
Hunc carcerem beatus Ambro
sius intelligit purgatorium.

¶ Qui dixerit verbum contra **Matt. 12**
spiritum sanctum, non remitte
tur ei, neq; in hoc seculo, neq; in
futuro.

¶ Beatus Gregorius illa verba **4. dial. et**
ponderat & dicit. De quibusdā **habe. dis.**
culpīs ante iudicium purgandis **25. c. qlis**
ignīs credēdus est, pro eo quod **Idē. Au.**
veritas dicit, qui dixerit verbū **li. 21. de**
contra spiritum sanctum, & c. **ci. dei c.**
in qua sententia datur intelligi, **24.**
quasdam culpas in hoc seculo,
quasdam in futuro relaxari. Ita
etiam intellexit beatus Bernardus

d s

DE PURGATORIO.

us super Cantica.

Luc. 8 **A**ntiquitus prouocabantur viuentes per instrumenta musica ad lamentum & compassionem super mortuos, vt attente orarent pro eis. Alias enim lugere non esset nisi insanire.

Tobię. 4 **P**anem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, vt s. pauperes inde refecti, pro defuncti salute deum deprecetur.

2. ma. 12 **J**udas Machabeus facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. Bene & religiose de resurrectione cogitas, nisi enim eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, vanum videretur & superfluum orare pro mortuis &cet. Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis orare, vt a peccatis solvantur. Is liber est in canone ecclesie, vt testatur prologus d

DE PURGATORIO. 157.

præfixus, & beatus Augustinus decimo octavo libro de ciuitate dei, & canon concilij Carthagineñ. licet non fuerit inter canonicos libros habitus apud Iudæos, vt testatur beatus Hieronymus in galeato prologo. Sequitur negantem libros Machabeorum esse canonicos, non esse filium ecclesiæ, sed spurium synagogæ. Et Luther met fatetur se scire esse purgatorium in disputatiõe Lipsica, quomodo ergo rem tanti momenti, sicut est purgatorium, spiritus sanctus non reuclauit in scripturis.

¶ Græci hanc hæresim recognouerunt & abiurauerunt, in concilio Florentino.

¶ In nomine Iesu omne genu flectetur, cœlestium terrestrium & infernorum. Palam est autem (quantum ad hos attinet) qui subtus terrã in gehenna sunt, q̄ nec genua flectãt nomĩ Philip. 2

DE PURGATORIO.

Iesu, quin contra potius ipsum iugiter blasphemant: sunt ergo in purgatorio q̄ genua flectūt.

Apoc. 5 ¶ Et omnem creaturam, quæ in cœlo ē & sup̄ terrā & sub̄ terrā & mare & q̄ in eo sunt, oēs audiui dicentes: Benedictio sedi in throno & agno, benedictio & honor, & gloria, & potestas, in sēcula sēculorū. Triplicē hic ponit ordinē laudantiū deū, scilicet in cœlo beatorū, in terra iustorum, sub terra purgandorum, quia damnati non laudant deum, nec benedicunt sedentem in throno.

¶ Aug. in li. de cura pro mortuis agenda, approbat suffragia pro mortuis facienda auctoritate ecclesiæ. Ita inquit. In secūdo Machabæorum libro legitur, oblatum pro mortuis sacrificium: sed si nusquam in scripturis veteribus omnino legitur, non parua est vniuersæ eccl̄

DE PURGATORIO. 156.

clesiæ (quæ in hac consuetudine claret) authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio animarum. Hæc suffragia petijt Monica mater Augusti. ex altaris sacrificio.

¶ Beatus Ambrosius de obitu Theodosij meminit, cur in ecclesia dei peragatur, primus, septimus, tricesimus, defunctorum.

¶ Damascenus affirmat morè orandi pro defunctis, ab apostolorum traditionibus manasse.

¶ Augustinus quæstione prima de Dulcitij quæstionibus testatur purgatorium.

¶ Chrysostom. proprio sermone agit, suffragia prodesse mortuis. Dionysius inquit. Quod autem iustorum preces etiam in vita ista, & nedum post mortem ñs solis profint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacro san-

Li. 9. cõ
fessionũ
in fine.

Ca. 7. ec
cle. hier
archi.

DE PURGATORIO.

sta traditio. Accedens deinde (delato scilicet funere intrà templum) venerandus antistes precem suam super mortem peragit, postq̃ precem & ipse p̃sul eum salutat, & suo deinceps ordine, qui astant om̃es. Precatur oratio illa diuinam clem̃tiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanā admissa peccata, defuncto, eumq̃ in luce statuatur & regione viuorum, in finibus Abrahæ, Isaac, & Iacob, in loco vnde effugit dolor, tristitia, & gemitus. Hæc Dionysius apostoli Pauli dicipulus. Ita docuit & tenuit sancta mater ecclesia & omnes orthodoxi.

Purgatoriū etiā conuincitur ex animarū apparitionib. quas etsi Luther Irrideat: tamē in Machabeis legimus Oniā & Hier. apparuisse Iude: Christo trāsfigurato apparuerūt Moyses & Heli. & discipuli Christo resur:

2. ma. 15
Mat. 17.
Mar. 9
Lu. 9. 24

DE PURGATORIO. 155.

gente, putabāt se spiritū videre:
q̄ nequaqū putauissent: nisi scis-
uissent defunctorū spiritus non
nunqū apparere. Vide libros 4.
Eckij, de Purgatorio.

¶ Obijcit Pighardus.

1. Christus prohibuit viduē. Luc. 7
Noli flere: sed si esset purgatori-
um, deflendus fuisset mortuus.
2. Hieremias inquit. Nolite
flere mortuum: neq̄ lugeatis su- Hiere, 22
per eum fletu.
3. Paulus ait. Nolumus vos 1. Tess. 4
ignorare fratres de dormientib.
vt nō cōtristemī sicut et cæteri.
4. Cyprianus sedulo admo-
net fratres, ne fleant super his
qui migrarunt ex hac vita.
5. Chrysosto. lamentari eos,
q̄ ab hac vita decedunt ex pusil-
lanimitate contingit.

¶ Respondet Christianus.

Christus mox erat mortuū res-
suscitaturus: ideo phibuit matrē

¶ DE PURGATORIO.

à fletu: Neochristiani nullum ex mortuis resuscitant.

De scd^o. ¶ Hieremias voluit non plangendum regem Ioachas captiuum in Aegypto: sed alios reges sequentes, sub quibus Iudæi plus tribulabantur.

De ter. ¶ Truncate adducitur Paulus, qui ait, sicut cæteri qui spem nõ habent. Itaq; deflere mortuum ex desperatione futuræ resurrectionis est malum, q̄ non facit ecclesia c. v. bicunq; 13. q. 2.

De 4. & 5. ¶ Secundum prædicta intelligantur Cyprianus & Chrysol. quando aliquis defleret mortuum ex diffidentia, quasi perpetuo illum amiserit. Vide tom. 2. homil. dominicæ. 17. post P̄te.

¶ DE ANNATIS ¶ Cap. XXVI.

Anna

DE ANNATIS. § 158.

Annatas id appellāt in curia Rhom. quod ordinarij locorum nominant, medios seu primos fructus, & pro confirmatione episcopi, solent appellare, redemptionem pallij, cum tamen proprie solus episcopus Bambergēsis in Germania habet pallium & archiepiscopi.

¶ Filij autem Leui dedi omnes **Nū. 18** decimas Israel in possessionem p ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo foedoris. Et infra. Præcipe Leuitis atq; denuncia cum acceperitis à filijs Israel decimas quas dedi vobis, primitias earum offerete domino, id est, decimam partem decime, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum, tam de arijs, quā de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis primitias, offerete domino, & date ea Aaron sacerdoti. In veteri igitur testam

e

¶ DE ANNATIS.

mēto, Leuitæ & sacerdotes accipiebant decimas, & Aaron summus sacerdos accipiebat decimā decimarū. Descendūt ergo annatę de iure diuino, q̄a succedūt in locū decimę decimarum.

Nec. 10. ¶ Et Leuitæ offerent decimam partem decimę suę in domo dei nostri, ad gazophilacium domini dei nostri.

¶ Annatarum meminit Ioannes Andreæ in ca. inter cætera de offic. ordinarij post Hostien. quem citat in huiusmodi sententia, dicit hic Hostiensis, quod Romanam ecclesiam in annatis exigendis, vbi alioquin nullum ius haberet, excusat necessitas, quia nec de suo posset omnibus prouidere. Et infrà. Id iam est de antiquissima consuetudine obtentum. Postea refert quomodo pluries clamauerit, in tantum, quod super eo fuit sermo in Concilio Viennæ

DE ANNATIS 159.

si, cui præfedit Clemēs quintus.
¶ Sequitur errasse Platinam & Blondum, & quosdam confar-
cinatores grauaminum Germa-
niæ, nam inuentum annatarū
tribuunt, vel. Ioanni. 22. vel
Bonifacio. 9. vel consilio Cons-
tantiensi, quod Germani faci-
unt, quia Clemens 5. præcessit
Ioan. 22. & Bonifacium nonū.
Et is tamen non inuenit annas-
tas, sed inuentas approbauit ex
antiqua consuetudine. Et certe
isti duo testes Hostien. & Ioan-
nes Andreae frangunt mēdacia
osorum ecclesiastici status.

¶ In Constantiensi concilio nō
fuerunt institutæ annatę, vt nu-
gantur centones Lutherano-
rum, sed quia aliquæ ecclesiæ
decreuerunt in temporalibus,
fuit constitutum vt illæ eccle-
siæ sic de pauperate reducerē-
tur ad iustam taxam, secundum
valorem ecclesiæ currentem.

¶ DE ANNATIS.

Idco magis confirmauit annatas. Vnde nullus adhuc publicauit vere, quando annatæ fuerint inuentæ, ideo benedicunt præfati, annatas rem esse antiquissimam.

¶ Gerson de Simonia. 36. K. Sicut ex antiqua lege decimæ decimarum debebantur summo sacerdoti à Leuitis Nu. 18. Deute. 16. Sic non minus in lege noua debetur hæc decimatio facienda ipsi Papæ per inferiores: Hæc autem recõpensatio videtur rationalis, q̄ fructus primi anni à quolibet beneficiato persoluantur: quoniam in hoc papa seruit ecclesiæ, & ita pro sustentatione decet stat⁹ sui potest onerare personas & beneficia. Et illam rationem dicit bene inferre & concludere.

¶ Sequitur si sacerdotes & episcopi vellēt negare annatas summo pontifici, tunc eadem facilis

DE ANNATIS. ¶ 160.

tate laici negarēt decimas sacerdotibus, & sacerdotes recusarēt medios fructus dare episcopis, vnde ex ecclesia faceremus Babylonem. Id quod strenue contendunt hæretici, & eorum ad hærentes, diuina humanaq; omnia commiscentes.

DE HAERETICIS comburendis. XXVII.

¶ Prima pœna hæreticorum in nouo testamento fuit excommunicatio.

SI quis ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et publicanus, id est, separetur ab ecclesia per excommunicationem. At hæretici incorrigibiles, non audiunt ecclesiam. Mat. 18.

DE HAERETICIS

- Ad tit. 3.** ¶ Hæreticū hominē post vnā & secundam correptionē deuisa, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cū sit proprio iudicio condemnatus: Peruersi autem difficile corriguntur. Ideo hæretici incorrigibiles non vincuntur, neq; persuadentur rationibus.
- Eccle. 1.**
- 2. The. 3.** ¶ Denunciamus vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundū traditionē quam acceperunt à nobis.
- 2. Ioā. 2.** ¶ Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eū recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dixerit illi aue, cōmunicat operib. eius malignis. Vnde & idē Ioan. euangelista cum in balneis Cherinthum hæreticū reperisset, mox exiit ad discipulos dicens, fugiamus hinc ne & balneę ipsę nos
- 24. q. 1. c.**

COMBURENDIS. 161.

corrūpant, in quibus Cherintus
lauatur, veritatis inimicus.

¶ Ita Moyſes quoque ad filios **Nū. 16**
Iſrael in ſeditione Chore, Da-

than & Abiron dixit. Recedite
à tabernaculis impiorum homi-
num, & nolite tangere quæ ad
eos pertinent, ne inuoluamini
peccatis eorum. Et apoſtolus. **Rom. 16**

Rogo vos fratres vt obſerues
tis eos, qui diſſenſiones & offen-
dricula præter doctrinam quam
vos didiciftis, faciunt, & decli-
nate ab illis. Huiusmodi enim
Chriſto domino non ſeruiunt,
ſed ſuo ventri, & per dulces ſer-
mones & benedictiones ſedu-
cunt corda innocentium.

¶ Hæretici obſtinati aut relap-
ſi, iuſte per mortem è medio tol-
luntur.

¶ Si ſurrexerit in medio tui **Deut. 17**
prophetes, aut qui ſomnium
ſe vidiffe dicat, & prædixerit ſi-
gnū atq; portentum & euenerit

DE HAERETICIS.

quod locutus est, & dixerit tibi, camus & sequamur deos alios nos quos ignoramus, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos dominus deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est vt vos auerteret à domino deo vestro.

Deu. 14. ¶ Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo ex decreto iudicis moriatur, & auferes malum de Israel. Hæc legis ratio adhuc militat, vt auferamus malum de medio ecclesiæ.

Deu. 18. ¶ Propheta qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepisti illi vt diceret, aut ex nomine alieno

COMBURENDIS. 162.

alienorum deorū, interficietur.

¶ Educ blasphemum extra castra, & lapidet eum omnis populus. Cur non & hæreticum. Leui. 24

¶ Helias propheta domini, interfecit prophetas Baal. 3. reg. 1

¶ Lupus bene arceri debet, sed si aliter nō potest consuli salutis gregis, lupus etiam interimendus est, hæretici autem sunt lupi, dicente Christo, Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intus vero sunt lupi rapaces. Mat. 7

¶ Et Paulus, Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcetes gregi. Iuste igitur è medio tolluntur per mortem. Actu. 20

¶ Iesus cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de tēplo, oues quoq; & boues, & nummulariorum æs effudit, et mēsas subuertit. Si hoc nūmularijs quid tūc hæreticis faceret?

f

DE HAERETICIS

1. Tim. 2. ¶ Doctrina hæreticorum noxia vicinis, quia sermo illorum velut cancer serpit.

Actu. 5. ¶ Saphira & Ananias à principio nascentis ecclesiæ, propter pusillum pecuniæ, à Petro morte mulctati sunt, quanto magis hæretici animas defraudantes à successore Petri morte mulctentur.

¶ Augustinus de pœna hæreticorum. Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Aliquando libri mathematicorum & hæreticorum fuerunt combusti, sicut Augustinus super Ioannem dicit, factum suo tempore. Combussit Gelasius papa anno domini. 496. Et tempore apostolorum comburebantur libri curiosi, quanto magis hæretici.

Actu. 19. Inquit enim Lucas, Multi ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt eos coram omnibus, &

COMBURENDIS. 165.

computatis præcijs illorū inuen-
nerunt pecuniam denariorum
quinquaginta milliū. Aliquan-
do vbi nulla potestas Christianis
erat animaduertēdi in corpo-
ra hæreticorū, poena erat excō-
municatio, vt supra ex Paulo.

Ad Bōi.

Et Cyprianus monet cū hæreti-
cis non loquendum. Idem re-
fert singulos hæreticos decem li-
bris auri mulctari. Gelasius pas-
pa exilio damnauit hæreticos.

¶ Hieronymus docet rescan-
das esse putridas carnes. Ita in-
quiens Rescandæ sunt putridæ
carnes, & scabiosa ouis à caulis
repellenda, ne tota domus, mas-
sa, & corpus & pecora ardeant,
corrumpantur, putrescant, inte-
reant, & infrà quæ est ista mise-
ricordia, vni parcere, & omnes
in discrimen adducere.

¶ Arrius in Alexādrīa vna scin-
tilla fuit, sed quoniam non sta-
tim oppressus est, totum orbem

¶ DE HAERETICIS

eius flamma populata est.

¶ Et Beatus Ambrosius. Hæresis velut quædam hydra fabularum vulneribus suis creuit, & dum sæpe reciditur pullulauit, igni debite, incendioq; peritura.

¶ Augustinus li. 2. contra epistol. Gaudētij, de hæret. inquit. Hoc hominum genus per imperatoriam curam corrigi debet.

¶ Et super Ioan. ad longum docet imperatores & principes catholicos bene facere, quod vrantur gladio contra hæreticos, debent enim hæretici affligi & eijci à principibus, sicut Agar fuit afflicta à Sara quando Ismael ludit cum Isaac.

Gen. 21

Gal. 4

2. cor. 10

Gal. 5

¶ In promptu habentes vlcisci omnem in obedientiam.

¶ Utinam abscindantur, qui vos conturbant.

¶ Ecce quam feruide optat eos abscindi, quod si principes tunc fuissent Christiani, sine dubio

COMBURENDIS. § 164.

obedissent desyderio Pauli.

Augustinus inquit. Nullus ^{Sup Ioā} nostrum vult aliquem hæreticum perire, sed aliter nõ meruit habere pacem domus Dauid, nisi Absolon filius eius in bello esset extinctus, sic ecclesia, si aliorum ^{2. Re. 18} quorum perditione ceteros colligit, dolorem materni sanat cordis, tantorum liberatione populorum. ^{Eusebio}

Constantinus imp. Arrium c. de hereticis cum adhærentibus, damnauit in exilium, quia nolebat adhærere concilio Nicæno. l. manic.

Theodosius imperator ^{L. Aarr.} peruenit hæreticos Manichæos omnium bonorum possessione, & omni successione priuauit, admisit desuper inquisitionem fieri post mortem. Idem decreuit cum Valentiniano, ne Manichæi in solo ^{l. quicquid} Romano cõueniendi morandiq; ^{par. vlt.} habeant facultatē, decreuit quoque eos ultimo supplicio tradēdos.

DE HAERETICIS

Idem statuit libros hæreticorum diligenti studio inquiri, ac publice comburi. Valentinianus, & Martianus omnes damnauerunt hæreticos, & perpetua deportatione damnauerunt, tenentes libros contra calcedonense concilium. Ultimo supplicio coerceri mandarunt illicita docentes, & denuo libros mandant comburi.

I. euit. 4 ¶ Educ blasphemum extra castra: & lapidet eum omnis populus. Cur non & hæreticum?

Heb. 6 ¶ Terra proferens spinas ac tribulos reprobata est & maledicta proxima, cuius consumatio in combustionem. Huiusmodi terra est hæreticus: quæ hæretici sint spinæ. Mat. 7. attendite à falsis pphe.

2. R. c. 23 ¶ Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi, quæ non tolluntur manibus: et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque

COMBURENDIS *li 64.*

succensæ cōburentur vsq; ad nihilum. Sed qui magis præuariis cantur quam hæretici?

¶ Falsarij pecuniæ aut aliij male factores per sæculares principes iuste morti traduntur, cur nõ hæretici falsarij sacræ scripturæ?

Obijciunt hæretici.

1. Apostoli nunquam petierunt à principibus terræ, vt vim inferrent hæreticis.

2. Euangelium & Paulus nihil huiusmodi docent.

3. Disputandum est cum hæreticis, & gladio spiritus vincendi sunt, quod est verbum dei.

4. Dominus mandauit seruis suis, vt zizaniam permitterent crescere vsque ad messem, quæ est finis sæculi. Per zizaniam autem significantur hæretici. Oportet hærefes esse vt ij 1. cor. 11 qui probati sunt manifesti fiant. Ergo &c.

DE HAERETICIS

¶ Diluuntur per Catholicos.

De prio. ¶ Hanc obiectionem mouerūt
Donatistæ contra Catholicos,

Aug. vt testatur Augustinus super
& respōdet. Quis tūc in Christū
crediderat Imperator, quod er
go non fuit petitum ab aposto
lis, non fuit quia hæretici non
mererentur, sed quia gladius gē
tilium principum & imperato
rum nondum seruebat euange
lio, at mox Constantinum bas
pizatum implorabant Catho
lici contra hæreticos. Nam si im
peratores puniunt furta, homici
dia, rapinas, adulteria, periuria,
cur non punirent hæreses & fas
crilegia:

De secū. ¶ Decuit fidem euangelij, sicut
nascendo non inniti humanę sa
pientiæ, ita nec humanæ potens
tiæ, vsq; quo diademata regum
se inclinarēt saluatori: attamen

COMBURENDIS. § 166.

Paulus desiderabat abscidi eos,
qui conturbabant fideles.

¶ **D**ivi Petri autoritate doce- **De tert.**
mur, esse parati reddere rationē **1. Pct. 3**
omni poscenti, de ea quæ in nos
bis est fide, tamen Paulus satis
indicat post alteram correptionem **Titū. 3**
deuitandum hæreticū, non
cum eo disputandū, & assignat
claram rationē huius, quia sub-
uersus sit. Huius rei peritus Ter-
tullianus latissime ostendit, non
disputandū cum hæreticis, quia
potius sit stādum fidei antiquo-
rum, quam disputādum de scri-
pturis. Et pluribus hanc rem
agit, omnino depingens Luthe-
rum, quomodo tractet sacras
litteras.

Appendix Tilmanni.

¶ **H**æreticos eradicare per mor- **De quar-**
tem non est contra mandatum **to.**
domini, quod est in eo casu in-
telligendū, quādo non possunt
extirpari zizania sine extirpas

f s

¶ **DE HAERÉTICIS**
tione tritici, vnde addidit. Ne
forte colligētes zizaniā, eradice
tis simul cum eis et triticum. Cū
metus igitur iste non subest, id
est, quando ita crimen cuiuscun
que notum est, & omnibus exes
crabile apparet, vt vel nullos
prorsus, vel non tales habeant
defensores per quos possit schis
ma cōtingere, nō dormiat seueri
tas disciplinę. Hęc Augustinus
contra epistolam Parmeniani.

De quit.
Mat. 18.

¶ Oportet hæreses esse quem
admodum & scandala necesse
est euenire, sicut ergo væ homi
ni per quem scandala eueniunt,
ita & væ illi per quem hæreses
diffeminātur: Oportet igitur v
traq; esse, non quidem absoluta,
sed solum conditionata necessis
tate, qua necesse est, à Deo præ
scita vel prædestinata euenire,
si coniunctim accipiantur.
Vel secundo oportet hæc esse
se necessitate finis, quatenus

COMBVRENDIS. 167.

utilia sunt ad hoc, ut ij qui probati sunt manifesti fiant ut apostolus subiungit, hoc est, ut fidelium constantia in fide ecclesie comprobetur, & doctores pigritiam excutiant diuinas scripturas sollicitius intuentes, ut Augustinus dicit: Hoc autem est per accidens præter, imo contra hæreticorum intentionem, qui fidem corrumpere, scripturas deprauare, innocentium corda seducere, totis animi viribus adnituntur. Magis præ inde respiciendum est ad id quod est per se de eorum intentione, ut excludantur, quam ad hoc, quod est præter & contra eorum intentionem, ut sustineantur. Vel tertio necesse est ea euenire secundum hominum (qui sibi à peccatis & hæresibus non cauent) conditionem. Sicut exempli gratia, si medicus aliquis videns aliquos indebita

1. cor. 11.

¶ CVM HAERETICIS

dieta vtentes dicat, necesse est tales infirmari, quod intelligendū est sub hac conditione, si dietam non mutant. Similiter quoque necesse est scādala euenire, oportetq; hærefes esse quando homines conuersationem malam nō mutant, neq; prauorum quando à peruersis hæreticorum dogmatibus non declinant, quando principes & communitatū rectores hæreticis nedum liberum permittunt, imo ad hoc annuis eos conducunt stipendijs, vt hærefes suas in populo diuulgent, imposito catholicis prædicatoribus silentio, vt ne mutire quidem ipsis contra eosdem liceat. Quis igitur miretur hærefes esse oportere, hæc vbi ita sese habent:

¶ NON DISPVTAND.
cum hæreticis. XXVIII.

NON DISPVTANDsi 6s.

Quamuis de Luthero, & Lutheranis nō sit dubium, quin sint hæretici damnati, & pro talibus habendi, quia ipsi reuocant hæreses sepe damnatas, Arrij, Manichæi, Iouiniani, Arrij, Vigilanti, Euticeti, Felicis, Albigeniū, Vaudensium, Ioannis Vuicleff, Ioānis Hufs, & aliorum hæreticorum, ideo contra eos non est disputandum.

Nam Gelasius papa inquit. ca. maio res. 24.
Maiores nostri diuina inspiratiōe cernentes necessario præcaq. 1.
uerunt, vt quod contra vnamquamq; hæresim, coacta semel synodus, pro fide, communionē & veritate catholica atq; apostolica promulgasset, non sine ret nouis post hac retractationibus mutilari, ne prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta pulsandi, & ea quæ sequuntur.

¶ CVM HAERETICIS

L. nemo ¶ Idem voluit Martianus Imp
C. de sū^o pe. In iuriam facit iudicio reuerē
ma trin. dissimē synodi, si quis semel ius
& fide dicata ac recte disposita, reuolue
catholi. re & publice disputare cōtēderit

¶ Vnde in septima actione Cal
cedonensis concilij, Martianus
inter cætera dixit (vt habes dis
tinctiōe nonagesima sexta ca.
nos) Nos ad fidem confirman
dam, non ad potentiam osten
dendam, ad exemplum religio
sissimi principis, augustissimiq;
Rhomani Imperatoris Con
stantini, synodo interesse volui
mus, vt veritate inuenta, non
vltra multitudo doctrinis pra
uis attractata discordet.

¶ Præterea hæretici non quæ
runt disputationem, nisi multis
malitijs inuolutā. Nam pleriq;
eorū adeo pertinaces sunt, vt li
bere promittāt se articulos vsq;
ad mortem defensuros, quare h
quet eos esse incorrigibiles ob

NON DISPUTANDI 169.

stinatos, & pertinaces, & qui nō sint docibiles dei, sed innitantur propriæ prudentiæ, & ponant obstaculum spiritui sancto.

¶ Iterum patet de Lutheranis hæreticis, quod fraudulenter obtendunt disputationem, nam quærunt disputare non coram doctis & literatis ac in theologia exercitatis, sed coram indoctis, vulgaribus laicis, quorum capacitas se nullo modo extendit ad iudicanda huiusmodi mysteria fidei.

¶ Nam quomodo hæretici venirent ad disputationem coram doctis, cum sciant theologos studiorum generalium Galliæ, Hispaniæ & Angliæ cōtra eos conclusisse, & studia, generalia Germaniæ, quæ fuerunt famata in theologia, ante ortum huius hæresis, similiter damnasse Lutherum.

¶ Addatur his, qd' in disputādo.

¶ CVM HAERETICIS

finē intendunt peruersum, scilicet quod ad se trahant laicos aliquin clericis oppido infestos, ut illos in odium cleri amplius accendant.

¶ Præterea articuli Lutherani sunt huiusmodi, ut si in disputationem proponantur coram laicis, iam mysteria fidei nostræ, authoritas ecclesiæ, & conciliorum ludibrio exponantur. Nam quod scandalum oritur non modo apud simplices fideles, sed apud Iudæos & infideles, si audierint ea in fide nostra in dubium vocari, quæ à sanctis patribus & concilijs ante 1000. annos. 1200. ante 1300. fuerunt constituta & decreta, & ab ipso apostolorum tempore obseruata, quis vel micam habens fidei, vel prudentiæ, ista poterit iudicare disputanda, coram frigidis & male sentientibus laicis? Et quia dum constat de eorum conuersione & pertinacia

NON DISPUTANDUM 170.

nacia (nolunt enim admittere alium iudicem quam scripturā, quam volunt interpretari secū- dum propria capita) clare apo- stolus Paulus interdixit disputa- randum cum his. Noli verbis 2. Tim. 2 contendere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audien- tium. Stultas & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia Ibidem. generant lites. Stultas autē quæ- Titum. 3 stiones & contentiones, pugnas legis deuita, sunt enim inutiles & vanæ.

¶ Perdix fouit, quæ non peperit, Hierc. 17 fecit diuitias, & non in iudi- cio. Augu. lib. 13. contra faustū ca. 12. pulchre applicat. Perdix nimis contentiosum est animal. Ita & hæretici sunt contentiosi. Non enim disputare amant, sed quoquo modo superare impu- dentissima peruicacia, vt cōgres- gent, quæ non pepererūt. Nam Christianos quos maxie Chris-

SCVM HAERETICIS

sti nomine seducunt, iam per ipsius euangelium natos inueniunt, hos colligunt ad eorum insaniam. Ideo pro prouerbio usurpat Augusti. contra haereticos, perdix congregat quae non perit. Quo fit ut si non idoneus iudex detur, nunquam sit finis disputandi, idoneum autem iudicem non recipit haereticus, quia proprium est haereticorum, ait Augusti, contra Faustum, fugere disputationem. Nam semper reperiuntur temerarii, pertinaces & proterui, qui nullam satisfactionem solutionis recipiunt. Sicut Moyse resistenterunt Iamnes & Mambres. Ita haeretici resistunt veritati, homines corrupti, mente reprobi circa fidem, sed ultra non proficient.

¶ Chrysoft. In homilia domini cę 18. Audi homo fidelis, qui contra haereticum libenter contendis:

Lib. 22

2. Tim. 5

NON DISPVTANDſi 71.

Si phariſei placati ſunt: & tu cer-
tando cōtra hæreticū potes eū
placare, ſi eum viceris. Si autem
Phariſæi, victi quidem ſunt pla-
cati autē non ſunt, quomodo tu
poteris eos placare cū viceris?
Nunquid Chriſto fortior es?
vt quos ille non placauit, tu pla-
ces? Orige. homilia Matth. 22.
proprium eſt Saduceorū & om-
nium qui mendaciſunt doctos-
res, obmutſcere quidē, non autē
tacere: nā etſi obmutſcunt quā-
tum ad rem, non tamen tacent.

Catholici ergo debent vitare
diſputationem cum huiuſmo-
di, quia honor eſt, ait ſapiens, Prou. 20
homini, qui ſeparat ſe à conten-
tionibus, niſi vbi idonei daren-
tur iudices, tunc enim, vt ma-
niſteſtaretur gloria dei, tueretur
veritas catholica, & hæretici
perſidi confunderentur, eſſet
omnino diſputandum, ſicut
Stephanus diſputauit Actu. 6.

¶ CVM HAERETICIS :

Paulus disputavit Act. 17. & 20.
Et vbi disputationis sententiã
suscipere & pati volũt heretici,
tot adhuc sunt catholici viri,
quorum vnusquisq; gladium
habet accinctum super femur
suum, qui adoriantur hereticos,
1. Re. 17 sicut David Goliath, in nomine
domini exercituum, dei agmĩs
3. Esdr. 3 num Israel. Et veritas sub iusto
iudice vincet.

¶ Auctarij præfatio.

¶ Quoniam noui morbi, occasi-
onem dant nouæ quærendæ
medicinæ, ea propter cum alios
locos ædidissemus communes
contra Lutheranos, verissimũ
comperimus, viam & ianuam
per Lutherum apertam omni-
bus quid libet audendi. Sustulit
enim Luther (quantum in ipso
fuit) sacrorum conciliorum au-
thoritatem, Romanorum pon-
tificum iudicium, sanctorum &

NON DISPVTAND 72.

deo amabilium patrum respon
sa, ac studiorum generalium eō
demnationes. Vt iam vnicuiq;
phrenetico, vel melancholico,
Saturnino, bis stulto cerebro,
peruium sit omnia insana capi
tis sui phantasmata, sacris myste
rijs immiscere. O deus O tem
pora. Cogimur ergo illorū im
pietate, quāuis inuitissimi, hos
adiungere locos.

SVB EVCHARISTIA esse uerū corpus Christi.

Cap. XXIX.

COenantibus autem eis, ac Mat. 26.
cepit Iesus panem, & be
nedixit, ac fregit, deditq;
discipulis suis, & ait. Accipite &
comedite, hoc est corpus meū:
& accipiens calicē gratias egit,
& dedit illis dicēs. Bibite ex hoc
omnes, hic enim sanguis meus

¶ SVB EVCHARISTIA

noui testamēti, qui p̄ multis effundetur in remissionem peccatorum. Significantissime Christus dixit, hoc est corpus meum & hic est sanguis meus, quid ergo clarissimis verbis & Christo repugnat?

Mar. 14. ¶ Manducantibus illis accepit Iesus panem & benedicens fregit, et dedit eis, et ait, sumite, hoc est corpus meum: & accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis, hic est sanguis meus novi testamenti, q̄ pro multis effundetur.

Luc. 22. ¶ Et accepto pane gratias egit & fregit & dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnavit dicens. Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ecce quanta concordia euangelistæ

DESSE CORPVS CHRISTI 73

indicent, corpus & sanguinem Christi tradita discipulis.

¶ Panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita, Christus dicit, panem quem daturus sit esse carnem, hæretici negant. Ioan. 6. 1. cor. 11.

¶ Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias agēs fregit & dixit. Accipite & māducate, hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicem postq̄ cœnauit dicens, hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Ecce quō Paulus expresse dicit, oblatū discipulis fuisse corpus & sanguinē Christi.

¶ Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nōne participatio corporis dñi est? qm̄ 1. cor. 10

¶ SVB EVCHARISTIA

vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & vno calice participamus. Hic clare Paulus ostēdit in quaslibet particula panis consecrati, participari corpus Christi, lapis deus est qui hæc alio torquet, quam ad corpus Christi.

1. cor. 11 ¶ Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Clare liquet quod propter præsentiam corporis Christi, peccatum ab indigne sumēte pertinet ad corpus Christi, nemo enim, nisi insanus, negat indigne manducantem eius reum esse quod manducat. Instruit enim hic Paulus Corinthios ne credant esse simplicem cibum in altari, sed corpus Christi, quod qui indigne manducet reus sit eius, ideo signatis
sime

RESSE CORPVS CHR. 174.

sime addidit. Non dijudicans corpus domni, id est, non discernens ab alijs cibis. Hoc omniū ætatum omnes sancti patres in ecclesia tenuerunt, vnde contra tot clarissimos sacræ scripturæ textus desipere, extremæ temeritatis est, & aliorum hæreticorum insaniam transcēdit. Hanc hæresim aliquando docuerat Berēgarius sancti Mauritij Andegauensis ecclesiæ diaconus, sed Romæ coram Nicolao papa & tredecim archiepiscopis & centum episcopis abiurauit, canone ego Berengarius, de conf. dist. 2

¶ Obijciunt hæretici Ca pharnaiteꝝ.

1. Christus inquit, pauperes Mat. 26
semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis, at si esset in eucharistia semper eū haberemus.
2. Spiritus est q̄ viuificat, caro Ioan. 6
h

¶ SVB EVCHARISTIA

non prodest quicquam. Si ergo non prodest, quid tantos perecontenditur esse sub Eucharistia?

3. Augustin. super Psal. 4. Donec finiatur sæculum, sursum est dominus.

4. Aloquin falsificaretur tres articuli fidei, ascendit in coelum, Sedet ad dexteram patris. Inde venturus est: nam si est in coelo, quomodo erit in altari? quia idem corpus in duobus locis esse nequeat.

Andreas Bodenstein Carolostadius, primus resuscitator huius hæresis sepultæ, adducit illa pro errore suo.

1. Si Christi corpus et sanguis esset in sacramento, sequeretur panem pro nobis esse crucifixum.

2. Christus non dixit accipite corpus meum, sed accipite panem.

3. Panis non fit melior per hoc murmur & anhelare sacerdotum, quis enim dedit potesta

DESSE CORPVS CHRISTI 75.

tem hanc sacerdotibus?

4. Alioquin cum in cœna Christus habuerit corpus mortale & iam immortale, iam non verum esset de illo dici, quod pro vobis tradetur.

5. Christus ait. Si quis vobis Mat. 24. dixerit hic est Christus, aut illic, nolite credere, ergo non credamus, si dicunt in ista hostia est Christus, aut in ista hostia.

6. Increpat catholicos quod appellant eucharistiam sacramentum, nam apostoli non sic nominauerunt, deus dat creaturis suis nomina non homines. Paulus autem appellat cœnam domini, panem domini, calicem. & cæt.

7. Cœna dñica sufficienter his verbis est instituta Iesus accepit panem, gratias egit & fregit & dedit discipulis suis & dixit, accipite & māducate, hoc facite in meā cōmemorationē. Et ista I. COR. II.

¶ SVB EVCHARISTIA

verba, hoc est corpus meum, sunt impertinentia, & quasi per parenthesis interiecta.

8. Verba Pauli. 1. Cor. 10. vitare nititur, quia ibi Apostolus Paulus non loquatur de comunione, id est sumptione sacramenti, sed de communione passionis Christi, quæ fiat eiusdem rememoratione.

9. Sic verba 1. Cor. 11. existimat locum habere in indigne commemorantibus.

Ecce hæc reticorū incōstantiam. **Zuing.** & Oecolampadius duo vasa erroris bellantia, Caroloſtadij sententiam amplecti sunt, fundat se Zuinglius in illo Ioan. 6. Caro non prodest quicquam. Tum vt claros euangelij textus eludant, aiunt. Est sumi in actu signato, nō exercito, vt sophistæ in Cathegorijs dicūt. Videntes enim absurdissimam esse Caroloſtadij torsionem, sic euadere nitūtur. Hoc est. i. signis

gnificat, corpus meum, vel hoc est corp9. i. figura corporis mei.

Occolā
padius i
duobus
sermoni
bus, im
pius cū
venerit
in pfun
dum.

Repelluntur illa a Catholicis.

Christum nos semper habi-
turum, fatetur veritas Matthæi
ultimo. Ero vobiscum vsq; ad
consumationem sæculi. Ideo cū
ait, me non semper habebitis, ac
cipiendum est secundum presen-
tiam corpoream humanæ con-
uersationis, neq; enim iam vngi-
tur, lauatur, tergitur &c.

Profecto si caro non prodes-
sit catholicis, ne panis proderit
hæreticis. Porro nec hæreticus
dicturus est, carnem Christi nō
profuisse in cruce. Adde quod
non sequitur, non prodest, ergo
non est in sacramento, nisi &
hanc admittas illationem, ergo
non est in cœlo. At si accutius
inspiciamus, hæretici sensum
Christi non assequuntur. Non
loquitur Christus de carne sua

Descd'o

h s

SVB EVCHARISTIA

non enim ait, caro mea nō prodest quicq̄, hāc sniam habebant Iudæi, qui abierunt retro, existimantes carnem Christi visibiliter, sub specie carnis dentibus direptam dilaniari.

De ter. ¶ Fatemur sursum esse dñm in coelo, sedentem ad dexteram patris, in forma visibili & quantitatiua, qui tamē sub specie panis latet inuisibilis sacramentaliter.

De quarto. ¶ Veritas Eucharistiæ non pugnat cum articulis fidei: Nam quia apud deum non est impossibile omne verbum, poterit facere vnum corpus esse in pluribus locis, cum natura possit vnam essentiam animæ in pluribus mēbris facere, in manibus, pedibus, Aug. Itē Christus ē in coelo, & tamen apparuit Paulo Act. 9. 22. & 1. Cor. 15.

De primo. ¶ Quæ Caroloostadius ex Saxonia relegatus, odio Luht. effudit, oia sunt tā ipia & obtusa vt

ESSE CORPVS CHRISTI 77.

respōtionē nō mereāt, dicamus

¶ Forte Luther haberet cō (tñ. cedere, panē esse crucifixum per communicationem idiomatū, at quia catholici lōge absumus ab illa hæreſi, quod panis maneat in Eucharistia, ideo illatiq. Caroloſtadij non admittitur.

¶ Non est verū quod assumit De ſecū.

Caroloſtadius, non enim inquit accipite panem, ſed pane porrecto ait, accipite & comedite, hoc eſt corpus meū. Quid autē intereſt dicere, accipite corpus meū, & porrecta manu diſcere. Accipite hoc ē corpus meū.

¶ Nemo dicit quod p̄ ſufflare, De ſect.

aut anhelare, ſeu murmurare, panis fiat melior, ſed quando ſacerdos ſecundum institutionem Chriſti, dicit verba conſecratoria, quibus deus ſua virtute diuina omnipotenti aſſiſtit, & ſubſtantiam panis in corpus ſuum conuertit & vinum in ſanguis.

¶ SVB EVCHARISTIA

nem. Hanc autem potestatem à Christo acceperunt apostoli, eo dicente, hoc facite in meam commemorationem. Ideo Paulus ait. Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, &c.

De quar-
to. **Rom. 6** ¶ Etsi corpus Christi iam sit im-
passibile, necq; sacerdos dicit illud esse tradendum, qui nouit quod Christus ultra non moritur, sed renarrat Christum talia dixisse in cœna, quod est verū, tunc enim (non modo) corpus Christi tradendum erat, & sanguis fundendus.

De quit ¶ Quod Christus dixit de regno suo fidei, hæreticus accipit de corpore Christi, præuidit saluator futurum, vt Hussitæ dicerent Christum stare pro eis. Lutherani his aduersi, asserunt Christū pro eis esse, Carolo statinos excludentes. Zuingliani de Christo se iactitant. Rebaptizatores soli Christum sibi vendis

TESSE CORPVS CHR. 178.

cant, ab his hæreticis monuit nos dominus.

Vana est Caroloftadij iactã De sext.
tia, nam cum constat de re fru-
stra certatur de nomine, nec de-
us creaturis nomina dedit, sed
Adam, necq; sacramentum est Gene. 2
falsum signum, vt ille iudaizãs
nebulo ecclesiam irridet, q; sit se-
kerment, nã ab apostolis ad nos
vsq; deuenisse sacramentorum
appellationem ex Dyonifio li-
quet, qui libro de ecclesiastica
hierarchia appellat eucharistiã
synaxin, & iuxta inclytum præ-
ceptorem suum ait, eam esse sa-
cramentorum consummatio-
nem, sacrosancta & augustissis-
ma illius dicit mysteria & diuis-
na munera, & in communi dis-
cit sacramenta.

Quod ipse dicit negamus, nã De sept.
hoc est corpus meum in medio
connectitur cõiunctissime alijs
verbis, & puerile ẽ accipere ex-
h 5

¶ SVB EVCHARISTIA

trema ad cœnam, & media propria authoritate excludere, pro-
bet ipse hanc dissolutionem ex
scriptura, nam nec stulto satisfac-
ceret, quod inquit punctum præ-
figi orationi & à magna litera
principiari. Hoc, Hui hoc est
theologum præstare, ex magnis
literis & punctis certare, explos-
dantur sophistæ ex theologia,
& assumantur punctistæ cum
illis magnis literis capitalibus.
Puerilia sunt quæ garrit de tut-
to, naturalis consequentia ver-
borum non patitur, nisi quod
demonstrauerit porrectum pas-
nem in manu, ideo significan-
tius additum est hec. Et expens-
de quæ Luther hic dicit contra
Carolo stadium, expugnât Lu-
therum in sua torsione istorum
verborum. Tu es Petrus, & su-
per hanc petram ædificabo ec-
clesiam meam.

De octa. ¶ Lacerat Carlstat Paulū, nam

ESSE CORPVS CHRISTI 179.

cum solis intendit allegorijs, literam & spiritum vna amittit, certum est Paulum loqui de cōmuniōe & participatiōe eucharistiæ, non passionis. Porro communicatiō passionis est solum bonorum, participatiō eucharistiæ est communis dignis & indignis, bonis et malis.

Similiter lacerat Paulum, nā De non.
Paulus loquitur de manducantibus indigne, iste torquet ad commemorantes indigne, quā illa sint diuersa, licet vterq; peccat, scz indigne communicans & indigne commemorans.

Zuingl. & Oecolampad. hu De quit.
p̄cipal.
ius erroris consortes videntur Carolostadij expositiōnem ad illa verba, hoc est corpus meum, esse violentam, durum & audacem, atq; plurimum à vero aberrantē, placuit tamen eis impietas, vnde expositiōnem commentisunt nugacissimā, &

¶ SVB EVCHARISTIA

plusquam sophisticam. Est accipitur pro significat. Ita addescet novos euangelicos puram literam scripturæ sequi, id est lacere. Vnde etiam à Luthero & Bugenhagio irridentur. Et eorum impietatem sic funditus destruas.

1. Primo insanit Hausschein dum ait, hoc est corpus meum, id est forma corporis mei, quia & sibi & catholicis contradicit, omnium enim sententia ibi est forma panis, etiamsi apud catholicos credatur esse corpus Christi, tamen sub forma panis visibili. Vide Augusti. de sententia Prosperi.

Zuingl. 2. Secundo depræhenditur inscitia Zuinglij & Oecolampadij, dum in locutione metaphorica existimant, est, valere significat. Vnde in hanc impietatem ex ignorantia dialecticæ venerunt, vnde postea in symbolica

ESSE CORPVS CHR. 180.

errant theologia, & vt videant non progredi eorum doctrinam intueantur illud tritum Lupus est in fabula, an est hic exponant Bardi illi pro significat. Item in illis symbolis Iohannes decimo immittant suum significat. Mercenarius, cuius non sunt oues proprie, videt lupum. Ego sum pastor bonus, id est, ego significo bonum pastorem, & cognosco oues meas.

O stupidi, insensati & indoctissimi hæretici.

3. Tertio sophismata Oecolamp. torquentis sententias patrum, maxime Augustini facile vitabimus, si aduertemus eucharistiam signum dici.

¶ Primo, ratione specierum sensibilium panis & vini.

¶ Secundo, quia etiam corpus Christi verum, est signum corporis Christi mystici.

¶ Tertio, quia eucharistia sumit

¶ SVB EVCHARISTIA

pta est signum gratiæ, sumentis collatæ.

¶ Et quarto, cum corpus Christi sit ibi non modo circumscrip-
ptiue, sed suus modus essendi
insit spiritalior, etiam signi aut
formæ nomine designatur, licet
nihilominus adhuc vere ibi sit
corpus Christi.

¶ Quarto quia tres euangelistæ
& Paulus nullam indicant meta-
phoram, sed idem tice enuntis-
ant, hoc est corpus meum. Et to-
ties repetunt, neque alibi ex scri-
ptura docebunt hic esse meta-
phoram, neque fide docemur hic
esse metaphoram, quare in sensu
suo proprio est accipiendum,
Hoc est corpus meum. Delirat
enim Zuinglius, est alicubi in sa-
cris literis accipi pro significat.
Sed omne delirium superat. Si
alicubi est acciperetur pro signi-
ficat, ergo hic accipitur, sed dece-
ptus fuit ex ignorantia logicæ.

DESSE CORPVS CHRISTI.

Cum enim Christus dicit se vitem Est non ponitur pro significat, nam obtusitas eius agnosceretur, ponendo in textu.

Ego sum vitis vera, id est significo vitem veram, hoc secundum Zuinglium, cum tamen Christus non significet vitem, sed significetur per vitem.

¶ Porro quinto clarissimo textui euangelico accedit consensus totius ecclesiæ catholicæ, & potentissima miracula in hoc venerabilissimo sacramento diuinitus mōstrata, pereant igitur hæreticorum nugacia sophismata, deliræ impietates, indotissimæ torsiones, ac violentæ sacræ scripturæ expositiones.

Cum vnus Lucas omnia eorū somnia excludat, cum narret Christum dixisse. Hic calix novum testamentum in sanguine meo. Amant enim hæretici græca, in quibus nō legitur est.

DE EVCHARISTIA

Et tamen idem calix noui testamentum dicitur, non certe in vino, sed in meo sanguine, non enim est testamentum sine sanguine. Vide Paulum ad Hæbræos nono.

Psal. 108 Attende quomodo hæretici moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Oecolampadius anno M. D. 24. mensè Iulio indignabatur sanguinem Christi denegatum fidelibus in synaxi: & anno nõs dum euoluto ipse cum compli- cibus hæreticis denegat fidelibus, & corpus et sanguinẽ Christi. Similiter Zuinglius. Carolo stadium postq̃ tantum incendium de sacramento sufflauit, iam palinodiam cecinit, non proposuisse se ista vt credẽda, neq; ista fore asserta ex spiritu, aut sacris literis, sed certius indaganda ex proprio capite ab eo esse pposita.

Eccl. 27 Vide quõ stultus vt lina mutat.

De bap

DE BAPTISMO 182.

puerorum.

XXX.

HOc est pactū meū quod obseruabitis inter me & Gen. 17.
vos &c. Infans octo die-
rum circūcidetur in vobis &c.
Masculus cuius præputij caro
circumcisa non fuerit, delebitur
anima illa de populo suo, quia
pactum meum irritū fecit. Mos
hoc videtur baptismus in ec-
clesia, quod circumcisio in syna-
goga. Sicut enim per circumcis-
sionem paruuli Iudæorum in-
cluduntur cum pacto diuino, sic
& paruuli Christianorum non
sunt excludēdi à pacto dei, quare
pueri sunt baptizandi, contra
rebaptizatores, & puer non ba-
ptizatus damnatur lege com-
muni, contra Zuinglium, qui
dum vnam hæresim rebaptiza

i

IN DE BAPTISMO

torum vellet destruere, alias decem docet deteriores, contra expressas scripturas.

Mar. 10 ¶ Sinite paruulos venire ad me & ne prohibueritis eos, talium est enim regnum dei &c. & complexans eos & imponens manus super illos, benedicebat eos: male faciunt ergo rebaptizatores, prohibentes pueros per baptismum venire ad Christum.

Mat. vi. ¶ Baptizate omnes gentes, ergo etiam paruulos.

1. cor. 10 ¶ Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes baptizati sunt in mari & nube, Certum, autem est, quod etiam paruuli fuerunt sub nube, & ita figuraliter baptizati.

¶ Baptismus non est reiterabilis sine sacrilegio, vnde Paulus. Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum coeleste &c. & pro lapsi sunt, rursus renouari ad

IN PVERORVM *185.*

poenitentiam. Non negat reiterationem poenitentiae ut Nouatianus, sed renouationis. i. baptismi.

¶ Accedit usus & authoritas totius ecclesiae ab ipso apostolorum tempore, cui merito omnes filij deuoti debent parere.

¶ Dionysius de ecclesiastica hierarchia, cum dixisset pueros qui nec dum possent intelligere diuina, sacri baptismatis fieri participes, subdit. Istud cum proximis ducibus nostris (ita solet appellare apostolos) in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblato paruuli, parentes puerum vni ex fidelibus tradant praclaro diuinarum rerum magistro, in hunc praesul spondentem puerum iuxta sanctam educatam vitam requirit, vt abrenunciationem profiteatur, fidemque fateatur. Ecce pueros baptizatos ab apostolis

Dio. c. 7

DE BAPTISMO

sub sponſione patrinorum.

Cypria. ¶ Cyprianus & totum concilium Afrfricanum ad Fidū, qui opinabatur pueros intra ſecundum & tertium diem conſtitutos, non debere baptizari. Reſpondet Cyprianus. Longe alius uel in concilio noſtro omnibus uisum eſt, in hoc enim quod tu putabas ſaciendum, nemo conſenſit, ſed vniuerſi iudicauimus nulli hominum nato miſericordiam dei & gratiā denegādam.

¶ Origenes ſuper epiſtola ad Romanos.

Augu. ¶ Auguſt. ſuper Gen. lib. 10. c. 25. Conſuetudo matris eccleſiæ in baptizandis paruulis nequaquam ſpernenda eſt, neq; vllō modo ſuperflua deputanda, nec omnino credenda, niſi apoſtolica eſſe traditio. Egit hanc cauſam duob; libris ad Marcellinū, ſub titulo, de peccatorum meritis & remiſſione, hos libros vidit Hic

¶ PVERORVM. ¶ 184.

onymus, & laudauit.

¶ Hieronymus libro tertio aduersus Pelagianos affirmat paruulos baptizari, vt eis peccata in baptismo dimittantur.

¶ Primus parabaptista fuit Agrippinus Chartagineñ.

¶ Concilium Mileuitanum cō. Tres hætra Pelagianos hæreticos cano- retici a-
ne. 77. Item placuit, vt quicun- nathēati 2
q; paruulos recentes ab vteris zantur.
matrum baptizādos negat, aut
dicit in remissionem quidē pec-
catorum eos baptizari, sed nihil
ex Adam trahere originalis pec-
cati, quod lauachro regeneratio-
nis expiatur, vnde fit cōsequēs,
vt in eis forma baptismatis in
remissionem peccatorum non
vera, sed falsa intelligatur, ana-
thema sit: hic à sacro cōcilio ana-
themate pcutitur Baldasar Hieb-
mair cum suis rebaptizatoris-
bus, negantes baptismum par-
uulorum.

DE BAPTISMO

2. Ipse Zuinglius, qui negat peccatum originale in pueris.

Ideo non deletur in baptismo, unde volens hæresim de pueris non baptizandis destruere, decem alias affert hæreses, quarum & illa vna est, pueros catholicorum &c. non baptizatos saluati,

addit Augustinum vbi supra capite 33. similiter Hieronymum.

5. Tertio quidam nouellus hæreticus Eberhardus Vuedense Canonicus regularis, apostata Halberstataen: qui concedit quidem peccatum originale, tamen ait incertum an puer baptizatus moriens saluetur, quia nescimus an recipiat fidem, & sic, si non recipiat fidem remanet filius iræ damnationis. Ecce in quot capita scinduntur hæretici, contra

1. Cor. 2 apostolum. Non id ipsum dicentes omnes. Ratio id euincit in fide fundata, habent enim pec

¶ P V E R O R V M. ¶ 185.

catum originale aliena præuasi-
ricatione contractum, cur ergo
pater misericordiarum domi-
nus non instituisset eis remedi-
um, vt & aliena voluntate coo-
perante sanarentur. Quod autē
peccatum contrahant pueri, li-
quet ex Augustino & Hierony-
mo, vbi supra contra hæresim
Pelagianorum, & probatur, Ec Psal. 50
ce enim in iniquitatibus conce-
ptus sum, & in peccatis conce-
pit me mater mea. Erāmus na Ephe. 2.
tura filij iræ sicut & cæteri. Om Roma. 3
nes enim peccauerunt & egent
gloria dei. Sicut per vnum ho- Rom. 5.
mine in peccatum in hunc mun-
dum intrauit, & per peccatum
mors, & ita in omnes homines
mors pertransiit, in quo omnes
peccauerunt, hic apostolus dicit
in quo omnes peccauerunt, &
Pelagiani & Zuinglius audent
dicere, paruulos non peccasse.

¶ In quinta synodo Cōstātino

DE . BAPTISMO

poli fuerunt damnati Parabapti
stæ Zoara, Syrus monachus,
Seuerus anthiochenus, Pet.an
tiochenus Antymus Trapezun
tius, Petrus Apamarum.

Rom. 5. ¶ Et infra. Si in vnus delicto
mors regnauit per vnum, multis
magis abundantiam gratiæ
& donationis & iusticiæ accipi
entes in vita regnabunt (etiam
paruuli in Christo regenerati)
per vnum Iesum Christum. Et
infra. Sicut per inobedientiam
vnus hominis peccatores cons
tituti sunt multi &c.

1. Cor. 1. ¶ Gratias ago deo meo, quod
neminem vestrum baptizauini
si Crispum & Caium, ne quis
dicat quod in nomine meo bap
tizati sitis. Baptizauit autem &
Stephanę domum. Si totam do
mum baptizauit, ergo & paruu
los huius domus.

1. cor. 15. ¶ Sicut in Adam omnes mori
untur (etiam paruuli) ita & in
Christo

¶ PVERORVM. § 186.

Christo omnes viuificabuntur, etiam paruuli. Hoc autem non nisi per baptismum, per quem Christo incorporantur. Rom. 6

¶ Contra rebaptizatores, pro baptismo puerorum Oecolampadius argutatur.

1. Rebaptizatores contemnunt vsum Christianæ communitatis.

2. Inductiua est illa sententia sectarū schismatū & seditionū.

3. Quis ita docuit hactenus, aut quis consuetudinem hanc obseruauit?

4. Quando tamen inceptum est in ecclesia pueros baptizari, si aliquādo non baptizabātur?

5. Si pueri non sint baptizandi, hoc probent prohibitum ex scripturis.

6. A tempore Apostolorum baptismus non fuit prohibitus pueris.

7. Vultis tot centena milia

k

DE BAPTISMO

baptizatorum infantium non acceptare pro Christianis fratribus:

8. Zuinglius inuehitur in eos quod non obtinebunt victoriam, quia etiam ante mille annos hoc attentantes succubuerunt.

9. Indignatur eorum nouitati. Si res progressa esset, inquit, quodlibet caput obliquum (quamprimum aliquid noui & rari in phantasia ueniret) mox sectam adhaerentem excitaret, tot futurae essent sectae, & schismata, ut Christus in multa partiretur. Et infra, quodlibet caput melancholicum, Saturnium, & singulare nititur propriam sectam erigere.

10. Licet baptismus puerorum non sit clarus ex scripturis sacris, sicut & alia multa, tamen quia non sunt contra deum: sed

Antithesis.

cum deo, ideo suscipienda.
Hæc recensuimus, ut intellis

APVERORVM 187.

gant catholici, quomodo hæretici nequeunt se defendere contra hæreticos, nisi armis ecclesiæ. Nam quod Cyprianum Augustinum & concilium Mileuitanum inducunt, quando Catholici id facerent, clamarent patres patres, Ponamus rem ante oculos.

1. Et Luther & Oecolampadius reijciunt usum ecclesiæ in baptismo, & missa, & omnibus.

2. Et hæresis Lutheri multas iam protulit sectas, et seditiones tam cruentas, quales non sensit antea Germania, Vnde plus quæ centena milia hominum periere.

3. Quis ita docuit, ut lingua Germanica baptizaretis? ut sacerdos Zuingli uxorem duceret? & Oecolampadius votum ac ordinem reijceret apostata?

4. Si aliquando non fuit Quadragesima in Ecclesia, quando ergo incepit? aut si olim non erat confessio ecclesiastica,

DE BAPTISMO

(quam auricularem vocant)
quando inceptus

5. Probant hæretici, Non exorcizandum puerum, non habendos patrimonios. Matrimonium non esse sacramentum, confessionem non faciendam sacerdoti, & mille huiusmodi, quæ prohibent, probent inquam prohibita in scripturis.

6. A tempore apostolorum non fuit prohibitus coelibatus, benedictio cereorum &c.

7. Vultis tot centena milia confitentium, in missa offerentium, eucharistiam adorantium, vota religionis seruantium, non acceptare pro catholicis, angustissima erit via ad Christum.

8. Nec tu obtinebis victoriã contra imagines sanctorum, contra eorum reliquias, contra peccatũ origiale, quia Feliciani, Heluidiani, Pelagiani ante mille annos hoc attentates succubuerunt.

APVERORVM. 188.

9. Indignantur omnes catholici super tot hæresum nouitate, quod quilibet pro suo capite mutat & cōfundit missam, baptismum, communionem, & omnia officia ecclesiæ.

¶ Dolent catholici permitti hæreticis, tot sectarum nouitates, sunt Lutherani, Caroloستانی, Zuingliani, Oecolampadij, Rebaptizatores, Capharnaitæ.

¶ Cur ergo Luther, Billicanus Carlstat, & tu ipse, nihil admittebatis, nisi quod claris scripturis sacris probaretur. Existimãtes validum esse argumentũ in theologia. At non legitur, ergo nõ est, cur iam traditiones hominũ capessitis, quæ vertigo cerebrũ vestrum dementauit? Vbi est Zuinglij argumentum cornustum, tui fratris Baldasaris Fridbergers? Supra titulo. 16.

¶ Obijciunt hæretici.

k 3

DE BAPTISMO

Mar. vi. 1. Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, q̄ crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, ergo soli credentes baptizandi.

Mat. vi. 2. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quę cunq; mandauit vobis.

3. Eunuchus nunciabatur prius
Actu. 8. us euangelium antequam baptizaretur,
Act. 10. similiter Cornelio.

4. Cur duntaxat ter baptizabant in anno antiquitus, si pueri nati mox baptizandi sunt?

5. Nicolaus papa incepit baptizare pueros, sed scriptura baptismum puerorum ignorat.

Respondent catholici.

De prioribus & secū. Christus loquitur de adultis, tam apud Marcum quam Matthæum. Notent tamen Lutherani ex verbis Christi non sus-

¶ PVERORVM. 189.

ficere, credere & baptizari, sed oportere seruare omnia quæ mandauit Christus.

¶ Docentur etiam & credunt Aug. ad paruuli in ecclesia saluatoris per Bonifa. alios, sicut ex alijs quæ in bap^t De cōf. tismo remittuntur peccata tra^s di. 4. ca. xerunt. Idem Mater ecclesia, os Mater. maternum paruulis præbet, vt sacris mysterijs imbuatur, quia nondum possunt corde proprio credere ad iusticiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam nondem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur etiã non poenitentes habeantur cū per eorūdem verba gestantium, diabolo & huc seculo abrenunciare monstrentur. Hæc ille. Cuius assignatur ratio, quia regeneratio spiritualis, est quodammodo similis natiuitati carnali, quantum ad hoc quod sit

Ra. 10

2...

DE BAPTISMO

cut pueri in maternis vteris cōstituti, non per seipfos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur: ita etiam pueri nondum habentes vsum rationis quasi in vtero matris ecclesie constituti, non per seipfos sed per actum ecclesie salutem suscipiunt. Et ita fides aliena, puta ecclesie parentum, & patrum offerentium paruulos ad baptismum sufficit eis ad salutem, sicut fides offerentiū paralyticum, quorum fidem vidētes ait illi, Cōfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ita fides ceterionis obtinuit puero suo salutem. Et fides mulieris Chananeæ impetrauit filie suæ à dæmonio possessæ liberationē &c.

¶ Eunuchus fuit adultus & similiter Cornelius.

¶ Illud fuit pro adultis non pro pueris, & bis tantum fiebat solemnis baptismus adultorum in

Mat. 9

Mat. 8

Mat. 15

De tert.
De quar.
co.

APVERORVM. 190.

Pascha & Penthecoste, Non ter
vt Oecolampadius somniat, ve
lut ex Siritio, Leone, Gelasio &
Gerundinensi concilio liquet.

¶ Non esse Nicolai papæ inuē
tum, ex Hieronymo, Augustis
no & Cypr. liquet, q. 400. aut
600. annis Nicolaū præcesserūt.
Nulla vidi scripta rebaptizato
rum, audio esse plæruncq; homi
nes indoctos, temerarios, & qui
latinam linguam non calleant,
vno dempto Balthasare Hieb
mair Fridbergerio: qui narratur
esse author huius perditæ sectæ,
is dum communionem sedis
apostolicæ haberet, doctoratus
honore fungebatur. Det ei deus
vt possit lumen cernere verum.

Combu
stus est
Viennę
1528.

DE LIBERO AR bitrio. XXXI.

k s

DE LIBERO

Hæreticorum insania.

HAeretici hic resuscitarunt olim extinctam hæresim Manichæi, primo quidē negarunt liberum arbitrium se habere actiue ad bonum opus, quia illud totum & totaliter fieret à deo, dein Luther insanus factus negauit omnino liberū arbitrium, quia omnia de necessitate absoluta eueniunt, quod olim stupidi Stoici, Empedocles, Critolaus, Diodorus, & alij errantes dixerunt.

Gene. 4

Dixit dominus ad Cain. Nō ne si bene egeris, recipies: si autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius: hic deus facit liberū arbitrium dominum. Luther in ignominiam creatoris, facit illud seruum necessitatum.

Deut. 30

Mandatum quod ego præcipio tibi, nō est supra te, sed iuxta te est sermo valde, in corde tuo

ARBITRIO. ¶ 191.

vt facias illū. Conſydera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitā & bonum, & contrario mortem & malum: infrā teſtes inuoco hodie cœlum & terram, quod propoſuerim vobis vitam & bonum, benedictionē, etc. elige ergo vitā, & viuas & ſemē tuū: Electio pertinet ad liberū arbitriū, cōcordat ſapiēs.

¶ Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, adiecit mandata & præcepta. Si volueris mandata conſeruare conſeruabunt te, appoſui tibi aquam & ignē, ad quodcunq; volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur ei, nihil expreſſius dici poterat pro libero arbitrio. Eccle. 15

¶ Et eligent magis mortem, q̄ vitam, omnes qui reſidui fuerint de hac cognatione peſſima. Hier. 5

IN DE LIBERO

- Iob. 5. **¶** Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarum.
- Iosu. vi. **¶** Optio data est Iudæis, an deum sequi velint.
2. Re. 24. **¶** Optio data David eligendi plagam ex tribus.
- Nū. 30. **¶** Optio data est viro in voto uxoris. Modo optio non est sine libero arbitrio.
- Eccle. 31. **¶** Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala & non fecit.
- Esaię. 56. **¶** Fecistis mala, quoniam posuistis.
- Psal. 50. **¶** Voluntarie sacrificabo tibi.
- Sapi. 16. **¶** Substantia tua, dulcedinem tuam quam in filios habes ostēdebat, & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur.
- Mat. 25. **¶** Ait seruus. Domine quinq; talenta tradidisti mihi, ecce alia quinq; lucratus sum. Lucrari non potuit, nisi liberum arbitris

ARBITRIO. 192.

um haberet se actiue , alioquin diceret se decem talenta accepisse. Concordat Paulus.

¶ Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Infrà. Dei .n. sumus adiutores. 1. cor. 15

¶ Abundantius omnibus laboraui, non ego sed gratia dei mecum, simul ergo operantur liberum arbitrium & gratia, vt ait Hieronym. Et Bernardus dicit apostolum fuisse socium operationis. 1. cor. 13

¶ Audiantur prophetae. Anima mea in manibus meis semper. Paratum cor meum deus, paratum cor meum. Si uolueritis, & audieritis me, bona terrae comedetis, quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Psal. 118 & 107. Esai. 1

¶ Redite prauaricatores ad cor. Esa. 46.

¶ Ecce locuta es & fecisti mala, & potuisti. Hier. 3

¶ Projicite à uobis omnes ini. Ezech. 18

¶ DE LIBERO

quitates vestras in quibus prauaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, & quare moriemini domus Israel, quia nolo mortem morientis, dicit dominus deus. Reuertimini & viuite. Et antea dixerat. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis & cæt. in iustitia sua quam operatus est, viuet. Operatur ergo, non solū recipit iustitiam.

Zach. 11. ¶ Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, ait dominus exercituum.

Mat. 23. ¶ Hierusalem^v quoties volui congregare filios tuos, quem^v admodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiti. Deo volente homo non vult per liberum arbitrium.

Mat. 19. ¶ Si vis ad vitā ingredi, serua mādata. Cum multis similibus.

1. cor. 14. ¶ Spiritus prophetarum prophætis subiectus est.

ARBITRIO. 193.

¶ Qui statuit in corde suo firmo, 1. Cor. 7
non habens necessitatem, pote-
statem autem habens suæ vo-
luntatis. Insanus Luther impos-
nit necessitatem: Paulus negat,
cui credemus,

¶ Nusquisq; prout destinavit 2. Cor. 9
in corde suo: non ex tristitia aut
necessitate.

¶ Omnis qui habet spem hanc 1. Ioan. 5
in ipso (deo) sanctificat se, sicut
ille sanctus est, ecce liberum arbi-
trium & eius actiuitatē: & Au-
gustinus ibi videte, quomodo
non abstulit liberum arbitrium.
Infrà, quia agis aliquid volunta-
te, ideo tibi aliqd tributū est, vt Psal. 29
dicas sicut psalmista. Adiutor
meus esto, ne dereliquas me, si di-
cis adiutor meus es, aliqd agis:
nā si nihil agis, quō ille adiuuat?

¶ Simile dicit sanctus Pet. Ani- 1. Pet. 1
mas vestras castificantes in obe-
dientia charitatis, in fraternita-
tis amore, simplici ex corde in-

DE LIBERO

uicem diligite. Si ergo debemus nos sanctificare, animas nostras castificare, id non fiet sine libero arbitrio, neque sine actione liberi arbitrii.

1. Ioan. 3

¶ Et in conspectu eius suadebimus corda nostra: quomodo autem suaderet sine libero arbitrio, aut quæ utilitas suasionis si omnia necessario eueniunt, ut insanit Luther?

Ad philimonē,

¶ Sine consilio tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Luthero bruto, omnia de necessitate fiunt.

Mar. 14.

¶ Semper enim pauperes habetis vobiscum: & cum volueritis, potestis illis benefacere.

¶ Porro si libero caremus arbitrio, & omnia absoluta necessitate eueniunt, nihil relinquitur precibus, consilijs, regiminibus publicis, deliberationibus, nulla debeatur præmia virtutibus. nullæ

læpæ

ARBITRIO. 1394.

læ pœnæ vitij, pereunt leges, iura, statuta, præcepta: cessant admonitiones, persuasiones, illicites, &c. nam hæc omnia libertatem exigunt, necessitate autem cassant. Et in summa, hoc esset omnia flagitia, & scelera, impietates ac blasphemias in deum referre. Nam quis imputabit Iudæ proditionem, quam in euitabili necessitate cõmisit, &c.

Contra dicit dominus

Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hiere. 2.

Perditio tua Israel, tantũmodo in me auxilium tuum. Osee. 13.

Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendũ, ad arguendum, ad corripiendũ, ad erudiendum in iusticia, vt perfectus sit homo dei, ad omne opus bonum instructus. Si omnia necessario fiũt quid prodest docere, arguere, corripere, erudi

DE LIBERO

re: Si liberum arbitrium nihil facit quid prodest hominem esse instructum ad opus bonum? Vnde Luther ex hominibus vult facere truncos & stipites.

Prou. 13

Qui agunt omnia cum cōsilio, reguntur prudentia.

Hier.

¶ Hieronym. affirmat sibi hoc studium fuisse, vt omnipotenti arm dei simul et liberum arbitriū astrueret, simile dicit Ambros. de vocatione gentium li. i. ca. 3.

Aug.

¶ Augustinus in pluribus locis, maxime tamen libro 3. hiponosticōn, vbi inter alia inquit. Liberum arbitrium inesse hominibus certa fide credimus, & prædicamus indubitanter. Sic Origenes, Chrysostomus. Basilus, Theophylactus (cui ob id iniqui or est Oecolampadius) omnes astruxerunt liberum arbitrium.

¶ Gregorius Nissenus fatū inuitabile Stoicorum destruit, & liberum arbitrium actiuum

ARBITRIO 195.

evidentissime commonstrat.

Cyprianus ad Cornelium
lib. 1. epistola. 3. Christus dixit
ad apostolos: Nunquid & vos
vultis abire: serudatis scilicet legem
qua homo libertati suae re
lictus & in arbitrio proprio co
stitutus, sibi metipso vel morte
appetit vel salutem.

Ioan. 6

Bernardus est totus in hac
sententia, in peculiari libro de
arbitrio & gratia.

Obijciunt haeretici.

1. Baptista dixit. Non potest
homo accipere quicquam nisi
fuerit ei datum de caelo.

Ioan. 3

2. Omne datum optimum &
donum perfectum, de sursum est
descendens a patre luminum.

Iac. 1

3. Omnis sufficientia nostra ex
deo est.

2. Cor. 3

4. Quid habes, quod non ac
cepisti, si autem accepisti, quid glo
riaris, quasi non acceperis?

1. Cor. 4

DE LIBERO

- Rom. 9. 5. Miserebor cui misertus sum
& misericordiam prestabo cui
miserebor, igitur non volentis,
neq; currentis, sed miserentis est
dei. Ergo cuius vult miseretur,
& quem vult indurat.
- Esa. 63. 6. Quare errare nos fecisti do-
mine de vris tuis, indurasti cor
nostrum, ne timeremus te.
- Ibid. 45. 7. Nunquid dicet lutum figu-
lo suo, quid facis? & opus tuum
absq; manibus est.
- Hier. 10. Non est hominis via eius,
nec viri ut ambulet & dirigat
gressus suos.
- Rom. 9.
& 11. 8. Si reliquæ secundum electi-
onem gratiæ dei saluæ factæ sunt,
si autem gratia, iam non ex ope-
ribus: alioquin gratia iam non
est gratia.
- Mat. 10. 9. Cum autem tradent vos,
nolite cogitare, quomodo aut
quid loquamini, dabitur enim
vobis in illa hora qd loquamini.
- Mat. 10. 10. Nonne duo passeræ alle-

✓ ARBITRIO. 196.

væneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro.

11. Nemo venit ad me, nisi pater q̄ misit me, traxerit eum. Ioan. 6

12. Ecclesia orat. Deus cuius est totum quod est optimum.

13. Augustinus ad Felicianū, dum deus remunerat merita nostra, coronat dona sua.

14. Bernardus. Liberum arbitrium est tātum capax salutis.

15. Porrò extollere hoc modo liberum arbitrium, quasi aliquid possimus ex viribus nostris, est hæresis Pelagiana: nam liberum arbitrium ante gratiã nihil potest nisi peccare, ideo scholastici ponentes meritum congrui, sunt noui Pelagiani.

✓ Respondent Catholici.

✓ Fatemur ante omnia deum esse primam causam omnium rerum, & nihil sine ipso fieri pos

DE LIBERO

se, unde ad omnem effectum naturalem influit generaliter, sed ad operationes bonas rationalis creaturæ concurrat etiam speciali influxu. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias. Et sicut causas naturalibus, mouendo eas non auferit, quia actus earum sunt naturales: ita mouendo causas voluntarias non auferit quia actiones earum sunt voluntarie, sed potius hoc in eis facit, operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem, cuncta disponens suauiter. Deinde fatemur, liberum arbitrium ex se solo non posse in bonum, & nihil esse, sed gratia dei facit ut aliquid possit, ideo nullus homo ex se cogitat aliquid boni, sed ex gratia dei speciali. Tertio dicunt hoc non solum intelligi de gratia, quæ est charitas & gratiam facit deo, sed etiam de motione gratuita

¶ ARBITRIO. 197.

preuia, qua deus inspirat, pulsat,
& vocat hominē ad bonū. Ideo
diligēter est attendendū, quid so-
lius dei, quid dei et liberi arbitrii
simul. Quod significantissime
August. aut quis alius eruditus
author in lib. de ecclesiasticis do-
gmatibus expressit, dicens: Inis-
tium salutis nostræ deo miseran-
te habemus (Ecce primus grā-
dus solius dei) vt acquiescamus
salutari inspirationi, nostræ po-
testatis est (en secundū gradū, q
est liberi arbitrii & ibi meritum
congrui) vt adipiscamur quod
acquiescendo inspirationi cupi-
mus, diuini muneris est (ecce
gradum tertium grātiæ gra-
tum facientis) vt non labamur
in adepto salutis munere, nos-
træ potestatis est, & diuini pas-
sitē adiutori. Quartus iste gra-
dus perseueratiæ pendet ex gra-
tia dei, & libero arbitrio simul.

¶ Fatemur honū non nisi deo De prio

DE LIBERO

datore accipi, sed aliqua dat agēte libero arbitrio, aliqua sine illius actione.

De secū. ¶ Ita fatemur merita nostra esse dona dei & data à deo, præueniente, cooperante, & subsequente, sed non negatur per hoc liberum arbitrium concurrere actiue ad merita.

De 3. 4. 5. ¶ De Tert. Quarto, & Quinto similiter dicat, nā deus ex misericordia præuenit liberum arbitrium mouendo, & misericorditer cooperatur adiuuando, voluntates nostras aspirando, præueni orat ecclesia.

De sext. ¶ Populus peccans non facit deum autorem peccati & erroris. Ita intelligatur, fecisti. i. pmisisti, sic indurasti. i. indurari permisisti. Iuxta communē theoreticam, sed per hoc non euacuatur actiuitas liberi arbitrii, sed magis comprobatur.

De sept. ¶ Fatemur nullum hominem debere

¶ ARBITRIO. ¶ 198.

debere rebellare, aut superbire contra opificem, sicut nec instrumentum contra artificem, omnis enim creatura est instrumentum diuinæ potentiae, sed per hoc non aufertur liberum arbitrium.

¶ Non est in homine via eius, quantum ad executiones electionum, in quibus impediri potest multipliciter, velit nolit: Electiones autem ipsæ sunt in nobis, supposito tamen diuino auxilio. Et ideo non dicitur esse liber suarum actionum, sed liber suæ actionis, quæ est iudicium de agendis, & hoc ipsum nomē liberi arbitrii demonstrat. Sonat enim liberum de agendo vel non agendo iudicium.

¶ Saluantur boni ex gratia, nō Deo operibus, intelligas exclusa gratia, quia opa nihil sunt sine gratia. Non enim sunt condignæ passionibus huius temporis ad sua Rom. 8

DE LIBERO

turam gloriam quæ reuelabitur
in nobis, ait Paulus.

De non. **A**ufert anxiam solitudinē
præcogitandi. Et secus est de
scientia apostolorum, quia illa
erat infusa, & liberum arbitriū
habebat se passiue, secus de operi-
bus liberi arbitrii, quæ simul
cum gratia operatur.

De deci. **C**æcutit Melāchthon, q̄ hoc
dictum lacerat contra liberum
arbitrium, cum omnis homo
videat Christum velle, omnia
esse subiecta prouidentiaē dei.

De. 11 **A**fferimus tractū patris per
gratiam præuenientem & coos-
perantem, sed acquiescere tracti-
oni, & non indurare corda nos-
tra, si vocem eius audierimus,
hoc est liberi arbitrii.

De. 12 **A**dmittimus totum esse à
deo, non solum in optimis, sed
etiam in omnibus creaturis, sed
sicut per hoc causæ naturales
non excluduntur, ita nec in mo-

ARBITRIUM. 199.

ralibus liberū arbitriū. Alias rotunde dixi, meritum est totum à deo, sed non totaliter, hoc clare intelligit bonus physicus.

¶ Merita nostra sunt dona dei, imo omnia bona, quæ accepimus temporalia sunt dona dei, sicut Iob ait, sed per hoc non excluditur actiuitas liberi arbitrii, sicut nec gignitio bouis, aut etiam fructificatio agri, &c. De. 13

¶ Liberum arbitrium est tantum capax salutis .i. gratiæ, ibi enim habet se pure passive, id quod dictum est de gratia, hæreticus Caroloftadius torquet ad opera meritoria. De. 14

¶ Non sunt Pelagiani ecclesiastici patres, neque scholastici, non enim negant peccatum originale, non dicunt hominem ex puris naturalibus saluari, sed constanter affirmant gratiã necessariam: Imo oportet gratiam præuenire operationē liberi arbitrii. De. 15

DE LIBERO

Act. 10 Et recte asserit meritum cōgrui sicut de Cornelio centurione liquet, cuius eleemosynas deus respexit & gratiam contulit spiritus sancti: Non ergo sumus noui Pelagiani, sed hereticus est antiquus stupidus stoicus, & Manichæi posthumus, Lutherus cum Carolo studio, Urbano & Billicano.

Appendix Tilmanni.

Scito ex præsentia dei non posse concludi, omnia ex necessitate euenire, (id quod putant nonnulli indocti) & ita actus nostros esse necessarios, necessitate absoluta, quæ dicitur necessitas consequentis, sed bene necessitate conditionata, quæ dicitur necessitas consequentiæ, cum qua stat libertas arbitrii in humanis, sicut etiam rerum contingentia in contingentibus.

Vide quæ Eckius scripsit in Carolo studio, & in opere ps

ARBITRIO. 200.

cūliari de libero arbitrio. Vide Cocleum, Alphontium à villa sancta.

DE ORATIONE & horis canonicis. XXXII.

Quia Lutherus docuit, omnia fieri absoluta necessitate, abstulit liberum arbitrium, plures eius sequaces contra expressas scripturas negant orandum esse, quia Christus pro nobis sufficienter orauerit.

Discipuli dixerunt ad Christum, domine doce nos orare, & ait illis, cum oratis dicite. Pater nost. &c. Lucę. 11.
Mat. 6

Et dimissa turba Iesus ascendit in montem solus orare. Ipse Mat. 14.

DE ORATIONE ET

- Mar. 6 autem secedebat in desertum & orabat.
- Luc. 5. 6 ¶ Factum est autem illis diebus exiit, in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei.
- Luc. 9 ¶ Et ascendit in montem vt oraret, & factum est dum oraret, species vultus eius altera.
- Luc. 22 ¶ Positis genibus orabat dicens, pater si vis transfer calicem istum a me. Et factus in agonia prolixius orabat.
- Mat. 26. ¶
- Mar. 14. ¶ Orate autem vt non fiat sus
- Mat. 24. ga vestra hyeme vel sabbato.
- Mar. 13. ¶ Videte vigilate & orare, ne scitis enim quando tempus sit.
- Mat. 5 ¶ Orate pro persecutibus & calumniantibus vos.
- Luc. 18 ¶ Oportet semper orare, & non deficere.
- Ibidem. ¶ Deus non faciet vindictam electorum clamantium ad se die ac nocte.
- Mat. 26. ¶ Orate ne intretis in temptationem.
- Actu. 4 ¶ Et cum orassent, motus est locus

ACTORIS CANONICUS 201.

cus in quo erant congregati.

¶ Et orantes dixerunt. Domine **Actu. 1.**
qui nosti corda hominum &c.

¶ Hi omnes erant perseverantes **Ibidem.**
res vnanimiter in oratione, cum
mulieribus & Maria matre Iesu
& fratribus eius.

¶ Tunc ieiunantes & orantes, **Actu. 13.**
imponentesque eis manus dimis-
serunt illos.

¶ Et cum constituissent illis per **Actu. 14.**
singulas ecclesias presbyteros,
& orassent cum ieiunationibus,
commendauerunt eos domi-
no. Quod ergo apostoli aude-
petierunt scire, Christus docuit
& imperavit, ac factum implevit,
Discipuli quoque & Christiani
primitivæ ecclesiæ sedulo fecerunt,
nullo pacto est à Christianis
no intermittendum.

¶ Hoc autem genus (dæmoniorum) **Mat. 17.**
non eicitur, nisi per ora- **Mar. 9.**
tionem & ieiunium.

¶ Quæcunque petieritis in ora **Mat. 21.**

DE ORATIONE ET
tione credentes, accipietis.

Act. 10 ¶ Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei.

Actu. 12 ¶ Et Petrus quidem seruabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo.

Rom. 15 ¶ Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatē sancti spiritus, vt adiuuetis in orationibus vestris pro me ad deū.

2. Cor. 1 ¶ Quoniam & adhuc eripiet (de periculis) adiuuantibus vobis in oratione pro nobis.

Phillip. 4 ¶ Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cū gratiarum actione, petitiones vestre innotescant apud deum.

1. Theſ. 1 ¶ Gratias agimus deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione.

Col. 4 ¶ Orationi instate vigilantes

PHORIS CANONICIS 202.

in ea in gratiam actione, orantes simul & pro nobis, vt deus aperiat nobis hostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Hinc inuocatur Maria in principio sermonis.

¶ Nos vero orationi & ministerio Christi instantes erimus. **Actu. 6**
Nota orationem præponit prædicationi.

¶ Dixit Esaias ad Ezechiam, præcipe domui tuæ, morieris et non viues, qui orauit dicens. **4. Rc. 20**
Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim, infra. Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam &c.

¶ Non impediaris orare semp. **Eccl. 18.**

¶ Mosaphat ait. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. **2. Pa. 20**

DE ORATIONE ET

2. COR. 13. **¶** Oramus deum, vt nihil mali faciatis.

2. Theſ. 5 **¶** Orate pro nobis vt sermo dei curret, & clarificetur.

1. Tim. 2 **¶** Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. Hic mos à s. Paulo vsq; in hunc diem seruetur in ecclesia, vt in fine sermonis oratur pro statibus ecclesiasticis & secularibus, pro pace, pro viuis & mortuis &c.

1. Tim. 2 **¶** Volo viros orare in oī loco, leuātes puras manus sine ira & disceptatiōe. Ex veteri ergo & nouo testamento liquet, quam utile & necessariū sit orare, pro omni bono contra omne malū. **¶** Paucos hos locos ex mille de legimus, vide Psalmos.

THORIS CANONICIS 203.

¶ Qui repugnant orationi Vni
dephite & Lutherani, assumitan
tur gygantibus contra deum
pugnantibus. Non exoraues Eccle. 16
runt pro peccatis suis antiqui
Gygātes, qui destructi sunt con
fidētes virtuti suæ.

¶ Horas canonicas ab ecclesiast
sticis obseruandas ostenditur.

¶ Septies in die laudem dixi tiā Psal. 118.
bi, super iudicia iusticiæ tuæ.

¶ Daniel ingressus est in domū Danie. 6
suam, & fenestris apertis in cœs
naculo suo contra Hierusalem,
tribus temporibus in die flectes
bat genua sua & adorabat. Ecce
stata orandi tempora.

¶ Petrus & Ioannes ascende Actu. 5.
bant in templum ad horam ora
tionis nonam.

¶ Ascendit Petrus in superiora Act. 10.
vt oraret circa horam sextam.
Ecce apostoli obseruarunt solis
tas orationis horas, apud Iudæ
os, & hos secuta ecclesia.

IN DE ORATIONE ET

Actu. 15 ¶ Moyses à temporibus anti-
quis habet in singulis ciuitatibus,
qui eum prædicent in syna-
gogis, vbi per omne sabbatum
legitur, inquit s. Iacobus, & ho-
die faciunt Iudæi: Ignominios-
sum foret ecclesiæ tacere canen-
te synagoga. Tria capitula legū-
tur à Iudæis omni die. Exodi. 13
in tribus partibus, & Deuter. 9.

R. moy. Rabbi Moyses. Erubescat Chri-
stianus qui non laudat deum.

Eccle. 3. ¶ Omnia tempus habent, &
i. cor. 14 suis spatijs transeunt vniuersa
sub sole, Et cum omnia in nos-
bis honeste & secundum ordi-
nem fieri debere præcipit apo-
stolus, cur laudes diuinæ non
haberent suum tempus?

Iosu. 6 ¶ In huius figura Hiericho cor-
ruit, quando sacerdotes septem
buccinis circumierunt clangen-
do septies. Sic buccinis horarū
Canonicarum, corruunt machi-
næ diaboli.

¶ HORIS CANONICIS 104

¶ Nota, cantica ecclesie desum Cōtinu
pta esse ex Byblia, non tamen us ritus
secundum translationem Hies orandi
ronymi, qua iam vtimur, sed se 1. par. 23
ptuaginta, vt liquet in introitu.
Lētare Hierusalem, quod cons
fer cum ca. 66. Esaiæ. Ibi lētami
ni Hierusalem. Sequitur igitur
ista cantica fuisse in missa, ante
Hieronymum.

¶ Cyprianus testatur, de expo Cypria.
sitione orationis dominicæ hos
ras canonicas, etiam in veteri te
stamento obseruatas ex Danie
le, sed nobis Christianis præter
horas antiquitus obseruatas or
randi nunc & spacia & sacramē
ta creuerunt. Sub lege erat hos
ra tertia, sexta & nona, ecclesia
addidit matutinas, primam ves
peras, & completorium, vt sic
iusticia nostra plus abundaret, Mat. 5.
quam scribarum & pharisæor
rum. Mysteria horarum vide
ibidem.

DE ORATIONE ET

Instituta sunt enim horæ ad laudandum deum pro beneficiis suis, inter quæ maxima sunt beneficiû creationis septem diebus expletum. Genesis 1. Et beneficium redemptionis septem quodammodo horis peractum

Julianus Imperator apostata transtulit ritum psallendi & horas canonicas ad paganos, ut honestas ecclesiæ non esset admirationi gentibus, testis Cassiodorus in historia tripartita.

Cassio.

Hieron.

Hieronymus de virginitate seruanda ad Demetriadem. Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte & mane semper est exercendû, statue, quot horis sanctâ scripturam ediscere debeas.

Hieron.

Idem in Epitaphio Paulæ de ordine monasterij inquit. Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per

¶ HORIS CANONICIS 205.

ordinem Psalterium cantabāt.

¶ **B**asiliius de institutione vitæ religiosorum, capite secundo. Horæ à sanctis viris precibus ad deum ac laudibus dicatæ, sequendæ sunt, ait enim magnus Dauid. Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo, super iudicia iusticiæ tuæ. Rursus ait: Vespere & mane, & meridie.

Basil. di.
91. c. p̄sb

Psal. 116
& 54.

¶ **C**hrysofom. homilia quinquagesima nona. Matutinas orationes compleuerunt, infra. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant: cum pluribus similibus.

¶ **A**gathense concilium, presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet primā, tertiam, sextā, nonam, vespertinamq; persoluat.

di. 91. ca
presby

¶ **A**ugustinus ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione faciendum est maxime id quod de

¶ DE ORATIONE ET
scripturis defendi potest, sicut
de hymnis & psalmis canendis
& ipsius domini & apostolorum
habemus exempla. Hoc autem
non fit nisi in horis Canonicis,

¶ DE MATVTINIS
horis.

Psal. 118. ¶ Media nocte surgebam ad con-
fitendum tibi.

Ibidem. ¶ Memor fui nocte nominis
tui domine.

Psal. 133. ¶ In noctibus extollite manus
& 6.91. vestras in sancta, & benedicite
domino.

¶ Lauabo per singulas noctes
lectum meum.

¶ Bonum est confiteri domino
& psallere nomini tuo altissime,
ad annunciandum mane misericordiam
tuam, & veritatem tuam per noctem.

Exo. 12. ¶ Factum est in noctis medio,
per

CHORIS CANONICIS 206.

percussit dñs omne primogenitum in terra Aegypti.

¶ Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Ecce media nocte deus laudandus est, Mat. 25.

hæ enim sunt vigiliæ Christianorum & monachorū, ait Hieronymus. Sic enim cladī Aegyptiorum non miscebimur, sed sponso veniēti læti occurremus. Hieron.

¶ Præueni in maturitate & clamaui. Psal. 81.

¶ Christus dum media nocte orat in monte Oliueti, à Iuda proditur, à Iudæis capitur. Mat. 26. Ioan. 18.

Media autem nocte Paulus & Silas adorantes laudabant deum: infrà: Subito terræ motus factus est magnus. Si ergo David, propheta, Christus, apostoli, media nocte orauerunt ad dominum: cur Lutherani pigri & stertnutes hæretici, irridēt religiosos ad matutinas surgentes, quia vanum sit ante lucem Actu. 16. Ironia.

DE ORATIONE ET
tione credentes, accipietis.

Act. 10 ¶ Orationes tuæ & elemosy-
næ tuæ ascenderunt in memori-
am in conspectu dei.

Actu. 12 ¶ Et Petrus quidem seruabatur
in carcere, oratio autem fiebat
sine intermissione ab ecclesia ad
deum pro eo.

Rom. 15 ¶ Obsecro ergo vos fratres
per dominum nostrum Iesum
Christum, & per charitatē sanc-
tī spiritus, vt adiuuetis in oras-
tionibus vestris pro me ad deū.

2. Cor. 1 ¶ Quoniam & adhuc eripiet
(de periculis) adiuuantibus vo-
bis in oratione pro nobis.

Philip. 4 ¶ Nihil solliciti sitis, sed in om-
ni oratione & obsecratione cū
gratiarum actione, petitiones
vestre innotescant apud deum.

1. Theſ. 1 ¶ Gratias agimus deo semper
pro omnibus vobis, memori-
am vestri facientes in orationi-
bus nostris sine intermissione.

Col. 4 ¶ Orationi instate vigilantes

¶ HORIS CANONICIS 202.

in ea in gratiam actione, orantes simul & pro nobis, vt deus aperiat nobis hostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Hinc inuocatur Maria in principio sermonis.

¶ Nos vero orationi & ministerio Christi instantes erimus. Actu. 6
Nota orationem præponit prædicationi.

¶ Dixit Esaias ad Ezechiam, præcipe domui tuæ, morieris et non viues, qui orauit dicens. 4. Re. 20
Obsecro domine, memento quaeso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim, infra. Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam &c.

¶ Non impediaris orare semp. Eccl. 18.

¶ Iosaphat ait. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. 2. Pa. 20

IN DE ORATIONE ET

2. COR. 13. **¶** Oramus deum, vt nihil mali faciatis.

2. Thef. 3 **¶** Orate pro nobis vt sermo dei currat, & clarificetur.

1. Tim. 2 **¶** Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiões pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. Hic mos à s. Paulo vsq; in hunc diem seruatur in ecclesia, vt in fine sermonis oratur pro statibus ecclesiasticis & seularibus, pro pace, pro viuīs & mortuis &c.

1. Tim. 2 **¶** Volo viros orare in oī loco, leuātes puras manus sine ira & disceptatiōe. Ex veteri ergo & nouo testamento liquet, quam utile & necessariū sit orare, pro omni bono contra omne malū. **¶** Paucos hos locos ex mille de legimus, vide Psalmos.

THORIS CANONICIS 203.

¶ Qui repugnant orationi Vnde
elephite & Lutherani, assimilan-
tur gygantibus contra deum
pugnantibus. Non exoraues Eccle. 16
runt pro peccatis suis antiqui
Gygātes, qui destructi sunt con-
fidetes virtuti suæ.

¶ Horas canonicas ab ecclesias-
ticis obseruandas ostenditur.

¶ Septies in die laudem dixi-
tiā Psal. 118.
tiā, super iudicia iusticiæ tuæ.

¶ Daniel ingressus est in domū Danie. 6
suam, & fenestris apertis in cœ-
naculo suo contra Hierusalem,
tribus temporibus in die flectebat
genua sua & adorabat. Ecce
stata orandi tempora.

¶ Petrus & Ioannes ascende-
bant in templum ad horam ora-
tionis nonam. Act. 5.

¶ Ascendit Petrus in superiora Act. 10.
vt oraret circa horam sextam.
Ecce apostoli obseruarunt solis
tas orationis horas, apud Iudæ-
os, & hos secuta ecclesia.

IN DE ORATIONE BE.

Actu. 15. ¶ Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur, inquit s. Iacobus, & hodie faciunt Iudæi: Ignominiosum foret ecclesiæ tacere canente synagoga. Tria capitula leguntur à Iudæis omni die. Exodi. 13 in tribus partibus, & Deuter. 9.

R. moy. Rabbi Moyses. Erubescat Christianus qui non laudat deum.

Eccle. 3. ¶ Omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa
1. cor. 14 sub sole, Et cum omnia in nobis honeste & secundum ordinem fieri debere præcipit apostolus, cur laudes diuinæ non haberent suum tempus?

Iosu. 6 ¶ In huius figura Hiericho corruit, quando sacerdotes septem buccinis circumierunt clangendo septies. Sic buccinis horarum Canoniarum, corruunt machinæ diaboli.

DE HORIS CANONICIS 104

Nota, cantica ecclesie desum Cōtinu
pta esse ex Byblia, non tamen us ritus
secundum translationem Hie^s orandi
ronymi, qua iam vtimur, sed se 1. par. 23
ptuaginta, vt liquet in introitu.
Lētare Hierusalem, quod cons
fer cum ca. 66. Esaiæ. Ibi lētami
ni Hierusalem. Sequitur igitur
ista cantica fuisse in missa, ante
Hieronymum.

Cyprianus testatur, de expo Cypria.
sitione orationis dominicæ hos
ras canonicas, etiam in veteri te
stamento obseruatas ex Danie
le, sed nobis Christianis præter
horas antiquitus obseruatas or
randi nunc & spacia & sacramē
ta creuerunt. Sub lege erat hos
ra tertia, sexta & nona, ecclesia
addidit matutinas, primam ves
peras, & completorium, vt sic
iusticia nostra plus abundaret, Mat. 5.
quam scribarum & pharisæor
rum. Mysteria horarum vide
ibidem.

DE ORATIONE ET

Instituta sunt enim horæ ad laudandum deum pro beneficijs suis, inter quæ maxima sunt beneficiũ creationis septem diebus expletum. Genesis 1. Et beneficium redemptionis septem quodammodo horis peractum.

Julianus Imperator apostata transtulit ritum psallendi & horas canonicas ad paganos, ut honestas ecclesiæ non esset admirationi gentibus, testis Cassiodorus in historia tripartita.

Cassio.

Hieron. Hieronymus de virginitate seruanda ad Demetriadem. Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte & mane semper est exercendũ, statue, quot horis sanctã scripturam ediscere debeas.

Hieron. Idem in Epitaphio Paulæ de ordine monasterij inquit. Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per

IN HORIS CANONICIS 1205.

ordinem Psalterium cantabāt.

¶ **B**asilii de institutione vitæ religiosorum, capite secundo. Horæ à sanctis viris precibus ad deum ac laudibus dicatæ, sequendæ sunt, ait enim magnus David. Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo, super iudicia iusticiæ tuæ. Rursus ait: Vespere & mane, & meridie.

Basil. di. 91. c. p̄sb

Psal. 116 & 54.

¶ **C**hrysostr. homilia quinquagesima nona. Matutinas orationes compleuerunt, infra. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant: cum pluribus similibus.

¶ **A**gathense concilium, presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinamq; persoluat.

di. 91. ca presby

¶ **A**ugustinus ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione faciendum est maxime id quod de

¶ DE ORATIONE ET
scripturis defendi potest, sicut
de hymnis & psalmis canendis
& ipsius domini & apostolorū
habemus exempla. Hoc autem
non fit nisi in horis Canonicis,

¶ DE MATVTINIS
horis.

Psal. 118. **¶** Media nocte surgebam ad cō-
fitendum tibi.

Ibidem. **¶** Memor fui nocte nominis
tui domine.

Psal. 133.
& 6.91. **¶** In noctibus extollite manus
vestras in sancta, & benedicite
domino.

¶ Lauabo per singulas noctes
lectum meum.

¶ Bonum est confiteri domino
& psallere nomini tuo altissime,
ad annunciandum mane misericordiam
tuam, & veritatem tuam
per noctem.

Exo. 12. **¶** Factum est in noctis medio,
per

THORIS CANONIC 206.

percussit dñs omne primogenitum in terra Aegypti.

¶ Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Ecce media nocte deus laudandus est, Mat. 25.

hæ enim sunt vigiliæ Christianorum & monachorū, ait Hieronymus. Sic enim cladī Aegyptiorum non miscebimur, sed sponso veniēti læti occurremus. Hieron.

¶ Præueni in maturitate & clamaui. Psal. 81.

¶ Christus dum media nocte orat in monte Oliueti, à Iuda proditur, à Iudæis capitur. Mat. 26. Ioan. 18.

Media autem nocte Paulus & Silas adorantes laudabant deum: infra: Subito terræ motus factus est magnus. Si ergo David, propheta, Christus, apostoli, media nocte orauerunt ad dominum: cur Lutherani pigri & stertnutes hæretici, irridēt religiosos ad matutinas surgentes, quia vanum sit ante lucem Actu. 16. Ironia.

DE ORATIONE ET

Actu. 12 surgere, quasi promiserit dominus coronā p̄funde dormiētib.

Chryf. Petrus media nocte liberatus de carcere Herodis.

Chrysoſtomus Constantino poli contra Arrianā perfidiam, auxit in nocturnis, h̄ymnis, orationes; author Cassiodorus libro 10. h̄istoriæ tripartitę. ca. 6.

Num. 5 Tribus leui iussa fuit specialiter seruare custodias noctis filiorum Israel, ante tabernaculum testimoniū. Specialiter ergo iam religiosi vigilant in matutinis, pro salute Christianæ plebis.

Abeat ergo Vigilātius & Lethargici heretici cū Lutheranis, vigilias, & matutinas contemnentes.

DE NOCTURNIS & laudibus.

Institutio solēnis officiandī a sanct. Marco dicitur incepisse

CHORIS CANONICIS 127.

in Alexandria, quæ postmodum ad alias defluxit ecclesias, testatur Philo Iudæus, renarrat Philo. Eusebius eos nouos composuisse hymnos, libro 2. capit. 17. & de nocturnis officijs & psalmorum lectione. Testis etiam Cassiodorus. Si ergo Marcus hoc ordinauit in Alexandria, profecto hoc à s. Petro habuit, sicut & suum Euangelium: ideo Hiero. vocat eum interpretem.

¶ Duodecim psalmos ordinatos fuisse testatur Cassianus, & totidem lectiones ex nouo & Veteri testamento.

¶ Concilium Laodicense noluit psalmos continuari, sed lectiones interferi.

¶ Sanctus Hieron. Psalterium apertissime diuisit, iussu Damasi, ut magna varietas orandi cesseret. Tres nocturni & laudes in vna vigilia cantantur loco quatuor vigiliarum, et tunc infirma

Hiero.
Nocturni.

DE ORATIONE ET

Laudes. sufferre non sufficeret, continuã
vigilandi obseruantiam. Lau-
des deo persoluuntur, quod cū
omnis creatura in laudem dei
soluatur, culpabilis esset homo
rationis capax, qui id facere ne-
gigeret. Prophetiæ assumptæ
sunt supra Psalmorum vsu-
m, quod omnes prophetiæ Chris-
tum scopū habuerunt, & Chri-
stus in synogoga aperuit & les-
git Esaiam. Euāgelia quoq; cer-
ta, certis diebus & festis fuerunt
à tempore apostolorum accom-
modata, & annua obseruantia
custodita. Augustinus in prolo-
go sup canonicã Ioan. Interpo-
sita est sollemnitas sanctorum di-
erum, quibus certas ex Euange-
lio lectiones oportet in ecclesia
recitare, quæ ita sunt annuæ, vt
aliæ esse non possint, ordo ille
quem susceperamus, necessitate
paululum intermissus est.

Augus. Augustinus necessarium pos

CHORIS CANONICIS.

rit certa in festis legi euangeliā:
Hæretici omnia confundūt euā
gelia, omni die prohibito sumēs
tes.

¶ Libros Ionæ & Iob certo tēpore legi astruit Ambrosius libro quinto Epistolarum, epistola. 33.

¶ Concilium Aphricanum ca. Ambr. 13. decreuit, liceat legi passionēs martyrum, cum anniuersarij dies eorum celebrantur.

DE HYMNIS ET antiphonis & psallendi diusu.

¶ Et hymno dicto exierunt in Mat. 26 montem Oliueti.

¶ Verbum Christi habitet in Collo. 3 vobis abundanter, in omni sapientia docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, Psal. 99.

IN DE ORATIONE ET
& gratia, cantantes in cordibus
vestris domino.

Psal. 99.

¶ Introite portas eius in confessione, atria eius, in hymnis confitemini illi.

Psal. 64

¶ Te decet hymnus, deus in Si on. Eructabunt labia mea, hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

Psal. 118

2. ma. 10

¶ Quibus gestis, in hymnis & confessionibus, benedicebant dominum, qui magna fecit in Israel. Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Psallite dño qui habitat in Si o, psallā nomini tuo altissime, in psalmis per totum.

1. cor. 14

Psal. 9

Psal. 46.

Ephe. 5.

¶ Psallite deo nostro psallite. **¶** Impleamini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris, & cætera. Psalmus obsecrationem, Antiphona postulado

nem, Collecta oratione, Hymnus gratiarum actionem sonat: horum enim quatuor meminir Paulus. 1. Tim. 2

✠ Alexandriae ortus psallendi alteriusmodi, ut supra, à Chrysostomo restitutus, per omnem ecclesiam receptus. Supra

✠ Concilium Toletanum dixit de hymnis canendis, & Iesu saluatoris, & apostolorum habemus exemplum. De con. dis. 1. ca. de hymnis.

✠ Idem concilium Isidoro praeside: Ne aliquibus nostra diuersitas apud carnales vel ignaros schismatis errore videatur ostendere, & multis extet in scandalum varietas ecclesiarum: Vnus igitur ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galitiam conseruetur.

✠ Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Si quid per loca ecclesiarum regionumque varietur, faciat quis, quod in ecclesia

DE ORATIONE ET

in quam venerit, iauenerit, non enim quicquam eorum contra fidem est, nec contra mores fit.

Vide cum est pulcher.

Pfal. 44. Varietas ecclesiarum in diu-
Isa. 6 nis officijs, non impedit, sed or-
nat, quia astitit regina à dextris
tuis, circumdata varietate, mo-
do non sit tanta varietas, vt vi-
deatur inducere errorem schis-
matis.

Isidorus **¶** Isidorus, Antiphonas Græci
alternis choris cecinerunt, velut
duobus seraphin ac testamentis
inuicem sibi clamantibus. San-
Ambr. ctus Ambrosius Græcos imita-
tus, apud Latinos Antiphonas
instituit: testis triptita historia.

¶ Ignatius primus per visionē
doctus angelorum antiphonas
Antiochiæ instituit.

Apo. 4 **¶** Et quatuor animalia requiē
non habebant die ac nocte, dis-
centia. Sanctus, Sanctus, San-
ctus, dominus deus omnipotēs.

Ad ant

¶ THORIS CANONIC. 210.

Ad angelorum imitationem ecclesia se exhortatur ad cantum, in præfatione dicens. Cœli cœlorumq; virtutes, ac beata Seraphin socia exultatione concelebrant, cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas depremur, supplici confessione dicentes. Sanctus sanctus.

¶ Luther egregie hic desipit, Cum enim passim reijciat constitutiones humanas, hic ne videatur totus pigritare, horas canonicas non reijcit omnino, sed pro suis apostatis & periuris, permittit, vt tres duntaxat psalmos pro matutino sumant officio, tres pro vespertino.

¶ Paulus Corinthios, Ephesios, & Colossenses docuit cantū vocalē, in hymnis & psalmis.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit. Mat. 7

o

DE ORATIONE ET in regnum cœlorum.

2. Si orationes valerent, tunc deum necessitarent.

3. Si orationes essent vtilis, tunc alia bona opera essent superflua.

Mat. 6

4. Scit pater vester quid opus sit vobis ante quam petatis eum, frustra ergo orant.

Malac. 3 5. Ego deus & non mutor, ergo, oratione non flectitur.

Mat. 6

6. Orantes nolite multum loqui, sicut æthnici faciunt, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Ideo oratio non sit proluxa.

7. Sacerdotes possent aliquid vtilius facere, quam murmurare tot psalmos, & quid melius & deo placentius. Ita argumentantur aliquando tepidi auditores Theologiæ.

8. In Biblia horæ canonicæ non præcipiuntur clero.

9. Nihil est in ecclesia legens

¶ HORIS CANONICIS 211.

dum, nisi verbū dei. In orationibus autem multa alia continentur, etiam fabulosa de sanctis.

¶ Respondent Catholici.

¶ Christus hic non prohibet De prio
orationem, sed hypocritam qui
verbis orat deum, non factis,
excludit à regno cœlorum, qua
les sunt hæretici factis deum im
pugnantes.

¶ Deus omnium rerum supre De sectis
mus arbiter, à nemine necessita
tur, attamen pñs orationibus fi
delium pulsatus, gerit se per mo
dum necessitati, velut ait Moy
si roganti, Dimitte me, vt ira. Exo. 32.
scatur furor me9, quasi prohibi
tus petit se diuitti.

¶ Oportet illud facere (orare) De tert.
& alia non negligere, adeo ieiunium non est superfluum nec
elemosyna, vt subleuetur his
oratio in cœlum, velut pennis,
Hieronym.

DE ORATIONE ET

De quar-
to. ¶ Fatemur deum præscire, nec
narramus vt ignorantem, sed ro-
gamus vt potētem, subuenire.
Oratione itaque id petimus,
quod deus disposuit nos mes-
dio orationis esse cōsecuturos.
Vult enim rogari deus, ne vile-
scat datum.

De quit.
23. q. 4 c. ¶ Deus oratione non mutatur
Obtineri. per essentiam, sed effectus muta-
tur. Vnde oratio nostra non or-
dinatur ad immutationem diui-
næ dispositionis, sed vt obtinea-
tur nostris precibus, quod deus
disposuit ante sæcula donare, vt
dicit Greg. in lib. dialogorum.

Defext. ¶ Non prohibetur multiloqui-
um orationis simpliciter, sed sicut
æthnici faciunt. Augustinus
ad Probam inquit. Multilo-
quium prohibetur, non proli-
xitas seu duratio. Nam multū
loqui, est rem superfluis agere
verbis. Vnde patrum in Aegy-
pto breues, sed crebræ erant ora

tiones. Prolixe orauit Christus, Luc. 22
 prolixe orauit Anna, & multis 1. Reg. 1
 plicauit preces, & Christus per Luc. 2. 6
 noctabat in oratione. Et Rabas
 nus in Mathæum. Sicut hypo
 critarum est præbere se spectan
 dos in oratione, quorum frus
 ctus est placere hominibus: Ita
 æthnicorum. i. gētilium, in mul
 tiloquio suo se putare exaudiri.
 Et re vera omne multiloquium
 à gentibus venit, qui exercende
 linguę potius q̄ mundando ani
 mo dant operam. Et hoc nuga
 torij studiij, vel rogatorij genus,
 etiã ad prece deũ flectandũ trãs
 ferre conãtur, arbitantes sicut
 hominẽ iudicẽ, ita verbis deũ ab
 duci in sententiã, Nolite itaq; si
 miles esse illis, dicit vnus & ver
 rus magister. Hæc ille.

Isti sunt similes Naaman, q̄ De sept.
 meliores iudicauit fluuios Da
 masci omnibus aquis Israel, vt 4. Reg. 5.
 mandetur in eis, sed Propheta

DE ORATIONE ET

iubet, vt in Iordane lauetur, si velit sanari, ita si melior sit lectio vtriusq; testamenti, sit ita, tamen in aqua lauandum est, vbi magistri ecclesiæ iubent, in septē horis canonicis. Sic cæcus iussus adire natatoria, non dixit melius est vt orē, nostrū est obedire præceptis, non pro arbitrio

Hier. 48 nostro potiora eligere. Maledis alias et q facit opus dñi negligēter.

fraudu In Biblia non præcipiuntur lenter. horæ canonicæ, sed insinuatur, & ecclesia à sacris magistris, De octa id est apostolis, hoc accepit.

Heb. 13 Obedire autem oportet præpositis. Contendis horas debere esse liberas, verum sunt liberæ libertate Christiana qua seruendum est deo, non autem libertas Machumetica, qua quisq; facit vel omittit secundum desideria praua cordis sui.

De non. Contrarium fuit ostensum, etiam legendas sanctorum in

CHORIS CANONICIS. 215.

officijs diuinis recitandas, similiter homiliae patrum leguntur, & Collectae orationum, in fascis literis expresse non continentur. Agones vero inuictorum martyrum non reuicimus more Lutherano, modo fideliter sint conscripti, nam & in Biblicis scriptis aliqui continentur, vt Stephani, Iacobi, Pauli, &cæt. alij à magnis quandoq; Actu. 7. viris sunt perscripti.

Coronis.

Lutherani & alij hæretici, ex plodentes ritum canendi, legendi & orandi ecclesiasticum, atq; iuxta, vesana eorum capita, nouas conficientes formulas canendi, missandi, ac orandi, faciunt sicut Paulus Samosatenus hæreticus, qui psalmos Christo dicatos cessare fecit, velut Eusebio li. 7 ec. h. nuper inuentos. In semetipsum autem compositos in die

¶ DE PLVRALITATE

Paschæ in medio ecclesiæ canes
re mulieres, maxime quas prius
instituerat, faciebat. Sic modo
faciunt stulti hæretici cum suis
cantilenis, & porcinis ac canis
nis nouis vlulacibus.

¶ DE PLVRALITATE sacerdotum & Deci mis. XXXIII.

¶ Hæretici calumniantur mul
titudinem seruorum dei,
sacerdotum & mona
chorum.

Exo. 13. **S**anctifica mihi omne pris
mogenitum quod aperit
vuluam in filijs Israel, tam
de hominibus quam iumentis,
mea enim sunt omnia.

¶ Primogenitum filiorum tuo
Exo. 22. rum dabis mihi.

SACERDOTVM. 214.

¶ Primogenita quæ ad decem Leui. 27
pertinent, nemo sanctificare po-
terit & vouere.

¶ Ego tuli Leuitas à filijs Israel
pro omni primogenito qui ape-
rit vuluam in filijs Israel, erunt
que Leuitæ mei. Num. 5.

¶ Meum est omne primogenitum
ex quo percussi primogenita
in terra Aegypti, sanctifica
ui mihi quicquid primum nalcitur
in Israel. Ibidem.

¶ Tolles Leuitas mihi pro omni
primogenito filiorum Israel. Ibidem.
Ecce in lege naturæ omnes primogeniti
gaudebant priuilegio sacerdotij, et in lege scripta, loco
primogenitorum successit tota
tribus Leui. Nunc non sunt tot
sacerdotes & monachi quos
sunt primogeniti.

¶ Dixit Iacob ad Esau: Vende
mihi primogenita tua: infrà, Iu-
rauit ei Esau, & vendidit primo-
genita. In lege naturæ primoge-

DE PLURALITATE

nitura erat magna, quia primogenitus accepit benedictionem à patre (& erat loco consecrationis) habebat potestatem benedicendi, vestem item specialem in qua offerebat, duplam portionem habebat in hereditate & ferculis. Cesserunt ista omnia sacerdotio Aaronis primo, dein sacerdotio nostro, depropter eo quod sacerdotes non accipiunt duplam portionem hereditatis, quia simpla eis inuite redduntur à laicis, vel omnino negantur.

Num. 3. Omnes Levitæ numerati à Moysè in genere masculino à mense uno & supra fuerunt viginti duo milia. Et infra. Recensuit Moyses primogenitos filiorum Israel, & fuerunt masculi à mense uno et supra viginti duo milia, ducti, 73. infra. Locutus est dominus: Ego sum dominus. In precio ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum

¶ SACERDOTVM ¶ 215.

rum Leuitarum, de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita, dabisque pecuniam Aaron & filiis eius, precium eorum qui supra sunt. Pondera primogenitos redemptos pecunia, hinc nemo miretur si hodie in ecclesia similes redemptiones fiunt, puta ut lacte vescaris in ieiunio contribuas ad hanc fabricam, est enim commutatio vnius boni in aliud: Cessat ergo rudium argumentum, si est permixtum vel iustum cum pecunia, ergo etiam sine pecunia. Hodie talis pecunia datur communiter pauperibus vel ecclesijs, quomodo clamerent Laici, si daretur clero, sicut iussit hic deus per Moysen.

¶ Numerati sunt Leuitæ à viginti annis & supra, & inuenta sunt triginta octo milia virorum. Distribuuntur, ibidem in

1. par. 25

Ibi. c. 24

25. 26.

¶ DE PLURA. SACER.

cantores, ianitores, prepositos, iudices, & in plures sortes & classes. Cum autem tam parua fuerit Iudæa, vt longitudo fuerit iter tridui. De latitudine, inquit Hieronymus in epistola ad Dardanum, pudet dicere. Erubescat Christianus indeuotus, qui contra multitudinem religiosorum conqueritur, cum multo maior numerus seruientium deo fuerit in lege Moysaica. Nam cum populus Israel fuerit, mille milia, & centum milia virorum educentiū gladium (Ita enumerauit Ioab Israel) sequitur numerum deo seruicium, fuisse ferme. 25. eius partē. Vnde volentes minui clerum sunt

Pharaones, qui populum Hebræum seruientem deo, voluit minuire.

Hiero.

2. Re. 24

1. par. 21

DE DECIMIS 216.
& alijs obventionibus,
tricesimus ter-
tius.

¶ Decimas & primitias nō tar Exo. 22.
dabis offerre.

¶ Primitias frugum terræ tuæ Exo. 23.
deferēs in domū domini dei tui.

¶ Hoc erit iudiciū sacerdotū Deut. 18
à populo, & ab his qui offerunt
victimas, dabunt sacerdoti ar-
mum & ventriculum, primitias
frumenti vini & olei, lanarum
partem ex tonsione ouium.

¶ Omnesq; primitiæ, quas offe Num. 5
runt filij Israel ad sacerdotem
pertinent, & quicquid in sanctu-
arium offertur à singulis, & tra-
ditur manibus sacerdotis, ipsius
erit.

¶ Moyses & Aaron in sacerdo Psal. 98.
tibus eius, hi tamen fuerunt su-
primi duces populi ex Aegypto

¶ Samuel sacerdos secundum Hieron.
Bedam, aut ad minus Leuita, te

DE DECIMIS ET

propter **Auguf.** **fte Hieronym.** lib. 1. contra Iouinianum, fuit enim de tribu Leui.

1. Reg. 7 eodē teste. in. 1. Reg. 15. is tamen fuit supremus iudex Iudæorū.

Lucæ. 1. **T**ribus regalis Iuda & sacerdotalis connubia contrahēbant, hinc Elizabeth mater f. Iohannis, vxor Zachariæ sacerdotis, cognata fuit Mariæ.

3. Reg. 1. **1. Re. 10** **1. Re. 16** **S**adoch sacerdos vnxit Salomonem regē, Samuel Saulem & Dauidem, non mirum quod hodie Imperator à papa, Reges ab archiepiscopis vnguntur: sic fieri debet, nō ab Episcopis.

4. Re. 11. **2. par. 22** **M**oiada pōtifex fecit regnare, & vnxit Ioas regem, vxor Ioas de fuit Iofabeth soror regis Ochoziæ.

2. par. 26 **A**zarias pōtifex restitit Oziæ regi inuadenti officium sacerdotale, qui lepra percussus fuit.

2. par. 51 **E**zechias præcepit populo in Hierusalem, vt darent partes sacerdotibus & Leuitis, vt

TALIIS OBLATIONIBUS 217.

possent vacare legi domini.

¶ Iosue pontifex templum restituit post captiuitatem Babilonicam. 1. Esd. 3. 5

¶ Esdras Leuita à rege Artaxerxe aurum & argentum obtinuit pro templo, & licentiam ab eundi Iudæis obtinuit. 1. Esd. 7

¶ Cognoui (Neemias) quia partes Leuitarum non fuissent eis datae: & fugissent vnusquisque in regionem suam, & egi causam aduersus magistratus & dixi, quare dereliquimus domum dei: & congregaui eos, & feci stare in stationibus suis, & omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini & olei in horrea. Hic populus propter famem ortam recusauit dare decimas Leuitis, ideo cogebant recedere de templo. Sic faciunt mali laici, dicentes cur dabo sacerdoti: ego egeo pro me et pueris. Neē. 13

¶ Machabeï fortissimi fuerunt sacerdotes & duces bellorum. 1. Mac. 2

¶ DE DECIMIS ET

¶ Decimas deus sibi reſeruauit debitas; in ſignum vniuerſalis domini. Genetiſ. 4. Exodi. 22: Leuitici. 27. Deutero. 12. & 26. Tobiaꝝ primo.

Deut. 14 ¶ Decimam partem ſeparabis de cunctiſ frugibus tuiſ &c. vt diſcas timere dominum deum tuum in omni tempore. Ergo impij ſunt, non timẽtes deum, qui non dant decimas debitas.

Leui. 27 ¶ Omnes decimę terræ, ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborum, domini ſunt. Omnium decimarum bouiſ, & ouiſ, & capræ quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, quicquid decimum venerit ſanctificabitur domino, nõ eligitur nec bonum nec malum. Ecce minutæ decimæ, ſed pro intelligentiã vltimi.

Num. 18 ¶ Omnia quæ offeretis ex decimis & in donaria domini ſeparabit, optima & electa erunt cuncta, & non peccabit ſuper hoc,

¶ ALIIS OBLATIONIB. 218.

hoc, egregia vobis & pingua vobis & pingua reseruanes, ne forte polluatís oblatiões filiorum Israel, & moriamini: En pœna mortis manet eos qui studio deteriora dant.

Malac. 3.

¶ Si affigit homo deum, quia vos configitis me, & dixistis, In quo configimus te: in decimis & primitiis. En non dant decimas assimilatur crucifixoribus Christi, & deo iniuriam facit non solum sacerdoti. Hiero.

¶ Et in penuria vos maledicti estis. Ecce pœna eorum qui non dant decimas, vel infideliter, hinc venit omnium rerum inopia, attēde tempora nostra, vbi omnia sunt cara. Ibidem.

¶ Augustinus. Cum decimas dando, cœlestia & terrena possis promereri, pro auaritia tua, duplici benedictione fraudaris, hæc est domini iustissimi consuetudo, vt si tu illi decimam

P

¶ DE DECIMIS ET

non dederis, tu ad decimam res
uoceris, dabis impio militi quæ
non vis dare sacerdoti. 16. q. 1.
ca. decimæ.

Auguf. ¶ Augustinus decimæ ex debi
to requiruntur, & quæ eas dare
noluerunt, res alienas inuadunt.

Luc. 10. ¶ Dignus est operarius merces
de sua.

1. cor. 9. ¶ Quis militat vnquam pro
prijs stipendijs?

Deu. 25. ¶ Non alligabis os boui tritur
ranti.

1. cor. 9. ¶ Si nos vobis spiritualia semi
nauimus, magnum est si nos
carnalia uestra metamus.

Ibidem. ¶ Et qui altario deseruiunt cum
altario participant.

1. cor. 16. ¶ De Collectis autem quæ fi
unt in sanctos, sicut ordinavi in
ecclesijs Galatiæ, ita & vos fac
cite per vnam sabbati. Collectæ
iste fiebant in vsum pauperum
Hierosolymis & prædicatorum
& hodie Christiani in Græcia

TALIS OBLATIONIB²¹⁹

sub Turca untriū patriarcham
& clerum ex collectis, vnde à
colligendo oratio in missa col-
lecta dicitur, licet & aliæ sint ras-
tiones mysticæ.

¶ Posteaquam reges & princis-
pes submiserunt colla fidei, &
inclinarent ceruices signo crus-
cis, donationes & dotationes
beneficiorum in locum collecta-
rum successerunt.

¶ Syluester papa. 12. q. 1. ca. Fu^z Melchi-
turam, futuram ecclesiam in gē-
tibus apostoli præuidebant, idē
circo prædia in Iudæa minime
sunt adepti, sed precia tantum-
modo ad fouendos egenos, me-
minit postea donationis Cons-
tantini, de qua 96. distinctione
Constantinus, & quomodo viri
religiosi inceperunt possidere
prædia, ascribitur Melchiadi ca-
non, in vetustis est Syluestri.

¶ Quidam enim putabant, Ioan. 13
quia oculos habebat Iudas,

¶ DE DECIMIS ET

Auguf. quod dixit ei Iefus, eme ea quę nobis opus funt ad diem feftũ, &c. **Auguf.** ibidem. Habebat ergo & dominus oculos, & à fidelibus oblata conſeruans, & fuorum neceſſitatibus & alijs indigētibus tribuebat, tunc primum eccleſiaſticae pecunię forma eſt inſtituta, vbi intelligeremus quod præcepit non cogitandum de craſtino, non ad hoc fuiſſe præceptum, vt nihil pecunię ſeruetur à ſanctis, ſed ne deo pro iſta ſeruiatur.

Plato & alijs.

¶ **Auguſti.** de ſermone domini in monte. Docuit Chriſtus exemplo ſuo neminem ſcandalizari, ſi eius ſerui neceſſaria ſibi procurent.

¶ **Sanctus Vrbanus primus** martyr inſtituit ante Sylueſtrũ, vt eccleſia prædia ac fundos à fidelibus oblatos reciperet.

¶ **Auxerunt hoc martyres ſequentes, Pontianus, Antherus**

TALIIS OBLATIONIB. 220

Fabianus, Cornelius, &c. vsq;
ad Syluestrum.

¶ Cassiodorus libro 6. tripartis
tæ historiæ Constantinus Imp
perator disponens res clericor
rum, vnicuiq; ciuitati prospex
xit, vt clerus sufficientia emolu
menta perciperet, & hoc lege fir
mauit.

Malac. 3

¶ Inferte omnem decimam in
horreum meum, vt sit. cibus in
domo mea, & probate me sus
per hoc, dicit dominus.

Ibidem.

¶ Si non aperuero vobis cata
ractas cœli, & effudero vobis
benedictionem vsq; ad abun
dantiam, & increpabo pro vo
bis deuorantem, & non corrū
pet fructum terræ vestræ, nec
erit sterilis vinea in agro. Stulti
laici timent ne minus habeant
si decimas et oblationes præstet.

¶ Augustinus. Antiqui patres
ideo omnibus copijs abunda
bant, quia decimas dabant. Er

Aug.

DE DECIMIS ET

go timendum est eos non prosperari, qui religiosi etiam mendicitatem inuident, & fratribus certum numerum præscribunt, ignorantes synagogæ largitatem, quæ tot millia Leuitarum in singulos dies alebat.

Auguf. ¶ Augustinus. Si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris, non enim deus premium postulat, sed honorem. Hinc ditissimi fuerunt principes & nobiles Germaniæ, quando abundanter dabant ecclesijs, monasterijs. Iam omnium rerum egestas est apud plebem & principes. Maior fuit olim abbatum Augiæ maioris s. Galli & Cāboduni splendor, quam iam sit trium episcoporum. Carolus magnus anno domini octingentesimo decimo tertio villā regalem Vlmam cū omnibus

ALIIS OBLATIONIBUS 221

iuribus & appendicijs & locis
adiacentibus monasterio Au-
gustine maioris tradidit. Carolus
factus est magnus, quod in do-
rando ecclesias magnum secu-
tus est Constantinum, qui foex
lix ob tuitionem ecclesie dictus
est ab Augustino li. 2. contra Pe-
tilianum ca. 93. & ab Ambrosio
libro epistolarum quinto de obitu
Theodosij imperatoris. Ca-
ueant principes ne spoliando cle-
rum, malint imitari impium Iu-
lianum Imperatorem apostatam, quam
Christianissimos principes Con-
stantinum, Theodosium, Carolum
magnum, sanctum Henricum.

Caroly.

Augu.
Ambr.

¶ Cassiodorus libro sexto tri-
partite historie: Iulianus cleris
cis omnia priuilegia, honores
consuetudinesque subtraxit, &
leges positas pro eis soluit: &
rursus. Omnes possessiones atque
pecunias Cæsariensium ecclesiarum,
cum verberibus, exgressus, ad mes-

Cassio.

DE DECIMIS ET
dium iussit afferri. Moxq; eis
trecentas auri libras, in ærario
publico collocavit: Et post mul
ta interea iubentur vasa ecclesia
rum sacra, fisci ærario deputari,
sublatiſq; ianuis maioris eccle
siæ sic cunctis accessibile sanctu
arium. De Iuliano cōstat, quod
anno 32. ætatis mortuus est, &
imperavit anno duntaxat vno
mensibus septem.

Callio. ¶ Satellitum suorum poenas,
Iuliani, Felicis, Heluidij, Callio
dorus vbi supra prosequitur.

2. mac. 3. ¶ Heliodorus cum tēplum Hiero
solyms opulentissimum spo
liare vellet, miraculo multis pla
gis & flagris afficitur, orante tñ
pro eo Onia sacerdote, restituit.

1. mac. 1. ¶ Antiochus ascendit in Hieru
salem, cum multitudine graui,
& intrauit in sanctificationem
cum superbia, & accepit altare
aureum, & candelabrum lumis
nis, & vniuersa vasa eius, mens
sam

¶ ALIIS OBLATIONIBUS

sam propositionis & libatoria,
phialas, mortariola aurea, velū,
coronas, & ornamentum aures
um quod in facie templi erat, &
comminuit omnia, & accepit
aurum & vasa concupiscibilia,
& accepit thesauros occultos
quos inuenit, & sublatis omnis
bus abiit in terram suam & fes
cit cędem hominum, & locutus
est in superbia magna, & factus
est planctus magnus in Israel &
in omni loco eorū, & ingemues
runt principes & seniores, & iu
venes & virgines infirmati sunt,
& speciositas mulierum immus
tata est. Omnis maritus sumpsit
lamentum, & quę sedebant in
thoro maritali lugebant, et com
mota est terra super habitantes
in ea, & vniuersa domus Iacob
induit confusionem. De exitu
suo scribitur. Contigit illum
euntem de curru cadere, & gra
ui corporis collisione membra

2. Mac. 9

DE DECIMIS ET :

vexari, ita vt vermes de corpore eius scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes effluerent, odore etiam illius & foetore exercitus grauaretur, cum nec ipse iam foetorem suum ferre posset, infra: In monte miserabili obitu vita functus est.

1. mac. 9 ¶ Alchimus volens destrure templum, dissolutus est paralyssi, nec vltra potuit loqui verbum, & mortuus est illo tempore cum tormento magno.

2. ma. vi. ¶ Nicanor cum triginta quinque milib. occisus est, caput eius cum manu nepharia, quam extenderat contra domum sanctam omnipotentis dei, abscissa, contra templum suspensa sunt, & lingua eius particulatim diuisa, auibus data est.

Danic. 5 ¶ Balthazar bibens in vasis templi eadem nocte interfectus est, & Darius Medus successit in regnum.
¶ Thomas Cantuariensis pro

ALII OBLATIONIB 223

iuribus & prædijs ecclesiæ suæ occiditur, fratribus missam pro defunctis apparantibus, angeli astant & intonant lætanter. Lætabitur iustus, &c. Cauentur igitur principes consiliarios, qui pro utilitate regni & tuitione dñi cōsulunt (propter extremā necessitatem) ecclesias spoliari.

Sichemita dederunt 70. pōs **Iudic. 9.**
do argenti de fano Baal Berit Abimelech, qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos, hoc fecit vt principatum obtineret. Sed mulier iaciens fragmentum molæ, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

Achas rex collegit argentum, & aurum, quod inueniri potuit in domo domini, & in thesauris regis, & misit regi Assyriorum, vt eū saluaret de manu regis Syriæ, & regis Israel. Hoc fecit impius rex, idololatra, **4. reg. 17**

DE ECCLESIIS AEDIF.

Eesai. 4

non contentus præsidio dei sibi
ab Esaia promissio.

¶ Boni igitur principis officiū
fuerit, clerum amare & defende
re, priuilegia concessa seruare in
tegra, ac ecclesijs & ecclesiasticis
sua bona relinquere. Hæreses,
vero & hæreticos quam remo
tissime à finib. suis coërcere, in
quo & sibi & subditis pacem &
tranquillitatē parabit, & vitā
cum Christianissimis veteribus
principibus merebitur æternā.

DE ECCLESIIS AE dificandis, & ornatu earum.

XXXIII.

ECclesiam dei contemnūt
hæretici, & oranamentū
cius auferunt: Anabas
ptistæ omnino nullas habere
volunt: resuscitāt hæresim Mas
silianorum, quorum meminit

¶ ET ORNATV EARV 224.

Augustinus in sermone contra Arrianos, Sagarelli & Vuklesphistæ hunc secuti sunt errorē, contra scripturas expressas.

¶ Ait Iacob: Vere dominus est **Gen. 28.**
in loco isto, & ego nesciebam: terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus dei & porta cœli, & vocauit nomen loci Bethel. i. domus dei. Non poteris imolare phase in qualibet **Deu. 16.**
urbium tuarū, sed in loco quē elegerit dominus deus tuus, vt inhabitet nomen eius ibi.

¶ Dauid fatetur: Factus est sermo domini ad me dicens: **Mul. 1. Par. 17**
Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me: filius q̄ nascetur tibi, crit q̄tissimus: ipse ædificabit domū nomini meo. Vide quanta cura deus prouidit templi ædificationem, quam non voluit fieri

¶ DE ECCLESIIIS AED.

à bellatore, sed à pacifico Salomone.

2. Reg. 7. ¶ Dixit deus, Ambulabam in tabernaculo & in tentorio per cuncta loca, quæ transiui cum filiis Israel. Ecce qui est ubique ambulauit in tabernaculo.

3. Reg. 5. ¶ Salomon ædificauit templum, misit per singulos menses decem millia virorum in Libanum, qui cederent ligna, septuaginta millia, qui onera portabant, & octo millia latomorum: præpositorum operis tria millia trecenta.

3. Reg. 6. ¶ Domum ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis: nihilque erat in templo, quod non tegeretur auro, sed & totum altare oraculi textit auro, infra. Textit Cherubin auro, infra. Pavimentum domus textit auro intrinsecus & extrinsecus: fecit Salomon omnia vasa in domo domini, altare aureum, & mensam super quam ponet

¶ ET ORNATV EAR. 225.

rectur panes propositionis aurea,
& candelabra aurea. 5. ad dexteram
& 5. ad sinistram ex auro puro,
lucernas aureas, forcipes aureos,
& hydrias & fuscinulas & phialas,
& mortariola, & thuribula de auro purissimo,
cardines ostiorum erant ex auro.

¶ Dñs dixit, vt habitaret in nebula, 3. Reg. 8
Aedificās & edificauī domū,
& habitaculum tuum firmissimum,
inquit Salomon.

¶ Salomō ait. Dñs pollicitus ē, 2. Par. 6
vt habitaret in caligine, ego autem
ædificauī domum nomini eius,
vt habitaret ibi in perpetuū.

¶ Deus magis propitiū & citius Ibi p̄ tot
us exaudit orationes in loco sacro,
quàm extra.

Gabaonitę iussu Ios. facti sunt Iosu. 9
caesores lignorū in vsum tēpl̄.

¶ Cū venisset rex David, & sedisset corā dño. i. arca. 1. par. 17
Vides p̄sentiore m̄ vni loco, quàm alijs,
quia in arca erat. sacratioꝝ locoꝝ.

DE ECCLESIS AED.

Danic. 6. ¶ Daniel quando non poterat orare in templo, quia erat in captiuitate Babylonica, orauit tamen ter in die, facie versus ad templum in Hierusalem.

1. Esdr. 1. ¶ Cyrus rex qui gessit personam Christi, dedit licentiam res ædificandi templum Iudæorū:

1. Esdr. 6. Darius concessum à Cyro confirmauit: & Iudæi ædificauerunt, & prosperabantur iuxta prophetiam Aggæi & Zachariæ.

Isa. 56. ¶ Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis, ait dominus Deus. Quod Christus confirmat de templo materiali dictum, unde eiecit uendentes: Vos autem inquit, fecistis eam speluncam latronum. Sic multi gubernatores faciunt ex ecclesijs speluncas hæreticorū.

Mat. 21

Mat. 21. ¶ Homo plantauit vineam, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis. Vineam fuit Iudæorum synagoga, turris templum,

¶ ET ORNATV EARV 226.

sed quia filium occiderunt, fuit vinea locata alijs agricolis, christianis: & sicut sacerdotium fuit transferendum, ita & templum. **Hebr. 7** in ecclesias Christianorum.

¶ Iudæi dixerunt Christo super centurione: Diligit gentem nostram: & synagogam ipse ædificavit nobis. Christo placuit ædificatio synagogæ, quomodo ei non placeret ædificatio ecclesiæ?

Luc. 7

Petrus & Ioannes ascendebant **Actu. 3.**

In templum ad horam orationis nonam. Vide vt apostoli in veteri templo orarint, cum nondum ecclesias haberent Christiani: August lib. 3. de doctrina Christiana.

¶ Obiurgavit s. Paul. Christianos nos, qui cænis & conuiuijs ecclesias confundebant: unde possumus dicere hæreticis, quod Paulus illis temerantibus: An ecclesiam dei contemnitis?

1. cor. 11

¶ Tempore apostolorum ceptæ **Actu. 14**

DE ECCLESIIS AED.

ædificari ecclesiæ. Sic Paulus & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros, in quibus Paulus præcepit, mulieres tacere.

1. cor. 14

Ibidem. Intrās infidelis vel idoita in ecclesiā, cadēs in faciem, adorabit deum, pronuncians quòd vere deus in vobis sit.

S. Ioā. moriturus iussit se ferri in ecclesiā. Hier. sup. epi. ad Gal.

Act. 10

S. Paula vidit Cornelij domum, quæ facta fuerat ecclesia, & similiter ædículas Philippi, et cubiculum quatuor virginū, meminit Hier. in vita s. Paulæ.

Actu. 21

August.

Multis locis testatur Augustinus, ædificare ecclesias esse actum patriæ, quem soli deo debet fides grata fidelium, quare sanctis non ædificantur, nec cōsecratur templa, sed deo, in memoriam & venerationem sanctorum, libro vicésimo contra Faustum, & libro vicésimo ses

¶ ET ORNATV EAR. 227.

cundo de ciuitate dei, cōtra Maximū, & plerisq; alijs locis.

¶ Cautiōes sunt episc. altaria & tēpla cōsecrantes, q; in titulis in scriptiōis semp deū p̄mittūt, honorē sanctorū dehinc nectētes. Actus. n. patriæ, seruitus est soli deo debita, nō sanctis, licet in ecclesijs & altaribus sanctos quoq; veneremur, & eorū celeberrimus natales ac memorias. Qui **Auguf.**

Christianas literas vtriusq; testamēti sciunt, non hoc culpant in sacrilegis ritibus paganorū, q; construūt tēpla, & sacerdotia instituūt, & faciūt sacrificia, sed quia hæc idolis & demonijs exhibent. Ad Deo gratias, q. 2.

¶ Per ecclesiarum fabricas & quoslibet necessarios usus, dæmones ab his pelluntur, quos prius vt proprios possidebant, de ebncordia euangeliorum. **Auguf.**

¶ Templum synagogæ fuit ornatissimum.

DE ECCLESIIIS AED.

Exo. 25 ¶ Ab omni homine, qui offert
ultroneus accipietis, infrà. Aus-
rum & argentum & æs, hyacin-
thum & purpuram, coccumq;
bis tinctum &c. oleum ad lumi-
naria, aromata in vnguentum,
thymiamata boni odoris, lapid-
es onychinos, & gemmas: infrà.
Arca fuit deaurata intus, &
foris de auro purissimo. Vectes
superducti auro in quatuor cir-
culis aureis: propiciatorium de
auro purissimo, Cherubin aure-
os, mensa deaurata, cum labio
aureo, & quatuor circulis aureis:
Exo. 26 acetabula, phialæ, thuribula,
& cyathi de auro purissimo: cā-
delabrum de auro purissimo, &
emunctoria, cortinæ tabernacu-
li de bisso, hiacyntho, purpura
ac cocco bis tincto, cum quins-
quaginta ansulis & circulis aus-
reis: Ipsas tabulas deaurabis, &
fundes in eis annulos aureos,
&c. Vide alia in textu.

ET ORNATV EARV. 228.

¶ Facient superhumerales de auro, hyacintho, & purpura, opere polymito: Sumes duos lapides onychinos, inclusos auro, cælatura gemmarum sculpes eos, facies vncinos ex auro: & duas catenulas auri purissimi, &c. In rationali pones quatuor ordines lapidum, sardium, topazium, smaragdum, carbunculum, saphyrum, iaspidem, ligurium, achatem, amethystum, chrysolitum, onychinum & berillum: facies in rationali duas catenas aureas, & duos annulos aureos: tyntinnabula item aurea in tunica: laminam auream in vitta hyacinthina.

¶ Dabunt singuli filij Israel precium pro animabus suis, dimidium scilicet sicli sanctuarij. Exo. 30.

¶ Ad hæc omnia superiora & multo plura perficienda, deus impleuit Beseleel spiritu dei sapientia, scientia & intelligentia Exo. 31.

DE ECCLESIIIS AED:

in omni opere, quicquid fabre fieri poterat in auro, argento, & marmore & gemmis, deditq; eis socium Ooliab:

Exo. 35. ¶ Omnia superius præcepta executus est populus, & obtulerunt mente deuota atq; promptissima primitias domino, &c. Omne vas aureum in donaria domini separatū est, vt dicerēt arti-

Exo. 26 ¶ fices Moyfi: Plus offert populus quā necessariū est, vnde prohibitus fuit populus, plus offerre.

3. Reg. 6. ¶ Aeq; præciosa fecit Salomon.

Num. 7. ¶ Principes Israel obtulerunt in dedicatione tabernaculi, ac tabula argentea duodecim, phialas argenteas duodecim, mortariola aurea duodecim, habebāt duo millia siclorum & quadringentos de argento, & de auro siclos centum & viginti, boues duodecim, arietes duodecim, agnos 12. pacifica boues 24 arietes 60, hircos 60, agnos 60

DE ORNATU EARUM 229.

oblaciones cotidiaſ, ſabbatarie in Nu. 28
kalendis in Paſc. in Perec. in feſto 29.

tubarū, expiationis, tabernaculo
rū p 8. dies nūerātur accurate p 1. Eſd. 5.

¶ Cyrus rex vaſa aurea (Moy.
ablata per Nabuchod. reſtituit.

¶ Darius rex prouidit de impē
ſis oblationum. 1. Eſd. 6.

¶ Artaxerxes rex ſimiliter, & 1. Eſd. 7
permisit, vt Eſdras colligeret

ex vniuerſa prouincia Babilo-
nis, vt populus daret, quod vel-
let ad portandum in Hieruſa-
lem. Sic ergo per ſe non viſitan-
tes S. Iacobum poſſunt mittere
donaria, ſic de alijs locis ſacris.

¶ Eſd. appēdit in manus ſacer- 1. Eſd. 8
dotū aurū & argentū, & vaſa,

q̄ obtulerat rex & cōſiliarij eius
& principes eius & vniuerſus
Iſrael, eorū q̄ inuenti fuerāt. Et
appēdit auri talenta cētum, cra-
teres aureos viginti, Argenti ta-
lenta ſexcenta quinquaginta.

¶ Statuemus ſuper nos p̄cepta,

DE ECCLESIIS AED.

Nec. 10 vt demns tertiam partem ficli per annum ad opus domus dei nostri, ad panes prepositionis, & ad sacrificium sempiternum.

Luc. 21 ¶ Diues templum non damnatur accipere etiam à paupere viua, ornatus sui incrementa.

l. fanci. C. de sa. sanct. ec. l. iube mus. § scientes co. ti. ¶ Christianissimi principes immensas fecerunt sacro sanctis ecclesijs donationes & largitiones amplissimas, & vt vasa sacra, excepta redemptione captiuorum, nullo pacto distrahantur aut impignorentur, statuit Imperator. Constantinus magnus ecclesiam lateranensem extruxit.

¶ Et quòd patrimonium ecclesiae permaneat illesum.

¶ Hæretici non lætatur in corporali ecclesia, quia sunt hostes spiritalis ecclesiae.

Exo. 32. ¶ Hæretici faciunt sicut Iudæi, quibus difficile erat dare inares ad ornatum dei, tamen prorsus

pte de

DE ORNATU EARUM 130.

pte dederunt ad vitulum aureū.

Ita regentes hæretici conqueruntur de impensis templi & sacerdotū catholicorū, sed quod dāt ampla stipendia peruersis vitulis hæreticorum & seductorijs bus, in hoc sunt prompti.

Hier.

¶ Hæretici ecclesias damnant, sed criptas & speluncas amant, vt Hieronymus pulchre inducit in. Abakuk, & Ambrosius multa super Paulo ad Ephe. 5. & super Lucam lib. 5. Hoc experti sumus in catabaptistis.

Ambr.

¶ Verificatur in hæreticis illud Christi. Ecce relinquetur vobis domus deserta. Ecclesia enim deserta, ipsi querunt speluncas.

Mat. 23.

¶ Si dixerint vobis, Christus in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus est, nolite credere. Ita Anabaptistæ iam sæpe conuenerunt in nemoribus & priuatis conuenticulis, quærentes Christum, vbi non est.

Mat. 24.

r

DE ECCLESIIIS AED

Augu.

¶ Faustus hereticus negavit sensibilia templa, altaria, incensa, simulachra & sacrificia, ea sola posuit in cœlestibus. Augustinus lib. 20. contra eundem, huius infœlices hæredes sunt hæretici nostri temporis.

¶ Donatistæ quoque combusserunt ecclesias Christianorum. Augustinus ad Bonifacium comitem. Vide quos duces sequantur hæretici, Donatistas, Manichæos, Sagarellos, Massilianos, Vuiklephistas, Hussitas, Pikardos, & si quid his est deterius.

¶ Obijciunt hæretici incendiarii & sacrilegi.

Actu. 7. 1. Stephanus dicit, Excelsus non habitat in manufactis.

Act. 17. 2. Paulus ait ad Athenienses. Hic cœli & terræ cum sit dominus, non in manu factis habitat templis, nec manibus colitur humanis.

DE ORNATU EARUM 231.

3. Deus est in omni loco, neque ostenditur locus, in quo deus sit proprie præsens, sed ubique suos exaudit precatōres. Itaque ecclesiæ nihil conferunt.

4. Paul. ait: Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus. 1. Tím. 2

5. Chrs dixit de tēplo, Amē dico vobis, nō relinquet hic lapis supra lapidē, qui nō destruatur. Mat. 24.

6. Veri adoratores adorabūt patrem in spiritu & veritate. Iohan. 4

7. Hierem. inquit. Nolite confidere in verbis mēdaciōis, dicens, templum domini templum domini est, vbi Hieron. Nolite habere fiduciam in ædificiorū splendore, auratisq; laquearib. Hier. 7

8. Hieronym. ad Nepotianū. Nunc paupertatē domus suæ pauper dominus dedicauit, contra diuitias templi Salomonici.

9. Persius inquit. At vos dicistis pōtīfices, in sancto quod facit aurum. Nēpe quod Veneri donatæ d.

DE ECCLESIIS AED.

virgine Puppæ

Respondent fideles eccle-
siæ ministri.

De prio ¶ Deus non est in templis, vti pagani æstimabant, non enim habitat deus in templo, ibi circumscriptus per essentiam; sed ibi habitat per abundantio-
2. Par. 6 gratiam. Salomon docet hanc solutionem. Ergo ne credibile est, vt habitat deus cum hominibus super terram. Si cœlum & cœli cœlorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificauit: Sed ad hoc tantum facta est, vt respicias orationem serui tui &c.

Defecū. ¶ Similiter, nisi quòd hæreticus truncatim allegat verba Pauli, nec manibus colitur humanis, indigens aliquo: Non ergo colitur deus à nobis, vt openo-
stra egeat.

De tert. ¶ Ista fuit ratio impij seductoris, & idololatræ regis Hieros

¶ ET ORNATV EARV 232.

boam, vt Iosephus testatur. De li. 8. c. 12.
us est vbiq̄ue, sed in vno loco
vult orari & honorari plus q̄
in alio, vnde falso Hieroboam 3. Re. 12.
eis persuaſit, ne longo itinere fa-
tigati orarent. Quod nostri etis-
am hæretici dicunt contra pere-
grinatiões ad limina sanctorū,
quare hæretici nostri sunt Hie-
roboitæ, sicut ille noluit Iudæ-
os ascendere in Hierusalem.

¶ In omni loco, scilicet compe- De quar-
tenti, orandum est. Ambrosius, to.
hoc dixit, quia alioqui falso ex-
istimabant extra ecclesiam non
orandum.

¶ Recte tēplum Iudæorum e- De quit
rat destruendum, sed sicut eorū
sacerdotio successit sacerdotiū
euangelicum, ita & eorum tem-
plo successerunt nostrę ecclesię,
sacrificia &c.

¶ Veri adoratores in ecclesijs De sext.
adorant patrem in spiritu & ve-
ritate, nam quid repugnaret ec-
c-

DE ECCLESIIS AED.

clesiæ, quod non repugnaret ne
mori, aut spurcis antris hæretic.

De sept.

Hiere. 7

¶ Hieremias ibi expresse testatur locū à deo electum. Inquit enim. Et habitabo vobiscum in loco isto. Et vult sanctitatem tēpli non prodesse, quando non faciant bonas vias. Additū Hieronymi, qui etiam seipsum declarat, de splendore peruersorum dogmatum.

De oct.

¶ Hieronym. bene taxat ornatum ecclesiæ, neglectis pauperibus, nam ornare ecclesias ipse reputat laudabile, & ob hoc laudat Nepotianū. Erat sollicitus, si niteret altare, pauimenta foret tersa, si vasa lucentia, & in omnes ceremonias pia sollicitudo disposita. Comparat eum deino de Beseleel & Hiram.

De non.

¶ Egregie adducitur Perf. Cū hæretici ex nobis claras postulent scripturas, ipsi etiam poetas ethnicos nobis obtrudunt, vt

ET ORNATV EARV [233.]

Luth. patriarcha hæreticorū fess Luther.
cit, qñ voluit probare oia eueni
re de absoluta necessitate, addu
xit poëtā. Certa stāt oia lege Tā
validis præfidijs sua muniūt hæ
retici. Per sū nos nō recipiamus
quoniā deum nō nouit. Et ipse
nesciet eum, cum omnibus hæ
reticis anathemate percussis.

DE CHARACTERE. XXXV.

Credit ecclesia & fideles in
trib. sacramētis imprimi
anīæ quoddam signacu
lum, quod character nomina
tur, scilicet in baptismo, confir
matione & ordine.

Nolite cōtristare spiritū san
ctum, in quo signati estis in die
redemptionis vestræ. Eph. 4

In quo & vos, cum audis
ctis verbum veritatis, Euan
Eph. 1

DE CHARACTERE.

gelium salutis vestræ, in quo et credentes signati estis, spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis vestræ &c.

¶ Liqueet fideles in regeneratione baptismi signari à spiritu sancto, vt sic oues Christi ab alijs secernantur.

Hiero.

¶ Explicat verba Pauli. Signaculum dei est, vt quomodo primus homo conditus est ad imaginem & similitudinem dei, sic in secunda regeneratione quicumque spiritum sanctum fuerit consecutus, signetur ab eo, & figuram conditoris accipiat.

Idem.

¶ Signati sumus spiritu dei sancto, vt & spiritus noster & anima, imprimatur signaculo dei, & infra.

Ioan. 6

¶ Hoc signaculum sancti spiritus iuxta eloquium saluatoris, deo imprimante signatur. Hunc n. ait, signauit deus p̄r, & infra.

¶ Qui idcirco signatur, vt seruetur sit

DE CHARACTERE 234.

uet signaculum, & ostendat illud in die redēptionis, purū atq; syncerū, & nulla ex parte mutūlatum, & ob id numerari valeat cū his, qui redempti sunt.

Ecce character manet vsq; in diem iudicij.

Super Eph. 1. Iudei ex circūcisione sunt, beluarum more, carnis signaculo excepto, notis inuisti, sed vobis vt dei filijs, supra quā carnis patiatur conditio, spiritus impressum est signum. Achan.

Idem Eph. 4. Spiritus nos ob signauit, esseq; de regio grege fecit, atq; is nequaquā astare nos sinit cū fontib. & dānatis, sed signū impressit secreuitq; vt redēpti & liberi ab istiusmodi ira es-

Et ponā in eis signū, (sem 9. Esai. 66 & mittā ex eis q saluati fuerint, ad gētes in mare, in Aphric. &c. præuidit propheta apostolos et discipulos mittēdos gētibus, s. q habeāt signū dei, characterē.

f

DE CHARACTERE.

Exo. 12. ¶ Character Hiero. Inia præfiguratus fuit in sanguine agni, q̄ superliminare & vterq; postis signatus est, vt transiret angelus percutiens.

Ezech. 9. ¶ Figuratus etiã fuit character per Tau Ezech. Signa Tau super frõtes virorũ gementiũ & dolentiũ super cunctis abominationib. quę fiũt in medio eius infra. Deinde super quẽ videris Tau, ne occidatis. Ita Christus in baptismo merito sanguinis sui signat postes animę, vt animæ à diabolo liberentur.

Dionys. de eccle. hierar. ¶ Accedentẽ ad baptismũ diuina maiestas in sui consortiũ inuisibilis admittit, eiq; lucẽ suã perinde ac signũ aliquod tradit, sanctum efficiens & sanctorũ ordinis participẽ. Ecce Characterẽ lucẽ nominat cap. 2. part. 3.

¶ Nũc per baptismã primicias spiritus s. accipiũs & initiũ alterius vitę fit in nobis. i. primiciã

DE CHARACTERE,

regenerationis, & signaculū, & tutela, & illuminatio, & sanctificatio. Ecce signaculum characterem. cap. 10.

¶ **Aug.** Satis illuxit pastoribus li. 6. cōt. ecclesiæ, & ouē q̄ foris errabat, Donat. & dominicū characterē à fallacibus depredatoribus foris acceperat, venientē ad Christianæ vnitatis salutē, ab errore corrigi, characterē tamē dominicum in ea agnoscipotius q̄ improbari, quandoquidē ipsum characterem multi & lupi & lupis insigunt, loquitur de baptisatis ab hæreticis, denuo ad ecclesiam redeuntibus cap. 1.

¶ **Aug.** Et vos oues Christi estis characterē dominicū portatis, in sacramento quem accepistis. Epistola. 204.

In epist.
adDonatum.

¶ **Aug.** Baptisatus si nō habet charitatē, characterē qdē impostū habet, sed desertor vagatur.

Tract. 5.
super
Ioan. ca.

¶ **Character** imprimitur in tri-

¶ DE CHARACTERE.

bus sacramētis scz. Baptismo, confirmatione, & ordine.

¶ Grego. Quod dicitis, vt qui ordinatus est, iterū ordinetur, valde ridiculū est, vt. n. baptisatus semel, iterū baptisari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem ordine non valet iterum consecrari.

Aug. ¶ Vtrunq; (baptismus et ordo) sacramentū est, & quadā consecratione vtrunq; homini datur, illud quum baptisatur, & illud quū ordinatur, ideo non licet in ecclesia catholica vtrunq; reiterari.

Cor. 1. ¶ Qui autē confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

¶ Obijcit Lutherus.

1. Character est res ficta, quā ignorat scriptura.

DE CHARACTERE. 236.

2. Quomodo aqua posset imprimere tale signū in anima?

Respondet catholicus.

Character non est res à patribus ficta, sed spiritu sancto doctore homines dei eū intellexerunt, ut ex Paulo ostensum est. De prio

Aqua non imprimit tale signum in anima, sed deus imprimit, ad præsentiam aque baptismalis, assistente sua omnipotentia sacramentis. Et in hoc Christiani excedunt Iudæos, nā nos habemus signaculum spiritus, ipsi habebant signaculū carnis. Defectu.

DE TRANSUBSTANTIATIONE. XXXVI.

IN sacramento Eucharistiæ, substantia panis cōuertitur in substantiā corporis Christi, Sic q̄ non manet substantia panis. *Accepto pane gratias Luc. 22*

f 3

DE TRANSSVBSTAN.

egit & fregit, & dedit eis, dicēs.
Hoc est corpus meū. Concor-
dat Mat. Mar. & Paul. ecce pa-
nem accepit, sed per acta benedi-
ctione appellat corpus suum, q̄
non fit nisi versione sua.

Ioan. 6

¶ Panis quē ego dabo, caro mea
est pro mundi vita. Hoc non fit
sine conuersione.

De coe-
na dñi.

¶ Cypri. Panis iste cōmunis in
carnē & sanguinē mutatus pro-
curat vitam, & infra. Panis iste
quē dominus discipulis porri-
gebat, nō effigie, sed natura mu-
tatus, omnipotentia. verbī fas-
tus est caro.

¶ Ambro. de mysterijs. Valebit
sermo Christi, vt mutet species
elementorum.

Li. 4. de
sacr. c. 4.

¶ Amb. Panis iste panis est an-
te verba sacramētorum, vbi ac-
cesserit consecratio, de pane fit
caro Christi.

Ibidem.

¶ Non erat corpus Christi an-
te cōsecrationē, sed post consec-

DE TRANSSVBSTANTIA 237

crationem dico tibi, quod iam est corpus Christi, ipse dixit, & factum est.

¶ Ergo didicisti, quod ex pane Ibidem.
corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicē mittitur, sed fit sanguis cōsecratione verbi cœlestis.

¶ Amb. Anteq̄ cōsecretur panis est, vbi autē verba Christi Ibi. c. 5
accesserint, corpus ē Chri, infra, Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi vn̄i uersa conuertere.

¶ Chrys. Non sunt humanæ virtutis opa proposita: Qui tūc ipsa fecit in illa cœna, idē ea nūc quoq; facit: Nos ministrorū tenemus locum: qui vero sanctificat ea & immutat, ipse est. Ho. 60.

¶ Aug. de sentētis Prosperī, fatemur ante cōsecrationē esse panem & vinum q̄ natura formauit, post consecrationē vero carnem Christi & sanguinē, q̄ bes

DE TRANSSVBSTAN

nedictio consecrauit.

In hom. **Greg.** Pastor bonus Christus
ego sum animā suā posuit pro ouib. suis,
pastor. vt in sacramēto nostro corpus
suū & sanguinē verteret, et oues
quas redemerat, carnis suæ ali-
mento satiaret.

Greg. Nissenus, Inuisibilis sa-
cerdos visibiles creaturas in sub-
stantiā corporis & sanguis sui,
verbo secreta potestate conuer-
tit, dicēs. Accipite hoc est cor-
pus meū. **Gratianus** tribuit **Emi-
leno** de cons. dis. Quia corpus

Mat 14 **Theophil.** Quū benedixisset
fregit panē, q̄ & nos facimus,
preces adiungēdo, hoc est cor-
pus meū. Hoc inq̄ quod sumi-
tis: Non enim tantum figura
est corporis dominici panis, sed
in illū cōuertit corpus Christi.

Gen. 2 **Trāssubstantiatio** est possibi-
lis, formauit igitur dominus ho-
minē de limo terræ, ecce deus li-
mum mutauit in carnem.

¶ TIATIONE. ¶ 238.

¶ **A**edificauit dñs deus costā, q̄ **Ibidem.**
tulerat de Adam, in mulierem.

¶ **E**cce os costę conuertitur in
mulierem.

¶ **R**espiciens vxor Loth post **Gen. 19**
se, versa est in statuam salis.

¶ **P**roñcit Moyſes virgam, & **Exo. 4**
versa est in colubrum.

¶ **P**ercutiam virga aquā flumi
nis, & vertetur in sanguinem. **Exo. 7**

¶ **C**um alijs adductis per Am
broſium de myſterijs.

¶ **D**iabolus agnouit huiusmo
di virtutē mutatricē in Christo. **Mat. 4**
Si es filius dei, inqt dic, vt lapi
des isti panes fiant.

¶ **C**hristus de quinq; panibus
pauit quinq; milia hominū, q̄
fecit panē multiplicando, idem
nunc totam ecclesiam fidelium
pascit vno pane corporis sui sa **Ioan. 6**
cramentaliter.

¶ **O**bijcit Lutherus.

¶ **S**ubstātia panis manet in Eu :

DE TRANSSVBSTAN.

charif. q̄a scriptura noīat panē.
Actu. 2. Erāt aut̄ perseuerātes in doct̄.
apo. et coīcatiōe fractiōis panis.

1. cor. 10. Panis quem frāgimus nonne
participatio corporis dñi est?

1. cor. 11. Probet autē seipsum homo:
& sic de pane illo edat, & de calice
bibat.

2. Euāgelistę q̄q; appelāt panē.

3. Eucharistia assimilatur ferro
ignito, in quo manet & natura
ignis & ferri, sic in Eucharif. ma
net natura panis & natura cor
poris Christi.

Respondet Catholicus.

Nulla creatura, maxie irratio
nalis, digna est misceri cū bñdis
cto corpore Christi, alioquin
verbū assumeret paneitatem in
vnitatē suppositi. Luther autē
nondū oñdit nobis in scripturis
verbū panis factū est. Ideo stan
dū snię cōcilij c. firmiter, de sum.
tri. & c. cum Marthę. de cel. miss.

Quod Luc. & Paul. Eucharistiā nomināt panē, nō intelligatur p naturā sed q̄druplici rōne. De prio

1. Quia añ cōuersionē fuit panis, liſe coluber dicitur virga, quia fuit virga. Sed deuorauit virga Aaron virgas eorum.

3. Re. 7

2. Propter species panis & accidētia, sicut imago noīaſ ab imagine, sicut Salo. fecit boues et leūculos etc. q̄a fecit imagies eorū.

3. Re. 10

3. Eucharistia etiam dicitur panis, quia in ea est panis viuus q̄ de cœlo descendit.

3. Re. 10

4. Ratione corporis Christi, qd̄ dicit panis apud Hier. mitamus lignū in panē eius, lignū crucis miserūt in corpus Chri.

Hier. 11.

¶ Euangelistæ panē appellant ante consecrationem, sed ea perfecta appellant corpus Christi.

De secū.

¶ Ferrū non cōuertitur in ignē vnde ferrū nō est ignis, sed ignitū, quia calorē tam fortiter in dēſitate sua suscipit, vt etiā splendor

De tert.

MISSAS LATINE NON

in eo reluceat. Erubescat itaque Luther venerabilissimū sacramētū, ferro ignito cōparare, cū substantia ferri maneat, panis aut nō in eucha. Amb. dicēte, licet figura panis & viui videat, nihil tñ aliud q̄ caro Christi & sanguis post cōsecrationē credē dū. Hic aperte negat panis substantiā, cū affirmet nihil aliud hic esse q̄ carnē Christi & sanguinē.

Amb.

MISSAS LATINE non Germanice dicen das. XXXVII.

Pincipaliores linguas tēpore Christi fuisse tres s. Hebraic. Gr̄c. & Latinā, titulus indicat cruci Christi affixus, in quib. deus nō immerito laudatur, & præcipue in his linguis diuina persoluūtur officia.

Mat. 27.
Ioan. 19

Non negamus tñ Indis Australib. permissum, vt in lingua sua rē diuinā facerent, q̄ clerus

GERMANIC. DICEN²⁴⁰

eorum hodie obseruat, vt vidimus & audiuimus ipsi, licet mysteria missæ, cū non possent Italice interpretari, ex eis habere nō potuimus. Identidē aliqui de lingua Sclauōica latissima testatur, à Hieronym. impetratū, vti Mechlouien in Cronica Polonorū testatur, in memoria hominū Cracouiæ in sacello s. crucis (si recte noīs memini, nam librū nō habeo ad manus) Sclauonice missas celebratas, at gēs huius linguæ dudum cessit huic priuilegio, & se Latinæ conformat ecclesiæ.

Et quia in trib. linguis principalib. titulus triūphalis Christi scriptus est, vt adhuc videt Romę apud s. crucē in Hieru. licet aliqt literis multū caducis. Ita non mirū, latinā ecclesiā in sacris mysterijs, & linguæ sanctæ & Gręçę vti voculis.

Augus.

Hebra. sunt Alleluia, laudate psal. 106

MISSAS LATINE NON

deum, Osanna. Eya saluifica.

Amen. fiat. vel in veritate sic est, fideliter.

Sabaoth, exercitus, virtutes.

Kyrie eleison, dñe miserere.

Greg. li. Chre eleison, Chre miserere.

9. regi- Agios otheos yskiros athanas
stri epi- tos eleyson ymas, sanctus deus,
st ola. 8 fortis, immortalis, misere. nobis.

Cur ecclesia aliq̄ Hebr. seruaues rit, rōnē reddunt Orig. & Aug.

Quod aliqui aiunt à Græcis latina vsurpata in missa mihi nō cōstat. Descripsi missam Græcam ex lib. Archiepiscopi Rodiorū, & alterā scripsit mihi Iohānicus Corcyren̄ Basilianus, & omnes actiones ac ritus per ordinē plurib. etiā dieb. ostendit, at huius nullus meminit, licet hoc Remigio tribuatur.

Etiā Itali vulgare suum habent & Græci, neutris tñ lingua vernacula missa celebratur, sed erudita & docta, adeo vt non

GERMANIC. DICEN[24d]

fit necessariū varia scētari Ideo
mata linguæ.

¶ Mos ecclesiæ rationabilis de
missa latina in ecclesia latina.

¶ Quia sic Missa celebrata est
ante mille annos, qñ Germania
Christianismū accepit, vbi vr̄
gentior apparet subsuisse ratio,
missas Germanice legendi, pro
nouella plantatione, & tñ viri
sanctissimi, miraculis clari vs̄
sum ecclesiæ latinæ obseruarūt.

¶ Magnam pareret confusio
nem, vt ad nos aduētantib. Ita
lis, Hispanis, Gallis, Anglis, Hū
garis, Bohemis, &c. missæ nos
stre actionē non intelligerent, et
oēs omnib. Barbari esse viderē
tur, et missa cōtēptui haberetur.

¶ Et nedū cōfusio fieret diuersa
rū nationū, sed & scandalū in ea
dem natione: Nam in eadē Ger
mania, illi vna vtuntur vocula,
alij alia, & q̄ in vna parte honē
stum, in alia turpe significat: Et

MISSA LATINE NON
pronunciandi diuersitas in Ger
mania, tantā induceret dissonan
tiā, vt esset Babylone cōfusior.

4 Magna quæ fieret tāto myste.
irreuerētia, si adeo vulgaris effi
ceretur, vt passim per cōpita, p
tonstrinas, irrideretur & bene
potis cōuiujs, velut iā in locis
fit Lutheranis, & olim pastores
igne de cœlo dilapso, diuino ius
dicio puniti sunt: Ideo sepe Dio
nyf. ingerit, quō magistri fidei,
hoc est apostoli, diligentissime cu
rauerunt, ne sancta sanctorum
efferrēt corā prophanis, & ideo
summa illa & supersubstācialia,
partim scriptis, partim nō scrip
tis institutionib. nobis tradide
runt. Itaq; satius est in ecclesia
Catholica missam legi in linguis
latina & Græca: nā gentiū ple
nitude, quæ ecclesiā intrauit, sub
his duab. linguis præualuit sapi
entia & potētia: Ideo antiquus
mos populū dei, vt Aug. ad las
nuarium

Augu.

GERMANIC. DICEN 243

nuarium inquit, pro lege habendus est. Verba cōsecrationis cum quibusdam alijs secreta in missa dici ecclesia cōstituit, cum & pōtifex solus & semel in anno intrauit in sancta factorū, an non sacrationa sunt mysteria fidei nostræ? Heb. 9

Arcebātur iudæi à loco sacra Exo. 26
tiori, & velūerat ante eos, non 27.
mirū ecclesiā phibuisse, ne layci propius assisterēt celebrāti, quo liberius hoc sacrū secretum perficiat. c. 1. de vita & honest. cleric. Hinc & altaria cortinis & tabulis velari solent, vt sacerdos meminerit se accedere ad secreta mysteria dei tractanda.

Luther in præceptorio dure Luther tractat eos, qui volūt canonem sibi repumissæ altiori voce legendū, vt gnat. intelligatur: Cur ergo, vt missa intelligatur, mō vult eā Germanice et altissima voce legi. Adeo parū sibi constat hæreticus.

MISSAS LATINE NON

Mat. 26. Christus in silētio orauit &
Luc. 22. secrete & secedens à discipulis.

Obijciunt hæretici.

1. COR. 14. Paulus prohibet Corinthijs,
ne in ecclesia loquantur lingua
quæ nō intelligatur, ait. n. Quis
supplebit locū idiotæ? quō di-
cet Amen super tuam in benes-
dictionē? qm̄ quid dicas, nescit.
Porro si latine legitur missa,
layci non intelligunt.

Et ita nullus est fructus huius
auditionis, ac si ad parietem
fieret sermo.

Respondent catholici.

Ad verba Pauli, in homilijs
nostris ostēdimus, orationē etiā
non intellectā esse meritoriam,
Homil. 3. Rogationum.

Quod ad missam torquēt hæ-
retici, respondemus, Paulū lo-
qui de propheta. i. interprete &
doctore scripturarū, sic. n. pro-
pheta hic usurpatur, vt Hiero.

GERMANIC. DIGEN. 245

& Aug. testantur: Frustra ergo Germanis quis prædicaret in lingua ignota, at de missa nullam facit hic mentionem Paulus: liquet ex verbis Pauli. Sed in ecclesia ^{1. cor. 14} volo quandoque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, expende instruam, quod fit prædicatione, non celebratione missæ. Vide Homil. ubi supra.

De secundo

¶ Etsi layci non intelligant verba, tamen intelligunt omnia mysteria, quae ab incunabilis vel parentum traditione, vel Curatorum prædicatione, hauserunt, ideo iam flectendo genua, iam assurgendo, iam inclinando, iam pectoris tunctione, ac crucis signatione, accommodant se celebrationi missæ. Unde ipsa actio externa ostendit eos plus intelligere de myster. missæ quam si Cice. Liuius & Varro Latine doctissimi, ausculta-
rent verba, de myster. ipsis non instructi.

De tertio

¶ Non est inutilis missæ audi-

MISSAS LATINE NON

tio, etiam verbis non intellectis ob sequentia.

Ioan. 16 1. Quoniã in missa sacra scriptura in vsum recipitur, sed per eam spiritus sanct. loquitur, eã q̃ cordibus instillat quibuscunq̃ que linguis.

1. Cor. 4. 2. Sacerdos in missa est cõmunis minister totius ecclesię, ideo omnes missę auditores fiduciã suam reponere debent in fide ecclesię Catholicę, nam illa plus placet deo, vt sponsa dilectissima, quam cuiuscunq̃ privati hominis fides.

3. Scopus missę, nulli auditori missę subtrahitur, siue intelligat aut minus: Nam finẽ Missę & præcipuam ecclesię intentionem nouit, siquidẽ sacrificium illud offerri pro viuís & mortuis, in memoriã passiõis & mortis Christi ad laudẽ dei, ad ædificationẽ ecclesię, ad honorẽ diuę Marię & omnium sanctorũ. Quid

¶ GERMANIC. DICEN 244

si illia intelligentia layci, ita deuotione acuetur, vt præcellat multorū verba missæ aride intelligentium, prudētiā? Constat enim orantis deuotionē alis quando impediri posse, nimia verborum attentione.

4. ¶ Etiam si mysteria sacratissimæ missæ in lingua vernacula non pandantur: Sufficit quod in homilijs ac declamationibus ad plebem secundum consuetudinem ecclesiæ hæc explanentur, vbi populus in fide & moribus instruitur, vt nulli omnino saltem pio ac frequēti verbi defraudatori, intelligentia mysteriorum missæ sit abscondita, nec muto quidem & surdo. Ita misericors deus vult omnes homines saluos fieri.

¶ Concludamus ergo, Germanis sufficere missam latinā, cum sint de latia ecclesia, cū enim tres sint linguæ principales Hebrais

MISSAS LATINE DICE.

ca Græca & Latina, & non sine mysterio Pylatus Christi titulū his exarauerit ignorans, & nos reuerenter mysteria saluatoris sub his agnoscere debemus, & magnitudinem mysterij, velut Augustinus, Albinus, Isidorus, Beda & alij testantur.

¶ Concludamus hoc dicto Hiero. super. Zach.

¶ Persecutionis tēpore sacerdotes ecclesię audacter captiuis credentib. repromittāt, quod rursus ædificāde sunt ecclesię, & pacis reddēda tranquillitas, cessabit ergo aliquando per diuinam clementiā, Lutheri, Zuiniglii, Oecolampadii, Blarerij, Hosiandri, Schnepfij, & similibus hæreses, & reflorescit prisca fidei veritas.

¶ Hoc fac bone Iesu, & cito.

ENCHIRIDII UTILI
tas ex Augustino super
Canon. Ioannis.

Omnia quæ leguntur in scri-
pturis sanctis, ad instructionem
& salutem nostrã intente oportet
audire; Maxime tamen mem-
oriæ commendãda sunt, quæ
aduersus hæreticos valent plu-
rimum, quorum insidiæ, infir-
miores quosq; & negligẽ-
tiores circumuenire non
cessant.

SOLI DEO GLORIA.

DE ECCLESIA AED.

... Sic Paulus &
... tuerunt, & in
... presbyteros
... Paulus præcepit
... adere.

Intrās a fidelis vel idoita in
cl. a, cadēs in faciem, adora
deu pronuncians quòd ve
re deus sit, vobis sit.

S. Io. moriturus iussit se fer
ine. cl. a. Hier. sup epi. a.

S. Paulus vidit Cor. a. a.
mum, quæ facta fue
& militer ædículas

in quatuor virg.
I. Paulus
Aug.
solide de

D.
3
1

